

SZENT ISTVÁN
PÁZMÁNY

SZENT ISTVÁN
PÁZMÁNY

TÓTH TIHAMÉR

ÖSSZEGYÜJTÖTT MUNKÁI

GYÜJTEMÉNYES DÍSZKIADÁS

TÓTH TIHAMÉR
ÖSSZEGYÜJTÖTT MUNKÁI

XI. KÖTET

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

TÓTH TIHAMÉR

HIRDESSÉTEK AZ EVANGÉLIUMOT!

(TANULMÁNYOK ÉS SZENTBESZÉDEK)

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

Nihil obstat. *Dr. Mihael Marczell*, censor dioecesanus. Nr. 2540/1936. Imprimatur. Strigonii, die 12. Augusti 1936. *Dr. Julius Machovich*, vicarius generalis.

Kiadja a Szent István-Társulat.
Stephaneum nyomda r. t. Budapest. — A nyomdáért felelős: ifj. Kohl Ferenc.

AZ OLTÁRISZENTSÉGRŐL.

Az Oltáriszentség diadala Amsterdamban.[1]

(1924 július.)

Azoknak a reflexióknak, amelyeket az 1924. évi július 23—27. közt Amsterdamban tartott XXVII. nemzetközi eucharisztikus kongresszushoz szeretnék fűzni, nem adhatnánk találóbb címet a fentieknél. Az a néhány nap igazán az Úr Jézus diadala volt; *az eucharisztia káprázatos ünneplése egy hivatalosan protestánsnak tartott ország fővárosában!* Mikor mi, maroknyi magyar papok, akik résztvettünk ezeken a bensőséges ünnepségeken, felvillanyozott lélekkel és gomolygó impressziók tömegével Budapestre visszaérkeztünk, szomorúsággal láttuk, hogy a katolikus Egyháznak erről a világraszóló fönséges eseményéről itthon alig tudnak valamit.

Jelen sorok természetesen nem pótolhatják az elmaradt hírlapi cikkeket. Hónapokkal az esemény után nem is volna ennek aktualitása. Mindössze azt a célt szolgálják, hogy Egyházunk szent ünnepe mégse múljék el fölöttünk sem nyomtalanul és az Amsterdamban nyert benyomásainkon elgondolkozhassanak azok is, akik nem vehettek részt a gyönyörű napokban.

A kongresszus színhelye.

Miért választották éppen ezt a nagy többségében protestáns várost, holott Hollandiában más nagy, jórészt katolikus városok is kínálkoztak, sőt versengtek volna ezért a megtiszteltetésért? (Pl. a kat. egyetem székhelye, Nymegen, vagy Arnhem, Hertogenbosch stb.) A megtisztelő választás elsősorban nem nagy forgalma miatt esett Amsterdamra, hanem eucharisztikus multja miatt, amelyről mi itt a távolban eddig alig hallottunk valamit.

Pedig a hollandusok — egy régi csodás eseményből ki-

[1] Megjelent az «Egyházi Lapok» 1924. évfolyamában.

folyólag — még ma is büszkén nevezik fővárosukat «az eucharisztia városának» és rendkívül büszkék erre a névre. XI. Pius pápa különösen szerencsés húrt ütött meg, mikor a kongresszushoz küldött üdvözlő soraiban is hivatkozott erre az eseményre: «Spiritu praesentes et corde, apertis amplexamur brachiis, copiosisque bonis fortunamus coelestibus vos omnes, quibus contigit, ut ob Congressum Eucharisticum, Amsterdami, *in civitate nimirum per S. Sacramentum perquam celebri, dilectae Bataviae gloria*, habendum feliciter coadunamini».

1345 március 15-én egy haldokló amsterdami betegen — kevéssel az áldozás után — hányási roham vett erőt. A beteg mellett álló asszony az egész hányadékot a szobában álló kandalló tüzébe dobta. Másnap reggel, mikor fel akarja szítani a tüzet, megdöbbenve látja, hogy a tűz még ég, s a lángok közepén ott lebeg sértetlenül, fénnyel övezve a szentostya (ezt a jelenetet ábrázolta az eucharisztikus kongresszus tagsági érme is). Azonnal kivette a lángokból, betette egy fehér vászondarabba, s a vásznat egy szekrénybe helyezve szaladt a tegnapi papért. A pap titokban (kíséret nélkül) visszavitte a szentostyát a templomba. Hanem másnap, 17-én, megint ott volt az ostya a betegszoba szekrényében a vászondarabon. Erre az egész város papsága és rengeteg nép gyűlt a ház elé és fáklyákkal, énekkel, pompával kísérték vissza a szentostyát a templomba. A csodás esemény hírére, melyet a város magisztrátusa is hitelesített és egyházilag is megvizsgáltak, évről-évre nagyobb tömegek jöttek Amsterdamba s a csodás szentostya előtt («het Sacrament van Mirakel») sok gyógyulás történt. A régi krónikák tíz- és tízezer zarándokot emlegetnek minden évfordulón, akik részt-vettek a csodás ostya körmenetén. 1345-től 1578-ig évről-évre egyre nagyobb fénnyel ismétlődött ez a processzió a csodás szentostyával. Rengeteg tömeg az utcán s ablakokban, szőnyegekkel, zászlókkal, virággal díszített házak . . .

1578-ban a reformáció aztán elpusztított mindent. Elvette az összes katolikus templomokat[1] s betiltott minden egyházi

[1] Ma is protestáns kézen vannak a középkori gótikának e pompás alkotásai (egyedül a 's-hertogenboschi St. Jan-kerk került vissza katolikus kézre) és sokhelyen üresen konganak vasárnaponként is, míg a katolikusok alig férnek az újonnan épített templomaikban. Benéztem egy ilyen elvett gótikus csodába, a nymegeni óriási templomba: leütött fejű apostolok és szentek reliefjei között nyugszanak Szent Petrus Canisius rokonai — protestáns templomban. De minden szentnek feje leütve!

körmenetet (ma sincs még megengedve!), és senki sem tudja, hogy a rettenetes zűrzavarban *hová lett a csodálatos ostya*.

Az amsterdamiak nem könnyen felejtették el a régi szép napokat. Minden évforduló napján kiállottak az ablakokba, s bár körmenet nem ment többé, csendben elénekelték szép énekeiket. Később kisebb csoportokban körüljárták a Begijnhofot, ahol utoljára őrizték a szentostyát és ebből a szokásból alakult ki lassanként egy gyönyörű vallási gyakorlat, a mai megható «*csendes körmenet*», a «*stille omgang*». Egyházi ruhában, egyházi szerelvényekkel ma sem szabad a katolikusoknak körmenetet tartaniok.[1] De ki tilthatja meg, hogy enélkül menjenek az utcára? És íme, minden évnek egyik márciusi éjtszakáján a bárokból s orfeumokból hazatántorgó emberek csodálatos dolgot látnak az elhagyott amsterdami utcákon: feketébe öltözött szótlan férfiak hármasával-négyesével mennek a járdán (a kocsiúton nem szabad, az már «körmenet» volna!), s a kis csoportoknak nem akar végeszakadni! Százan, ezren, tízezren mentek már el előttük ... csupa férfiú! Nem szól senki egy szót sem. Mennek ugyanazon az úton, amelyen valaha a körmenet járt. Este 11 órától pirkadó hajnalig folyton jönnek az új tömegek. Nemcsak fővárosiak; távoli városokból különvonatok öntik egész éjjel a férfiakat (a «stille omgang» társulat tagjait),[2] akik egész úton szenténeket énekelnek, de Amsterdamban megnémulnak, s mennek csendben, csendben, a körmenet régi utcáin, amíg elérnek a Begijnhof templomába, ahol hajnalban megáldoznak és mire virradni kezd s a nagy alvó város álmos szemeit törölgeti, az utcák már megint néptelenek, a vidéki ezreket már viszi vissza a különvonat![3] És ez így megy évről-évre egyre növekvő számmal, valami elfojtott keserűséggel, de imponáló hitvallással és fölséges komolysággal. Mikor erről kérdezősködtem, az emberek szemében dacos fény gyúlt ki s úgy beszéltek lelkendezve a «stille omgang»-ról.

Ezért választották ki az eucharisztikus kongresszus városául a «csendes körmenet» városát. Meg volt rá a joga Amsterdamnak!

[1] Néhány éve szó volt róla, hogy a katolikus parlamenti párt eltörölteti ezt a megalázó törvényt. De eddig még mindig fennáll.

[2] Külön egyházilag approbált társulat!

[3] Nem szabad senkinek ott maradnia semmi bevásárlási vagy privát ügyért, mert ez «zarándoklat!»

A kongresszus szervezése.

A hollandok már maguk is attól félnek, hogy egyházi életüket túlságosan agyonszervezik. Valóban annyira mesterei az egyleti életnek s organizációnak, hogy a legkisebb paróchián is a legkülönfélébb (s tényleg működő!) egyesületek találhatók.

Attól kezdve, hogy a haarlemi püspök (akinek megyéjében fekszik Amsterdam) első körlevelében bejelentette, hogy a XXVII. eucharisztikus kongresszus Amsterdamban fog ülésezni, elgondolható, mily óriási apparátussal láttak hozzá ennek a világeseménynek szervezéséhez, méltó előkészítéséhez. Az ember csodálkozik annak a tömérdek bizottságnak láttára, amiket alakítottak. Hogy csak egy-kettőt említsünk: «bizottság a templomok díszítésére»; «bizottság az elszállásolásra»; «bizottság a sajtópropagandára»; «bizottság az előkelőségek fogadtatására» stb. De be is kell ismerni, hogy az egész óriási kongresszus minden megnyilvánulása, a nagy tömegek elhelyezése, az ünnepségek, 9000 gyermek közös áldozása, 100.000 ember körmenete stb., mind a legnagyobb rendben, gyorsan, zaj és zavar nélkül folyt le.

A ma élő leghíresebb holland festővel, a konvertita Tooroppal külön propaganda-plakátot készíttettek. Amsterdamról külön térképet adtak ki a templomok s kongresszusi helyiségek megjelölésével. A kongresszus programmkönyve 300 oldalnál vastagabb könyv, többnyelvű tanulmányokkal az Oltáriszentségről. A katolikus lapok vaskos díszszámokat adtak ki bő illusztrációval. A «Maasbode» egyik száma a mi hercegprímásunk cikkét is közölte első helyen, valamennyi többi bíbornok cikke előtt. Egyedülálló az a virágpazarlás, amellyel Amsterdam valamennyi templomát feldíszítették. Csak úgy érthető ez, ha megfontoljuk, hogy a hollandoknak fejlett virágkertészetében kéznél vannak a legpompásabb virágok.

A kongresszus sikerének előmozdítása becsületbeli ügye volt minden holland katolikusnak; és e tekintetben bizony aggódva gondolunk arra az egyébként annyira várt alkalomra, mikor majd nálunk lesz a kongresszus, fogunk-e látni ennyi lmponáló lelkesedést, ennyi büszkén s boldogan mutatkozó hithűséget, mint ami itt égett, tombolt, lángolt a protestáns főváros 200.000 katolikusának minden megnyilatkozásában, kezdve a házak feldíszítésén, folytatva a pápai színek ki-

tűzésén végig, egész a vendégeknek felajánlott ingyen-lakásokig. Az egész városban, amerre csak katolikusok laktak, nemzeti s pápai zászlók lobogtak. Hivatalos zászlódísz persze nem volt, de annál többet tett az egyéni lelkesedés. A zászlók s fehér-sárga kokárdák feltűzéséből valóságos hitvallási kérdést csináltak. Pápai zászlók a házakon, pápai színek a vendéglői asztalokon, sőt a pápai színek alatt futottak még a katolikus cégek teherautói is. Előkelő urak kihurcolkodtak lakásukból s egész fényesen berendezett házukat autóval együtt átadták négy napra a rendező-bizottságnak: tessék vendégeket beszállásolni. Így lakott van Rossum pápai követ is a legnagyobb holland ruhacégnek, Vroone és Dresemannak emeletes palotájában — egyedül a titkárjával. Minden püspök mellé a nagyszerű szálláson kívül egy holland papot adtak titkárul s egy autót.

A nagy rendezkedésben persze elkerülhetetlenek a túlbuzgóság kedves epizódjai is. Az egyik magyar püspökkel történt. A holland határon díszes küldöttség várta, s bár jegye egész Amsterdamig szólt, a határon át kellett szállnia a küldöttség autójába és úgy mennie a főváros felé. Azonban csak délután 3 órára volt szabad megérkeznie Amsterdamba, mert akkorára voltak szállása elé rendelve díszes ruhában az ott üdülő magyar gyermekek. Mit volt mit tenni? A közbeeső időt kénytelenek voltak elautózni az országúton és így pontosan 3 órára behajtottak az éljenző magyar gyermekek elé.

Az egyik bíbornok meg annyira szerény volt, hogy megérkezésekor a fogadó küldöttség figyelmét valahogyan elkerülte az állomáson. Hazahajtat lakására (az egyik plébániára) s már nyugodtan rendezkedik is szobájában, mikor kétségbeesve ront be hozzá a plébános: «De Eminenciás, Uram, egy kardinálisnak nem szabad *így* megérkeznie! Az egész templom zsúfolva van s várja Eminenciád *bevonulását!* Tessék, kérem, azonnal díszbeöltözni!» S bizony a kardinálisnak fel kellett vennie bíborát, kimennie az utcára s a templom főajtaján a tomboló tömeg éljenei közt *másodszor bevonulni lakására!*

De különösen két esemény tette próbára a rendező-bizottság erejét: a pápai követ érkezése július 22-én, és a 100.000 emberből álló záró eucharisztikus körmenet július 27-én.

A pápai követ megérkezése.

A pápa van Rossum bíbornokkal, a Propaganda Fide prefektusával képviseltette magát a kongresszuson. Aki ismeri a hollandok bámulatos ragaszkodását a Szentszék iránt, előre gondolhatta, hogy a pápa követének fogadtatása nagyszerű lesz. De hogy oly páratlan szépségű, lelkes és meleg fogadásra képesek a «hideg» és «halvérű» hollandok, amilyennek van Rossum kardinálist a Noordseekanaalon át órák hosszat kísérték, azt senki sem sejthette.

Mindjárt szerencsés gondolat volt már az is, hogy a pápai követet nem vonaton, hanem — a vizes országhoz stílszerűen — hajón hozták Amsterdamba. Attól a perctől kezdve, hogy a bíbornokot hozó nagy óceánjáró, a «*Batavier II.*», Ijmuident elérte és ezzel befutott az Északi tengert Amsterdammal összekötő 27 kilométer hosszú Noordseekanaal vizére, a bíbornok útja nem volt más, mint órákra kinyúló egyetlen diadalkiáltás, üdvrivalgás és zászlólengetés. A Noordseekanaal mentén ünneplőbe öltözött embertömeg tombolt, tapsolt, lelkesedett, amint elhaladt előttük méltóságos lassú menetben a «*Batavier II.*», s a nagy tengeri hajó előtt és mögötte és körülötte a kisebb-nagyobb felzászlózott s emberekkel zsúfolásig tömött gőz- és motoros hajók beláthatatlan tömege.

Amint elmegy előttünk a «*Batavier II.*» s megkaptuk a parancsnoki hídon teljes díszben álló bíbornok áldását, a mi hajónkon is rákezd a zene, megszólal a hajókürt s rajta: utána a menetnek! Éppen most forgatják el helyéről a hembrugei óriási vasúti hidat, mert a nagy tengeri hajó nem tudna átférni alatta. A tömérdek hajó minden embere zsibong, éljenez, kendőt lobogtat, minden hajó megközelíteni igyekszik a kardinális hajóját, mi is hol mellette vagyunk, hol megint más hajók furakodnak elénk. Hány kísérő hajó volt! Nem tudom pontosan. A rendezőség mindegyiknek oldalára óriási számot adott. Én magam láttam a 373. számút. A különös népviseletükről és buzgó vallásosságukról ismert derék vollendamiak a Zuider-See partjáról egész vitorlás-flottával jelentek meg festői öltözetükben.

Az óriási tengeri hajó nem tudott kikötni az amsterdami mólón. Feledhetetlen félóra volt, amíg a kardinális és kísérete a kikötő előtt átszállott egy fehér-sárga színekbe öltöz-

tett kis gőzösre; ott cirkált a nagy hajó körül a rengeteg kísérő hajó, s amerre a szem csak látott, vízen és parton mindenütt nyüzsgő és éljenző embertömeg lelkesedett oly tűzzel, amelyben évszázados katolikus elnyomatás keserűsége és a Hollandiában négyszáz év óta nem látott pápai delegátus (még hozzá éppen holland születésű delegátus) iránti lelkesedés folyt egybe. Az állam részéről semmi hivatalos fogadtatás nem volt ugyan, sőt a királynő is — amit igen zokon vettek a katolikusok — pár nappal a kongresszus előtt sürgősen Norvégiába utazott; de a lelkek mélyéről feltörő örömkönnyek ezeknek a «hideg» hollandoknak szemében fölülmúltak minden üdvözlést és katonai zenekart. Tulajdonképen nem hiányoztak az ágyúlövések sem; mert kevéssel a «*Batavier II.*» megjelenése előtt égzengés és eső volt s a hollandok mindjárt készen voltak a véleménnyel: «Az állam nem ad díszlövést a pápa követének, íme, a jó Isten gondoskodott a hiányról».

A pápai követ legfényesebb ténykedése a július 27-iki ünnepi szentmise volt, amelyet külön Rómából hozott ceremoniárius vezetett s amelynek «De angelis» dallamát háromezer gyermekből álló kar énekelte páratlan fínomsággal. (Egyáltalában az énekekben elsőrangó dolgokat produkáltak az egész kongresszus alatt.) Az oltár a Stadion közepén állott, a pontifikálás stalluma kb. 60—70 méterre az oltártól; közben pedig a 60 asszisztáló püspök stalluma, akik teljes ornátusban ültek, vagy állottak az előírás szerint az oltár és a pontifex trónja közt. Egy megafón állott a stallum előtt, egy a diakónus ambóján, egy az oltáron. Minden énekelt rész tiszta csengéssel szállott végig a loud-speaker tölcséreiből az 50.000-nyi imádkozó tömeg fölött.

A kongresszus hatása.

Az internacionális eucharisztikus kongresszusokon a legnagyobb hatást a világegyház fönségének megsejtése váltja ki; az Egyház nagyszerűségének az a kibontakozása, amelynél impozánsabbat — talán csak az egyetemes zsinatokat kivéve — aligha is lehet képzelni. Nem a legkülönfélébb nyelveken elhangzott beszédekből nyerik a résztvevők a legmélyebb benyomásokat, hanem a pazar pompával megrendezett ünnepi manifesztációkból, melyekre az egész Egyház elküldi képviselőit.

Itt is jelen volt kb. 60 püspök a világ minden tájáról, nyolc kardinális (a londoni, párisi, kölni, boroszlói, bécsi bíbornok-érsekek, egy spanyolországi és egy kuriális kardinális, meg a pápai delegátus) és úgyszólván minden ország és minden kontinens elküldte képviseletét. Hazánkból a váci, veszprémi és csanádi püspökön, a budapesti érseki helynökön s a kalocsai segédpüspökön kívül vagy 20 pap jött el; hazánk nyomorúságos anyagi helyzetéhez mérten elég szép szám. Amint itt soha nem látott öltözetű és arcú papok tömege közé belekeveredtünk; amint a villamoson mellém került egy ismeretlen kanadai pap és a latin társalgás folyamán azonnal testvéreknek éreztük magunkat; amint kínaiak, brazíliaiak, spanyolok, belgák, olaszok tömegében térdreborultunk ugyanazon kis fehér ostya előtt: akkor villant fel az emberben a katolikus Egyház világot átfogó fönségének megsejtése. Ebben látjuk az internacionális eucharisztikus kongresszusok legfőbb hatását; ez alól az imponáló hatás alól lehetetlen kivonnia magát bárkinek is.

Természetes dolog, hogy a legmaradandóbb hatása a kongresszusnak mégis csak abban az országban és városban lesz, ahol a kongresszust tartották.

És aki ismeri a holland papság buzgalmát, előre is gondolhatja, mennyire igyekeztek ők felhasználni ezt a lelkipásztori szempontból ritkán kínálkozó kedvező alkalmat. Minden nagyobb plébánián külön szervezőbizottság rendezte már hónapokkal előbb az utazást. Arról meg, hogy az otthonmaradottak is részesüljenek a kongresszus áldásaiban, impozáns közös áldozásokkal, eucharisztikus triduumokkal gondoskodtak jobbára a kongresszust megelőző héten. Leidenben magam is résztvettem egy triduum záróájtatosságán, és nem lehet feledni azt a liturgikus benyomást, amikor a nehéz selyembe öltözött húsz minisztráns fiú közt kivonult a papság és a lobogó gyertyaerdő és a hívőktől ajándékozott szebbnél-szebb virágcserepek özöne közt elhelyezett eucharisztikus Üdvözítő előtt fölcsendül az egész közönség ajkáról a XXVII. kongresszus tiszteletére készített új énekük, (amelyet akkorra már az egész ország hívőserege megtanult):

«Uit de landen en de steden
Zijn de duizenden getreden
Rondom Jezus koningstroon.
Broeders, een in het gelooven,
Willen wij vereenigt loven
't Liefdewonder van Gods Zoon».

Tisztelettel kell meghajolnunk a holland papság munkája előtt. Itt láttam, hogy ha a hívek legnagyobb része nem is mehetett Amsterdamba, kevesen lehettek olyanok, akik kivonták magukat a kongresszus áldásos hatása alól.

Magától érthető viszont az is, hogy a protestánsok, sőt a szervezett hitetlenek sem nézték tétlenül a kongresszus hatásait és igyekeztek azokat minél jobban lerontani, vagy csökkenteni. A protestánsok már hónapokkal a gyűlés előtt oly elkeseredett hangú sajtópropagandát indítottak meg és a mi fülünk előtt oly szokatlanul éles tónusban írtak az Oltáriszentségről, hogy azt csak nagyfokú ijedelmük s elkeseredettségük mentheti, ha ugyan egyáltalában menteni lehet.

A protestantizmus ugyanis két malomkő között ijesztően őrlődik Hollandiában is, akár a többi nyugati országokban. Egyik oldalon áll a holland katolikus kisebbség, amelynek buzgó vallási élete s hithűsége szinte páratlan az egész mai Egyházban. A másik oldalon meg a szervezett hitetlenség, amely óriási számmal szedi áldozatait, (de elenyészően keveset a katolikusok közül!). Amsterdamtól 10 km-re fekszik egy élénk ipari város. Zaandam, 30.000 lakossal. Néhány napot itt töltve, megdöbbenve hallottam a plébánostól, hogy a városban van 4000 katolikus (páratlanul buzgó hívek), a többi pedig ... Nos, a többi protestáns; de 11.000 közülük a népszámláláskor hivatalosan vallástalannak vallotta magát és *nincs is megkeresztelve!* Tizenegyezer kereszteletlen ember egy városban! És a kongresszus előtt mégis nagy sajtópropaganda folyt, nem ám a kereszteletlen új pogányok egyre növekvő száma ellen, hanem az eucharisztia ellen. A «domine»-k (ez a protestáns lelkészek neve) egymásután írták tiltakozó cikkeiket, amelyekben nevükhöz méltóan fulmináns hangon «protestáltak» a kongresszus ellen.

A holland napilapok szívesen nyitják meg hasábjaikat elvont vallási fejtegetések számára is; így tehát hónapokon át jöttek a cikkek, amelyek szerzői minden évszázados ósdi fegyverüket megforgatták az eucharisztia, a reális praesentia, a transsubstantiatio stb. ellen. Füzetek jelentek meg az eucharisztia dogmája ellen, s ezeket ingyen dobálták be a katolikus házak ajtajának levélszekrényébe, mint pl. a groningeni domine füzetét: «*De Eucharistie, in verband met het Eucharistisch Congres*». Egy másik füzetnek már a címe is eleget mond: «*De Eucharistie. Protestantsch Protest tegen*

de roomsche Eucharistie ter gelegenheid van het internationaal Eucharistisch Congres te Amsterdam».

Ebben a protestálásban aztán annyira mentek, hogy nem riadtak vissza holmi jámbor ravaszságoktól sem. Voltak eucharisztiát támadó füzetek pápai *fehér=sárga színű borí=tékkal is!* De öröm volt nézni, amint az így rászedett kato=likusok az első oldal átolvasása után az utcán, haragtól szik=rázó arccal, darabokra tépték ezeket. A mozgalom csúcs=pontját a kongresszust megelőző héten érte el, mikor is «engesztelő napot» tartottak «a kongresszuson elkövetendő papisztikus gonoszságok kiengeszteléséré». Risum teneatis!

Természetesen nem maradtak veszteg a hitetlenek sem, akiknek itt már akkor is külön szervezetük volt («Dage=raad»). Amsterdam utcáin sohasem járnak reverendában a papok; nem akarják ingerelni a túlnyomóan nemkatolikus többséget. Képzelhető tehát az a szenzáció, amellyel az első órákban — míg meg nem szokták — e világváros utcai közönsége fogadta a világ minden tájáról reverendában özönlő papokat. «*Nieuwe craai*» — kiabálták utánuk az utca sihederjei. («új varjak!»). Egyik magyar bencés páterünk széltől lobogtatott skapuláréjába elől=hátul utcagyerekek csimpaszkodtak; a leányok biciklin körbe=körbe szaladtak a papok körül; sőt ugyancsak ezzel a bencésünkkel történt meg az a hihetetlen eset, hogy az utcasarkon verklit körül=álló gyermeksereg, amint megpillantotta a pátert, faképnél hagyta a verklist, minden világvárosi gyermek szenzációját s az egész csapat rohant csodálni a még nagyobb csodát: a pátert.

Érdekes propagandahely Amsterdamban a rengeteg híd pillérje is. És bizony a «dageraad»=osok nem voltak restek a pápai követ fényes bevonulása után méteres betűkkel rá=meszelni a hídpillérekre: «Christus ging barvoets en was arm! Loos van de Kerk!» («Krisztus mezítláb járt és sze=gény volt! El az Egyháztól!»)

És a katolikusok? Mint viselkedtek ők? Rendkívül ked=vesek, vendégszeretők, lelkesek voltak; mindebből a propa=gandából nem láttak s nem tudtak semmit. Izzó szeretettel, lángoló hittel térdeltek napról=napra tízezrével az áldoz=tató=asztalnál, mint teszik ezt már évtizedek óta és évről=évre egyre többen.

Kongresszus Budapesten?

Abban az ujságcikkben, melyet hercegprímásunk írt a Maasbode ünnepi számába, Őeminenciája megemlíti azt a nagy vágyakozást is, mennyire szeretnők egyszer nálunk is üdvözölhetni a kongresszust. «Onze schitterende hoofdstad — írja — verbeidt met vurig verlangen den tijd, waarop ook zij de gastvrouwe van het Eucharistisch wereldcongres zal mogen zijn en ons land aan de gedelegeerden van de geheele katholieke wereld zijn geloof in de vaarachtige tegenwoordigheid van Jezus Christus in het H. Sacrament des Altaars zal kunnen toonen.»

A kongresszus befejzete után Haarlembe mentem; éppen akkor jöttek megnézni a gyönyörű katedrálist Schulte kölni bíboros és Heylen, namuri püspök, az aucharisztikus kongresszusokat előkészítő állandó bizottság elnöke. Soha jobb alkalom hitelesen megtudni, mi igaz abból, a köztünk, magyar papok közt, elterjedt nagyszerű hírből, hogy az 1928-iki XXIX. kongresszust Budapesten fogják tartani. (Az 1926-iki kongresszus ugyanis Chicagóban lesz.) A fölemelő amsterdami napokban terjedt el köztünk ez a hír; nagy örömhír mindazok előtt, akik láthatták azt a minden missziónál mélyebb hatást, melyet egy ilyen kongresszus az egész országban eredményez. Heylen püspök úr azonban nem erősítette meg ezt a hírt, mert «a XXIX. kongresszus helye még nincs eldöntve».

Mi azonban mindnyájan azzal a lelkesedéssel tértünk vissza Amsterdamból, hogy bármily munkába és áldozatba kerül is, bármennyi erőfeszítő előkészület is kell hozzá, az internacionális eucharisztikus kongresszust előbb-utóbb el kell hozni hozzánk is. Hisszük, hogy annak végeztével majd holland lapokban jelennek meg hasonló felírású cikkek: «*Az Oltáriszentség diadala Budapesten*».

Az Oltáriszentség diadala Chikagóban.[1]

(1926 június.)

A galileai halásznak, Szent Péternek izmos termetétől Bonzano pápai követ graciózus alakjáig 261 pápa uralkodása vezet; Tibériás tavától a Michigan tóig sokezer kilométer a távolság; az utolsó vacsora «coenaculum grande stratum»-ától a chicagói Stadion főpapi miséjéig 1900 év a messzeség: de ugyanaz a Péter járt köztünk Chicagóban bíboros követével s ugyanannak a fönséges misztériumnak volt tanuja nagycsütörtök estén az utolsó vacsora 12 apostola, mint amelynek mi, a Stadion félmilliónyi népe 1926 június 20-án s ugyanaz az eleven hit lángol ki a galileai halász feleletéből: «Te vagy Krisztus, az Isten Fia», mint amelynek melege övezte a zakatoló világváros szemináriuma parkjában június 24-én az Oltáriszentség leple alatt rejtőző Üdvözítőt.

Lehetetlen gondviselésszerű vonást nem látnunk abban a tényben, hogy az önmagát feláldozó, alázatos s szeretettől túláradó eucharisztikus Üdvözítő tiszteletére éppen abban a korban hódítanak a világot megmozgató, nemzetközi kongresszusok, amely kor legtöbbet szenved az emberi önzés, gőg és szeretetlenség kinövései alatt.

Az Üdvözítő előtt a Michigan-tó partján bemutatott hódolatnak azonban még egy speciális különös varázsa is volt. Mikor egy világrészben, amelyik a földi érvényesülés s technikai haladás tipikus képviselője gyanánt él tudatunkban, minden pompát és technikai eszközt az Isten dicsőítésére látunk beállítva; mikor egy nép, melynek ideáljául a dollárcsinálást s a business-kötést gondoltuk, az emberi ész és szeretet minden leleményességével Isten előtt hódol; mikor a legmodernebb kereskedelem és ipar világvárosának, Chicagónak utcáin a motorzúgás, gépkattogás és autóberregés zajába milliós zarándokcsapat imájának mormolása vegyül s kábel, elektromos szikra, mozgókép, nyomda, automobil, villamosközlekedés, minden modern technikai

[1] Megjelent a «Magyar Kultúra» 1926. évfolyamában.

vívmány az Isten dicsőségét szolgálja: a természetnek s természetfölöttinek ebből az összekapcsolásából nemcsak a katolicizmus istentiszteletére esett páratlanul fényes sugár, hanem valami különös varázs, felemelő, átszellemiesítő hatalom sugárzott vissza magára az emberi tudásra és technikára is.

Pár évvel ezelőtt halt meg egy amerikai író, William G. Stead, aki egy érdekes könyvben, — címe: «Ha Krisztus Chicagóba jönne . . .» — írja le ennek az óriási városnak romlottságát s arra a megállapításra jut, hogy ha Krisztus eljönne Chicagóba, már a város szélén kiutasítanák. Stead csalódott. Krisztus eljött Chicagóba egy igénytelen kis ostya színe alatt s *az egész Chicago — a protestánsok is, a pogányok is — mély tisztelettel fogadta.*

A vallási megoszlottság klasszikus földjén, Amerikában, ahol 300-féle protestáns felekezet toborozza magának a híveket s ahol ugyanegy utcában emelkedő templomokban egymásnak szögesen ellenmondó «kereszténység»-et hirdetnek, itt tudott legimponálóbb fönségben kidomborodni *a katolikus Egyháznak egész világot átölelő egysége.* És ha a katolikus vallás fönséges egységének megmutatására mindenütt kitűnő alkalmak a nemzetközi eucharisztikus kongresszusok, mégis talán ez az egység sehol jobban ki nem domborodhatott volna, mint éppen a modern Bábelben, Chicagóban, amelynek 267 katolikus temploma közül 33 német, 32 lengyel, 9 cseh, 10 tót, 9 litván, 5 horvát, 1 magyar, 12 olasz, 5 francia, 1 belga, 1 holland, 1 néger, 70 ír, 5 kanadai, 1 mexikói, 1 szír és 1 chald templom van s a legkülönbözőbb nyelvű katolikus templomokban hajszálnyira egyeznek a hit, a szentségek s a szertartások, míg ugyanakkor az őket környező, pedig egy nyelvű (angol) protestáns templomok egymásnak ellenmondásában tökéletes a zűrzavar.

Annál elnémítóbb lehet ennek tudata rájuk, minél inkább érzik saját 300-felé szórtságukat és minél világosabban látják, hogy egységet célzó «zsinat»-jaik széthúzással s egységet létrehozni óhajtó egyházi alakulásuk még egy újabb vallás («united church») alakulásával végződött.

És ha az első pünkösdön párthusok és médok, mezopotámiak, egyiptomiak s rómaiak voltak jelen, hát ezen a grandiózus pünkösdön alaskaiak s eszkimók, ausztráliaiak s kínaiak, indiánok s japánok, vörösek s feketék; és mind egy hitben, egy szeretetben térdeltek velünk, fehérekkel

együtt az eucharisztikus Király előtt. Megdöbbentő volt ez a tömeg: minden faj, minden szín, minden nyelv, minden ruházat — *de egy fő, egy hit, egy szeretet.*

A katolicizmus fölemelő, tökéletes egységének bemutatkozása a kívülállók szemében is oly fölényességet adott szent vallásunknak, hogy egyedül ennek szemlélésére is érdemes lett volna a nagy útra vállalkoznunk. És talán nem járunk messze az igazságtól, ha azt gondoljuk, hogy a kétharmad részében nem katolikus Chicago polgárságának páratlanul finom, kedves és előzékeny viselkedése az egymilliónyi zarándokkal szemben nem pusztán az amerikai üzletembert annyira jellemző üzleti szivélyesség volt, hanem valahogyan — talán tudat alatt — benne lappangott a katolicizmus világjelentőségének ez az ösztönszerű s tiszteletet parancsoló megsejtése is.

Az Ó- és az Újvilág.

Pedig ezenkívül a bőséges tanuságok egész tömege várakozott reánk, amelyekről röviden számot adni lenne e sorok feladata. Magam érzem azonban legjobban, hogy a nyujtandó kép nem lesz egyenletes s harmonikus. És előre is legyen szabad védekeznem a következetlenség s önmagamnak ellenmondás vádja ellen, mely dícsérő s egyben kritizáló, jót kiemelő s egyben hiányokat is megállapító tanulmányom végén érhetne. Dehát nem a tanulmány írója oka ennek, hanem oka a nép, melyről a tanulmány szól: a hagyományokkal nem rendelkező, fiatal, életerős, nagy fokban naiv, erejével sokszor nem bíró, gazdag, öntudatos amerikai nép.

Az összehasonlításnak, melyet az új- és óvilág életében mutatkozó nagy különbségek valósággal kikényszerítenek az utasból, eredményét talán előre ebben a két tételben foglalhatnám össze: 1. *nem minden új jó azért, mert új és nem minden régi elavult, mert régi; 2. odaát sem minden rózsás, nálunk sem minden sötét,* hanem a két világrész népe egymásra volt eddig, s lesz továbbra is utalva. Mert ha igaz az, hogy Európa is sok segítséget köszönhet Amerikának, nem kevésbbé igaz, hogy Amerika meg Európának köszönheti hittérítőit, kereszténységét s egész kultúráját. Ha Amerikában ma a vérbosszúban egymást ölő indián törzsek helyét fiatalos lendülettel előretörő modern államok foglalják el, ebben érdeme Európának van, mégpedig nemcsak az angoloknak s franciáknak, hanem íreknek, németeknek,

lengyeleknek, magyaroknak is. Szellemi fölénye Európának elvitathatatlan; de hogy még technikailag sem kell annyira szégyenkeznünk, arra nézve legyen szabad csak egy példát említenünk.

Negyven kilométeres gyorsasággal szelte már napok óta óriási hajónk, az «Olympic» az Atlanti óceán hullámait és bizonyos büszkeség töltötte el az utasokat, mikor maguk mögött hagytunk minden más hajót. Egy délután azonban egy másik úszószörny füstölt fel a látóhatáron, utána nyomult büszke hajónknak s bizony szégyenszemre egy=kettőre faképnél hagyott. A «Leviathan» volt, a világ leg=nagyobb hajója, melynek neve a háború előtt «Vaterland» volt, s melyet a győztesek a németektől vettek el. Mert az angolok s amerikaiak legjobb hajói ma is azok, melyeket a németektől vettek el. Ha tehát az amerikai szellem az 58 emeletes Woolworth=building tetejének szédületes ma=gaslatáról talán túlzott büszkeséggel néz is körül a felhő=karcolók tömegén s az alatta zajló életen, szabad figyelmét fölhívnunk, hogy minden nagy technikai alkotásuk is vagy európai embernek, vagy európai egyetemeken tanult em=bernek amerikai pénzen emelt műve.

Ha Spengler «Untergang der Abendlandes»=e valóra válnék, azokat a javakat, amiket az emberiség Európának köszön, Amerika Európa hatása nélkül ki nem termelné. Sem általában kultúrterületen, de sem vallási téren. Az amerikai katolicizmus mai fejlődése talán több emberben vetette fel azt a gondolatot, hogy a katolikus Egyház jövője is Amerika felé irányul. El lehetne=e gondolnunk, hogy ha Európában megszűnik egyszer a vallási élet, mint a kis=ázsiai s északafrikai vidékek egykori hatalmas virágzó katolikus élete megszűnt, hogy akkor a pápa Amerikában, mondjuk Chicagóban fog székelni? Aligha. A magam részé=ről meg vagyok győződve, hogy Európa pusztulása Amerikā=nak is halálos sebe lenne. Bárcsak ez a meggyőződés köl=csönös lenne s Amerika is világosan látná, mily érdeke neki a válságokkal küzdő mai európai keresztény kultúra meg=mentése. Krisztus lehet csak reménye mindkét világrésznek. Krisztus, aki Ura a tengereknek, Ura az időnek s Ura a világoknak.

A kongresszus lefolyása.

Az idei kongresszus általános témája gyanánt XI. Pius pápa «*Az Oltáriszentség s a keresztény élet*» összefüggésének tárgyalását jelölte ki. Mind a négy nyilvános gyűlésnek, mind pedig a szakosztályoknak előadói e gondolatot dolgozták ki minden részletében.

Magukból az eseményekből csak az alábbi néhány legfontosabb adatot emeljük ki.

A kongresszus tulajdonképen csak június 20-án, vasárnap kezdődött, de a legelső hatalmas megmozdulást már a pápai követ, Bonzano bíbornok newyorki fogadtatása jelentette. Hayes, newyorki bíbornok-érsek Brady, newyorki milliomos jachtján ment elébe a pápai követet hozó «*Aquitania*»-nak, s az ágyúdörgés, harangzúgás közt partralépő követet Smith, New-York állam kormányzója várta. Harminc zenekar, katonaság, lovasrendőrség, szirénák búgása, tapsoló tömeg üdvözlése közt jutott a követ gyönyörűen díszített autója a St. Patrick-katedrálishoz, ahol az Oltáriszentség másfélméteres monstranciában volt imádásra kitéve. A «News of the world» (protestáns newyorki lap) írja: «Amióta az amerikai csapatok a világháború után hazatértek a francia harctérről, azóta New-York nem látott oly gazdag zászlódíszt és soha nem látott oly lelkesedést és örvendezést, mint a pápai követ bevonulásánál!» Június 17-én ért a bíbornokok különvonata Chicagóba, ahol megismétlődött a newyorki fényes fogadtatás.

A bíbornokok hivatalos üdvözlése június 18-án este volt a Colosseumban, ahol 100.000 ember jelenlétében olvasta fel Davis munkaügyi miniszter Coolidge elnök üdvözlő levelét.

Június 20-án reggel 5 órakor minden templomban ünnepélyes misét mondtak, s ezzel vette kezdetét a kongresszus. Az áldozások száma aznap Chicagóban meghaladta az egymilliót.[1] 11 órakor 10 kardinális, 57 érsek, 257 püspök s 500 prelátus által alkotott processzióban vonult a pápai követ a «Szent Név» székesegyházba, ahol Heylen, namuri püspök nagymiséje alatt felolvasták a pápai brévét, majd Mundelein és Bonzano kardinálisok beszéltek.

[1] A kongresszus vezetősége négymillió kis ostyát szerzett be s a negyedik napon már-már attól kellett tartani, hogy elfogy az ostya Chicagóban.

Június 21-én a pápai követ mondott szentmisét a Stadionban, Chicago beláthatatlan nagyságú sporttelepén, melyen 62.000, pápai színekbe öltözött gyermek énekelte a «Missa de Angelis»-t és körülbelül 400.000 ember vett részt.

Június 22-én ugyancsak itt volt a nők miséje, melyet Giobbe, kolumbiai pápai legátus mondott, s mely alatt 6000 apáca és 12 ezer világi hölgy énekelt. (Mind a gyermekek miséjét, mind a nők miséjét fonográfba is felvették a pápa részére.) A misét követő nyilvános gyűlés — egynegyedmillió nővel — bizonyára a világ legnépesebb női gyűlése volt.

A legmélyebb benyomást kétségtelenül a harmadik nyilvános gyűlés, a «men's night» (férfiak éjjele) tette 22-én este. A 230 méter hosszú és 66 méter széles Stadionban körülbelül 200.000 férfi szorongott. Csupán férfiak; a hitvalló férfiak egyesületének, a «Holy Name Society»-nek («A Szent Név Társulat») tagjai. Seipel, a volt osztrák kancellár, Mgr. Palica, Mgr. Hlond beszédei után Faulhaber német, Reig spanyol és O'Donell ír kardinálisok szóltak az Oltáriszentségről. A beszédek után — lehetett már esti 11 óra — kioltottak minden villanyt s a beláthatatlan férfitömeg kezében gyertyák gyúltak ki, s így adott áldást Mundelein bíbornok a térdelő tömegre az Oltáriszentséggel.

Az utolsó nyilvános gyűlés június 23-án a főiskolásoknak s egyetemistáknak volt szentelve. Változatos egyetemi viseletben körülbelül 30.000 egyetemista jelent meg a felnőtteken kívül, akikhez Csernoch hercegprímásunk, továbbá Mgr. Gauthier, montreali apostoli adminisztrátor, Mgr. Dowling, Saint-Pauli érsek szólottak.

A négy nyilvános gyűlésen kívül az egyes nemzetek külön-külön is tartottak szakosztályi gyűléseket és örömmel említjük meg, hogy míg a két év előtti amsterdami kongresszuson a magyarok nem szerepeltek külön gyűléssel, Chicagóban három gyűlést is tarottak június 21. és 22-én a nagyközönség számára, 23-án pedig a papság számára.

A nemzetközi eucharisztikus kongresszusok fénypontja mindig a zárókörmenet. Előre gondolható volt, hogy az amerikaiak ebben is utólérhetetlent akarnak bemutatni, nevezetesen oly tömeget mozgósítani, amelyhez foghatót senki utánuk nem produlkálhat. A körmenetet nem Chicagóban tartották, hanem az 50 kilométerre fekvő új szemináriumnak (az érsekről «Mundelein»-nek nevezik ezt a kis telepet) óriási parkjában. Az amerikai szervezőképességnek vakmerő.

próbája volt a közel egymilliónyi tömeget egyetlen reggel kiszállítani 50 kilométernyire s estére visszahozni. A kísérletet nem mondjuk sikerültnek. Bár a villamosvasútak hihetetlen teljesítménnyel éjféltől kezdve minden második percben indították is a különvonatokat, s bár 18.000 magánautó is ment ki, a milliós tömeg hazatérése órák hosszat tartó oly tolongás közt történt, amely erősen rontotta a körmenet hatását (az utolsó villamos hajnali fél 4 órakor indult vissza Chicagóba).

Ha azonban ettől a kellemetlenségtől eltekintünk, be kell ismernünk, hogy ilyen szentségi körmenetet aligha láttott még a világ; magam 3500 papot olvastam meg csak a menetben, köztük eszkimó, kínai, indián papokat.

A forró napsütésben verítékező, órák hosszat türelmesen váró, majd fergeteges záporban s kemény jégesőben[1] is rendületlenül kitartó tömeg hódolata talán legnagyobb arányú megnyilatkozása volt a történelem diadalmeneteinek. Mily semmi ehhez a győzelmi háborúból visszatérő Caesar és Constantin diadalútja! I. Károly spanyol király diadalmenetében alattvalók térdeltek, XIV. Lajos útját virágokkal szórták tele ... Mindez semmiség lehetett a fehér ostya Királyának ahhoz a szótlan diadalmenetéhez képest, amelyben közel kétmillió önként meghajló térd érintette a mundeleini szeminárium kertjének útjait. Sehol annyira, mint itt, nem láthattuk annak a vádnak alaptalanságát, mely az Egyháznak uniformizálást, túlságos centralizáslát vet szemére. Igen, a hitünk egy volt itt mindnyájunknak. De láttuk, hogy ez az egy hit korántsem nyomja el a nemzeti sajátosságokat, hanem felemeli, megnemesíti minden nép természetes jó hajlamait.

Igen, igen! Ezt a gyülekezetet látni kellett! Látni a 10 kardinálist, akik pápákat adtak már a világegyháznak s fognak is még adni. Látni Péter, András, Jakab, János utódait, az 57 érseket, 257 püspököt, némelyik megtört tekintetén a «sollicitudo pastoralis» évtizedes gondja, másiknak ifjú homlokán még alig száradt meg a konzekráló krizma. Látni a tudás és életszentség, tapasztalás és gyakorlat, kultúra és életbölcseség fölhalmozott kincseit, amit csak az 1900 éves

[1] «Sic transit gloria Mundelein» — jegyezte meg valaki, mikor a nagy zápor rázuhogott a fényes ornátusokra. Később azonban híre járt, hogy Mundelein kardinális (valóban amerikai gondolattal) 200.000 dollárra biztosította a körmenetet — eső ellen! Ebből kijavíttathatja az ornátusokat!

katolicizmus finom lelkisége tud kivirágoztatni. És mindennek a kozmopolita, disztingvált, igazán párját nélkülöző gyülekezetnek központja: a Mester. Úgy imádni az Urat, mint a katolikus Egyház, igazán senki a világon nem képes. Sem érdek, sem érzelem, sem politika, semmi más nem hozta össze ezeket az embereket tízezer kilométereken át, tengereken keresztül, csak a Krisztus titokzatos jelenlétébe vetett rendíthetetlen hit. Miről tett fönséges bizonyságot ez a kongresszus még a kívülállók előtt is? Arról, hogy a katolikus Egyház ma is az, aminek Krisztus alapította; ma is eleven erő lüktet benne; ma is küldetése van a világ népeihez.

A technika a kongresszus szolgálatában.

Úgy tudjuk itt Európában, hogy Amerika a technikai teljesítményeknek talán korlátlan lehetőségeit ismeri[1] és csak természetesnek találtuk, hogy az amerikai katolikusok igyekeztek a chicagói kongresszus szolgálatába állítani mindazt a nagyméretű technikai készültséget, amiben országuk fölülmúlhatatlan az egész föld kerekségén.

A nyilvános gyülések beszédeit nemcsak megafónok vitték szét az óriási tömeg feje fölött, hanem rádión is leadták. A második nyilvános gyűlésen pl. nem vettem részt, mert a városban intéztem el egyéb dolgaimat; azonban a gyűlést bevezető mise 6000 apácából álló énekkara végigkísért az egész városon: az utcákon itt is, ott is «loudspeakerek» közvetítették az apácák énekét, sőt az Edison villamossági boltba belépve, ott is az ő énekük fogadott . . .

Boszorkányos gyorsasággal dolgoztak lapjaik is. Minden fontosabb esemény pár óra múlva képben is látható volt az ujságban, és mikor Mundeleinből este hazajöttünk a villamoson a körmenetről, a rikkancsok már árulták a körmenet képeivel illusztrált kiadásokat. Tagadhatatlan, hogy a lapok fotografusai a jó modor terén bizonyos privilégiumot élveznek és egyetlen püspöknek vagy bíbornoknak sem illett tiltakoznia, akárhányszor s akármily pozitúrában csattog-

[1] Bridgeportból sürgősen kellett egy napon érintkezésbe lépnünk a váci püspök úrral, akiről csak annyit tudtunk, hogy Canadában látogatja a magyarokat. A táviratot délben adtuk fel nevére és este 8 órakor, mikor fel akart szállni Montrealban az expresszre, a jegylyukasztó vasútas átadta neki táviratunkat.

tatták előtte a fényképező- és mozigépeket. A szónokok, mielőtt megkezdenék beszédüket — még pedig nemcsak a Colosseumban, hanem a chicagói székesegyház szószékén is — néhány percre szelíd mosolygással farkasszemet néznek a reájuk irányított reflektorok fényével s csak aztán kezdik beszédüket, miután a kioltott reflektor jelzi, hogy kész a film. De még ezután is itt is, ott is folyton lobban a beszédek alatt is a magnéziumfény, kattog a fotografus gépe, s pörög a film.

Amerikában — köztudomás szerint — nagy katolikus napilap nincsen. És mégis dícsérettel kell megállapítanunk, hogy valamennyi vezetőlap kimerítő és kifogástalan hangú írásos és képes tudósítás hozott a kongresszusról ugyanakkor, mikor egyes európai lapok csak a mundeleini körmenet 1200 ájultjának s a processzió végén keletkező jégesőnek tudtak rejtett kárörvendéssel bővebb leírást juttatni.

Minden eddigi kongresszusnak megvolt a speciális egyéni vonása. S ha a kölni a gondolatok mélységével, a bécsi az udvar fényével, a máltai a kolostori hangulatával, az amsterdami az érzelmek melegével tűnt ki, a chicagói a résztvevő férfiak nagy számával, bátor hitvallásával, továbbá — Amerikához illően — fölülmúlhatatlan arányaival s technikai készültségével. Ime, néhány adat: átlag 600.000—1,000.000 résztvevő; naponként Chicagóban 6000 szentmise, a megnyitás napján egymillió áldozás; 300 kertész, aki tavasz óta szépíti a körmenet útjait; 30 külön felállított telefónvonal a sajtónak stb.

El lehet képzelni, mily nyüzsgés-forgás zajlott a kongresszus központi irodájában is, ahová folyton hoztak és ahonnan folyton vittek az emberek elvesztett rózsafüzért, esernyőt, kabátot és gyermekeket.

A legtöbb idegen, aki addig egyszerre Chicagóban megfordult, 250.000 volt; óriási feladatot jelentett tehát most a közel egymilliónyi vendég elszállásolása is. A szállodák 85.000 vendéget tudtak befogadni; a többi magánházaknál vasúti kocsikban, hajókon volt elszállásolva.

A bíbornokok.

Külön bekezdésben kell rámutatnunk arra a bensőséges, lelkes, előttünk szinte megmagyarázhatatlan tiszteletre, amellyel az egész amerikai nép — hívek, nemkatolikusok,

állami hivatal — a bíbornokokat, elsősorban persze Bonzano kardinálist, a pápa követét körülvették. Amerre csak megjelent a bíbornokok valamelyike, lépten-nyomon az amszterdami eucharisztikus kongresszus lelkes óvációi ismétlődtek meg, persze nagyobb arányokban. A vasúttársaság bíborszínűre festett egészen új vagónokból különvonatot állított össze («The cardinal's red special»), amely New-Yorkból Chicagóig vitte a bíbornokokat. Az 1500 kilométeres utat közel egy nap alatt futotta meg a vörös vonat, melyet a nagyobb helyeken bíborba öltözött állomások, virágokat hullató s lelkesen üdvözlő néptömeg várt egy olyan országban, melynek lakosságából csak egyhatod rész katolikus s a lakosság nagyobb része pogány!

Megindító jelenetek játszódtak le mindenfelé. Mindenki tolongott, csakhogy a bíbornokok gyűrűjét megcsókolhassa; és különösen boldog volt az a beteg, aki a gyűrűcsókoláshoz hozzájutott. A lapok csodás gyógyulásokról is írtak, persze mindent fényképfelvétellel illusztrálva. Nagy hasábokban közölték a vörösvonat menükártyáját és természetesen fényképekben mutatták be a fűtőt és szakácsokat, akik olyan szerencsések voltak, hogy ezen a vonaton teljesítettek szolgálatot.

A vonaton külön kápolna s külön könyvtár volt, magának Bonzano követnek pedig külön étkezőkocsija (az ezüstön és asztalneműn saját címerével), úgyhogy este útközben dínert tudott adni a többi kardinálisnak. A vonat a menetrendbe mint «elnöki vonat» volt beállítva, azaz teljesen szabaddá tették számára az 1500 kilométeres pályát.

Az amerikai tartózkodás idejére minden bíboros mellé Kolumbus-lovagok és motorbiciklis rendőrök voltak kirendelve. A motorbiciklis rendőrkíséret a legnagyobb megtiszteltetés, ami itt halandónak osztályrésze lehet, mert velük megteheti azt, amit egyetlen milliomos olajkirály meg nem tehet: átmenni a vöröslámpán! A városok utcáinak autóforgalma ugyanis fölülmúl minden európai képzeletet. Lovat csak a legritkábban látni s míg nálunk — egy öntudatos amerikai mondás szerint — akkor ijed meg a ló, ha autó jön vele szembe, itt akkor vadul meg, ha másik ló jön szembe.

Az Egyesült-Államokban él 120 millió ember s az autók száma 20 millió, vagyis ugyanabban a percben az egész lakosság autóra szállhatna. Erre módfelett büszkék is az amerikaiak, bár az európai szem a szellemi kultúra nagy

veszélyét is észreveszi ebben. A sok autó szinte nomáddá teszi az egész népet; szombat délben bezárul a gyár s minden városban megindul a családok végeláthatatlan autókaravánja a zöldbe, a szabadba, nem ritkán 100—150 kilométeres távolságokra. Vasárnap estig elő sem jönnek. Szinte azt gondolja az ember, hogy itt mindenki folyton úton van; már pedig a nomádok vándorélete nem talaja a szellemi kultúrának . . .

Már most természetes dolog, hogy ezt a szédületes forgalmat csak a legszigorúbb forgalmi törvényekkel lehet lebonyolítani s még így is évenként 25 ezer embert ölnek meg s 700 ezret sebesítenek meg az autók az Egyesült-Államokban. De hát mi volna akkor drákói közlekedési törvények nélkül? De az utcakereszteződések közepén automatice kigyúló vörös fény «tilos»-t jelent s abban a pillanatban, melyben felgyullad a vörös lámpa, meg kell állnia abban az irányban minden kocsiforgalomnak. Jaj volna annak a halandónak, aki oly vakmerő és beleszalad a tilosba. Nagyobb vétek talán el sem képzelhető Amerikában! Kivétel ez alól csak a tűzoltók és mentők kocsija, — nos és a bíbornokoké. A bíbornokok autója előtt s tőle jobbra és balra egy-egy motorbiciklista vészszirénája zúgott, ijedten tért ki útjukból minden kocsi s villámgyorsan vágtattak végig a legforgalmasabb vonalakon . . .

A «Kolumbus-lovagok» s a «Szent Név Társulat».

Az amerikai katolicizmusnak két hatalmas férfiszervezete oly előkelő szerephez jutott a chicagói kongresszuson — a «Kolumbus-lovagok» adták a kardinálisok s a záró körmenet díszőrségét, a «Szent Név Társulat» pedig a Stadion éjjeli gyűlését rendezte —, hogy a róluk szóló néhány adat megemlítése nélkül nem volna teljes beszámolónk.

A Kolumbus-lovagok (Knights of Columbus) eredete 1882-re megy vissza New-Hawen (Connecticut állam) városába, melynek plébánosa a katolikus férfiakat egymás kölcsönös támogatására egyesítette. A szervezkedésnek az indítást a szabadkőművesek szolidaritásának példája adta meg: vajjon nem lehetne-e jó célra is felhasználni az egygondolkozásúak közös szervezettségét? A Kolumbus-lovagok egyesülete tehát nem egyházi egylet, hanem világi katoliku-

sok titkos társulata, talán «katolikus szabadkőművességnek» is nevezhetjük, mert szertartásaiban, a különféle fokozatokban s titkaiban sok hasonlóságot mutat a szabadkőművességhez. Munkásságuk egész levegője azonban szigorúan vallásos s hazafias, tagjaikra kötelező a havi szentáldozás s a világi vezetőség mellett egyházi tanács is áll. Tagjaik száma 700.000, hatalmas nyomdájuk van, «Columbia» című képes havi lapjuk s a jótékonykodás, iskolaügy s nevelés terén nagy munkát fejtenek ki. Igen érdekes tevékenységük például a «levél-iskola», bárki, aki tanulni szeretne, de nincs rá módja, levélben fordulhat hozzájuk s minden kérdésére írásos választ kap; útmutatást, hogyan képezheti ki magát valamelyik szakban; beküldheti dolgozatait s kijavítva kapja vissza stb. A rátermett tanítók egész csapatát foglalkoztatják ezzel az eredeti népneveléssel. Közismert dolog, hogy a Szent Atya óhajára a háború után nagyszerű játszótereket nyitottak meg Rómában az ifjúság számára.

A «Szent Név Társulat» («Holy Name Society») már szorosan vett hitbuzgalmi egyesület, kizárólag férfiak számára. Buzgó, vallásos élet s az Egyház törvényeinek betartása mellett különös céljuk a káromkodás elleni küzdelem s a katolikus hit nyilt megvallása. Nagy tömegszervezettségük oly erkölcsi erőt jelent az Egyesült-Államokban, hogy a Washingtonban tartott gyűlésükön maga a nemkatolikus köztársasági elnök is beszédet intézett hozzájuk.

Magyar testvéreink Amerikában.

Az óhazából kintjáró utast, persze, elsősorban érdekli az Egyesült-Államokban élő, közel egymilliónyi magyar testvérünk élete. Mindenütt csak azt láttam, hogy az amerikai magyarságnak a templom és az iskola az egyetlen mentsvára. Ahol van szervezett hitközség s hitközségi iskola, ott legalább egy ideig dacol a magyar erő az idegen áradattal. Clevelandban olyan huszáruniformisokban s megyei hajdúk mentéiben várták a hercegprímást, Flintben oly női díszmagyarban a bérmáló püspököt, Bridgeportban oly kaszás, árvalányhajas, bőinges aratóünnepet rendeztek, aminőt már idehaza sem igen látunk. *Viszont azonban, ahol nincs hitközség, ott a lélek elveszett, a vallás s a szív elveszett a magyar haza számára!* Chicago a végső állomás e téren; ettől nyugatra már nincs semmi. Ezrével élnek magyar családok

Nyugaton is (St. Paul, Milwaukee, San Francisco, Los Angeles), de nincs katolikus magyar papjuk s így menthetetlen zsákmányai a legsötétebb bolsevista agitációnak, melyet a köztük élő óhazai menekültek magyar nyelvű lapjai fejtenek ki.

Tömérdek munka várna még itt — Chicagótól nyugatra — a katolikus papokra, néhány évi nélkülöző munka árán lehetne még a ma vadaknak mutatkozó, elszédített, de alapjában nem romlott munkáskolóniák közt is hitközséget szervezni, — de nincs magyar pap. Az Egyesült-Államok területén jelenleg dolgozó magyar katolikus papság minden idejét annyira leköti a már megszervezett egyházközségek vezetése, hogy újak alapításához belőlük új ember nem juthat. *Az egyedüli megoldásnak az kínálkoznék, hogy a kint lévő papság a már Amerikában született magyar gyermekek közt igyekeznék minél több hivatást ébreszteni s ezeket az ifjakat ne Amerikába küldjék teológiára, hanem haza, Magyarországba.* Itt a nyelvet kitűnően meg fogják tanulni s teológiai képzettségük is jóval fölötte fog állani bármely Amerikában tanult papénak.

Nos és a magyar apácák! Külön fejezetet érdemelne az a határtalan munkakedv, az a lángoló hazaszeretet, az az odaadó nevelői munka, amellyel a szülőföldtől messze szakadt véreink közt a magyar apácák dolgoznak, az «Isteni Szeretet Leányai» New-York, New-Brunswick, South Betlehem, Bridgeport, South Bend, Arrochar (anyaház), Trenton, East Chicago, Perth Amboy stb. zárdáiban, a «Megváltóról» nevezett soproni nővérek Mc. Keesporton (anyaház), Clevelandban, Toledóban, Philadelphiában és Homesteadben, Schlachta Margit «Szociális nővérei» pedig Clevelandban, Buffalóban s a canadai Stockholmban.[1] Az apácazárda csöndjében kétszeresen hangosan szólal meg a honvágy; az apácalélek finomsága kétszeresen érzi a száműzetés kenyerének keserűségét, — annál nagyobb tisztelettel említsük hát életet odaadó munkásságukat, mellyel hazának s Egyháznak meg akarják tartani messze szakadt magyar véreinket.

Azt olvastam valahol, hogy az amerikai, mikor «Krisztus»-t mond, akkor is «dollár»-t ért rajta. Ha sok jelenség megerősíteni látszik is ezt az állítást, a *katolikus hívek adakozókészsége mindenesetre erősen rácáfol.*

[1] Az adatok az 1926-i állapotoknak felelnek meg.

Világszerte az a történelmi fejlődés útja, hogy az Egyházat saját hívei tartják el; ha ez az elv még nálunk, Magyarországon érvényesül legkevésbbé, viszont sehol oly erős mértékben nem valósul meg, mint Amerikában. Nagyon valószínűnek látszik pedig, hogy a hazai katolikus Egyház is egyre jobban rá fog szorulni a hívek áldozatkészségére és bizony, csak az előrelátás jele volna, ha igyekeznők lassanként erre is nevelni híveink gondolkozását. Mert, hogy a magyar lélek erre nem volna nevelhető, ezt határozottan megcáfolja az amerikai példa, ahol az odahaza egyházi adakozáshoz éppen nem szoktatott magyar hívek is bőségesen fedezik vasárnapi offeráikkal Egyházuk minden szükségletét. Templom, pap, iskola, zárda, mind a hívek önkéntes adományából épül s él meg.

Tíz perc a gyermekek között.

A magyar templom udvarán vidám gyermeksereg hancúrozik: fiúk, leányok ugrálnak, sivítanak, kergetőznek — akárcsak egy pesti iskola udvarán. Közéjük megyek tíz percre: amerikai utam legszomorúbb tíz percére.

— Halló, boys! Halló, girls! Ti magyarok vagytok? — szólítom meg őket.

— Halló, father! — felelik a gyermekek s körém csoportosulnak.

— Hát kedves gyermekeim, ti magyarok vagytok?

— Yes — hangzik a félénk felelet a bátrabbak ajkáról. Sok meg egyáltalán nem felel. Látszik, hogy nem értik a kérdést. Megkérdem angolul:

— You are a hungarian boy?

— Yes, father.

— Do you know hungarian?

— No, father.

Magyar gyermek, de nem tud magyarul! Apja-anyja valamennyinek tősgyökeres veszprémi, somogyi, vasmegyei, ősmagyar, de ezek már? . . . Csak a második generáció . . . s egyik része már nem is érti a magyar szót, a többiek még nehezen elgagyognak, de küzdve, törve, folyton angol szavakkal vegyítve a beszédet.

Itt áll körülöttem a sok magyar gyermek; tiszta magyar vér, a magyar falu vére lüktet erükben, magyar tűz csillan ki huncut, eleven szemükből, — és én alig tudok velük el-

beszélgetni! Ez a legszomorúbb emlékem amerikai útamból. Az angol vízözön feltartóztathatatlan áradata menthetetlenül elnyeli ugyan más népek nemzedékét is, de talán egyiket sem oly hamar, mint a magyart. Kétségtelenül sokat tesz ebben az amerikai iskolapolitika is. A régi Magyarország nemzetiségei, akiknek saját nyelvű elemi és középiskolái voltak, és akik mégis felhányják egykori iskolapolitikánkat, vajjon hogyan ítélnék meg az amerikai iskolapolitikát, amely egyedül angol nyelvű tanítást engedélyez, még a hitközségek által fenntartott felekezeti iskolákban is! A tanítás nyelve ezekben is angol; legfeljebb szabad külön tárgy gyanánt a magyart is tanítani.

— Szóval, gyermekek, ti magyarok vagytok?

— Yes, father! — felelik angolul.

— Hát tudjátok-e, honnan jött a papátok?

Csak kevesen mernek jelentkezni; azok is igen szegényes választ adnak.

— Én tudom — vállalkozik az egyik magyar leány.

— Hát honnan?

— Júrop-ból (Európából).

— Hát az igaz; de ki tudja pontosabban megmondani?

— Az ó-kontriból (az ó-hazából) — mondja a másik.

— Ez is igaz. De hogy hívják az óhazát?

— Júrop.

— Dehogy Júrop! Milyen ország?

És nagynehezen akad egy-két gyermek, aki végre kitalálja, hogy Magyarország. De már egyetlen egy is alig akad, aki tudná, hogy a szülei melyik részéből jöttek az óhazának.

— Nos és Magyarország fővárosa? Az egyik szerint Páris, a másik nem szól egy szót sem . . . a tizedik végre kiböki, hogy Budapest. Mintha valami a torkomat fojtogatná, mikor így faggatom a szegény kis magyarokat. Micsoda átok terpeszkedik fölöttünk, hogy ily szörnyű tékozlással kell világgá szétcsorgatni az úgyis igen megfogyatkozott, drága magyar vért!

— Szerettek-e a templomba járni? — kérdezem az egyiket, aki a legtöbbet tud magyarul.

— Sure, father. Mi minden szandén (vasárnap) elmegyünk a csörcsbe (templomba), utána veszünk kendit (cukrot), orangyeszt (narancsot) és benáneszt (banánt), azután csinálunk egy gudtájmot (jó időt, görbe napot). Holnap este riszepsen (fogadó ünnepély) lesz, akkor a Májkl (Mihály) énekelni fog a magyar bishopnak (püspöknek).

— Hát, Májkl, mit fogsz énekelni?

Májkl büszkén kivágja a mellét: «Megy a gőzös Kaniszára . . .» (Harminc évvel ezelőtt volt divatos ez a nóta, mikor az apja kijött az óhazából.)

— No, ez szép lesz! De tudod-e, mi az a «gőzös»?

Sem a Májkl, sem a Dzsó (József), sem a Dzsim (Jakab) nem tudta, pedig holnap este mindegyik énekelni fogja. Az egyik szerint a gőzös város, a másik szerint füst, a harmadik szerint ember. Végre nagysokára az egyik eltalálta, mondván szószerint a következőket: «Az a gőzös, aki ménik a trekken (a sínen) . . .»

Szegény, szegény pusztuló magyarok! A második generáció már csak így beszél magyarul. Hát majd ezeknek a gyermekei? Már azt sem fogják tudni, van-e Magyarország a világon! Hiszen már az itt született gyermekek is szégyellik magyar szüleiket, és mikor öregedő anyjuk büszkén tálal néha egy-egy magyar ételt a gyermek elé, az gúnyosan félrehúzza ajkát, hogy hát '«így főznek abban az ó-kontriban?!» Az öreg asszonynak titkon kicsordul két csepp a szeméből . . .

Köztudomású, hogy az Egyesült-Államok annyira megszorították a bevándorlást, hogy a magyarokra évenként alig néhány száz esik a kvótából, vagyis mondhatjuk, hogy a bevándorlás szünetel. A gyermekek már rosszul, törve beszélik a magyart, vagy sehogysem . . . az öregek egyre halnak . . . egyre halkul a magyar szó . . . negyven-ötven év multán nem lesz itt nyoma sem többé a magyar beszédnek . . . és a Mr. John Nagy (akinek nevét Négi-nek ejtik), Ms. Mary Szabó (akit Szébo-nak mondanak) már sejteni sem fogják, hogy nagyapjukat valaha a messzi magyar hazából sodorta tengerentúlra az életküzdelem.

Ma még minden magyar templomban magyarul prédikálnak ugyan, de egyes helyeken már angolul is kell szólni a magyar beszéd után, hogy a fiatalok is megértsék. Nemsokára aztán már egyformán kell beszélni mindkét nyelven; ezután a magyar már csak itt-ott fog szóhoz jutni. Végül pedig . . .

Ötven év múlva elnyel itt mindent az angol áradat; legfeljebb a magyar templomok Szent István, Szent Imre, Szent Erzsébet oltárképei, a templomablakokra festett magyar címerek s az ajtó mellett falba erősített kőtábla felírása marad meg egyetlen emléknek a közel egymilliónyi elszakadt magyarból.

Igen: legtovább a templom őrzi meg majd a magyarság

emlékét, aminthogy *most is a templom az egyetlen ápolója a magyar nemzeti gondolatnak.* A hazafiság és vallásosság összefüggése soha világosabban nem állott még előttem, mint az amerikai magyar templomok szent áhítatában, amikor prédikációm végén Abaúj, Zemplén, Ung, Somogy, Zala, Vas, Beszterce, Temes stb. megyékből összeverődött, szülőföldjük szerint ma öt országhoz tartozó, de szívük dobbanásával még mindig a régi egyeséges, Nagy-Magyarországot szerető amerikás magyarok ajkáról kicsendült az «Isten, áldd meg a magyart . . .», a «Boldogasszony Anyánk...» az «Ah, hol vagy magyarok tündöklő csillaga . . .» Szállt az ének, zengett a templom, visszhangzottak a falak . . . s a 16—20 éves fiatalok (akik alig értették már a szöveg szavait) nem tudták mire vélni, hogy az ének alatt mitől fényesedik munkában megrokkant öreg szülőjük szeme egyre könnyesebbre . . .

«Hogy tetszik Amerika?»

Ha egy európai utas amerikai társaságba kerül, a harmadik mondat, melyet az amerikai hozzá intéz, ez: «How do you like America?», «hogy tetszik Amerika?» A választ aztán egy nagy gyermek érdeklődésével várja, de a válasz kritizáló nem lehet! Annyira gyermek még ez a nép, hogy a kritikát nem bírja el. Pedig — ha kiváló teljesítményeit a technika terén el is ismerjük —, bizony mi, általuk kissé lefitymált «öregedő» európaiak, sok dologban nem találunk rajtuk irígyelni valót.

Éppen kinttartózkodásunk alatt virradt fel 150-szer a «4. July», a függetlenség kikiáltásának s az alkotmány megszervezésének 150. évfordulója. A gyermekek millió szerte az országban szörnyű patrondurrogással s rakétázással ünneplik mindig ezt a napot, (örömmel állapították meg a lapok, hogy a durrogatásnak az idén «csak» 56 halottja volt), az idei évfordulóra világkiállítás is készült Philadelphiában, de ha a 150 év tanuságát is szóhoz juttatjuk, nem lesz a mérleg annyira kedvező. Az amerikai alkotmány — amelyre olyan büszkék — korántsem bizonyult a polgári szabadságok megtestesítésének, nem tudta egészségesen kiegyenlíteni az egyéni közérdekeket, hanem ellenkezőleg, örökös pártharcok, sőt nem egyszer polgárháború forrásává vált.

Amint az amerikai kikötő előtt elhalad hajónk a franciák

által adományozott óriási szabadságszobor előtt, attól kezdve semmit gyakrabban nem hallunk, mint hogy itt «free country»=ban, «szabad ország»=ban vagyunk. Kétségtelenül sok társadalmi konvencionális szabályon szabad itt túltennie magát az embernek. De sehol a világon nincs oly plutokrata diktatúra, a kevés kézben felhalmozott mammuth=vagyonok uralma egy oldalon s társadalmi függés s kiszolgáltatottság a másik oldalon, mint ebben a «free country»=ban.

Talán szabad lesz erre nézve néhány adattal szolgálnom. A Morgan=bankháznak 50.000 kilométernyi vasútvonala van. A nafta=források termékét nem vonaton szállítják, hanem földalatti csöveken a forrásból közvetlenül a nagyobb váro=sokba. Így az olaj a föld alatt ezernyi kilométereket is meg=tesz. A Rockefeller=források földalatti vezetőcsöveinek hossza állítólag kétszerese az egyenlítőnek. A világ pénz=készletének kétharmad része ma az Egyesült=Államokban van, még pedig aránylag kevesek kezében. A 120 millió lakos közül 30 millió kimondottan proletár. Csak egyetlen például hozom fel öt banknak a szövetségét (Morgan and Co., First National Bank, Bankers Trust and Co., National City Bank, Guaranty Trust Co.), ezeknek van 34 bankjuk 118 igazgatóval és 2679 millió dollárral; 10 biztosítótársu=latuk 30 igazgatóval és 2293 millió dollárral; 32 szállító=vállalatuk 105 igazgatóval és 11.784 millió dollárral; 12 más vállalkozásuk 25 igazgatóval és 150 millió dollárral. Való=ban egy Morgan, Rockefeller, Harrimann, Ford, Astor, Marschall=Field, Gould, Vanderbilt hatalma mellett el=törpül a régi monarchiák hatalma is.

«De hiszen itt népuralom van! Itt a nép választ mindent, elnököt is!» Igen, a nép szavaz s azt hiszi, hogy azt válasz=totta, akit ő akart. Tökéletes csalódás! A trustok, vasúttársa=ságok s bankhatalmak terrorja, a mozikban, iskolákban, sajtóban, sőt egyes nemkatolikus templomokban is űzött féktelen választási agitáció nem az igazi többségi akaratot, hanem a nagyobb tüdővel s több dollárral dolgozó töredé=ket juttatja a parlamentbe. Az épület homlokzatán demo=kratikus ugyan minden díszítés, de belül csak a pénz=arisztokraták s az iparmágnások jutnak szóhoz.

Ha az amerikai pasztorációs eszközök fölött is szemlét akarunk tartani, okvetlenül tekintetbe kell vennünk, hogy itt egész más világban él az Egyház, mint nálunk, egész más gondolkodású, életberendezésű, törekvésű emberek közt. Az amerikai katolikus ember ruhája és Hiszekegye ugyan=

olyan, mint a mienk, — *de ezzel aztán már körülbelül vége is minden hasonlóságnak!* A fölületes utas talán nem lát ilyen mélyenjáró különbségeket, esetleg csak olyasmit vesz észre, hogy itt az emberek este 6 órakor ebédelnek s a földalatti villamoson a jegyváltás fejében automatába dobják az 5 centet s hasonló külsőségeket. Aki azonban jobban szétnéz maga körül, napról=napra világosabban állapítja meg, hogy itt is európai szabású ruhában élnek ugyan az emberek, de tőlünk teljesen idegen gondolkozásúak. Gondolom, nem túlzok, ha azt állítom, hogy egy kínai nem különbözik tőlünk jobban, mint egy amerikai.

Itt vannak mindjárt óriási lapjaik. Egy=egy számot csak végiglapozni is fárasztó munka, nemhogy végigolvasni. De mily különbség a mi zsurnalisztikánk s az övék közt! Az amerikai, amint megkapja lapját, először is a sport=rovatot nézi meg, aztán a karrikatúrákkal illusztrált vicces rovatot, utána a hirdetéseket. Ha van még kedve, elolvashatja a rengeteg szerencsétlenségről, gyilkosságról, rablásról szóló szintén illusztrált híradásokat is. Művészet? Nincs a lapokban. Szépirodalom? Nincs. Vezércikk? Nincs. Politika? Nagyon kevés. Ellenben annál bővebb hír arról, hogy ez meg az a színésznő 100.000 dollárra biztosította a lábát, mielőtt hajóra szállt volna, s hogy a köztársasági elnök hány halat fogott nyári vakációjában stb. És aztán megint sport=sport=sport a végletekig.

Az egyik éjjel óriási lármára ébredek Bridgeportban. Rémes ordítozások mindenfelé. Mi az? Forradalom? Háború? Dehogy! Az éjjel jött meg a hír, hogy New=Yorkban a könnyűsúlyúak boxversenyén egy bridgeporti lett az első. Rögtön éjjel feldiadallármázták a 150.000 lakosú várost, másnap a lapok öles cikkekben s képekben hirdették a világeseményt s estére olyan fényes tűzijátékot rendeztek a győztes tiszteletére, amilyenben egyetlen tudósnak, vagy felfedezőnek még nem volt része.

Azt hiszem, ezer meg ezer fiú tett aznap este szent fogadást, hogy nem fog tanulni, sem dolgozni, hanem boxbajnok lesz belőle. Utóvégre 100.000 dollárt kapni egy estére! . . . Nekünk ez nem megy a fejünkbe, de hát bele kell nyugodnunk, hogy itt másféle fejek vannak az emberek nyakán.

Csak az fog elfogulatlanul ítéletet alakítani magának, aki világosan látja, hogy itt minden más, mint odahaza. Más az illik és nem illik kérdése, más a közvélemény ítélete.

A lábat felrakni a vasúti kocsiban a szembenlévő ülésre mindenkinek szabad, melegben a legelőkelőbb éttermekben egy ingre vetkőzni s úgy ebédelni szintén szabad, de fogpiszkálót használni az étkezés után már nem illik. Nagy melegben a tűzoltók kinyitják az utcán a vízcsapokat s az úszóruhás gyermekek óriási tömege fürdik a zuhogó vízáradatban a forgalmas utca kellős közepén, — nincs benne semmi.

Látszólag csak a busines és a dollár a két domináló ideálja az amerikai embernek, de akkor hogyan értsük azt meg, hogy az amerikai 48 csillagos zászlónak látása úgy forralja vérüket, mint senki másét, s sehol a világon oly tiszteletben a zászló nem részesül, mint itt. Igen: a nemzeti zászló, meg — az apácák. Az apácákat sehol a világon ily tiszteletben még nem láttam. Ki érti ezt? És ki érti egy anyagiasnak látszó nép ajkán a katolikus papnak juttatott oly meleg, bizalmas megszólítást, amelynek nincs párja a világon: «Father», «atyám!» A rendőr egy ingre vetkőzve áll az utcasarkon s nem árt ezzel tekintélyének; sokan úszónadrágban autóznak végig a városon a tenger partjára, nem ütközik meg rajtuk senki; de jaj neked, ha borotválatlanul mégy emberek közé: nagyobb bűnt elkövetni alig lehetne!

Becsületsértés? — nincs. Egy ujság egyszer végiggázolt az egyik papon; mit tegyen az illető? Bepörölje becsületsértésért? — felmentik! Hát bepörölte «hitelrontásért», mondván, hogy mióta a cikk megjelent, az emberek nem jönnek hozzá keresztségre, esküvőre. S íme: az esküdtek óriási bírságot róttak a cikkíróra! Ki érti ezt?

Autód elüt valakit; ha ügyes ügyvéded lesz, kiment a bajból. De van egy bűn, amelyre nincs bocsánat: ha átszaladtál a «vörös» jelzésű tilos úton.

Ennél igazán csak egy bűn nagyobb: fedezetlen csekket állítani ki!

«Egy nép anyagi jólétét csak úgy érhetjük el, ha azt szellemi valóságokra alapozzuk» — olvasták fel Coolidge elnök üzenetét a bíbornokokat üdvözlő estélyén, de ugyanakkor légy elkészülve, hogy New-York legforgalmasabb utcáján át kell adnod pénztárcádat, ha nem akarod, hogy szó nélkül keresztül lőjjön az útonálló.

Itt mindenki «szabad» polgár; szabad polgár annyira, hogy a neveletlen fiához atyja az utcán egyetlen ujjal nem nyúlhat, mert különben rendőrrel gyűlik meg a baja. Csoda-e, ha kérdésemre, hogy «eljössz-e az ó-hazába?», így felelt egy itt született magyar leányka: «Dehogy megyek: ott a teacher

(tanító) megverheti a gyerekeket!» Itt mindenki Mr. és Mrs., mihelyt a hajóról az Egyesült Államok földjére lépett; nem csoda, ha Mr. Fazekas és Mrs. Kovácsné, aki terv szerint csak három hóra jött volna ki, nem könnyen szakad el szép címétől és még szebb autójától. Itt mindenki «egyenlő» s azért nincs a vonaton I—II—III. osztály, mint a «feudális Európában»; igaz ugyan, hogy van külön Pullmann-kocsi, külön drawing-room, külön smoking-car, observation-car, parlor-car, club-car, dining-car, ahová csak alapos ráfizetésekkel lehet bejutni!...

Miért sorolom fel ezeket a különlegességeket? Hogy helyesen ítélhessünk az egyházi élet megnyilatkozásai fölött.

Más itt a levegő, a közvélemény, az emberek ítélete, s ha valaki ezt nem veszi tekintetbe, persze, soha helyesen nem tudja megítélni az egyházi élet megnyilvánulásait sem. Csak annak lehet elfogulatlanul ítélkeznie, aki mindezt mérlegre rakja és hozzáveszi — bizony, igen súlyos nyomatékul — még azt a szomorú tényt is, hogy a 120 millió lakosból csak 20 millió a katolikus, ellenben 60 millió a kereszteletlen pogány, a 40 millió protestáns meg valami 300-féle szektára forgácsolódik. Lehetetlen, hogy ez a zavaros vallási helyzet káros nyomokat ne hagyjon az emberek általános világfelfogásán s erkölcsi helyzetén. Gondolaunk itt elsősorban a családi élet végzetes megrendülésére (válások rekordja!) s az ifjúság megdöbbentő erkölcsi léhaságára (a «sweetheart» intézménye!).

Az európai szem előtt sok minden furcsának tűnik fel az egyházi életben, s mégis: elbizakodottság s szívtelenség vádja nélkül vakmerőség volna elmarasztaló ítéletet mondani e jelenségek fölött. Például sehol annyit a világon nem mulatnak, táncolnak, sorsolnak, gyüjtenek, szórakoznak a vallás nevében s javára, mint itten. Bazár, piknik,[1] sorsolás s más hangzatos cím alatt.

A francia papságnak azt vetik szemére, hogy működése túlságosan a sekrestyére szorítkozik; az amerikainál meg azt kifogásolhatnók, hogy úgyszólván minden munkája a templomon kívül folyik.

Mégis az európai s amerikai egyházi élet közti különbségekre csak rá szabad mutatni, ráhagyva a további magyarázatot a speciális körülmények parancsoló előírásárai.

[1] A kánai mennyegzőről volt szó egyik hittanórán. A legközelebbi alkalommal így kezdte a felelést az egyik kisleány: «Egyszer az Úr Jézust apostolaival együtt meghívták piknikre...»

Minél többet fordul meg az ember idegen katolikus országokban, annál világosabban látja, hogy a katolicizmus arculata a tökéletes hitegység mellett is sok nemzeti különbséget mutat fel. És ezzel a ténnyel meg kell barátkoznunk, sőt ez egyenesen apológiai védelmi fegyver az olyan állítással szemben, mintha Róma centralizmusa túlságosan lenivellálná a nemzeti sajátosságokat. Ha tehát természetesnek vesszük, hogy az olaszok vallásossága a fönséges dómok és palestrina-misék vidám, örvendező vallásossága; ha meg tudjuk érteni, hogy a protestantizmussal századok óta keményen küzdő germán katolicizmus erősen intellktuális s apologetikus vonásokat mutat fel, nem szabad megütköznünk azon sem, hogy a mélyebb problémáktól fázó, s elsősorban gyakorlati hajlamú amerikai nép katolicizmusa a praxis, a gyakorlati élet, az iskola s a karitász irányába tolódott el.

Ezenkívül itt van még egy igazság. Az egész amerikai életen meglátszik nemcsak a mai sok pogánynak befolyása, hanem a középkor hiánya is. Amerikából hazatértemben kiszálltam néhány napra a spanyolországi száműzetésben élő magyar királyi családnál, Lequeitóban, a Viscayai öbölnek ebben a csöndes kis falujában, ahol még 400 évvel ezelőtt megállt az élet s ma is olyan. Amerika után ez a kis baszk falu! Itt, a két egymásra következő benyomás alatt láttam, mily érték is volt nekünk a középkor az elmélyedés, ideális értékek megbecsülése, az igazi szép és jó, a művészet fejlesztése, az egész földi élet emberiebbé tétele tekintetében. Impozáns az a harc, amit a 20 milliónyi amerikai katolicizmus kifejt a kapitalizmus és pogány világ körülötte tomboló áradatával szemben. De hogy meg tudja-e valaha változtatni a pogány Amerika arcát, aligha tudnók megjósolni.

*

Eucharisztikus nemzetközi kongresszusok! Egyensúlyát vesztett, nyugtalan korunkban mily biztató, megnyugtató megismétlései az első pünkösd nyelvcsodáinak! Nyelvben, gondolkodásban, törekvésekben különböző nemzetek együttes térdreborulása az Eucharisztia előtt. Szinte úgy érzem, mintha a fiatal amerikai katolicizmus bűnbánata volna ez a térdreborulás a véres háború rémségei után, s bizonyára sehol máshol úgy, mint ebben a fönséges világösszejövetelben, nem erősödnek a még mindig hiányzó világbéke szálai.

S mily leírhatatlan hatás az emberek lelke mélyén! A milliós körmenet hullámzik a szeminárium parkjának fái alatt. Egyszer csak odalép egy rendőr egy paphoz, akit soha életében nem látott, szalutál és így szól: Father, bocsásson meg, de meg kell mondanom, mily boldog vagyok, hogy én is katolikus lehetek!

Ki tudja, hány lélek mélyén ment végbe hasonló élmény!

Két évvel ezelőtt, az Amsterdamban tartott XXVII. nemzetközi eucharisztikus kongresszusról e címmel számoltam be: «Az Oltáriszentség diadala Amsterdamban». Cikkem végén kifejezést adtam a bátortalan óhajnak, bárcsak világot járó diadalmentében mi is, idehaza is üdvözölhetnők az Eucharisztiát a nemzetközi kongresszus meghívásával, szegényes keretek közt ugyan, de egyik nemzet mögött sem maradó lelkes szeretettel, hogy aztán gyűlésünkről a külföldi lapok így írhatnának: «Az Oltáriszentség diadala Budapesten».

A chicagói XXVIII. kongresszus beszámolóját sem tudom másképp lezárni. Mindnyájunkban, akik közvetlen átélésből tapasztaltuk azt a lelkeket lenyűgöző hatást, amit a katolikus Egyháznak ilyen világszemléje vallásos és rideg katolikusok, katolikusok és nemkatolikusok, barát és ellenség közt egyaránt kelt, mindnyájunkban fellángolt a sóvárgó vágyakozás, egy Magyarországon tartandó nemzetközi eucharisztikus kongresszus után. Szegények vagyunk, elesettek, kifosztottak, jól tudom; de odaadó szervezéssel, lelkes áldozatkészséggel — hiszem — mi is tudnók méltóképen vendégül látni a diadalútját járó eucharisztikus Üdvözítőt.

Az Oltáriszentség diadala Dublinben.[1]

(1932. június.)

Az utolsó évtizedekben tartott nemzetközi eucharisztikus kongresszusok között szédületes arányaival vagy bensőséges hangulatával három emelkedik ki. Az Amsterdamban 1924-ben tartott XXVII. nemzetközi eucharisztikus kongresszus, aztán az 1926-os XXVIII. chicagói kongresszus és végül a harmadik, az 1932-iki dublini kongresszus. Az 1928-as sidney-i kongresszus a mérhetetlen távolság miatt, az 1930-as karthagói kongresszus pedig a helyi körülmények miatt arányaiban természetszerűleg háttérben maradt az előbb említett három mellett.

Aki résztvett a chicagói kongresszuson és látta azt a — sokszor szinte már bántóan tolakodó — technikai apparátust, amellyel az amerikaiak külsőségeiben óriási arányúvá fokozták a kongresszust, abban a véleményben volt, hogy ezt nem túlszárnyalni, de csak utolérni is lehetetlenség lesz.

A «Szentek Szigetének» hitvalló népe azonban rácáfolt erre a véleményre. Bár a kongresszusra megmozgatott tömegei is eléggé közeljártak a chicagói százezrekhez, rendetlenség, zavar, kegyeletet sértő riporter-tolakodás még sem fordult elő, mert az írek szervezői készsége mindenütt pietással működött; ami pedig emellett az írek letagadhatatlan fölénye volt, az a bensőségnek és kegyeletnek oly megható megnyilvánulása, amiben talán egyetlen eddigi kongresszus sem érte utól a dublinit.

Jól értenek az írek az ujság-technikához is, de zsurnalisztáik tapintatlansága a szent szertartások kegyeletét soha sem zavarta meg, mint annyiszor zavarta Amerikában. Tudnak óriási tömegfelvonulásokkal is demonstrálni, de épúgy tudják a beláthatatlan tömegeket kegyeletes, néma csendben tartani, vagy pedig a közös imádság felzúgó tengermorajában megszólaltatni. Minden külföldi résztvevő ezzel a nagy tapasztalattal távozott Dublinből: ha valahol, hát itt lehetett elmondani, hogy a szentek unokái között jártunk.

*

[1] Megjelent a «Magyar Kultúra» 1932. évfolyamában.

Tagadhatatlan megilletődöttség fogta el az utasok lelkét, mikor hajónk, a Norddeutscher Lloyd 6000 tonnás «Rio Bravo»=ja előtt a június 21=re virradó éjjelen föltüntek a dublini partok.

Néma köszöntés szállott a «Szentek Szigete» felé, a katolikus vértanuk tömegének vérével áztatott föld felé, amely, mióta köztük éppen 1500 évvel ezelőtt, 432=ben partra szállott apostoluk, Szent Patrik, meg nem rendülő szeretettel tartott ki Krisztus hite mellett. Köszöntés az Egyház Rácheljének, aki siratja fiait, mert nincsenek, mert börtön= ben, hóhértól, éhségtől és száműzetésben haltak meg. Köszöntés a népnek, melynek legnagyobb fia, O'Connel írta meg testamentumában az Isten= és hazaszeretet leg= szebb hitvallását: «Testemet hazámnak hagyom, szívemet Rómának, lelkemet az Istennek».

Dublin táján már feltűnően rövidek a nyári éjtszakák. Nem is annyira éjtszaka az többé, mint inkább a világosság és sötétség bizonytalan és nyugtalanító küzdelme. A nap még este féltizenegykor a tenger színén van s ha le is bukik a víz alá, valahol elrejtve ott botorkálhat a közelben, mert az ég egészen besötétülni nem tud. Annyira sötét nem lesz, hogy a csillagok előjöhetnének. de oly világosság sincs, hogy jól érezhetnők magunkat. És amint hajónk a hullá= mokat szeli a csillagtalan éjtszakai égbolt félhomályában, valami ismeretlen bizonytalanság, szorongás üli meg lel= künket . . . mikor egyszerre csak a szürke derengésbe bele= lövel a dublini kikötő világító tornyainak reflektorfénye és biztatóan mondja: Ne féljetek a bizonytalan éjtszaka küz= delmes utain sem! Itt a kikötő! Itt a cél! Itt az útmutató! Itt a fény!

Az Eucharisztia reflektorfénye csillant meg ily bíztató fénnyel az idén a Dublinben tartott XXXI. nemzetközi eucharisztikus kongresszusról a hányatott emberiség bizony= talan utai fölött.

A kongresszus programmjának főbb részletei a követ= kezők voltak:

Június 20=án a pápa követének, *Lauri* bíbornoknak fogad= tatása, ami fejedelmeknek kijáró pompával s Krisztus hely= tartóját megillető kegyeletteljes tisztelettel 500.000 ember részvételével ment végbe. A bíboros legátust hozó hajót keresztalakban követte egy ír repülőraj s mikor a pápa követe megérkezett az Addison Road Station=re és áldását adta, megindító jelenetek következtek. Óriási tömeg térdelt

le a földre s szakadatlanul éltette a követet, sokan rózsafüzérjeiket tartották magasba áldásra, egy öreg, béna asszony, aki a tömegtől nem juthatott volna a kardinális közelébe, az egyik rendőrrel küldte hozzá áldásra rózsafüzérjét.

Június 21-én, Szent Alajos napján egész Irország gyermekeinek közös áldozása. Délután az ír püspöki kar által nyujtott garden party a Blackrock College-ben, melyre 20.000 belépőjegyet adtak ki. Este féltízkor a kormány által adott páratlanul fényes estély a St. Patricks Hall-ban, ebben a 700 éves épületben, ahová katolikus papok és püspökök évszázadok óta jobbára csak mint foglyok kerültek be.

Június 22-én a kongresszus hivatalos megnyitása a prokatedrálisban a dublini érsek, a namuri püspök és a pápai követ beszédével. Aznap este 9-től valamennyi dublini templomban szentségimádás, majd éjféli szentmisék.

Június 23-án az első egyetemes gyűlés, továbbá papi gyűlés és az ausztráliai, skót, amerikai, argentinai, osztrák, belga, kanadai, hollandi, angol, francia, német, olasz, litván, portugál, spanyol, jugoszláv szekciók gyűlései. Este pedig 250.000 férfi hitvalló gyűlése a világnak második legnagyobb parkjában, a Phoenix-Parkban.

Június 24-én a nemzeti gyűlések folytatása, papi gyűlés, második egyetemes gyűlés, este 200.000 nő hitvalló gyűlése a Phoenix-Parkban.

Június 25-én a magyar szekció gyűlése, délben 70.000 gyermek miséje a Phoenix-Parkban.

Június 26-án, a kongresszus zárónapján déli egy órakor kb. 400.000 ember jelenlétében ünnepi mise a Phoenix-Parkban (amelyet rádión a pápa is végighallgatott). Mise után a vatikáni rádióállomásról XI. Pius pápa személyesen adta latinul áldását. Utána szentséges körmenet, mely dél-után 3 órakor négy úton indult meg a Parkból a város szívébe, a kb. 8 km-re fekvő O'Connel Bridgen emelt oltárhoz és az Oltáriszentséget vivő pápai követ háromnegyed 7-re ért az oltárhoz s adta áldását s zengette el a záró Te Deumot. A résztvevők száma 750.000 lehetett. A baldachint vitték De Valera, az «előkészítő bizottság» elnöke, Sean T. O'Kelly, ugyanazon bizottság alelnöke, W. T. Cosgrave, az ellenzék vezére, A. Byrne, a dublini főpolgármester és D. Coffey, a dublini egyetem rektora.

*

Ez volna nagyjában átmetszete a dublini kongresszus külső programmjának. Hogy azonban ez a programm mennyi lelki értéket jelent s mily láthatatlan kegyelem-áradatnak vált forrásává, arról emberi toll beszámolni természetesen nem képes. Az ír papság két év óta készült és készítette elő híveit a kongresszus áldásaira, de a rendezőség is minden technikai lehetőséget felhasznált annak biztosítására. Nemcsak a prokatedrálisban és a Phoneix-Park beláthatatlan mezején állított fel kitűnő tisztasággal dolgozó megafonokat, hanem Dublin legfőbb utcáit is — amerre a körmenet ment — telerakta kb 500 hangszóróval és így megoldotta a megoldhatatlannak látszó feladatot: úgy a szabadban tartott miséken, mint a több kilométer hosszúságú szentséges körmenetben mindenki minden utcában a hangszórók vezetésével ugyanazt az éneket énekelte, vagy rózsafüzérdizedet imádkozta. Különösen megrázó hatású volt a pápa áldása Rómából, amint 500 hangszóróból ömlöttek szét a nagy főváros utcáin és a Parkban a világ minden tájáról összegyűlt keresztények százezrei fölött a kereszténység közös fejének áldó szavai.

Hogy a résztvevők minden alkalommal példás fegyelmezettséggel, kegyelettel és komolysággal viselkedtek, ennek oka az írek vallásosságán kívül bizonyára a technika ügyes felhasználása is volt, amely mindenkit, bármily messze állott volna is, minden pillanatban bekapcsolt az éppen akkor folyó szent cselekvényekbe, úgyhogy nemcsak a résztvevők, hanem úgyszólván az egész város lakossága egyszerre énekelhette az írek kedvenc hitvalló énekét, a «Faith of our Fathers»-et, egyszerre hajthatott térdet az Úrfelmutatást jelző csengő szavára s egyszerre vehette a pápa áldását.

Páratlan hatású volt a város éjtszakai kivilágítása is, amikor a fényszórók és reflektorok tüzében égő házak fölött az égboltra írva ez a három szó jelent meg: «Adoramus», «Laudamus», «Glorificamus».

*

Ezek után nem túlzás azt állítani, hogy a dublini eucharisztikus kongresszus az utóbbi évek legelső vallási eseményévé vált. A világ 22 országából 300.000 zarándok érkezett ide, köztük kb. 200 főpásztor (Amerikából 29 püspök). A bíbornokok közül jelen voltak *Bourne* londoni, *O'Connel* bostoni, *Dougherty* philadelphiai, *Hayes* newyorki, *Van Roey* malinesi, *Hlond* lengyel, *Mac Rory* armaghi, *Verdier*

párisi, *Lavitrano* palermói érsekek és *Lauri* kuriális bíbornok, a pápa követe.

Minthogy a dublini szállodák és kollégiumok nem lettek volna képesek az idegeneket teljes számban befogadni, az óceánjáró hajókon érkező vendégeknek maguk a hajók szolgáltak szállásul és a dublini partokon álló fellobogózott hatalmas gőzösök, a német «Dresden», «Rio Bravo» és «Sierra Cordoba», a francia «De Grasse», a belga «Marnix van Sint Aldegunde», az olasz «Saturnia», az amerikai «Doric» egész speciális színt adtak az ünneplő városnak.

A város díszítése szegényes volt és ízléstelen, amint egy szegény országtól más nem is várható; de a kiakasztott színes vászondarabkák tízezrei, a házak falára kiállított szentképek, feszületek, az Oltáriszentséget és a pápát dicsőítő feliratok tömegei, a villamososzlopokra, ablakrámákra, kirakatokba akasztott virágfüzérek annál melegebb megnyilvánulásai voltak *az egész nép* együttérzésének. Minden díszítésen látni lehetett, hogy a nép áldozatos s imádkozó munkájának eredménye.

Nem ütközünk meg a díszítések szegénységén, hiszen annyi itt a munkanélkül ténfergő, éhes tekintetű férfi s a rongyos ruhákban az utca porában játszadozó kis gyermek! (Az 1926-iki népszámlálás szerint Dublin lakosainak száma 316.693 s a lakosságnak több mint fele egy- és kétszobás lakásban élt.)

Ami a vallásos élet mélységeit és őszinteségét leginkább föltárta, az *az egész nép* ünneplése volt. A legszegényebb negyedek lakói is egymással versenyeztek szegényes lakóházaik feldíszítésében; a legszegényebb házon is zászló, a legszegényebb ablakban is gyertya és a munka nélkül ácsorgó, gondterhes arcú férfitömegek is mély tisztelettel üdvözölték a köztük áthaladó papot.

Bizonyára ez a tapasztalat adta ajkára az eucharisztikus kongresszusokat rendező bizottság elnökének, Heylen namuri püspöknek e szavakat: «Más kongresszusokon is nyilvánult meg hasonló buzgóság és hit, de seholsem volt ez annyira általános, mint itt, ahol az egész ország belefeküdt feladatába, hivatalos körök épúgy, mint egyszerű férfiak s asszonyok».

És mindnyájunk lelkéből szólt John J. Glennon, St. Louis érseke, amikor a férfiak estélyén ezeket mondotta: «Talán a zarándokok azt gondolják, minthogy Irországban nincsenek fényes székesegyházak, azért az ír katolikusok hite

sem ér sokat. Olaszországnak megvannak dicsőséges bazilikái, Franciaországnak méltóságteljes székesegyházai és Angliának sok szomorú tette, — de Irországnak vannak szent helyei, vértanui és sziklái, amelyeken bemutatták a mártírpapok a szentmiseáldozatot s ezért erősebb az ír nép szívében a hit s ezért maradt meg oly szilárdan, mint a gránitsziklák, amelyek őrzik az írek szigetországát».

*

Persze, mint mindennek a földön, úgy az ír nép világszerte ismert vallásosságának is megvan a maga oka és története. Mi, a kongresszus résztvevői csak az eredményt láttuk és néma megilletődöttséggel csodáltuk. Az országok fővárosai, a világvárosok közismerten legkevésbbé alkalmas talajai a vallásos gondolkodás erősödésének. És ha Dublinban mégis lépten-nyomon látnunk lehetett az emberek lehelet-finom pietását a katolikus papokkal szemben, ha láttuk, hogy ismeretlen, idegen papok előtt a nyilt utcán letérdelnek, emberek (munkások, felnőttek, egész családok is), hogy a pap áldását kérjék; ha az O'Connel híd mellett vagy a Nelson-szobor alatt gombolygó tömegáradatban csak fülünkbe súg valaki: «Father, pray for me!» «Atyám, imádkozzál értem!», és aztán megy tovább napi útjára; ha hallottuk a Phoenix-Parkban este 10 órakor 250.000 férfi megrendítő hitvallását, amint az égő gyertyák tűzáradata gomolygott fejük fölött; vagy mikor távozásra készülő hajónkhoz az utolsó este ezernyi tömeg jött ki búcsúzásra és két órán keresztül énekelte hol a nemzeti himnuszukat, hol az «O salutaris hostia»-t (felnőttek s gyermekek közösben latinul), hol egy Mária-éneket, — ennyi hitnek, ennyi kegyeletnek, ennyi bensőséges katolikus öntudatnak magyarázatát kellett keresnünk.

S mi volt a magyarázat?

Az írek tisztelik papjaikat, amint ezt papságuk teljes egészében megérdemli, mert *jóban-rosszban, vészben, vérben, viharban forrott össze nép és papja.* Amit itt láttunk, az évezredes papi önfeláldozásnak érett gyümölcse volt!

*

Irország története, évszázados véres elnyomatása és 1922-ben bekövetkezett szabadsága biztató jel mindazok számára, akik üldözést és elnyomást szenvednek, de él bennük a remény, hogy a szellem és igazság győzelmét a legvéresebb terror is csak késleltetni tudja, megakadályozni nem!

Mióta Irország II. Henrik 1171—72. évi hódító hadjáratában angol uralom alá került, az ír történelem egy jobb sorsra érdemes nép szenvedésének láncolatává vált, ami a XVI. század óta, az anglikán hitújítás óta meg egyenesen vértanui magaslatra emelkedett.

Párját ritkító az a vértanui hősiesség, amellyel az ír katolikusok ellentálltak az angol reformációnak. Mindenüket feláldozták hitükért! Tűrték, hogy kifosszák vagyonukból; tűrték, hogy akiket le nem mészároltak, azokat az ország hegyes és mocsaras északnyugati provinciájába, Connaughtba zsúfolják össze; tűrték, hogy minden nyilvános hivatalból kizárassanak; tűrték, hogy a kegyetlen üldözés miatt milliószámra kell elhagyniok hazájukat és az Északamerikai Egyesült Államokba és Ausztráliába vándorolniok. Nincs a földnek még egy olyan pontja — hacsak nem az őskereszténység vértanuinak szenvedési helyei, — ahol a krisztusi hit épségéért s az Egyházhoz ragaszkodásért annyi földi értéket, birtokot, vagyont, állást és annyi emberi életet áldoztak volna, mint az írek VIII. Henrik hitszakadása óta O'Connel Dánielig, 1829-ig.

VIII. Henrik feloszlatott minden ír kolostort, mert jól tudta, hogy az egész ír kultúrának és vallásos életnek ezek a forrásai, — de az írek vallásosságát megrendíteni mégsem tudta. Nekünk csak elképzelni is nehéz, hogyan maradhatott meg az írek lelkében a katolicizmus szeretete, mikor a XVI. század végétől a XVIII. század végéig egész Irországban tiltva volt a nyilvános katolikus istentisztelet, nem volt vallásoktatás s nem volt katolikus papi szeminárium. Az ír kispapok két évszázadon keresztül külföldön tanultak, s hazatérve álruhában jártak faluról-falura s titokban miséztek, gyóntattak, prédikáltak. 1703 óta a legsúlyosabb büntetés terhe alatt volt megtiltva katolikus papnak Irország földjére lépni s az angolok 1000 aranymárka vérdíjat tűztek ki egy püspök s 400 márkát egy pap fejére. Voltak züllött angol emberek («priest-hunters»), akik ír katolikus papok vadászatából egész jó üzleteket csináltak.

Az angolok vérforraló módon mindent elkövettek, hogy hittagadókat nyerjenek az írek táborából. Az apostatáló papnak évjáradékot biztosítottak, az apostatáló világinak pedig azt a jogot, hogy katolikusnak maradt testvérei egész vagyonát ő egyedül örökli. Ehhez járult még a szigetország tervszerű megtömése angol és skót protestáns telepesekkel. Végül is az ország háromnegyed része angol lordok birtokává lett,

akiknek négyötöd része nem is élt Irországban, hanem kiadta a földet bérbe az ír őslakóknak, az egykori tulajdonosoknak. A bérleti összeg behajtása pedig oly kegyetlen volt, hogy rossz termésű években — mikor fizetni nem tudtak — száz=ezreket űztek el a bérletről. Más út nem volt a szerencsétle=nek számára, csak a kivándorlás. Hogy ez mily arányban folyt, arra elég legyen egyetlen számadat. 1841=ben Irország lakosainak száma 8,200.000 volt; 1901=ben 3,700.000=rel kevesebb. Tehát 60 év alatt 45·6%=kal fogyott a nép!

Van=e még egy nép a föld kerekségén, mely vallásos meggyőződéséért ily áldozatokat hozott volna?

*

A legszebb emlék, amit az idegen papok Dublinből magukkal hazavittek, alighanem ez a pár meleg szó az ír gyermekek ajkáról: «God bless you, father», «Isten áldjon meg, atyám». Az utcákon tucatostól álltak a papok elébe, megbiccentették térdüket (az egész apróságok olykor el is buktak bele), aztán áldást kérve nyujtották homlokukat a papok felé. Szüleiktől hallották, hogy szerencsét jelent a pap áldása. De ők sem maradtak adósok. «God bless you, father», suttogták; «Isten áldjon meg, atyám!»

Micsoda mult beszél a papjaikat megáldó hívek érdekes pár szavából! Szinte maga előtt látja az ember az üldözések évszázadainak ír papját, amint valamelyik eldugott csűrben vagy pincében elvégezte szentmiséjét és álruhába öltözve búcsúzik a titokban egybegyűlt hívektől; ezek pedig az aggódó szeretet szavával engedik szeretett lelkiatyjukat ve=szedelmes útjára: God bless you, father! Isten áldjon meg, atyám!

Nincs a világon papság, amely ily mártiriumot szenvedett volna. Az angol üldözés a pásztort akarta megverni, hogy elszéledjen a nyáj. Ezért rombolt le minden kolostort, az ír vallásos élet legtipikusabb erősségét; ezért égetett fel vagy juttatott protestáns kézre minden katolikus templomot. Dub=linben valaha két katedrálisuk is volt a katolikusoknak, az egyik, a Krisztus=templom, a bevándorolt s katolikusokká lett dánoké (a XI. századból), a másik, a Szent Patrik=kated=rális (a XII. századból); VIII. Henrik leánya, Erzsébet (1558—1603) vérengzése óta mindkettő a protestánsoké s a katolikusoknak ma sincs Dublinben katedrálisuk, csak az egyik mellékutcában egy kisebbfajta (1000—1200 embert befogadó) prokatedrálisuk. De nemcsak a dublini érsek, a

«primat of Irland», nincs régi katedrálisa birtokában; épp így protestánsok ülnek az armaghi érsek, a «primat of all Irland» régi székesegyházában is.

Akárhányszor a műveletlen nyugati partok barlangjaiban kellett a papoknak magukat elrejteniök, és hihetetlen az a vértanui készség, amellyel a hívek a legnagyobb kinzások között sem árulták el püspökeik s papjaik rejtekhelyét.

De így megértjük híressé vált írójuknak, Sheehan kanonoknak lelkes szavait («The thriumph of failure»-ben): «Tekintsünk el az anya szeretetétől gyermeke iránt, s akkor a föld nem ismer tisztább, gyengédebb és szellemibb szeretetet, mint az ír nép szeretetét papjai iránt. Sőt a valóságban ez a szeretet tulajdonképen fölemelőbb, mint az anyai szeretet, mert az anya így szól: «Te hús vagy az én húsomból, csont az én csontomból», de ez a nép, amelyik még ezt a megszentelt, ha mindjárt emberi vonást is kizárja, a gyóntató és áldozó papot a szentségnek olyan fényével veszi körül, amilyennel az őrzőangyalt kellene körülvenni, ha látható alakban leplezetlenül mutatná magát. Az öreg emberek a papban fiukat látják s szemük könnyessé válik a megindultságtól és tisztelettől, ha oltárnál látják őket . . . A fiatalok szent borzalommal tekintenek a papra és mégis vonzódással, mert a pap jelenléte számukra annak a láthatatlan világnak kinyilatkoztatása, amelyre irányítani gondolataikat már fiatal koruktól kezdve megtanulták. És mindaz a kedvesség, amit a szeretett tanítványnak vagy Szent Alajosnak látása gyakorolna a vallásosan érző lelkekre, mindez egyesül itt az oltárnál álló fehér alakban, aki ott értük imádkozik, őket megáldja, a ragyogó fehér ostyát fejük fölé emeli, őket gyengéd szavakkal feloldozza és megható s bensőséges módon beszél hozzájuk a hit termékeny titkairól.

És mégis, mily áthidalhatatlan ür van közöttük! Ha még oly erősek is a kölcsönös vonzalom kötelékei, úgy vonul át a pap népe közt és úgy él közöttük, mint valaki, aki nem része a népnek. Szent ígéretek által kiválasztva, magas és fölemelő célokra kijelölve, gondolataival gyakran az égben, habár földi kötelességeik hívják is őt, úgy áll ott, mint valaki, akiről tudják, hogy tulajdonképen semmi része sincs olyan földi vágyakban s törekvésekben, aminők az emberiséget irányítják s leigázzák. Mint eleven megtestesítője olyan elveknek és gondolatoknak, amilyenek kinyilatkoztatás nélkül soha emberi lélekben föl nem vetődhettek volna, magányosan jár a pap az életen keresztül és mint magasztos és

részvétteljes lélek hajlik le a gyöngeség és emberi szükségletek felé, de aztán tovasiet az elmélkedés csendes tájaira, vagy pedig mint az Apocalypsis angyala kiönti Isten trónja előtt az emberiség könnyel telt edényeit».

Igy ír Sheehan az ír papról. És ha ily papságot lát az ír nép 1500 év óta maga közt, nem csoda, hogy úgy tiszteli őket, mint nép sehol papjait nem tiszteli. Nem csoda, ha Dublin 320.000 katolikus lakosa közül több mint 50.000 hallgat naponként szentmisét. Nem csoda, hogy a kis szigetnek, melyen mindössze 4,200.000 lakos él, 3900 papja és 2580 teológusa van.

*

A tanult ír katolikus férfiaknak, politikusoknak, kormánynak, s vezető intézményeknek hitvalló szereplése értékes útmutatásul szolgálhat a modern pasztoráció számára is. Volt idő, amikor egyes országokban modern pasztorációnak azt gondolták, hogy a papság minél nagyobb számban vállaljon országos képviselői, várospolitikai, szövetkezeti, egyleti s hasonló munkát, amire azonban szorosan vett papi teendőinek elhanyagolásával fizetett rá. Az ír példa másfelé mutatja meg a helyes utat: kivételes papi egyéniségeket leszámítva, ne a pap törekedjék be a parlamentbe, amelynek levegője végtére is nem neki való, hanem neveljen papi munkával oly hitét bátran valló és hite szerint élő világi intelligenciát, amely mindenütt megbízható védelmezője lesz a krisztusi eszményeknek.

A «modern lelkipásztor»-kifejezés tehát nem jelenti a szervezés mesterét, a nagy taktikust, a bankettek kedvelt tósztozóját, a kitűnő társalgót és finom műértőt, — hanem jelent olyan papot, akiben Szent Pál apostol tüze, a szentek bensősége és alázatos egyszerűsége alapos tudással, a kor problémáit meglátó nyilt szemmel, érző szívvel, a beteg lelkekhez nyúlni tudó finom lélektani tapintattal, mindezek fölött pedig, és mindezek előtt kifogástalan, tündöklően tiszta papi élettel s imponáló papi karakterrel egyesül. Ne habozzunk kimondani, hogy minél nagyobb korunk szellemi nyomora, minél lázasabb az élet ritmusa s minél őrlőbb annak mechanizmusa, annál inkább rászorul az emberiség a természetfölötti világ leheletét árasztó, tehát természetfölötti életet élő papságra.

*

Az egykori központi hatalmak, amelyekre legerősebben rászakadt a gazdasági válság, csak megfogyatkozott számban

tudtak megjelenni Dublinben. Egész Németországból csak egy püspök jelent meg, Ausztriából is egy, Magyarországból kettő. De mi, magyarok, bármit láttunk, bármelyik gyűlésen vagy körmenetben vettünk részt, folyton ott mozgott bennünk a nagy gondolat: Ha 1938-ra, Szent István királyunk halálának 900. évfordulójára sikerülne magunk számára biztosítani az eucharisztikus világkongresszusnak, ennek az egész országot felszántó lelkigyakorlatnak megtartását, vajjon megnyomorított szegénységünkben meg tudnánk-e felelni a rendezés emberfeletti feladatának?

Mert hogy az eucharisztikus kongresszus annak az országnak, ahol megtartatik, beláthatatlan lelki értéket, sőt nem kicsinylendő politikai propagandát is jelent, afelől senki sem kételkedhetik. Ezért keresik a népek maguk számára ezt a kitüntetést oly buzgó szorgossággal. Az 1934-iki kongresszust már megkapta Buenos-Aires, az 1936-i vagy Lengyelországé lesz vagy Maniláé. *Az 1938-it pedig mi reméljük megkapni!* Bárcsak sikerülne! Mert ha az egész magyar katolicizmus egy szívvel-lélekkel s áldozatkészséggel beleáll az előkészítésbe, szent meggyőződésünk, hogy mi is, még mostani lesujtottságunkban is elő tudjuk készíteni az eucharisztikus Jézus világraszóló diadalát Budapesten.

És minél inkább terjed az Eucharisztia diadala, minél inkább fog elnémulni bennünk a régi testi ember rendezetlen, ösztönös világa, annál inkább kialakul bennünk az új krisztusi ember típusa. Már pedig ezért jött Krisztus s ez a krisztusi élet alapparancsa: «Vessétek le a régit és öltsétek fel az új embert».

Azon a nagy óceánjáró hajón, amelyen a kongresszusra utaztam, velünk jött az osnabrücki püspök is. Tőle hallottam, mily hihetetlen nehézséget okoz megyéjében a diaspora-katolikusok közt a templom hiánya. Hogy ezen segítsenek, olcsó pénzen már négy zsinagógát vásároltak meg Mecklenburg területén s csekély költséggel átalakítva katolikus templommá szentelték fel. Az oltár fölé pedig ezt a felírást helyezték: «*Et antiquum documentum novo cedat ritui*».

Ime, az eucharisztikus kongresszusoknak is végső értelme: kivetni az emberből, ami rossz, ami állott, ami régi s megtölteni Krisztus misztikus testét, híveinek tömegét az eucharisztikus Üdvözítő éltető szellemével!

Adja az Úr, hogy 1938-ban a mi édes magyar hazánk földjére hulljanak a XXXIV. nemzetközi eucharisztikus kongresszus áldásai!

Szentbeszéd szentségimádásra.

Krisztusban Kedves Testvéreim!

1870-ben történt, a porosz-francia háború idején. Egy kis falu lángba borult s a legelső épület, amelyik hatalmas lángokkal égni kezdett, éppen az Isten háza volt. A megrémült lakosság sápadtan rohant a templom felé, de ijedten torpant meg előtte: menteni, segíteni már nem lehetett. Hatalmas tűznyelvek csaptak ki a templomépületből, a plébános nem volt otthon, bent a templomban pedig — igen . . . bent pedig ott volt elzárva az oltáron az Oltáriszentség!

A megrettent hívek ijedten tanakodtak: ki menjen be az Oltáriszentségért. Minden szem a bíróra nézett. Ő az első a faluban, őt illeti a feladat.

— Én? Én nem tehetem, — kiáltott fel a bíró. — Én, szegény bűnös ember, vegyem kezembe az Oltáriszentséget, a mi Urunkat, Megváltónkat? Nem, az nem lehet!

Akkor kérték a másodikat, a harmadikat, a negyediket; a válasz ugyanaz volt: Én, ki olyan bűnös vagyok, én érintsem meg az Oltáriszentséget? Nem, én nem merem!

Közben pedig terjedt a tűz, már egyetlen lángtenger volt az egész épület! Habozásra nem volt többé idő . . . Mikor aztán a tanácstalanság a legnagyobb lett, a bírónak mentő gondolata támadt. «Emberek, van egy négyéves kis fiam, ártatlan, angyali lélek. Az Üdvözítő mindig szerette a kicsinyeket, szerette az ő ártatlan lelkük miatt. Ő kimenti az Oltáriszentséget!»

Azzal ölébe kapta kis fiát, berontott az égő templomba és föltépte az oltárszekrény ajtaját. «Fiacskám, nézd, ebben a kehelyben van a Jézuska, fogjad jól.» És pár pillanat mulva a recsegő-ropogó, füstölgő, lángoló gerendák közt megjelenik az ajtóban csapzott hajjal, megperzselt ruhában a bíró, karján kicsiny gyermekével, aki féltve szorítja magához az Oltáriszentséget . . .

Az Oltáriszentség meg volt mentve!

Kedves Testvéreim! Jól tudták ezek az egyszerű hívek, mennyi szeretettel, hálával és gyöngédséggel kell viseltet-

nünk a legméltóságosabb Oltáriszentség iránt, amelyben az Úr Jézus az ő végtelen szeretetének legfényesebb bizonyságát adta!

Mi hát nekünk az Oltáriszentség? — adjuk föl a kérdést magunknak a mai szentbeszédben.

Feleletünk hármas lesz. I. Az Oltáriszentség **emléke a búcsúzó Krisztustól, II. táplálék lelkünk számára és III. útitársunk földi zarándoklásunkban.**

I. Emlék a búcsúzó Krisztustól.

A) Ezt az emléket már jóval szenvedése előtt **megígérte Krisztus Urunk a pusztai kenyérszaporításkor.**

A pusztai kenyérszaporítás után nagy tömeg állja körül az Urat Kafarnaumban: Nagyobb vagy-e te Mózesnél? — kérdik tőle. Hiszen Ő is adott nekünk kenyeret.

Hogy nagyobb vagyok-e? — feleli az Úr. — Én vagyok az élő Kenyér, mely az égből szállott alá. Atyáitok ettek a mannából s meghaltak; de, aki abból a kenyérből eszik, amelyet én fogok adni, meg nem hal mindörökké.

A zsidók zúgni kezdenek. De Krisztus **újból megerősíti** szavait: «Bizony, bizony mondom nektek, . . . Majd diadalmasan hozzáteszi: «Aki eszi az én testemet és issza az én véremet, énbennem marad és én őbenne». (Ján. 6, 57.)

B) Amit pedig itt megígért az Úr, be is váltot a **az utolsó vacsorán.**

«Az Úr Jézus azon az éjtszakán, amelyen elárultatott, vevé a kenyeret» — írja az apostol. (Kor. I. 11, 23.) Mily fönséges emléke Krisztus szeretetének!

A fölületes világ ma is értetlenül áll ez előtt, mint valaha a zsidók állottak. Ma is ezt kérdi: Hogyan adhatja ez a saját testét? Hogyan lehetne eleven test e tehetetlen ostyadarab alatt?» Ugyanazt kérdi, amit a régi zsidók kérdeztek, mert hiszen az emberi gőg mindig ugyanaz marad. Pedig nézd csak meg télen a szántóföldet: mily hideg, merev, mozdulatlan, élettelen — és mégis millió élet fakad ki belőle! Nézd csak télen a kopasz, látszólag halott fát: mernéd-e hinni, hogy csodálatos élet lappang benne? Nézd a hideg drótokat, melyek utcáinkon szerteszét szaladnak s mondd valakinek, aki nem ismeri az elektromosságot, hogy azokban tüzes élet lüktet végig! Azt kérded: Hogyan fér Isten ebbe a kis ostyába? Hát azt miért nem kérded, hogyan fér el ez a mi nagy templomunk a te kis szemedbe?

Nos, az a hatalmas Isten, aki a természetben oly fönséges csodákat végez, ennek nem volna ereje egy újabb csodát tenni, hogy szeretetének fönséges emlékét hagyja számunkra? Hiszen mire nem képes a szeretet! A mindenható szeretet! A búcsúzó szeretet! Már az emberi szeretet is napról-napra mily csodákat végez! A szeretetre legnagyobb szenvedés, ha tehetetlenségét kell éreznie. Mint érzi pl. a haldokló atya, aki csak fényképét hagyja gyermekeire — mást nem tud. De a haldokló Krisztus mindentudó volt! És ez a mindenható Krisztus így nem fényképét hagyta számunkra emlékül, hanem saját magát az Oltáriszentségben.

II. Táplálék lelkünk számára.

A) **Minden élőlény táplálékra szorul.** Mégpedig olyanra, amelyik megfelel annak az életnek, amelyet fenn kell tartania. Az ember élete hármas: testi, szellemi, lelki, tehát táplálékának is hármasnak kell lennie. «Ha a földön a mennyország polgárai laknak, hát a kenyeret is a mennyből kell nyerniök.» (Szent Bonaventura.) Amint a test elsorvad táplálék nélkül, épúgy elsorvadna a lélek is. És mert Krisztus Urunk világosan hirdette, hogy «ha nem eszitek az Emberfia testét, nem isszátok az ő vérét, nem lesz élet tibennetek» (Ján. 6, 54.), azért írja elő az Egyház, hogy legalább egyszer egy évben — húsvét táján — minden híve vegye magához ezt a lelki táplálékot.

Mit eredményez ez a lelki táplálék? Amit minden jó táplálék. *a)* Gyógyítja a betegséget és *b)* új erőt ad az élethez.

a) *Miféle betegségre gondolunk itt?* A bűnökre, a bűnök büntetéseire és a rossz hajlamokra. A bocsánatos bűn olyan a lelken, mint a kiütés a testen. De ha az Úr hozzánk jő, ráteszi kezét sebünkre és meggyógyulunk. Sőt a szentáldozásban az Úr még a büntetésből is elenged, olyan mértékben, aminő szeretettel fogadjuk Őt magunkhoz. És aztán ki nem érezte volna még magában, hogy az ember szíve rosszra hajlik ifjúságától kezdve? De úgy-e, ha a vad fát beoltjuk, az ezentúl nem vad almát fog teremni! Épígy mondja az Úr: «Aki eszik engem, az is él én általam». (Ján. 6, 58.)

b) De a szentáldozás nemcsak gyógyítja a betegséget, hanem *erőt is ád a lelki élethez.* A kenyér fenntartja a testi életet, az Oltáriszentség «a mennyei kenyér» a végső állha-

tatosságot, a megszentelő kegyelmet s a lélekszépséget adja. S amint a testi kenyérnél sem vesszük észre, mint érezteti bennünk tápláló hatását, épúgy az Oltáriszentségnél sem. Nem érezzük, de elmondhatjuk: «Élek én, de már nem én, hanem . . . . . .

B) Milyen kár, hogy sok mai ember minderről nem tud semmit sem! Milyen kár, hogy sokan nem is sejtik, mi az a jó áldozás!

Az áldozás latin neve: «communio», «egyesülés». Ahol eredetileg ketten vannak, de eggyé lesznek.

Ketten: Jézus meg én! Vigyázzatok: nem én meg Jézus; mert az áldozásnál minden attól függ: ki az első, s ki a második, ki a főszemély, s ki a mellékes. Fájdalom, lehet úgy is áldozni, hogy én vagyok a fő, Krisztus pedig a mellékes. Így áldoznak a lanyhák, akik aztán panaszkodnak, hogy nem látjuk áldozásuknak eredményét. De lehet úgyis, hogy Krisztus az első és én vagyok a mellékes; így áldoznak a buzgók és elnyerik az Oltáriszentség áldásait.

Igaz: Krisztust megkapják a lanyhák is; de nem válnak vele eggyé: Krisztus csak elmegy mellettük. Elég-e pl. a jó ételt csak megenni? Nem! Azt fel is kell dolgozni, különben hiába!

Most aztán már értem, hogy sok áldozás miért marad eredménytelen s Krisztus miért nem érezteti ott hatását. Azért, mert nincs részére hely. Tele van a szívünk — mivel? Telve vagyunk a világgal és saját magunkkal.

Nézz csak meg egy ilyen embert, aki reggeltől estig, vasárnaptól szombatig, újévtől Szilveszterig folyton oly levegőben él, mely idegen Krisztustól. És most áldozni megy. Föl kellene emelkednie a szentáldozás természetfölötti levegőjébe, de nem tud. Csak a teste van itt, csak a nyelve, de nincs itt a szíve, a lelke, az érzelmei, a vágya, a gondolatai. Hogy mondjam? Krisztust csak az előszobában fogadja, be az otthonba nem vezeti!

De hiszen mond hálaadó imát! Igen; de azt is más készítette! De: bevezeti-e a szalonba is, legbizalmasabb ügyeiről kibeszéli-e magát? . . .

Hát hogyan lesz jó az áldozásunk?

Erős hitet kelteni: Krisztus jön, az élő Isten Fia, Királyom. Vele beszélek, Neki adok hálát, Tőle kérek, Neki panaszkodom. Ha aztán ilyen áldozás után hazamegyek, otthon az anyám, feleségem, férjem, családom, hivatalnoktársam csodálja: mennyivel szelídebb, türelmesebb, ked-

vesebb, elnézőbb, békeszeretőbb lettem. Mi az oka? Ők nem tudják. Én tudom: Krisztus van nálam!

Íme, az Oltáriszentség, mint lelkünk tápláléka!

III. Útitársunk földi zarándoklásunkban.

A) Krisztus Urunk velünk akart maradni a világ végéig.

Némelyik ember talán szomorúan sóhajtja:

Ó, ha én is akkor éltem volna, mikor az Úr a földön járt! Pedig nincs igaza! Akkor csak kevesen látták, most mindenki hozzáférhet. Akkor pár évig volt köztünk, most mindig itt marad és csak akkor hagyja el az oltárt végleg, ha majd utolsó gyermekét is hazavitte zarándokútjáról. Addig azonban marad itt állandó emlékezete az ő szenvedésének, itt marad a Kálvárián függött test és vér, itt marad saját áldozatos életünk tanítója, példaképe gyanánt és egykori föltámadásunk záloga gyanánt is.

Úgy elgondolom, Testvéreim, milyen óriási izgalom fogná el az embereket, ha egyszer híre menne, hogy az Úr megint leszállott a földre és látható Jeruzsálemben vagy Rómában, vagy valahol másutt. Úgy-e, hogy kuporgatnánk minden fillért, csakhogy eljussunk oda!

Pedig a mi rendíthetetlen hitünkkel magunk közt köszönthetjük az Urat mindenütt, ahol csak őrzik templomainkban az Oltáriszentséget.

Úgy-e, mindnyájan hallottatok már a Boldogságos Szűznek világhírű kegyhelyéről, Lourdesról? Felejthetetlen kép mindenki előtt, aki csak valaha is látta, mikor megindul a gyönyörű bazilikából a szentséges körmenet, és a világ minden tájából összegyűlt nép kihordja nyomorékjait, betegeit az út szélére: egy törött csontú amerikai férfi, egy haldokló német ember, egy szélütött afrikai püspök, egy vonat által elgázolt magyar leány, egy nagy nyiltsebes feketebőrű néger . . . és így tovább fekszenek nyomorékan az út mellett. Mindegyiknek más a beszéde, mindnek más az arcszíne, mindnek mások a fájdalmai, csak a hitük egy: az élő, rendíthetlen hitük, hogy most jön feléjük a fehér ostya színében a világ hatalmas Megváltója, aki, ha úgy akarja, meggyógyíthatja őket.

És amint elindul a körmenet, felhangzik egy szomorú litánia; egy szívet tépő, lelket marcangoló litánia azoknak

a szenvedőknek ajkán. Egy litánia, aminőt nem hall az ember sehol a világon, csak itt s aminőt nem hallot ez a világ soha, csak a jerikói úton és a kafarnaum százados szájából abban a pár évben, amíg az Úr Jézus személyesen a földön járt.

Nem úgy szól ez a litánia, hogy «Uram, irgalmazz nekünk, Krisztus, kegyelmezz nekünk», hanem: Jézus, Dávid fia, add, hogy lássak! Jézus, Dávid fia, add, hogy halljak! Jézus, Dávid fia, add, hogy összeforrjon a csontom! Jézus, Dávid fia, add, hogy még tovább élhessek! Jézus, Dávid fia, csak egy szóval mondd s meggyógyul az én testem!

Így zokogják tovább ezt a litániát egészségesek s betegek együtt.

És amint halad a körmenet, és minden egyes beteg külön-külön áldást kap a Szentséggel, egyszer csak valami isteni erő ömlik el az egyik béna nyomorékon, s aki évek óta mozogni alig tudott, velőtrázó sikolyba tör ki, magasra egyenesedik és meggyógyultan örvendezve dobja el magától mind a két mankóját . . .

Az ezernyi tömegen átfut valami megrendült hála és öröm érzete. És a megindultságtól síró néptömeg közepén felhangzik az Oltáriszentséget vivő pap örömtől reszkető éneke: «Te Deum laudamus!», «Téged Isten dícsérünk!» S amikor a körmenet visszatér a kivilágított templomba, nincs már ott egy hitetlen sem, nincs már ott egy kételkedő sem, csak hívő, erősen hívő keresztények, akik remegő ajakkal, hálától ízzó szívvel és könnyes szemekkel, porba hullva zúgják az ének szavait:

Azért, Uram, téged kérünk,
Légy oltalmunk, légy vezérünk.

Irgalmad rajtunk maradjon,
Reménységünk Benned vagyon.

*

Ó, ezt az élő hitet, ezt a kételyt nem ismerő erős hitet add meg nekünk is ma, édes Megváltónk! Benned, a te jóságodban van nekünk is minden reményünk. És engedd meg, hogy a te jóságodnak legnagyobb záloga, az Oltáriszentség iránt mindig a legnagyobb hálával, szeretettel, tisztelettel viseltessünk és ezáltal megérdemeljük azt, hogy ha üt számunkra az utolsó óra, ezzel a szentséggel, a te szent tested-

del s véreddel megerősítve bátran imádkozhassuk: Benned, Uram, volt reményünk, — úgy=e, nem hagysz szégyent érnünk! Vedd most magadhoz az én szegény lelkemet, hogy akit e földön csak a kenyér színébe elrejtve láthattalak, de alázattal hittem Benned, most a másvilágon színről=színre láthassalak s ezáltal elválaszthatatlanul egyesülve a te szerető szíveddel, kimondhatatlanul boldog legyek mindörökkön örökké! Ámen.

Krisztus szeretete az Oltáriszentségben.[1]

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Fönségesebb szavakkal, meghatóbb módon nem is lehetett volna megkezdeni az utolsó vacsora leírását, mint azt Szent János tette evangéliumának 13. részében. Csak rövidke pár szót mond az Úr Jézus lelki hangulatáról. — «Szerette övéit, kik e világon voltak, mindvégig szerette őket» —, de ebben a pár szóban, a betűk leple alatt ott izzik mindaz a forró, tüzes, lángoló szeretet, amelynek tűzhelye az Úr Jézus szívében volt, s amelyből fakadt az utolsó vacsora nagy adománya is: a legméltóságosabb Oltáriszentség.

Az Úr Jézus végletekig menő szeretetét méltán említi Szent János éppen az utolsó vacsora leírásában. Mert hisz, nagy szeretet kellett ahhoz is, hogy az Isten Fia leszálljon a mennyből és a hatalmas Isten tehetetlen Kisded alakjában, dideregjen a fagyos karácsonyi éjtszakán. A szeretetnek nem közönséges foka volt szükséges ahhoz is, hogy az Isten Fia 33 évet töltsön itt értünk kemény munka s fáradalmak közt. Ember által soha nem sejtett szeretet lobogott akkor is a Megváltóban, amikor érettünk kész volt a legkínzóbb kereszthalál elviselésére. Mindez igaz. És mégis, *mindezt a szeretetet messze fölülmúlja az a kimondhatatlan, az a végtelen, az a határtalan, az a tékozló szeretet, amellyel az Úr Jézus az utolsó vacsorán karolta át, ölelte szívéhez az embereket az Oltáriszentség alapításával;* az Úr Jézusnak minden szeretetét messze túlszárnyalja az a szeretet, amelyet az Oltáriszentségben ma is mutat minden egyes ember iránt.

I. Krisztus szeretete az Oltáriszentségben.

A) Mindenekelőtt is végtelen szeretetének jele az, hogy **az Oltáriszentségben önmagát adta.**

[1] A magyar Rádió Studiójából 1927. Úrnapján mikrofonba mondott szentbeszéd.

Tudjuk, hogy az Oltárszentség a mi legdrágább, féltve őrzött kincsünk. De ezzel a hideg tudással nem szabad beérnünk. Úgy-e, a gyémánt is annál jobban villog, szikrázik, minél jobban forgatjuk-nézegetjük a nap sugaraiban. Hát vegyük fontolóra mi is egy kissé közelebbről azt a nagy szeretetet, amit az Oltáriszentségben mutat irántunk az Üdvözítő, hogy a mi szívünk is fölmelegedjék annak lángjainál s mi méltóképp szerethessük «a világnak örök csodáját, melyet elménk föl nem ér».

«Emlékeztek-e, hogy van az emberi szív alkotva? Csodálkozni fogtok, ha látjátok, mily kevéssé hasonlít ahhoz Jézus Krisztus szíve. Kétségkívül mi is szeretünk: átadjuk magunkat... Ámde mi kevéssé szeretünk. Ki az, ki a teljes odaadásig, az áldozat szomjazásáig szeret? Ki az, ki ama Kálváriára fölmenve, hol az ember szeretetből föláldozza magát, onnan ne kívánkozott volna le?... Képtelenek vagyunk sokat szenvedni még azokért is, kiket legjobban szeretünk. Egyetlen kivétel van: Jézus Krisztus szíve; átadja mindenét...

Mi éppen azért, mert kevéssé szeretünk, csak keveseket szeretünk. Bezárkózunk, hogy szeressünk; kicsiny fészket rakunk magunknak, amelybe elhelyezzük legkedvesebbjeinket: egy atyát, egy nőt, gyermekeket, néhány ritka barátot! Mit is akartok? Egy csepp szeretetünk van, kíméljük azt!...

Mily egészen más Isten szíve; szeret minden embert; szereti őket egyenlő hévvel. A kicsinyeket, nagyokat, szegényeket, gazdagokat, bűnösöket, elhagyottakat s kiket megvet a világ. Vajjon kiről feledkezett meg valaha? Kit ne szeretett volna gyöngéden, melegen? Volt-e valaha lény vagy nagyon szennyes ez oly tiszta szívnek, vagy nagyon közönséges ez oly nemes szívnek, vagy nagyon nagy ez oly alázatos szívnek, vagy nagyon kicsiny ez oly magasztos szívnek?...

De íme szépségét betetőzi. A világ előtt nem ama szomorúsággal lép fel, mely Pascalt e mélabús szavakra fakasztá: «Az embernek legnagyobb gyöngesége, hogy keveset tehet azokért, kiket szeret», hanem ellenkezőleg: derülten, ama biztos teljes tudattal, hogy meggyógyítja, vigasztalja, megmenti, boldogítja mindazokat, kiket szeret. «Jöjjetek hozzám mindnyájan...» Boldog a szív, mely így beszéltet! Hajh! mi nem mernénk így szólani, nem egy apának, egy anyának, egy barátnak, gyermekeinknek; és

ő így beszélt egy egész világnak! «Aki szomjazik — kiált fel, jöjjön énhozzám és igyék.» Boldogságot, vigasztalást, szentséget, békét szomjazik? Mindegy ... «Meg ne háborodjék szívetek; békességet hagyok nektek; békességet, minőt a világ nem adhat; békességet, mely minden érzelmet felülmúl.»[1] Ime, mily szeretet jele, hogy Krisztus önmagát adta!

B) Még világosabban látjuk azonban szeretetét, ha megfontoljuk, hogy **miért adta az Oltáriszentséget.**

— Ti emberek, kikért mennyből leszállottam, most itt kellene hagynom titeket; ti drága lelkek, kikért mindent szenvedtem, most el kell válnom tőletek. Ha valamikor képesek volnátok elfeledni nagy szeretetemet, nézzetek e szentségre, melyet az utolsó vacsorán adtam nektek és szívetek érezni fogja szeretetem tüzét. Oly kevés emléketek van tőlem, de most adtam egyet, amely kipótol minden más emléket.

Ne féljetek «nem hagylak árván titeket, eljövök hozzátok» (Ján. 14, 18.); csodás módon, a kenyér és a bor színe alatt itt maradok köztetek, hogy vigasztaljalak benneteket Tudom, hogy majd ragadozó farkasok törnek reátok ... Ti majd könnyeztek és sírtok, a világ pedig örülni fog; ti megszomorodtok, de a ti szomorúságtok örömre fordul» (Ján. 16, 20), mert «én veletek vagyok mindennap a világ végezetéig». (Máté 28, 20) Elmegyek veletek a sötét katakombákba, mikor majd a hatalmas római császárok üldöznek titeket, amint ott leszek ezredek mulva is késő unokáitoknál, mert én örök szeretettel szeretlek titeket. (Jerem. 31, 3.) Elmegyek az elhagyott eszkimók hófödte kunyhóiba s szeretetem lángját nem fogja kioltani az életet megdermesztő természet fagyos lehelete; elmegyek a szegény négernek sátrába s szeretetem forróbb lesz, mint a Szahara homokján elömlő perzselő napsugár.

Eddig támasz nélkül jártatok az életben; de most, nézzétek, teljesen átadom magamat nektek; csináljatok velem, amit akartok. A világ üldözni fog titeket, «e világon szorongatástok leszen; de bízzatok, én meggyőztem a világot». (Ján. 16, 33.) Ha szívtelen emberek bántalmai érnek, keressetek fel engem, mert «én szelíd vagyok és alázatos szívű». (Máté 11, 29.) Ha az élet igáját már alig húzzátok, ha az élet terhét elviselhetetlennek találjátok, «jöjjetek hozzám,

[1] *Bougaud:* A kereszténység és korunk. 1912. II. 539—41.

kik fáradoztok és terhelve vagytok és én megenyhítlek titeket». (Máté 11, 28.) Imádkozni akartok? Boruljatok le itt előttem. Lelketek felüdülésre szorul? Vegyetek magatokhoz s «nyugodalmat találtok lelkeiteknek». (Máté 11, 29.) Tudjátok: «Nagyobb szeretete senkinek sincs ennél, mint ha valaki az életét adja barátaiért». (Ján. 15, 13.) Nohát én ezt adtam! «Életemet adtam juhaimért». (Ján. 10, 15.) Még ennél is többet tettem. S mindezért csak egyet kívánok. Szerettelek titeket, szeressetek ti is engem! Szívet adtam nektek, «add nekem fiam szívedet!». (Péld. 23, 26.)

C) És vegyük még fontolóra azt is, hogy **az Úr Jézus mikor adta az Oltáriszentséget.** Megmérhetetlen nagy szeretet kellett ahhoz, hogy az Úr Jézus így bánjon mivelünk; így bánjon éppen akkor, amikor mi legkevésbbé ily gyengéd szeretetre, hanem éppen büntetésre lettünk volna méltók: pár órával az ő keserves kínszenvedése előtt.

Amikor a zsidók arról tanakodtak, hogyan veszítsék el Jézust, amikor Júdás fejében már az alávaló árulást forgatta; amikor szinte már ott hangzott az ablak alatt a fellázított néptömeg kiabálása; amikor mi szegény félrevezetett emberek, ki akartuk dobni magunk közül a Megváltót, mint az emberiség salakját: Vidd el, vidd el, feszítsd meg Őt — minderre az ő felelete nem sujtó villám volt az égből, nem megnyílt föld, mely minket elnyeljen, hanem olyan irgalmas, olyan megfoghatatlan, olyan hitetlen szeretet, amilyet eddig még sohasem tapasztaltunk: a legméltóságosabb Oltáriszentség megalapítása. «Csodálja ég és föld irgalmadat, hogy ily áldozatra adtad magad!»

Mondjátok, lehetett volna-e ennél még többet tenni? Megindítóbban, csodálatosabban megnyilatkozhatott volna-e az Úr Jézus szeretete! Mielőtt elmerült volna a keserű szenvedések tengerében, isteni Szívének izzó szeretete, akkor lángolt föl legszebben, mint az alkonypírban lehanyatló nap. Az ő ideje már eljött, hogy távozzék ebből a világból és visszatérjen abba az örök dicsőségbe, ahol az Atyával együtt volt öröktől fogva. De a jó Pásztor nem akarta nyáját magára hagyni, hanem önmagát hagyta itt oltárainkon, hogy Nála oltalmat, támaszt, menedéket találjunk, amíg zarándoklásunk tart itt a földön távol a mennyei hazától, ahová Ő megelőzött minket, hogy helyet készítsen számunkra. Igazán el kell ismernünk, hogy többet, hogy nagyobbat Isten sem tehetett értünk. «Üdvözlégy örök manna, ennél többet ki adna, nincs mód benne.»

D) **És vegyük még hozzá, hogy mily könnyűvé tette az átváltoztatásnak fölséges csodáját!** Csak pár rövid szó és a végtelen fölséges dolog megtörtént!

Amikor a szentmisében a csengetéskor a miséző pap kezébe veszi az ostyát, az még egyszerű búzakenyér — semmi más. Most elhal az ének, elhallgat az orgona, síri lesz a csend, a pap fölébe hajol az ostyának és a bornak, elmondja az Üdvözítő szavait: «Ez az én testem», «ez az én vérem», — és ebben a pillanatban az Üdvözítő teste s vére megjelenik ott, abban a pillanatban térdet hajtva imádja a pap a közénk leszállott Istent, abban a pillanatban alázatos imában hajlik meg a hívek homloka és felcsendül ajkukról a hála éneke: «Most lett a kenyér Krisztus testévé».

Ilyen csodálatosan könnyűvé tette az Úr Jézus az átváltoztatást, majdnem azt mondanám: veszélyesen könnyűvé. Ez a könnyűség veszélyes lenne hitünkre, tiszteletünkre, ha az Anyaszentegyház nem övezte volna az átváltozás fönséges jelenetét azokkal a gyönyörű imákkal és cselekedetekkel, amiket a szentmise szertartásának nevezünk. És ha ismét kérdjük: miért tette az Úr Jézus ily könnyűvé az átváltoztatást? — a felelet megint csak az lesz, hogy minél könnyebben hozzámehessünk, hogy minél több helyen köztünk lehessen, hogy minél több oltáron fogadja hódolatunkat, hogy minél több lélekbe tarthassa bevonulását, hogy minél többen boruljunk le mély hálával s szeretettel előtte.

II. Az én szeretetem az Oltáriszentség iránt.

A) **Vajjon megfelel-e az én viselkedésem ennek a nagy szeretetnek?** Vajjon él-e bennem olyan mély tisztelet, mint aminő élt Peter Piel zeneszerzőben, akit nagy lelkesedéssel várt egy apácazárda és az énekvezető nővér meglepetést szerzendő betanította a mester «Domine non sum dignus»-át. Jön a szentmise és az áldozás. Utolsónak áldozik Piel. Áldozás alatt kezdi a kar: «Domine non sum dignus» . . . A szoprán egy félhangot esik, az egész leánykar utána . . . zavar . . . alig tudnak valahogy rendbejönni.

— Bocsánat, Mester, hogy darabját így elrontottuk — mentegetőzik a nővér a mise után.

— Melyiket?

— Azt a szép «Domine»-t

— Ezt énekelték?

— Jaj, hát annyira rossz volt, hogy fel sem ismerte?

— Nyugtassa meg őket, kedves nővér, semmi hibát sem vettem észre.

— Lehetetlen! Hisz' az Ön szép darabját énekeltük!

— Kedves nővér, én az ének alatt a szentáldozáshoz járultam!

Ah, mennyi kegyelet, mennyi finomság!

B) De szeretem az Oltáriszentséget akkor is, **ha szeretek imádkozni előtte.**

Velünk az Úr az Oltáriszentségben azért is, hogy legyen egy hely, ahol minden fájdalmunkat nyugodtan elsírhatjuk.

Hogyan? — ütközik meg talán valaki ennek hallatára. Hát a kereszténység nem tiltja a fájdalom könnyeit? Az a vallás, amely oly sokat beszél a jövő élet jutalmáról s vigasztalásáról, nem tiltja meg, hogy sírjunk?

Sőt! Nemcsak nem tiltja meg, hanem megtanít helyesen sírni.

Testvérek! Nem szabad sírnunk? Hiszen maga az Úr Jézus is sírt a nagy fájdalom perceiben! Sírt, mikor eltemetett jó barátjának, Lázárnak négynapos sírjánál állott. Sírt, mikor gondolatban elvonult előtte földi hazájának, a hűtlen Jeruzsálemnek pusztulása. Megrendült az Olajfák-hegyének tusájában, amikor véres veríték közt mondotta: «Szomorú az én lelkem mindhalálig». És sírt a Boldogságos Szűz is szent Fia keresztje tövében. És sírt Szent Ágoston is édesanyja halálos ágya mellett. És szívszaggatóan sírt magyarországi Szent Erzsébet is, mikor férje oly fiatalon eltávozott az életből. És Szent Lajos francia királyon, mikor tudtára adták édesanyja halálát, olyan fájdalom vett erőt, hogy környezete így szólt hozzá: «Felség, felség, meg ne haljon Ön is!» . . .

Tehát az igaz vallásosság kornátsem tesz kőszívűvé s márványlelkűvé! «Boldogok, akik sírnak», — mondotta az Úr; tehát, ha fáj valami, szabad sírni, de Testvéreim — *imádkozva sírni!* Értitek már, miért «velünk az Úr» az Oltáriszentségben! Hogy mikor reánk szakad az élet fájdalma, a csendes templom titokzatos homályában letérdeljünk az egykor szintén síró Krisztus Urunk előtt: «Uram, fáj, fáj, ami ért . . . Ó, ha elmaradhatott volna! . . . De, Uram, ha Te engedted: legyen meg a te akaratod!»

Tudom, tudom, mit mondasz erre. Azt mondod: «Igen könnyű így hidegen, nyugodtan, elvontan okoskodni!

De abban a sötét percben... abban a reám szakadó éjtszakában... akkor kimondani: legyen meg a te akaratod. Jaj: nem megy... nem lehet».

Igen, Testvéreim, érzem. Mégis: Mondd ki! Először talán csak lélektelenül erőlteted. Talán tiltakozik a szíved, mikor ajkad kimondja. Mindegy: csak mondd, mondd — és meglásd: mint a csepegő balzsam, úgy hull vérző szívedre minden szó. És egyszer csak nemcsak mondjátok, de érzitek is: «Uram, Te szeretsz engem, hiszen gyermeked vagyok! Én nem akarnék gyermekemnek ártani! Hát gondolhatom-e, hogy Te akarsz nekem? Uram, amit teszel, jól teszed. Legyen meg a te akaratod!»

C) Ó, az az **örök mécses lángja** hány összetört szívet látott már életre kelni az oltár titokzatos Krisztusa előtt!

Szentvallásunk telve szebbnél-szebb jelképekkel, de alig van egyszerűségében is oly megragadó, mint az örök lámpa. Ki nem lágyult még el, mikor az Oltáriszentség előtt egyedül imádkozott a kis lámpa fényénél? Mintha szava volna annak a kis lángnak, mikor előtte térdelek! Mit mond? «In perpetua charitate dilexi te». Az Isten szeret engem! Öröktől fogva szeret, mily gondolat! Bethlehemben csillag állott az istálló fölött. Mintha mondotta volna: «Emberek, jó lelkek, pásztorok, kik Jézust keresitek, ide jöjjetek». Itt meg az örök lámpás mondja: «Ide jöjjetek. Itt van veletek az Úr. Dominus vobiscum».

Hányszor jönnek reánk órák, szomorú órák, melyekben kérdezzük: «Miért is teremtett az Úr?» — és akkor meglobban az örök fény: «Jöjj ide s nyugodjál meg ezen a végtelen szereteten!» Ó, ha tökéletlen érzékeink, tökéletlen szemünk előtt nem volna becsukva a természetfölötti világ, látnók, mint dobog itt értünk az Úr szent Szíve; látnók, mily igaza van az örök lámpának, mikor így szól: «Az Úr örök szeretettel szeretett téged».

Mi oly könnyen dobálódzunk e szóval: «örök». «Örökké szeretlek!» — így szól jegyes a jegyeséhez. De mily hamar elmúlik ez az «örökké!» S ha nem is múlik el, hát meddig tart? A sírig. Krisztus szeretete azonban nemcsak a sírig tart; mert a haldokló előtt fölvillan egy új fény: «Az örök világosság fényeskedjék neki».

«Hogy Isten szeret minket, megfoghatatlan — mondotta egy szent; még megfoghatatlanabb, hogy nekünk szabad Őt viszont szeretnünk; de a legérthetetlenebb mégis az, hogy mégsem szeretjük Őt.»

*

Kedves Testvéreim! Minden hajnalban, amikor a felkelő nap első sugarai ráesnek a földnek valamelyik részére, mélyen lent alattunk, ahová most a felhők magasából gondolatban letekintünk, százezernyi gyertyaláng gyullad ki és átlobog-világlik a kápolnák, templomok, dómok, székesegyházak üvegablakain. Dúsan hímzett ruhába öltözött miséző papok állnak az oltárokhoz, hogy elsuttogják az Üdvözítőnek titokzatos szavait egy kis fehér ostya és az aranyos kehelybe öntött bor felett és aztán az ég felé emeljék azt a szent testet, amelyik egykor ég és föld között kifeszített karokkal függött a Kálvárián és azt a szent vért, amely egykor az Üdvözítő halálkínjai közt végigcsurgott a kereszten.

És amint tovább forog a föld, egyre új, meg új földrészek kerülnek a nap sugarai elé, egyre új meg új helyeken köszönt be a hajnal és egyre új, meg új kápolnákban, templomokban gyúlnak ki a gyertyák, kezdődnek a szentmisék.

Mikor nálunk már delet harangoznak, mikor országunkban már vége van a szentmiséknek, Észak-Amerikában még csak hajnali 6 óra van, a szentmisék még akkor kezdődnek; máshol meg akkor van hajnali 4—3—2 óra, éjféli 12 óra. Nem múlik el egy óra, nem egy perc, egy pillanat a nap 24 órájából, amelyben valahol a föld hátán ne volna szentmise s a buzgó hívek nem térdelnék körül hálával, szeretettel az Üdvözítő szentséges testét.

És mikor megkondul az Úrfelmutatást jelző harangszó, mintha ennek az ezernyi harangnak nyelve az emberiség hálaját-szeretetét zúgná bele a nagy világürbe. Száll a harang hangja végig a mezőkön, hegyeken, völgyeken, folyókon, tengereken; el a városok, falvak, el a nagy országok fölött. Ott reszket már a zöld szigetek, az égbenyúló hegycsúcsok fölött és utolsó rezzenése ott hal el az északi jeges tengerek partján, ahol egy szegényes hókunyhóban egy pár elhagyatott eszkimó térdel a misszionárius pap miséje alatt.

És megindul a diadalmas harangcsengés dél felé is; elrepül az olasz és spanyol ősrégi székesegyházak fölött, el Afrikának északi partja fölött, ahol hajdan lüktető keresztény élet virágzott, le egészen a legdélibb vidékek lakosaiig. Végigrepül a harangzúgás az óriási tengerek fölött és hol itt, hol ott csendül bele az óceánjáró hajók kabinjából is egy kis mise-csengetyű ezüstös hangja.

Mindenütt a földön ugyanaz a szent cselekmény megy

végbe, mindenütt ugyanaz az istentisztelet, mindenütt ugyanaz a Megváltó, Isten Fia jelenik meg, hogy értünk magát újra feláldozza. Ugyanaz az öröm- és hálaének a fekete négerek ajkán, kik ott hallgatják a hittérítő miséjét kezdetlegesen összetákolt sátorban valahol egy afrikai pálma-erdő közepén; ugyanaz az öröm és hála a mi templomainkban, mint abban a félig hóba temetett kápolnában, amelynek apró kis ablakai oly félénken tekintenek körül az északsarki vidék élettelen, megdermedt, fagyos hómezőin.

És ez így megy percről-percre, óráról-órára, napról-napra! Földünk állandóan benne forog ebben a titokzatos, fönséges hálaáldozatban! Úgy tetszik, mintha az Üdvözítő mást sem csinálna, mint végigvonulna a Földünkön, úgy, mint egykor, 2000 év előtt: «Atyám, őrizd meg őket a te szent nevedben, kiket nekem adtál, hogy egyek legyenek, mint Te és Én egy vagyunk».[1]

Kedves Testvéreim! Ne hiányozzunk mi sem a népek és nemzetek nagy hálaimájából! Ne hiányozzunk mi sem a buzgó lelkek közül, kik nap-nap után ott térdelnek a fehér ostya igénytelensége alá rejtőzött Üdvözítő előtt! Hanem a mi örömünk, hálánk, szeretetünk, tiszteletünk is minél többször, minél erősebben csengjen bele a népeknek, nemzeteknek ezer nyelven hangzó, százezer lélekből kiszakadó, millió szívből feltörő örökös, újra, újra újuló nagy hálaimájába:

Zálogát adtad, ó Jézus, örök szeretetednek,
Rendelvén e nagy szentséget és adván híveidnek,
Hogy Veled egyesülhessünk
S Téged viszont szeressünk.
Áldás, dicséret, imádás
Legyen ezért nevednek! — Amen.

[1] *Klug: I.:* Gottes Reich 79. s köv. l.

Úrnapi örömünk.[1]

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Dícsértessék, áldassék s magasztaltassék a legméltóságosabb Oltáriszentség! Áldjátok az Urat minden teremtmények, ti nap és föld és minden csillagok! Áldjátok az Urat földnek lakói, tengerek halai, levegő madarai, szárazok állatai ... minden ember áldja s magasztalja az Urat, mert nagy az ő jósága, végtelen az ő kegyelme, kegyes az ő szeretete hozzánk, szegény, gyarló emberekhez ...

Testvéreim! Minden keresztény hívőnek ilyen dícsérő-imával kellene a mai nagy ünnepet kezdenie, ezeket a hálatelt szavakat ismételnie, hogy még nyugalomratérésekor is utolsó gondolataival ott időzzék térdenállva az Oltáriszentség előtt és még egyszer eldobogja szíve s elrebegje ajka a hálaimát: «Szent vagy Uram, szent vagy, Jézus, kenyér színében, az Oltáriszentségben».

Valami szívet-lelket megkapó, fönséges, megindító az a szertartás, amellyel szent Egyházunk a mai napon megünnepli az Úr Jézus szeretetének kimondhatlan nagy ajándékát, az Oltáriszentség szerzésének emlékét. Tudjuk jól, hogy nem most szerezte az Üdvözítő az Oltáriszentséget, hanem kínszenvedése előestéjén, Nagycsütörtökön, az utolsó vacsorán. Dehát a nagyhét szomorú napjaiban az Anyaszentegyház nem tudna úgy ünnepelni, amit szeretne, s amint ez a végtelen értékű ajándék, az Oltáriszentség megérdemelné. Ezért rendelt erre külön ünnepnapot, a mai ünnepet, amikor az Úr szenvedéseit már méltóan megültük; amikor már megfürdött lelkünk a húsvéti alleluja örömében; amikor már örömre gyúltunk a vigasztaló Szentlélek eljövetele által; hogy ezzel a boldogsággal túlcsorduló szívvel, ezzel az örömben izzó lélekkel ünnepeljük meg az Úrnapját, igen az Úrnak, a mi Urunk Jézus Krisztusnak napját, amelyen zálogát adta Ő nekünk örök szeretetének.

[1] A magyar Rádió Studiójából 1928. Úrnapján mikrofonba mondott szentbeszéd.

I. Mennyire örülünk Úrnapján!

A) **Az Egyház legszebb szertartásai** — bármily fénnyel és pompával mennek is azok végbe — legnagyobbrészt bent a templomban folynak le, elkülönítve a mindennapi élet zajától. A templomon kívülre nem terjed gyakran az Egyház szertartása. És a szertartások legtöbbje is a mi bűnösségünket tartja folyton szemünk elé, bűnbánatra s Istenengesztelésre serkent minket, és folyton emlékeztet, hogy e földön csak száműzetésben vagyunk, nincs itt maradandó lakásunk. Igy, mikor hamvazószerdán hamut szór a homlokunkra, mikor nagyböjtben felölti a bűnbánat violaszínű ruháit, mikor felhangzanak a szószékeken a bűnbánatot hirdető prédikációk, mikor lélekbemarkolóan megszólalnak Jeremiás siralmai, mikor elkövetkezik a Nagypéntek, az Úr Jézus halálának szomorú évfordulója, aztán Nagyszombat kriptai csöndjével, . . . ilyenkor mindnyájunk szívébe belesajog bűneinknek éles fájdalma. És valami úgy ösztökél minket, hogy térdrehulljunk a keresztfa előtt, hogy leboruljunk ott a sírba helyezett Üdvözítő előtt és bocsánatot esdjünk bűneink számára.

Aztán pedig mikor Áldozócsütörtökön ünnepeljük az Úr mennybemenetelét, a mi lelkünkben is élénk vágy marad hátra a mennyország után és sóvárogva tekintünk az Üdvözítő után. Mikor Nagyboldogasszonykor Szűz Mária mennybemenetelét ünnepeljük, úgye, mily szomorú érzéssel hangzik fel ajkunkról: «Hozzád sóhajtunk sírva és zokogva e siralom völgyéből». Mikor Mindenszentek napján szinte megnyílik előttünk az ég és látjuk az üdvözültek nagy boldogságát, megint csak elfog a sóvárgás mennyei örök hazánk után. Szóval: végig az egész esztendőn bűnbánat érzete, bocsánatkérés, a mennyország utáni sóvárgás vonul végig a szertartásokon.

B) **Hanem van egy nap az egyházi évben,** amelyen eltűnik minden szomorúság lelkünkből, amelyen elfelejtjük a bűnöket is, amelyen — hogy úgy mondjam — elfeledkezünk még a mennyországról is. Van egy nap, amikor örömében az Egyház szűknek érzi a templom falait, kivonul onnan s odaáll hívei seregének közepébe és szétkiáltja a világnak mind a négy tájára, hogy ne legyen egy tapodtnyi hely ezen a földkerekségen, ahol szavát meg nem hallanák: Emberek, ide nézzetek! Van nekem, van nekünk, katolikusoknak

egy nagy kincsünk, féltve őrzött, térdenállva tisztelt, végtelen értékű kincsünk. Nem sokszor mutogatom én ezt a kincsemet, ott őrzöm egész esztendőben az oltáron, a templomnak legszentebb szenthelyén, mindössze is egy halovány mécses lángja pislog előtte. Hanem a mai ünnepen felfogom azt a kincset és kiviszem innen, nehogy valamikép a szentély homályában megfeledkezzünk róla; körülviszem körmenetben, emberek, nézzétek, ez az én kincsem, itt az én Alapítóm, az én Megváltóm, az én Istenem, az én mindenem!

Szinte azt mondanám, hogy az Egyház a mai napon megittasul örömében; és ha egyszer az Egyház ünnepelni akar, akkor aztán tud is!

Ha valahonnan a magasból végigtekinthetnénk a városokon, országokon, világrészeken, végig az örvendő hívek millióin, végig a megszámlálhatatlan körmeneteken! Az az ezer meg százezer hálaadó szentmise, amelynek illata a mai napon felszáll a végtelen Isten trónusa elé! Az az ezer meg ezer processzió, amely napsugárban fürdő aranyos zászlóerdő alatt végigvonul a hatalmas városok feldíszített főterein, végig virággal behintett utcáin, be a százados régi templomok ősi boltívei alá! Mint úszik az a tömérdek virágba öltözött oltár ezernyi gyertyafény lobogó fényében! Mint emelkedik ég felé a tömjénnek füstje buzgó szívek imájával együtt, hogy áldást és kegyelmet esdjen le az Oltáriszentségben jelenlevő Megváltó Istenünktől!

Mintha erre az egy napra díszbe öltözött volna az egész földkereksége. A kerteket megfosztjuk legszebb virágjaiktól, hogy az ostya színe alá rejtőzött Üdvözítő lábához helyezzük; reszketnek a tornyok a harang szavától, dörögnek az ágyúk a hegyek ormain, zászlódíszben a hajók a tengeröblökben és gálába öltözött katonaság tiszteleg a Királyok Királyának. A pápának és a legkisebb iskolásleánykának, a püspököknek és a papoknak, királyoknak és uralkodóknak egyaránt első gondolatuk a mai napon: a legméltóságosabb Oltáriszentség. És ebbe az egész fényes ünneplésbe, ebbe a pompába, harangzúgásba, kivilágításba, tömjénfüstbe, díszlövésekbe belevegyül millió és millió szív háladobbanása, millió léleknek alázatos imája és millió ajaknak dícsérő éneke: «Dícsérd Sion Megváltódat, vezéredet s pászotorodat víg szóval és énekkel». «Imádunk szent ostya, drágalátos manna, seregeknek Ura, Királyok Királya.» Nincs ma szó szomorúságról, nincs ma szó bűnökről. Aki sír, az is örömkönnyeket hullat. Mintha még a mennyországról is meg-

feledkeztünk volna; mintha ma még azt is elengednénk, hiszen maga a mennyország Királya van itt köztünk s mi már most érezzük az ő jelenlétének boldogító örömét.

C) És vegyük még ehhez a külső örömhöz azt a **sokkal értékesebb benső ünneplést és változást, javulást,** ami ezen a szent napon annyi lélek benső rejtekében végbemegy! Azokat a lelkeket, akik tegnap még a bűnben tévelyegtek, de akiket ma a bűnbánatra indít az Üdvözítő szeretete, s akiknek megtérésén jobban örülnek az angyalok, mint száz új világ teremtésén. Azt a tömérdek hívőt, akik most az egész világon buzgón készülnek a szentáldozáshoz. Azt a forró szeretetet, amellyel az áldozásnál szívünkbe zárjuk az Üdvözítő Jézust. Azt a szívek mélyéből feltörő őszinte hálaadó imádságot az áldozás után.

És estére hány ember tér tisztább lélekkel nyugalomra, mint ahogy reggel felkelt! És mint tör ég felé annak a sok betegágyon sínylődő hívőnek hálaimája is! És az a naphosszat tartó buzgó imádkozás, amellyel az emberek egész esztendei hidegségéért, lanyhaságáért, káromlásáért, szentségtöréséért akarjuk megengesztelni a kenyér színében elrejtőzött Üdvözítőt! Ó, valóban: Úrnapja az egész földön az örömnek napja, a hálának, szeretetnek, diadalnak fényes ünnepe!

II. Miért örülünk Úrnapján?

A) Dehát mire való mindez a fény és pompa, amit az Anyaszentegyház kifejt a mai napon? **Miért örül annyira a hívők serege?**

Talán azért-e, mert végre az Egyház ellenségei megpihentek és most már nyugodt békében élhet itt a földön? Ó, nem! Az Egyházat ma is hol itt, hol ott szorongatja ellenségeinek üldözése, hiszen maga isteni Alapítója megmondta, hogy Egyházát üldözni fogják.

Talán annak örül, hogy diadalmaskodott annyi tévtanításon és hamisíthatlanul meg tudta őrizni hívei számára az Üdvözítő tanítását? Nem; hiszen egy legyőzött tévtanítás helyébe tíz új is támadt és az álpróféták ma is mindenütt megkörnyékezik hamis tanaikkal a hívek lelkét.

Talán annak örül, hogy hívei mentek már minden bajtól és szomorúságtól s elnyerték földi küzdelmeik jutalmát? Nem; hiszen oly nehéz és szomorú az életünk és hitünkért a jutalmat nem e földön kapjuk meg.

Megmondom egy szóval, miért örül az Egyház a mai napon. **Örül nagy kincsének, az Oltáriszentségnek!** Hogy itt van velünk a mi Megváltónk, itt él köztünk az Úr Jézus Krisztus. Nem emléke az Üdvözítőnek, hanem maga az élő Üdvözítő. Nem pusztán egy kegyelmi forrás, hanem maga a minden kegyelemnek Osztogatója. Nemcsak segítség az örök boldogság felé, hanem maga az örök boldogság középpontja és forrása, a kenyér és bor színe alatt elrejtett végtelen fölségű Isten. És mindez miértünk, senki másért, csak értünk; nem a tiszta angyalokért, a bűnt nem ismerő arkangyalokért, hanem «a bűnös emberért, a háladatlanért».

Valóban nem lehet más nap reánk ez az ünnep, mint a legnagyobb lelkiörömnek napja. Mert ha karácsonykor örömdobogással köszönti szívünk a közénk szállott kis Jézust; ha húsvétkor örömmel üdvözöljük a feltámadt Üdvözítőt; pünkösdkor ujjongva fogadjuk a Vigasztaló Szentlelket, akkor micsoda örömnek kell lángba kapni a szívünkben Jézus szeretetétől, aki nekünk itt az Oltáriszentségben örökké biztosította, *állandóvá tette a karácsony, húsvét, pünkösd minden fényét s boldogságát?*

B) **Az Oltáriszentség örökös karácsony.** És ezt nemcsak oly értelemben értem, hogy bizony sokszor itt sem részesül nagyobb tiszteletben az Üdvözítő, mint ott a betlehemi istállóban részesült. Hogy bizony sokszor itt sem törődünk vele többet, mint azok a szívtelen emberek, akik a Szűz Anyát kitaszították a sötét decemberi éjszakába. Hogy bizony az a karácsonyi éj sem lehetett sokkal hidegebb, mint annyi, de annyi mai ember jeges, fagyos lelke, akik semmit sem törődnek az Oltáriszentséggel. Hogy az a betlehemi elhagyatottság és az akkori emberek részvétlensége sem fájt neki annyira, mint az, hogy mi hidegen, érzéketlenül, nevetgélve, beszélgetve állunk ott előtte az Oltáriszentség előtt.

Mondom, nem így értem én, hogy az Oltáriszentség örökös karácsony. Bár ebben az értelemben ne is volna igazam!

Hanem mikor azt mondom, hogy az Oltáriszentség örökös karácsony a mi számunkra, ezzel azt akarom jelezni, hogy akit mi karácsonykor kaptunk, az a betlehemi kisded, nem hagyott el minket soha többé, hanem az Oltáriszentségben örökön-örökké itt van velünk a földön. Ugyanaz az Úr Jézus, akit a Boldogságos Szűz szült e világra; ugyanaz

az Úr Jézus, aki ott feküdt a hideg istálló jászolyában; ugyanaz az Úr Jézus, aki a három királyok hódolatát fogadta, ugyanaz az Úr Jézus van itt is jelen az Oltáriszentségben, és mint egykor ott a betlehemi istállóban, úgy most itt az Oltáriszentségben várja híveinek hódolatát és imádását.

Lehet-e többet mondani annál, hogy itt az Oltáriszentségben, a mi Jézusunk van jelen? Az a Jézus, akinek már neve is mint kiöntött balzsam illatozik, akinek csak említésére megfut a pokol összes hatalma, akinek csak ruhája szegélye is betegeket gyógyított! És itt nem a neve van felírva, itt nem az ő nevét emlegetjük, itt nem a ruhájából őrzünk egy darabot, hanem az van itt, aki ezt a ruhát hordta, aki ezt a nevet viselte.

És nemcsak Betlehemben van, nemcsak a Szentföldön, ahol élt, hanem ott van mindenütt, ahol csak él egy katolikus pap, aki a szentmisét bemutatja; ott van a világnak minden népénél és minden országában és minden nemzeténél, itt van nálunk is, köztünk is. Boldog emberek, akik közt itt lakik az Úr. «Üdvöz légy, áldott légy szent test és vér, mely kenyér s borszínben elrejteztél!»

C) De az Oltáriszentség nemcsak örökös karácsony, hanem **örökös húsvét is számunkra.** Örömre gyullasztó, megaludt vérünket fölpezsdítő, letört lelkünket felélesztő húsvét!

Az Oltáriszentség nem egy darab test a keresztfából, hanem aki azon a fán függött. Nem a véres korona, hanem az a töviskoronázott szent fej. Nem az Üdvözítő szívét átdöfő lándzsa, hanem a lándzsával átszúrt szent Szív. Az a Szív, amelyik húsvét hajnalán újra elkezdett dobogni és szétlökte a vért az Üdvözítő ereiben és dicső életre keltette a halott Megváltót.

Micsoda életet várhatok én is ettől az Oltáriszentségtől, micsoda tavaszi hajnalhasadást, rügyfakadást, napsugaras új életet, ha méltóan veszem magamhoz! Mikor áldozás után ez a föltámadt, értünk újra dobogó szent Szív ver az én szívem fölött és szétlöveli az Üdvözítő vérét az én ereimbe és kihajt, kitisztít, kiéget az én szegény bűnös szívemből minden gyengeséget, gyarlóságot, hogy ne maradjon abban a legkisebb szenny sem, hogy ne legyen szívemnek egyetlen lüktetése sem; amelyik nem Istenért s az ő dicsőségeért történik!

Minden áldozás egy elaludt lélek élesztgetése, és az Oltáriszentség igazán egy századokra, ezredekre kinyujtott,

éltető, verőfényes húsvéti hajnal. «Üdvöz légy édes Jézusunk, erős hittel, kit itt vallunk! Kit a szeretet vitt erre, hogy lennél üdvösségünkre!»

D) Végül pedig Jézus az Oltáriszentségben **a mi örökös pünkösdünk is.** Támolygó, küzdő, erőtlen lelkünknek mily égetően rászorulna, hogy ne csak egy pünkösd legyen egy esztendőben!

Pünkösd a vigasztaló, erősítő, bátorító, Szentlélek ünnepe, amikor lejött hozzánk a Szentlélekisten és rettegő, ingadozó bátortalanságunkra ráküldte az ő lánggal lobogó tüzét, bátorságát; hogy ne féljünk hitünket megvallani, hogy ne hátráljunk meg a kísértések előtt, hogy ne engedjünk soha a bűnöknek. Ki mondhatja magáról, hogy ő már oly erős a jóban, annyira edzett a bűn ellen, hogy nincs szüksége a pünkösdi segítségre? Dehát itt van az Oltáriszentség, ahol az Úr Jézus forró szeretettel önti ki reánk a pünkösdi lelket, valahányszor csak hozzá közeledünk. Ahol maga az Úr Jézus jön be a mi hajlékunkba, hogy magamagát adja segítségül és táplálékul arra a harcra, amelyet ez életben a bűn ellen mindnyájunknak meg kell vívnunk.

Ime — Testvéreim! — most látjuk igazán, miért örülünk Úrnapján, mit ünneplünk mi ma, az Oltáriszentség szerzésének emléknapján. Szent karácsony fenségét, húsvét minden fényét, pünkösdnek minden örömét mintegy összefoglaljuk a mai napon, amikor hódoló szeretetünkkel és imánkkal keressük föl az Oltáriszentséget és örömujjongás közepette diadalmenetben visszük körül az utcákon a mi kincsünket.

Igazunk van: legyen minél nagyobb a külső pompa is, minél tündöklőbb a fény is, minél ragyogóbb a dísz is, amit a mai napon kifejtünk. Hanem egyet ne felejtsünk. Hogy a mai ünnepnek is vége van estére, hogy a leszakított virágok holnap már elhervadnak, hogy a tömjén illatos füstje hamar eloszlik, hogy az ünnepi ének hangja holnap már belevész a köznapi élet lármájába; hanem nem szabad engednünk, hogy a virágokkal együtt fonnyadjon, tömjénnel, énekhanggal együtt eltűnjék a mi szeretetünk is, lelohadjon, ellankadjon a mi hálánk is. Mert az Üdvözítő ugyan megelégszik azzal, hogy Úrnapja csak egyszer van egy esztendőben, és ezt a nagy külső fényt és pompát csak egyszer fejtjük ki körülötte. Hanem, úgye, azt csak joggal megvárhatja tőlünk, hogy gondolatainkkal mellette időzzünk,

hálától dobogó szívünkkel előtte térdeljünk, szeretetünkkel fölkeressük Őt e szentségben necsak a mai napon, hanem egész életünk folyamán!

Megvárhatja ezt tőlünk Ő, akinek nem volt elég, hogy irántunk való szeretetből hideg istálló szúrós szalmáján született e világra, akinek nem volt elég, hogy 33 évi nehéz élete után a legnagyobb kínok közt meghalt értünk a gyalázat fáján, a kereszten, hanem aki végtelen, mértéket nem ismerő szeretetével megalapította az Oltáriszentséget, hogy itt, az egyszerű ostya fehérsége alatt velünk maradhasson mindennap a világ végezetéig.

*

Kedves Testvéreim! Sokszor csendül föl ajkunkról az Oltáriszentségben elrejtőzött Üdvözítő dícsérete, hogy hódolva imádjuk azt a nagy szentséget, «melyet Jézus nekünk hagyott testamentumban». Hanem, ha odaérünk a 2. versszak énekléséhez — «Együtt van itt test és vér, mely minden kinccsel felér; ha elhagyjuk vétkeinket, minden jót ígér» —, jusson eszünkbe, hogy mindezt az örömünket, hálánkat, dicsőítésünket úgy fogadja szívesen az Üdvözítő, ha van bennünk annyi áldozatos lélek, vagy az Ő kedvéért diadalmasan szembeszállunk minden bűnnel.

Csak ilyen lélekkel lehet igazán Úrnapot ülni, Krisztusnak kedves ünnepet! Ilyen módon lehet igazán egész földi életünket hálaadó Úrnappá változtatni! És ilyen, csakis ilyen élet után fogunk mi is részt venni az Örök Úrnapon, amikor már nem gyarló földi teremtmény adja oda ragyogását, díszét az Üdvözítő dicsőítésére, hanem az Isten országának leírhatatlan fényében fogjuk mi is örökké énekelni a dícséret és hála énekét: «*Az Atyának és Fiúnak dícséret és tisztesség! Szentlélekkel egyetemben áldás, örök dicsőség! Háromságban egy szent Istent áldjon minden nemzetség!*» Amen.

PAPSÁGUNK.

A pap méltóságáról.[1]

Kedves Tisztelendő Urak!

Mint egy második Salamon, úgy álljanak ma ehhez az oltárhoz. Mint új Salamonok, kiknek álmukban megjelent az Úr . . ., vagyis, hogy nem is álmukban, hanem a maga legteljesebb valóságában áll ma Önök elé az Úr és szemükbe néz az Ő csodás nézésével. Egy *nézéssel*, amilyet Önök valaha már láttak egyszer . . .

Emlékezzenek csak vissza . . . régen volt talán még lepkéket kergető szőkehajú kis fiúk voltak . . ., talán első áldozásuk mennyei perceiben . . ., talán rövidnadrágos kis gimnázista korukban . . ., talán, nem is tudom mikor, de valamikor okvetlen nézett már Önökre a mi Urunk ezzel a tekintettel; egy tekintettel, amelytől lángbaborult fiatal lelkük és egy ifjú lélek teljes odaadásával, egy áldozatra kész szívnek tüzes fölbuzdulásával hallgatták a mi Urunknak komoly kérdéseit: Simon, diligis me plus his? Fiam, szeretsz-e jobban, mint mások? Fiam, tudnál-e te értem többet tenni, mint a többi emberek? Tudnál-e értem több áldozatot hozni, mint a többiek? Tudnád-e a repedt nádat összekötözni? Tudnád-e a füstölgő mécsest ismét lángra gyullasztani? *Fiam, tudnál-e az én papom lenni?*

És az Önök gyermeki lelke beléremegett ebbe a mélységes gondolatba és e fönséges meghívásra nem találtak jobb szavakat, mint Szent Péternek keresetlen feleletét: Domine, Tu omnia nosti, — Uram, Te mindent tudsz; tudod, hogy szeretlek Téged, — quia amo Te, et animam meam pono pro Te . . . Ez a felelet volt az első lépés az úton, amelynek végét, talán azt hitték, soha el nem érik, s amelynek végén, íme a mai napon, itt áll Önök előtt a szentelés oltára, ahol az Üdvözítő még egyszer szemükbe fog nézni és még egyszer kérdezni fogja önöket mély tekintetével.

[1] A Központi Papnevelő Intézet V. éves növendékeihez subdiakonussá szenteltetésük alkalmával az egyetemi templomban 1926 nov. 1-én intézett szentbeszéd.

Kedves Testvéreim, jól fontolják meg, mit kérnek ma a mi Urunktól. Ne kérjenek gazdagságot, kitüntetést, hosszú életet, de ne kérjenek Salamonnal bölcseséget sem; hanem kérjék azt az egyet, egyetlen óhajukat: «*Da mihi animas, cetera tolle!*» *A lelkeket add nekem, Uram!* Add, hogy *pásztor legyek*, aki kiemeli a tövis közt vergődő bárányát. Add, hogy *halász legyek*, aki szavadra hosszú éjtszakák eredménytelen munkája után is töretlen kedvvel veti ki újra hálóját. Add, hogy *mágnes legyek*, amelynek bűvkörébe aki belekerül, nem tud szabadulni a te szeretetedtől. Add, hogy *munkás legyek*, aki learatja a termést, amelyről Te azt mondtad, hogy a termés sok, de kevés a munkás. Add, hogy *tűz legyek*, amelynek közelébe valaki ha ér, fellángoljon benne a szent tűz, melyet meggyujtani földrejöttél.

Azt kérjék az Úrtól, Kedves Testvéreim, hogy amikor majd belépnek az iskolába, a tengermély gyermekszemek ragyogó kéksége mögött meglássák a halhatatlan léleknek felmérhetetlen kincsét s hogy azok a gyermekek valamikép úgy érezzék, mintha maga az Úr Jézus jött volna közéjük. Hogy mikor leülnek a gyóntatószékbe és az emberek kitárják legrejtettebb életüket, tetteiket, amelyeket nemhogy barátaik előtt, nemhogy szüleik előtt, de még maguk előtt is és Isten előtt is elrejteni akarnának, de Önök előtt csodás őszinteséggel elmondják, hogy akkor tudjanak annak az ezernyi szenvedő, vergődő, vétkező léleknek tanácsadója lenni, vigasza, barátja, orvosa, lelki atyja! Hogy mikor az Úr testével kezükben elmennek ahhoz a haldokló beteghez, megtörő utolsó pillantásait tudják az égre emelni. Hogy a szenvedőkkel együtt szenvedjenek, hogy az örvendezők közt örvendjenek, hogy mindenkinek mindene legyen, hogy az a szent tűz, amelyik most lelkükben lobog, soha alább ne hagyjon, — *ezt kérjék az Úrtól!* És azt, hogy mindezekért soha elismerést, semmi földi jutalmat ne várjanak, hanem ha majd esténkint napi munkájuk terheiben kifáradva belépnek kis szobájuk csöndjébe és nem jön Önök elé senki és nem törüli le arcukról a port senki és nem szórakoztatja Önöket senki, — hogy akkor imazsámolyukra hullva, *a feszület tövében, az Üdvözítő lehajtott arcáról, az Ő édes szemeiből tudják kiolvasni minden vigasztalásukat, erősségüket, boldogságukat, jutalmukat.*

Ne féljenek, Fiatal Testvéreim, lesz azért életükben tömérdek boldogságuk, örömük; fénylőbb, mint a legnapsugarasabb májusi hajnal. Ó, mily örömük lesz, amikor ezrek

fogják áldani vigasztaló ajkukat, mikor ezrek sírják el Önök előtt titkos panaszukat, ezrek bízzák vezetésükre egyetlen kincsüket, örök boldogságukat! Mily éltető örömük lesz, mikor ragyogó szemű gyermekek kopognak be ajtajukon és ifjú szívük minden törekvése kigyullad az ő nagy kérésükben: «Tisztelendő Úr! Itt a lelkem: vezessen engem az Úr Jézus felé!» Micsoda örömük lesz, hogy a földhözragadt embereknek az örök gondolatok távlatait nyitják meg! Micsoda örömük lesz, hogy amerre csak járnak, új rügyeket fakaszthatnak elszáradt gallyakon, hogy hervadó virágot üdévé változtatnak, hogy liliomoknak lesznek kertészei, hótiszta báránykák farkas elleni oltalmazói! Micsoda örömük lesz, hogy jajszavakat némítanak, hogy haldoklóknak törlik le utolsó könnyeit, hogy békét osztanak, hogy bilincseket oldanak, hogy tüskébe keveredett báránykákat a jó pásztorhoz vezetnek . . . — *mit mondjam tovább: hogy Krisztus papjai lehetnek!*

Kedves Testvéreim, csak ennyit akartam mondani. Ennyit, hogy tudják, miért imádkozzanak a mai napon a mi Urunkhoz, akikhez ma oly borzasztóan közel jutnak, oly közelbe, ahová jutni az angyalok sem méltóak.

Egyetlen forró vágyban foglalják össze ma minden imájukat: «Uram, kit egészen szerettelek, kit egész ifjúságomban kerestelek, kinek magamat örökre eljegyeztem, fogadd el végkép a mai napon önmagamat. Neked ajánlom testemet-lelkemet, minden gondolatomat, szavamat, cselekedetemet. Ha lelkemnek egy vágya van, ha agyamban egy gondolat él, ha szívem egyet dobban, csak Teérted legyen és a halhatatlan lelkekért, — hogy utolsó perceimben elmondhassam, amit Te mondtál utolsó estéden: «Quos dedisti mihi, custodivi, et nemo ex eis periit» (Jo. 17, 12.). «Akiket nekem adtál, megőriztem; és senki sem veszett el közülök.»

Tudom, hogy ez lesz életem egyetlen boldogsága, halálomban egyetlen reménységem s tudom, **hogy ezért örökre befogadsz engem szent Szíved végtelen boldogságába. Amen.**

A pap és az Oltáriszentség.[1]

Kedves Paptestvérek!

Nagy Szent Gergelynek van egy mélyen szántó axiómája: «Qui non ardet, non incendit». Hogyan akar az tüzet gyujtani, aki maga sem meleg?

Ezt a gondolatot azért tartottam szükségesnek megemlíteni, hogy igazolni tudjam előadásom választott anyagát. Az én témám ugyanis az Eucharistia-Társulat vezetőségének fölkérése szerint az volna, hogyan nyerje meg a papság a híveket az Oltáriszentség buzgó tiszteletének az oltáregyletek révén. És ha én mégis jórészt arról fogok beszélni, mily tisztelettel kell nekünk, papoknak, viseltetnünk az Oltáriszentség iránt, mégsem térek el tárgyamtól. Szent meggyőződésem ugyanis, hogy a hívek eucharisztikus életét csak az a pap tudja előmozdítani, aki maga is lángoló szeretettel viseltetik a szentségi Jézus iránt. «Qui ardet, incendit»; akiben magában is él a titokzatos Krisztus iránt a szeretet, annak könnyű a módot megtalálnia, hogyan ültesse el a szeretetet hívei szívébe is.

Három témakört szeretnék beszédemben érinteni és paptársaim figyelmébe ajánlani: Az eucharisztikus Krisztus ott van az oltáron, az áldoztató asztalon s a tabernakulumban s ennek megfelelően igyekezzünk mi is különösen ezt a három gondolatot magunkban elmélyíteni, de aztán híveink előtt is minél többször hangoztatni: Ott van az oltáron A) *a szentmisében önmagát feláldozó*, B) *az áldozásban minket erősítő és* C) *a tabernakulumban értünk munkálkodó Krisztus.*

A) **Krisztus a szentmisében.** A külföldi dogmatikus és aszketikus irodalom napjainkban különös előszeretettel tárgyal egy kérdést: a szentmise áldozati jellegét. A hitélet mélyítése érdekében kétségtelenül értékes az a módszer, amely a szentmisével kapcsolatban a hívek figyelmét az

[1] A papi Eucharistia-Társulat budapesti díszgyűlésén tartott beszéd.

oltáron magát föláldozó Krisztusra, az ő áldozati tényke-dé-sére hívja föl.

Krisztus nem 19 századdal ezelőtt élt s aztán eltűnt úgy, hogy most csak történeti emlékét őrizzük. Ő nem! Ő örökké él! Egyrészt előttünk láthatatlanul mennyei Atyjánál, de él másrészt láthatóan is Egyházában. Ő az Apocalipsis «megölt és mégis álló (élő) báránya», «agnum stantem tamquam occisum» (Apoc. 5, 6.) A keresztségben Ő veszi fel az új tagokat Egyházába, a bérmálásban Ő erősít, a bűnbánat szentségében Ő törli el a bűnt stb. Krisztus Urunk azt a tevékenységet, amelyet földi életében végzett, a világ végéig folytatja; de akkor áldozatot is mutat be a mennyei Atyának.

A szentmisét, mint Krisztus Urunk napról-napra meg-újuló önfeláldozását, «iuge sacrificium»-át kiemelni a hívek előtt, elsőrendű eszközünk az eucharisztikus Krisztus tiszteletének fokozására.

Csak így érthetjük meg Szent Bernát feltűnő szavait: «Egyetlen egy szentmise bemutatásával több érdemet szerezhetünk, mintha minden vagyonunkat szétosztanók a szegények közt, vagy ha körülzarándokolnók a világot s meglátogatnók Rómának s a Szentföldnek valamennyi szent helyét». (Id. Ss. Eucharistia. 1920. 64.) Itt aztán — Kedves Paptestvéreim — engedjenek meg azonnal egy kis lelkiismeretvizsgálást. A miselátogatás megszerettetésének legjobb propagandája a mi viselkedésünk. «Cuius officium committi voluit solis presbyteris, quibus sic congruit, ut sumant et dent ceteris!» Tehát első helyen állunk mi, azután a hívek. «O, que ce pêtre dit bien la messe!» — mond-ták az emberek Depaul Szent Vincéről s ezzel már majdnem azt is mondták, mily nagy szent ez! De viszont Johannes de Avila mást mondott az egyik rohanva celebrálónak: «Kedves testvérem, bánj ezzel a Jézussal egy kissé jobban, hiszen jó Atyának és jó Anyának fia volt Ő».

Nem hiába követeli a trienti szent zsinat (sess. 22.), hogy a celebrálás történjék «quanta maxima fieri potest interiori cordis munditia et puritate, atque exteriori devo-tionis ac pietatis specie». Tehát külső méltósággal is. Hanem ha ez így van, akkor ismerjük be, hogy 20 perc alatt nem lehet digne, attente et devote celebrare. A fordulásnál repülő kazulára, a térdhajtást pótló biccentésre, a kehely fölött legyeket űzni látszó keresztvetésekre, ismét joggal kérdezhetné Tertullián: «Áldozatot mutat ez be, vagy gúnyolódik? Sacrificat an insultat?» Nagyon félős, hogy

Tertullián nem fakadhatna-e manapság is e szavakra: «Solius Dei impatientes sumus!»

Tudják, Kedves Testvérek, mi a legjobb módja lelkesedésünk s buzgóságunk ébrentartásának? Sokszor gondolni a mi méltóságunkra. A szent ars-i plébános szokta mondani: «A pap csak a mennyben fogja magát világosan megismerni; mert ha már e világon megismerné magát, a szeretettől bizonyára meghalna». Idézzük minél gyakrabban eszünkbe azt a megdöbbentő hatalmat, amelyet az oltárnál gyakorlunk, s akkor minden celebrálásunk igazán az Eucharisztia tiszteletének terjesztésére, Isten dicsőségére lesz, az Egyház vigasztalására, önmagunk megszentelésére s az egész világ üdvére, «pro nostra et totius mundi salute».

B) **Krisztus a szentáldozásban minket erősít.** Az is nagy csoda lenne, ha az ember fölemelkedhetnék Istenhez; de nem nagyobb-e, hogy az Isten leszáll az emberhez; sőt több: leszáll az emberbe, s így az ember valósággal Isten templomává válik. A szentáldozásban érezzük leginkább a trienti zsinat szavainak igazságát, hogy az Oltáriszentség Krisztus szeretetének túláradása, «effusio divitiarum amoris Christi».

Manapság panaszkodunk, mennyire nem keresztény gondolkodásúak híveink. De hát nem tudjuk, kinek ígérte Krisztus Urunk a keresztény életet? «Qui manducat me, vivet propter me . . .» «Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles et dormiunt multi.» (Kor. I. 11, 30.) És ha talán mi is gyengének érezzük lelkünket, nézzünk csak utána: talán nem szívunk elég erőt magunkba az Oltáriszentségből. Alexandriai Kelemen Krisztus emberségét «mamilla Patris»-nak nevezte; mondjuk el mi is ezt az Oltáriszentségről és hajtsuk oda fáradt papi homlokunkat, mint a gyermek anyja keblére. «Sicut oculi servorum in manibus dominorum et sicut oculi ancillae in manibus dominae suae: ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum.» (Ps. 122, 2.)

Itt még óriási feladat vár ránk híveinkkel szemben: *a)* a korai, *b)* gyakori és *c)* jó áldozás terén.

a) A korai áldozás terén mi még hátra vagyunk. A katechetikai gyakorlat sok helyütt még ma is az elemi iskolák 4. osztályára hagyja az első szentáldozást és bizony a magyar papoknak, mikor a külföldi paptársaikkal beszédbe elegyednek, minden argumentáló erejükre szükség van, hogy ezt a praxist érthetővé tegyék. Mert a codex — hiába — nem 4. elemiről beszél, hanem «usus rationisról». *b)* Nos és mit szóljunk a gyakori szentáldozásról? Vakációról visszatérő kon-

greganistáját faggatja prézese: «Áldoztál-e?» «Nem. Nem lehetett». «Hát nem voltál misén?» «Minden vasárnap; de senki a két hónap alatt nem áldozott». Ime, X. Piust már idestova szentté avatják, s vannak plébániák, ahová az ő eucharisztikus reformjának híre még most sem jutott el! *c)* De tanítsuk meg híveinket ne csak a gyakori, hanem a jó szentáldozásra is. Vasquez a szentatyák átolvasása utá arra a megállapításra jut, hogy a szentáldozásban testileg is valami sajátos módon egyesültünk Krisztussal, s ez a testi egyesség tart a színek felbomlása után is, mert Krisztus, miután betért hozzánk, a mi testünket valamikép az ő testének is tartja, különös jogot formál reánk, «membra sumus corporis eius, de carne eius et de ossibus eius». (Eph. 5, 30.) Már most ebből a teológiai igazságból az áldozási praxisra szeretnék egy fontos következtetést levonni. Sokan panaszkodnak, hogy ha gyakran áldoznak, nincs érezhető áhítatuk, melegségük, örömük. Az áldozóknál ne az ellágyulásra, az érzelmekre fektessük a súlyt, hanem a krisztusi életre. Ma áldoztam, tehát bátrabban küzdöm a kísértés ellen; erősebb leszek a szenvedésben, kitartóbb a jóban . . . Krisztus nálam van, fogom a kezét s el nem engedem — ez a legjobb áldozás, hálaadás s előkészület a következő szentáldozásra. «Mutet vitam, qui vult accipere vitam; nam si non mutat vitam, ad iudicium accipiet vitam». (S. Ambrosius: Sermo. dom. 4.)

C) **Krisztus a tabernakulumban értünk munkálkodik.** Az eucharisztikus Krisztus tisztelete középpontja, szívdobbanása a katolikus Egyháznak. A legelső kötelességünk, hogy mi is, híveink is, áthatva legyünk a fönséges dogmától: Krisztus láthatatlan jelenlététől. Vannak, akik előtt a katolicizmus csak nagyszerű tanrendszer, eszményi erkölcstan, nagyszerűen fölépített szervezet. Nem, nem! Nekünk ez nem elég. Nekünk a katolicizmus az igazi, eleven, köztünk élő Krisztus, misztikus testével, s e testben egyesülő tagjaival. Katolikusnak lenni annyi, mint a láthatatlan, de itt levő Krisztussal egynek lenni.

Különösen is kiemelni egy gondolatot! Hiszen tudom, hogy mi, papok, nem csalódunk ebben, de híveink sokszor csalódnak: Mily áldott munkát végez az az eleven Krisztus ott a tabernákulumban! «Munkát?» — kérdi a modern ember; «ott van munka, ahol dinamók búgnak s mótorok kattognak, — de a tabernákulumban oly csend van» . . . «Munkát? Hisz oda tágas géptermek kellenek, s az oltárszekrény oly elenyészően kicsiny!» . . .

Munkát? Igen, munkát! Mert a munka nem a zajtól és a gyárépületektől függ. Avagy lármázik-e a nap, mikor életfakasztó májusi reggeleken hihetetlen munkával eleven virágszirmokkal szórja teli a holtnak látszó fákat, vagy van-e szüksége zakatoló gépekre, mikor forró nyári napokon beleérleli a szamóca kis piros gyümölcsébe illatos, olajos, zamatos sugarát?

Nos: ezt a gondolatot sokszor állítsuk a hívek elé, meg magunk elé, hogy a tabernákulum Krisztusa ugyanaz, mint az evangélium Krisztusa, ugyanazzal a szentséggel, mindentudással, irgalmas szívvel, hatalmas kézzel!

Mit csinál Krisztus Urunk a tabernákulumban? Papi méltóságát gyakorolja. Örökimádást végez a mennyei Atyához. Istentiszteletet mutat be a plébánia nevében. Misézik! Igen, mikor a látható mise «Ite missa est»-je elhangzott, a láthatatlan mise egyre tart a szentségi Krisztus dícsérő-, engesztelő- s hálaáldozata. A plébános csak vasárnap applikál a hívekért, Krisztus minden percben. Krisztus szemei mindig nyitva vannak s belátnak a községben minden házba s minden szívbe!

De ha ennyire lényege s központja vallásunknak az eucharisztikus Krisztus, ebből az következik, hogy annyit ér a mi vallásosságunk s híveink vallásossága, amily mértékben közeli, meleg, szerves a viszony Krisztus és az egyes hívők között. Nézzük meg az őskeresztények történetét: mily közel állott ott Krisztus a hívőhöz. A régi bazilikák oltára fölött tágranyílt szemekkel néz az óriás mozaik-Krisztus a belépőre. Tekintete ráesett mindenkire, aki csak a templomban volt. És mily közel állottak az apostolok Krisztushoz: Ő volt dogmatikájuk, morálisuk, aszkézisük, pasztorálisuk. Mi lehetne ma is első törekvésünk? Ha van valami a templomban, ami a pap fínom gondozását jogosan várhatja, hát az a tabernákulum és minden, ami az Oltáriszentséggel összefügg. Ez a katolikus hitélet központja, minden más csak mellékes kép és hasonlat e mellett a nagy, fölséges valóság mellett. Hogy milyen mély és mennyit ér egy ember buzgósága, egy falué, egy hitközségé, mindjárt lehet látni, ha tudjuk, mint tisztelik ott az Oltáriszentséget. Ilyen katolikus életet kell visszaállítanunk! Eleven vonatkozást kell teremtenünk a hívekben a köztünk élő eleven Krisztushoz! «Ecce tabernaculum Dei cum hominibus et habitabit cum eis». (Apoc. 21, 3.) Az «Emmanuel»-t kell hangoztatnunk: «Velünk az Úr!» Ez toborzás az oltáregyleteknek. És nyitva hagyni a templomot

a híveknek! Legyünk büszkék nyitott templomainkra! Csak nekünk vannak! Más vallásban nem is volna értelme. De ha nálunk sem férnek a hívek közel Krisztushoz, nem fog-e Ő panaszkodni: «Medius vestrum stetit, quem vos nescitis». De akkor mi is adoráljunk!

Ez: *a)* Kötelességünk. Ha neki öröm az emberek fiai közt lenni, nekünk meg kötelességünk lehetőleg nem magára hagyni.

b) Örömünk. Józseffel leszállott a bölcseség a börtönbe, s ott sem hagyta el, — A Szentírás ezt mint nagy kegyelmet említi — «descendit cum illo in foveam et in vinculis non dereliquit illum», hát akkor nem lenne nekünk abban örömünk, hogy az «increata Sapientia» leszállott közénk és a földi keservek börtönében el nem hagy?

c) Hasznunk. A szívesen adoráló pap észreveszi saját lelkén, de észreveszik a hívek is, hogy sokat ült «secus pedes eius». Észreveszik tettein, hogy ez annál a Szívnél töltötte meg lelkét, «in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi» (Col. 2, 3.), észreveszik prédikációin, hogy szeret «praestolari in silentio salutare Dei», és mielőtt ő beszélne, előbb megkérdi az Istent: «Audiam, quid loquatur in me Dominus Deus». (Ps. 84, 9.) Xav. Szent Ferenc gyakran töltött egész éjtszakákat az Oltáriszentség előtt, de tudott is téríteni! Depaul Szent Vince nem ment ki a házból, hogy ne üdvözölte volna az Oltáriszentséget, s nem tért haza, hogy be nem számolt volna Neki, de volt is áldás munkáján!

Testvéreim! Befejezem felszólalásomat. Három pontban beszéltem. 1. Krisztus önmagát áldozza föl a szentmisében: legyen tehát a buzgó szentmisehallgatás híveinkben s a buzgó celebrálás bennünk az igazi vallásosság alapja; *sacramentum pietatis!* 2. Krisztus minket erősít a szentáldozásban: legyen tehát a hívek minden áldozása s a mi áldozásunk is mindig az élő Krisztussal való erőtadó egyesülés; *sacramentum pietatis, signum unitatis!* 3. És Krisztus szüntelen dolgozik értünk a tabernákulumban: legyen tehát a hívek tisztelete az Oltáriszentség iránt és a tabernákulum előtt elmondott adorációnk életünk folytonosan megújuló bekapcsolása a szerető Krisztushoz; **«sacramentum pietatis, signum unitatis, vinculum caritatis!»**

A breviarium reformjához.[1]

Idestova egy esztendeje, hogy a psalteriumnak a «Divino afflatu»=val életbeléptetett új elrendezése kötelezővé vált a papi zsolozsma imádkozásában. Vannak, akik — élve a pápa engedélyével — már 1912=ben elkezdték az új psalterium recitálását és így a mögöttük álló 1—1½ év praxisa minden= esetre elegendő tapasztalati anyagot szolgáltathat esetleges hozzászólásokra.

Sajnálattal kell megállapítanunk a tényt, hogy a Szent= atyának ez a rendelkezése nem mindenütt keltette azt az örömet, amelyet felkelteni jogosan lenne hivatva. Ennek a bizonyos csalódásnak — nem tudjuk, nem erős=e a szó — főoka az volt, hogy némelyek jóval tetemesebb rövidítést vártak az officiumban, mint amit ez a rendelet magával hozott. Mint az «Egyházi Közlöny» folyó évi október 17=iki számának vezércikkírója is írja «feltűnő, erős, meglepő kur= títás alatt kell az új breviariumnak megszületnie». Mindjárt ajánl is egy módot: 1 Noct.=ból álló Matutinum 5 zsoltárral, a Laudes 5, Horae 1—1, Vesperae 3, Completorium szintén 3 zsoltárral. A «sub gravi» büntető klauzula helyett inkább búcsúimák engedélyezésével kellene a breviariumot ajánl= gatni. Emellett cikkíró egy újszerű beosztását is kívánja a breviariumnak. Nevezetesen formális elmélkedési pontokat óhajtana a lectiók helyére, hogy így a pap mintegy kény= szerítve legyen a papi életben annyira elengedhetetlen lelki elmélyedésre, a meditálásra.

Bármily tiszteletreméltó is az író célja, ő t. i. a breviarium buzgó s lelkiismeretes elmondásának biztosítását akarja ezáltal elérni, és bármily fenntartásnélküli megegyezésben vagyunk is vele mindarra nézve, amit a papi lélek tápláló forrásáról, a mindennapi elmélkedésről ír, mégsem titkol= hatjuk, hogy a breviarium reformjának kérdését *teljesen más* nézőpontból tekintjük, és hogy a X. Pius által megindított breviarium=reformáló munkálatokból majdan kikerülő bre=

[1] Megjelent a «Religio» 1913. évfolyamában.

viariumban is egészen más reformokat szeretnénk megvalósítva találni.

Mindenekelőtt is a terjedelmet tekintve, nem kérnénk nagyobb rövidítést, mint amit most kaptunk. Ha valaki a kisujját nyujtja, nem illik mindjárt az egész keze után kapni. Az officium terjedelme tekintetében egyetlen jogos panaszunk a «dominica de ea»-t illethette. Legtöbbnyire adventben és nagyböjtben fordultak elő, vagyis éppen olyankor, mikor legtöbb a munka. Törtük a fejünket, hogyan lehetne rajta segíteni. Azt gondoltuk, hogy talán jó volna egy «officium votivum de Sanctissima Trinitate» a vasárnapi «de ea» helyett, mint XIII. Leó pápa votiv officiumokat engedélyezett a hétköznapi «de ea»-k helyett. És miközben ezen gondolkozunk, íme megjelenik a «Divino afflatu», amely amellett, hogy a vasárnapok gyönyörű (mert legrégibb) officiumának nagyobb érvényesülési erőt szerez, a terjedelem tekintetében is oly ügyesen oldja meg a kérdést, hogy a kilenc lectiós officiumok közül ma éppen a «dominica de ea» a legrövidebb.

Igaz, egyéb tekintetben az új psalterium alig hozott rövidítést, de ez kár is lett volna, ezt *nem is szabad várnunk*. Még pedig nem szabad várnunk éppen azon okból kifolyólag, amely okokat cikkíró az erős kurtítás mellett sorakoztat. Ez az ok: a mai papságnak tömérdek más irányú elfoglaltsága. A szorosan vett egyházi ténykedéseken kívül a modern lelkipásztorkodás kétségkívül annyi követelménnyel áll elő a pappal szemben, hogy ezek lelkiismeretes elvégzéséhez szükségünk van a nap legutolsó percére is.

Igy van, szent igaz. De éppen ebből kifolyólag kell megcsókolnunk azt az anyai kezet, amelyik törik-szakad (= sub gravi), de legalább 4—5 negyedórát kiszakít napi időnkből, amikor ismét a magunkéi lehetünk, amikor a tömérdek gond s elfoglaltság közt gondolhatunk a mi legelső hívünkre: a saját lelkünkre is. Minél több a munkánk kifelé, annál nagyobb a veszély, hogy üresekké leszünk. «Exinanitio» lesz ez, de nem a Szent Pál jelentésében. Az egyleti, szövetkezeti tevékenység ugyanis — ha az tényleg méltó a «kat.» jelzőre — mind-mind energiát, meleget kíván vezetőjétől, a paptól. Ha az a papi szív mindig csak ad, ad, és soha sem kap, előbb-utóbb kihűlt bolygó lesz belőle, amely kölcsönzött fényt talán még áraszthat, de éltet adó meleget nem; világító torony lesz, mely másoknak mutatja az utat, maga pedig veszteg marad. A «quid prodest homini» krisztusi szavak

jelentése korántsem szorítandó egyedül az anyagi javakra, a vagyonra. Szent Bernáttal ki kell azt terjesztenünk a lelkek világára is: Mit ér, ha az egész plébániádat üdvözíted, legelső híved pedig elkárhozik! «Quid prodest, si universos lucreris, te ipsum perdens?» (Lib. I. de consid.) Nem késztetnek-e megfontolásra Szent Pál szüntelen intései is, hogy a nagy külső tevékenységben magunk el ne vesszünk! Attendite vobis . . . Attende tibi . . . Admoneo, te ut resuscites gratiam Dei . . . Ne sum aliis praedicaverim, ipse reprobus efficiar... Kell tehát egylet, kell szövetkezet, csak vigyázzunk, ne lelkünk kárával! Hanem ha még úgy tornyosulnak, csapkodnak is körülöttünk lelkipásztori elfoglaltságunk temérdek gondjai, tudjunk — az evangéliumi beteg asszony példájára — áttörni a tömegen s abban az egyórás officiumban legalább Jézus ruháját érinteni, hogy erő jöjjön belénk, amely kipótolja a napi veszteséget. Ez a mély jelentősége s értéke a kötelezőleg előírt officiumnak.

Ugyebár ily szempontból már érthető annak az angol püspöknek gondolkodásmódja, aki azt szokta volt mondani, hogy ha valamelyik pap egy helyen nem ér rá egyéb elfoglaltsága miatt a breviarium végzésére, ez elég ok arra, hogy áthelyezését kérje arról a helyről. Ez a püspök bizonyára ama helyes felfogásnak hódolt, hogy ha a pap mindig csak kanális, amely a kegyelmet vezeti, és nem egyúttal gyüjtőmedence is, előbb-utóbb üressé lesz. És ki tudná megcáfolni Szent Bernát szavait, amelyek mai külső tevékenységünk sikertelenségének egyik okára is rámutatnak: «Canales hodie in Ecclesia multos habemus, conchas vero perpaucas!» (Serm. 12. in Cant.)

Minden izében téves felfogás, hogy a breviariumra fordított idő pocsékolás, és hogy az officium végzése bármiben is akadályozója lenne a lelkipásztori tevékenységnek. S tényleg, néhány gondolatunkat, melyekben a papi zsolozsmára, mint az igazi krisztusi szellem éltető táplálékára, fentebb rámutatni igyekeztünk, a gyakorlati élet is feltűnő módon megerősíti. Mikor azt látjuk, hogy a kat. papságnak éppen az elitje, amely akár tudományos, akár társadalmi téren nagyot tud alkotni (nem díszgyűléseket s egyleti bálokat értünk, hanem lelkeket ébresztő, életrekeltő tevékenységet), ezernyi elfoglaltsága mellett is tud időt találni a breviariumhoz; mikor tüneményes sikerrel dolgozó, a nap hevét és terhét viselő papokról halljuk, hogy egész napi fáradhatatlan munka után sem veszik igénybe a moralisták által felsorolt kedvez-

ményeket, hanem este 10—11 óra körül is belekezdenek az «Aperi Domine»-be, — lehetetlen, hogy elért sikereik és épületes buzgóságuk közt az okozat és ok viszonyát fel ne fedezzük. Élő példákra nem hivatkozunk. De az a páratlan buzgóság, amivel egy Loyolai Szent Ignác, Xav. Szent Ferenc, Borr. Szent Károly, Nerei Szent Fülöp, Szalézi Szent Ferenc, Paulai Szent Vince az officiumot végezték, legerősebb cáfolata minden olyan állításnak, amely a papi zsolozsma mai terjedelmétől a papi tevékenység sikeres betöltését félti. Mert ki az közülünk, aki éppen külső tevékenység és elért sikerek tekintetében csak árnyéka is lehetne e szenteknek?

Nem mondanók tehát minden magyarázat nélkül azt sem, hogy a papnál az imádság a munka legyen. Igen, minden munkánk legyen imádság, de necsak a munka legyen imádságunk, hanem adjuk meg szorosan vett szóbeli imádságban is Istennek azt a dícséretet, ami őt megilletné minden eszes teremtmény részéről, s amely adónak jelenkori hiányos beszolgáltatását a papság *kötelező* (nemcsak ajánlott) imádságának kell kipótolnia. A híveknek, kiknek idejét a megélhetésért folytatott küzdelem elfoglalja, joguk van tőlünk imát követelni. A papság álljon, mint egykor Áron, Isten elé, hogy engesztelést kérjen a bűnösöknek, erőt az ingadozóknak. Mi a hívek gondoskodásából fel vagyunk mentve azoktól a gondoktól, amik őket az imádságban gyakran akadályozzák; joggal várhatják tehát tőlünk az ígéretet: Nos vero orationi instantes erimus.

Ha tehát mi a breviarium reformjáról beszélünk, nem rövidítést értünk a reform alatt, hanem az egész breviariumban való következetes alkalmazását annak az elvnek, amely elv az új psalteriumban már érvényesül. És ez — a Divino afflatu szavaival szólva — «optabilis illa in orando varietas, ad digne, attente, devota precandum, imbecillitati nostrae quam maxime opportuna».

Hogy a nagyobb változatosságnak, mint az ájtatos imádság előmozdításának, elvét mennyiben szeretnők az új breviariumban érvényesítve látni, arra nézve — a «Katholik» 1911. évfolyamának egyik cikkírójához csatlakozva — taxative a következő pontok szolgáljanak felvilágosításul:

1. A lelkipásztorkodásban izzadó papság buzgóságának fokozását nagyban elősegítené egy külön «Commune Sacerdotum» konstituálása, amelyben helyet foglalnának a szent papok, kik eddig a «Commune Conf. non Pontif.» alá vannak

sorozva. Az officium összeállítására szebbnél-szebb szövegek találhatók.

2. Az I. Noct. lectióiban a mainál sokkal nagyobb szerep juttatandó az Újszövetségnek.

3. A III. Noct. lectiói gyakrabban legyenek «de 2.-o et 3.-o loco», és általában a breviariumnak mind a négy kötetében más-más legyen a III. Noct. lectiója. Ezáltal minden szövegnagyobbodás nélkül sokkal nagyobb változatossághoz jutunk, és bizonyára N. Szent Gergely pápának is jobban fog sikerülni, hogy az evangélium megmagyarázása «ita nescientibus fiat cognita, ut tamen scientibus non sit onerosa».

4. A Religio egyik utóbbi számában felvetett eszmének megvalósítását, a magyar szentek proprium officiumainak visszaállítását, természetesen legnagyobb örömmel üdvözölnők. Míg legnagyobb nemzeti szentünknek, Szent Istvánnak éppen hogy külön lectiói vannak a II. Noct.-ban, az osztrákok már sokkal szerencsésebbek az ő Szent Istvánjukkal. Nemsokára itt van nov. 15-ike, Szent Lipót napja, és szinte nyolc napon át megszakítatlanul fognak hangzani egész Ausztriában nemcsak «propriae lectiones», hanem a propriae antiphonae is: Laetare Austria . . ., Gaude felix Austria . . . stb.

5. Végül, amit Gatterer mond egy érthetőbb zsoltárfordításról, szintén aláírjuk. (Annus liturgicus, 1912. 40. l.)

Annak a munkának, amelybe X. Pius pápa belekezdett, kimondott célja ugyan a történeti életrajzok átjavítása; de ha a fentemlített óhajok is megvalósulást nyernének, bizonyára sokan hálásak lennének érte. Amint hála illeti a Szentatyát azért is, hogy a már XIV. Benedek által előkészített, a vatikáni zsinat által is követelt «onesta correzione del nostro breviario» teljes elkészültét be nem várva, a javító munkálkodás első gyümölcse gyanánt a «Divino afflatu»-val megajándékozott minket. Különben jobb kívánsággal nem fejezhetjük be cikkünket, mint hogy mindenki, még saját tapasztalatából ismerkedjék meg a teljesen átjavított breviarium változásaival. Ezzel t. i. még legalább is harminc esztendőt kívántunk az olvasónak.

Késői hivatások.[1]

Leverően szomorú hírt olvastunk a Religio 1913. évi nov. 22-i számának «Világszemlé»-jében a franciaországi tours-i egyházmegyében uralkodó ijesztő mérvű paphiányról. Jelenleg már 50 plébániára nem jut pap. Évenkint 8—10 neopresbyterre volna szükség, s ehelyett csak 4—5 kerül ki a szemináriumból. Ha ez így marad, 10 év mulva már 100 paróchia fog állani gazda, 100 anyaegyház pásztor nélkül. Ez a lelki elárvultság aztán éppen be fogja fejezni a francia kormányok egyházellenes áskálódásának évtizedes rombolását.

A kedvezőtlen egyházpolitika nyomában fellépő nagy paphiánynak ez a konstatálása komoly aggodalommal tölthet el minket is, akik már ma telve vagyunk a panasszal, hogy a hazai katolikus egyháznak még meg nem rendített anyagi helyzete mellett is alig vagyunk képesek a papság normális szukkreszcenciájáról gondoskodni. Félve gondolunk azokra az eszmeáramlatokra, amelyek a szekularizációnak és a hitoktatást nem ismerő iskolának jelszavát nyugatról hazánkba is áthozzák, vagy jobban mondva a már itt levő jelszavakat megerősítik, s nálunk is diadalra juttatják, mert ez áramlatok győzelemre jutásának kétségkívül nem legutolsó káros következménye volna a papság toborzásának rendkívüli megnehezítése.

Jól tudjuk u. i., hogy az isteni Mester többnyire már az alsóbb iskolákban szokta homlokon csókolni azokat az ártatlan fiúkat, akiket majdan ott akar látni oltára előtt földre borulva, honnan — felvértezve őket a Szentlélek erejével «ad robur et resistendum diabolo et tentationibus eius» — kiküldi őket a lelkek szőlőjének végtelenül fenséges, de nem kevésbbé verítékes munkálására. E nagy feladat elvégzésére eddig is csak a lelkek elitje volt hivatva, a kevés választottak. Mi lesz most, ha a nagy Pásztor előtt becsukják az iskola ajtaját? Mi lesz, ha nem engedik oda a fejlődő romlatlanság-

[1] Megjelent a «Religio» 1913. évfolyamában.

hoz, hogy még angyali tisztaságuk hamvas érintetlenségében jegyezze el őket a Melkizedek rendje szerinti örök papságra?

Mi lesz . . . mi lesz, töpreng az emberi ész; ezalatt pedig a lelkeknek szomjas isteni keresője megfordítja lépteit a bezárt iskolaajtók előtt, s ha nem engedik azok közelébe, akiket a harmadik vagy hatodik órában hívhatna meg szőlőjébe, kopogtatásával azokhoz fordul, kik már életüknek kilencedik vagy tizenegyedik órájában vannak. Valami különös megindultságra késztető érzés árad ki abból a cikkből, amiben egy francia pap mutatott rá nemrégiben az isteni Mester találékony gondoskodására, mellyel az ő «barátai»nak megritkult sorait akarja hiány nélkül kitölteni. Legyen e cikk adatainak alábbi rövid ismertetése eloszlatója minden aggodalmas kislelkűségnek.

A késői hivatások eddig sem voltak ismeretlenek az Egyház életében. Hogy csak két hírneves egyházi szónokot említsünk, Ravignan a hivatalnoki ruhát, Lacordaire az ügyvédi tógát adta cserébe a reverendáért. De a mi napjainkban méltán kelthet Franciaországban feltünést, az az eseteknek nagy száma, mikor a legkülönbözőbb végzettségű s elütő társadalmi állásban élő meglett férfiak lelkében gyúl ki egy eddig ismeretlen érzésnek békét nem hagyó nosztalgiája: vágy egy új életbe, hol testvéreim üdvét szolgálhatom. Nemcsak itt-ott, de minden francia egyházmegyében megtalálhatók ezek a «későn hivatottak; minden társadalmi osztályból, főkép pedig — szinte hihetetlen — az intelligens osztályokból.

Nem lehet öröm, csodálkozás s a jövőbe vetett bizalom nélkül olvasni a Saint-Sulpice szeminárium 1911—12. évi növendékeinek listáját, hol többek közt ilyen növendékekkel találkozunk: két hadnagy, kik elvégezték a «l'École polytechnique»-et, egy orvos, egy lyceumi professzor, három mérnök, egy finánccfelügyelő, négy doctor juris, egy festőművész, egy nagy párisi kereskedelmi vállalat tagja, egy anglikán konvertita, egy lapszerkesztő stb. Mi csak örülünk, csodálkozunk e névsor olvastán, de nem tudnók megmondani — talán maguk az illetők sem — hogyan jöttek ők a zajgó világból ennek a szemináriumnak csendes folyosóira. Egyszer csak megcsendült lelkükben valami hang: Spiritus Domini super me . . . evangelizare pauperibus misit, me, fellángolt szemünkben valami csodás tűz, amit meggyujtani Jézus a földre jött, s összetörték a kardot, letették a szerkesztői tollat, nem mártották be többé az ecsetet; hanem a tüzes

felbuzdulás áldozatkészségével odaálltak az iskolákból kizárt Mester elé: Ecce ego, mitte me!

De az intellektuellek mellett elment a Mester tanítványt keresni a szegényebbekhez, tanulatlanabbakhoz is. A versailles-i kis szeminárium egy-egy növendékének történetéből meghatódva érezzük ki az isteni hívó kegyelem kemény harcát, amit sokszor rendkívüli akadályok ellen kellett megküzdeni. Csak egy pár példát lássunk. C . . . Lajos, egy előkelő kálvinista unokája; már eléggé előre haladt világi tanulmányaiban, mikor hozzászólt a Mester: Sequere me. Most újra kezdi tanulmányait a kis szemináriumban. G . . . Péter, valaha csizmadia legény, s Nantes-ben a kat. lapok rikkancsa. 20 éves korában egy falusi pap megtanítja latinul. Az idén az apostolfejedelmek napján már a szubdiakonátust kapta fel. L . . . Lajos, lakatos, kedvet kap a papi pályához s 19 éves korában — atyja akarata ellenére — iskolába lép, hogy elkezdje a nehéz tanulást: rosa, ae = rózsa, terra, ae = föld. B . . . Leó, 29 éves növendék; a párisi mètropolitain (földalatti villamos) egykori alkalmazottja. V . . . Róbert, bűvész. Elment Amerikába; visszatérve konvertál, 18 éves korában áldozik először, a Jardin des Tuileries padján tanulja a latint, belép a Notre-Dame des Champs papnevelőbe, s ma már M. l'abbé Robert V. . . . Mgr. Touchet beszél egy rézművesről, ki a kaszárnyában hallott először Istenről beszélni. Szerencsére egy szeminaristától (t. i. azok is kötelesek szolgálni). Megkeresztelkedik, megáldozik, megbérmálkozik . . . Nem elég. Még egy másik szentség után is vágyódik, s meg is kapja, ha befejezi nagy lélekkel megkezdett hosszú évi tanulmányait. Az issy-i szemináriumban 1911-ben volt egy hajdani telefonkezelő, egy bankhivatalnok és három munkás. Éppen a jelentkező munkások nagyobb számára való tekintettel némelyik egyházmegye külön speciális szemináriumot állított fel számukra. Mily vigasztaló jelek, mily örvendetes hajnalsugarai az újra kelő napnak!

Láttára annak a fenséges jelenetnek, amely ma szemünk előtt lejátszódik, midőn jövő előtt álló férfiak hagyják el az íróasztalt, a műtermet, az áruházat s magukra veszik az üldözött krisztusi ügy nehéz apostolságát, nem szabad helyt adnunk a kislelkű csüggedésnek. Nem látjuk-e beigazolva a Szentírás szavait: Spiritus ubi vult, spirat!

Sok egyéb jel mellett ez a feltűnő esemény is, hogy t. i. olyanok, kik nem ápolgatták s élesztgették magukban gyermekkoruk óta a hivatás kegyelmét, hanem a modern élet

százágú utain — sokszor veszélyeseken, sokszor bűnösökön — kezdték meg pályájukat, hirtelen a damaszkusi út fényében látják meg, és egy Szent Pál lelkesedésével karolják át az Istentől eléjük szabott igazi életfeladatukat, ennek az eseménynek gyakorisága — minden szomorú hír dacára is — joggal tölthet el reményekkel a francia egyház jövőjét illetőleg s megérdemli, hogy ezt a franciaországi katolikus renaissance egyik legbiztatóbb virágjának tekintsük.

Csak ne szünjünk meg a Mester kegyelmét leimádkozni hazánkra se, hisz' az aratás nemcsak a franciáknál nagy, s a munkás nemcsak náluk kevés!

Az antialkoholizmus és a katolikus papság.[1]

A katolikus papság antialkoholista mozgalmában az a kérdés bír a döntőszerep fontosságával, vajjon a korszerű lelkipásztorkodás által reánk szabott ez új munkatéren remélhetünk-e agitációnktól megfelelő sikert, ha csak prédikáljuk — mégha mindjárt «angelorum linguis» prédikáljuk is — a vizet, mi pedig bort iszunk; vagy talán a siker e téren is megköveteli tőlünk az «exemplum dedi vobis» szavainak felemelt fővel való elmondását.

Hogy ebből a modern lélekmentésből a mai lelkipásztornak egyáltalában ki kell venni a részét, nem szorul bizonyításra.

Az Istent és erkölcsöt gúnyoló sajtó pusztításai után napjainkban a lelkek legnagyobb veszedelmének bátran tekinthetjük az alkoholt, amelynek rabláncait százezrek csörgetik szerte e világon. «Pauper ubique iacet», mondhatjuk Ovidiussal, láttára annak a tengersok bűnnek, romlásnak, nyomornak, erkölcsi süllyedésnek, hitetlenségnek, amelyek útját az alkohol jelzi, amerre csak elhalad. «A sok borital versengést és haragot és sok romlást okoz» (Jéz. Sir. 31, 38), «amikor már sokan mást sem csinálnak, mint leülnek enni és inni és felkelnek játszani» (Ex. 32, 6.); amikor már örök üdvösségül sem kívánnak mást, mint a feldkirchi temetőnek egyik halottja: egy pohárka snapszot.

«Hier ruht F... J... Matt,
Der sich zu Tod gesoffen hat;
Herr, gib ihm die ewige Ruh',
Und ein Gläsle Schnaps dazu.»

Az alkohol enerváló hatásával, testi-lelki veszélyeivel, kegyetlen pusztításaival mi papok mindnyájan teljesen tisztában vagyunk. És mikor az életnek kíméletlen realitásával szívünkbe vág a statisztikának egy-egy rideg megállapítása;

[1] Megjelent a «Religio» 1913. évfolyamában.

mikor pl. olvassuk, hogy egyedül Németországban 400.000-re megy a notórius ivók száma; hogy Ausztriában évenként 2400 milliót költenek szeszes italra és így tovább; mikor fontolóra vesszük, hogy semmi jogunk nincs rá, hogy saját hazánkban alább szállítsuk ezt az arányszámot; mikor eszünkbe jut az a tömérdek nyomor, családi viszály, társadalmi s gazdasági hanyatlás, bűn és züllés, amit ezek a számok kifejeznek, lehetetlen, hogy fel ne gerjedjen bennünk a «misereor super turbam» érzése, és a halhatatlan lelkek érdekében minden erőnkkel be ne álljunk abba a munkába, ahová mások már — laikusok — a gazdasági jólét emelése, a jövő nemzedék munkaképességének biztosítása vagyis pusztán földi célok érdekében beálltak. Igen, pasztorális érdekből. Mert hiszen bármit előbb meg lehet valósítani, mint ezt a német bölcsességet: «Trink und iss, Gott nicht vergiss». És ha azokat a laikusokat munkára ösztönzi a Szentírás megállapítása, hogy a «részeges munkás nem gazdagszik meg» (Jéz. Sir. 19, 1.), meg az a tapasztalati tény, hogy «wer trinket ohne Durst, und isst ohne Hunger, stirbt desto junger», nem lehetnek-e nekünk kétszeresen munkára serkentőink a Példab. könyvének szavai: «Kinek jaj? ki atyjának jaj? kinek van háborgása, ki esik verembe? kinek vannak ok nélkül sebei? kinek vörösek szemei? Nemde azoknak, kik bor mellett mulatoznak és a poharak ürítgetésében szorgalmatosak?» (23, 29, 30.)

E tekintetben tehát, hogy t. i. az antialkoholista mozgalomtól a katolikus papság nem maradhat távol, még csak nézeteltérés sem foroghat fenn.

Sajnos, csak eddig tart az egyetértés.

Mindjárt megbomlik ugyanis, mihelyt a felvilágosító munkán kívül egy kis példával való világoskodást is kérnek tőlünk. Vagy ha legjobb esetben a mérsékelt alkoholélvezetnek még híveiül szegődnénk is — mintha bizony a papi dekórum legelemibb foka nem kötelezne erre! — de tökéletes absztinenciáról már hallani sem akarunk. Sajátságos, de így van. Emberek, papok, kik józan, megfontolt gondolkodásukra büszkék, azonnal higgadtságukat vesztik, idegesek, tüzesek lesznek, mihelyt az absztinenciára fordul a beszéd sora, és az absztinenciával előmerészkedő még örülhet, ha eszméjét «modernista tanok» emlegetése és lekicsinylő nyilatkozatok helyett úgy intézik el, mint Szent Pált az athéniek: Majd erről meghallgatunk téged máskor. «Reden wir ... von der so dringlichen Abstinenz- und Temperenzbewe-

gung» — írja P. Weisz egyik legújabb, nagy port felvert munkájában — «so fehlt nicht viel daran, dass man uns zum Ketzer stemple».

Pedig akiben nem teng túl a minden új tehervállalástól irtózó lelkület, annak e métely irtogatásában a szép szavaknál megállania nem szabad. Oly terület ez, ahol szavak példa nélkül mitsem érnek. És amily kétségtelen igazság az, hogy notórius ivókon semmiféle temperantia hangoztatásával nem segíthetünk, csak a tökéletes absztinenciával, a papok által nyujtott teljes megtartóztatás példájának is époly fölénye van a mérsékelt alkohol élvezet felett.

Csak egy esetet említünk. Se non è vero, è ben trovato. Az erdélyi püspök úrral történt. Beszédet tartott az alkoholizmus ellen. Bizonyára oly kedvesen, oly szívből szívhez, mint ő szokott beszélni. A végén egy atyafi «már csak bizony megkérdezi, hogy hát a szónok iszik-e?» A püspök úr — akkor még szintén «mérsékelt» — miközben megmagyarázta a kérdezősködőknek, hogy ő csak mérsékelve fogyasztja a bort, bizonyára úgy érezte, hogy a beszédnek minden hatása oda van. Mert csak természetes, hogy a hallgatók első szava az volt a gyűlés után, hogy hiszen ő is iszik. És attól a perctől kezdve a püspök úr az absztinenciához pártolt!

Így hallottuk. Így volt, nem így volt, nem tudjuk; de az tény, hogy ma már a kassai püspök úrral együtt díszelnökei az 1901-ben alakult és teljes absztinenciát követelő Priesterabstinentenbundnak. És tényleg, hiába minden munkánk, a népnek azt a szinte babonás hitét, hogy az alkohol erőt, meleget ad, táplálékot pótol, semmiféle beszéddel meg nem törjük, amíg a nép azt látja, hogy az alkoholt mi magunknak elengedhetetlennek tartjuk. «Ich bin überzeugt — mondotta Egger, a kitűnő st.-galleni püspök —, dass, wenn ich noch zwanzig Jahre Mässigkeit predigen würde, es im zwanzigsten Jahre schlimmer stehen würde, als im ersten».

«Virtus in medio» — halljuk azonban az aranyigazságot emlegetni. Csak ne túlozzunk semmit! Minek mondjak le erről a kis élvezetről, mikor más úgyis alig van az életemben? Az a néhány pohárka igazán nem árt nekem!

Mintha bizony bárki is mondta volna, hogy *neki* árt! Ugyan még erről is lehetne vitatkozni. Legalább az angol biztosító-társaságok, ezek a józan üzleti vállalatok, bizonyára nem ok nélkül osztják a biztosítottakat a mérsékeltek és az absztinensek csoportjára, és nem ok nélkül adnak az utóbbiaknak tetemes engedményt. És nem véletlen az sem, hogy

a két csoportban előforduló betegségi napok száma úgy aránylik, mint 4 : 1=hez. És az Eccli. sem ok nélkül mondja: «Vinum et mulieres apostatare faciunt sapientes» (19, 2); hogy ne is beszéljünk Izaiás rettenetes leírásáról: «Sacerdos et propheta nescierunt prae ebrietate absorpti sunt a vino, erraverunt in ebrietate». (28, 7.) De mindezt a személyes részt hagyjuk most figyelmen kívül. Fogadjuk el, hogy a mérsékelt alkoholélvezet tényleg nem árt nekem. De ha árt a felebarátomnak! A híveimnek! Mert ezáltal a helytelen ivási szokásokat szentesítem. Pedig az ő megbotránkoztatásukat elkerülendő Szent Pál kész volt a húsevésről is lemondani, ami egy kissé mégis csak súlyosabb áldozat, mint az absztinencia. És micsoda sivár papi élet lehet az, amelyiket azzal a pár pohárral kell kedvessé tenni.

De miből élnek a bortermelők, a vincellérek, a korcsmárosok, — kérdik az alkohol jószívű pártfogói. Bezzeg mikor megkezdi működését egy városban a vízvezeték, nem kérdik, miből élnek a lajtosok, kik eddig a vizet hordták. Mikor megnyílik a messenger boy vállalat, nem kérdik, mi lesz a hordárokkal? Mikor kiépül egy vasút, mi lesz a fuvarosokkal? Pedig ez így van mindenütt. Kevés embernek kárát bőven kárpótolja a nagy tömegre háramló haszon. Amit a nép az alkoholon megtakarít, rákölti majd emberhez méltóbb lakásra, élelemre. Különben is oly lassan halad ez a mozgalom, annyira fokozatosan és nem ugrással, hogy belátható időn belül senkinek érdekeit nem veszélyezteti és más foglalkozásra addig mindenki berendezkedhetik.

Ilyen ürügyekkel, ellenvetésekkel tehát ezt a megindult lavinát vissza nem fogjuk tartani. De micsoda kár is volna, ha a katolikus papság kívánná magát a felebaráti szeretetnek ebből a munkájából. Az antialkoholista mozgalom úgyis terjed nélkülünk is. De ha nélkülünk, ellenünk. Nobiscum, si placet; contra nos, si oportet. Egy mozgalmat, amelynek Angliában körülbelül 5 millió, Svédországban ½ millió, Németországban ¼ millió, Norvégiában ugyanannyi, Dániában 180.000, Svájcban 80.000 szervezett tagja van; amelynek egyedül Németországban 75 lapja van stb., ma már lekicsinyelni, ignorálni nem lehet. Ehhez pro vagy kontra, de nekünk is állást kell foglalnunk. Az a körülmény, hogy az absztinens mozgalom legnagyobb intézménye, az 1851=ben alakult «Independent Ordre Good Templars» — amelynek egyedül Európában 10.879 páholya van — egyházellenes szellemben dolgozó s egyházilag tiltott társulat, némileg talán

érthetővé teszi a katolikus körökben dívó ellenszenvet az ezen társulat által követelt teljes absztinencia ellen, nem teszi azonban jogossá. Sőt ez csak annál nagyobb ösztökélés legyen reánk nézve, hogy ezt az ideális munkateret ne engedjük át teljesen az «inimicus homo»-nak, hanem komolyan szívünkre vegyük az Eccles. szavait: «Cogitavi in corde meo abstrahere a vino carnem meam, ut animum meum transferrem ad sapientiam» (2, 3).

Mert utóvégre azt az egyet mindnyájunknak be kell látnunk, hogy e kérdésben hiába biztatjuk az embereket, hogy: előre, ha nem mondhatjuk hozzá mindjárt azt is, hogy: utánam!

Antialkoholizmus és egyházias szellem.[1]

A papság antialkoholista mozgalmától mindaddig nem várhatunk kielégítő eredményt, amíg e téren is az előbb cselekvő és aztán tanító Jézus példáját — «coepit Jesus facere et docere» — nem követjük.

Hanem persze a filoalkoholisták nem hagyják magukat oly könnyen meggyőzetni. Mikor már nincs más érvük, előkerül a Szentírás is az alkohol védelmére. Pedig csak arra ne hivatkozzunk! Mert minden idézett helynek tizet lehet szembeállítani.

Az Úr Jézus is bort ivott, mondják az alkohol védői; első csodáját a víznek borrá változtatása által cselekedte. Tényleg ivott az Üdvözítő is bort, persze rendkívül keveset, mint ez keleten általában szokás. De a kánai csodáját csak azért cselekedte, hogy jólelkű embereket zavarból mentsen ki. Egy szóval sem helyeselte a borivást, arra ellenben figyelmeztetett, hogy «vigyázzatok magatokra, nehogy elnehezedjék szívetek mámor és részegség által». (Luk. 21, 34.)

De hiszen bort használt az Oltáriszentségnél is! Igaz; de a rituale előírásai csak nem normák a magánéletre? Vagy akkor hát miért nem kenekedünk olajjal, hiszen az utolsó kenetnél olajat használunk! És vegyük csak egyszer nyugodtan fontolóra, vajjon nem emelné-e áhítatunkat az Oltáriszentség iránt, nem menekülnénk-e könnyebben a reánk úgyis oly sok alakban leselkedő mindennapiságtól, megszokástól, ha a *szentmisén* kívül bort egyáltalában nem vennénk magunkhoz.

De hiszen a Szentírásban van, hogy a bor megörvendezteti az ember szívét! — halljuk a további ellenvetést. Csakhogy az még többször benne van, hogy ez az öröm mily könnyen fajul el és válik veszélyessé. «Ne nézd a bort — figyelmeztet a Példabeszédek könyve (23, 31., 32.) — mikép sárgállik, midőn színe az üvegben ragyog; édesdeden megyen be, utoljára megmar, mint a kígyó, és mint a basiliskus, mérget áraszt.» És ha az angyal azt hirdeti Zachariásnak, hogy fia «bort és részegítőt nem iszik» (Luk. 1, 15.), ezzel

[1] Megjelent a «Religio» 1913. évfolyamában.

csak életszentségét akarja kiemelni; amint már az ószövetségi törvény megkövetelte, hogy «mikor a férfiú vagy asszony fogadást tesznek, hogy megszenteltessenek ... bortól és mindentől, ami részegíthet, tartóztassák meg magukat». (Num. 6, 2. 3.) Az anyaszentegyház is csak dícséretképen említi néhány szentjéről a breviáriumban, hogy minden részegítő italtól tartózkodott.

Előszeretettel szokták Szent Pál tanácsát is emlegetni, aki Timotheusnak kevés bor ivását ajánlotta. De azt már nem teszik hozzá, hogy a gyomorbaja és betegsége miatt: «propter stomachum tuum et frequentes tuas infirmitates». (I. Tim. 5, 23.) Meg miért nem idézik mindjárt a Lev. 10, 9-et is, ahol Isten megparancsolja Aaronnak, hogy bort vagy részegítő italt ne igyék, mikor belép a tabernákulumba! Vajjon Az, aki az ószövetség papjának ezt parancsolta, nem látná-e örömmel az újszövetség papjaiban a teljes absztinenciát? Annál is inkább, mert «bujaságra vivő szer a bor, és háborgó a részegség; aki ezekben gyönyörködik, bölcs nem leszen». (Péld. 20, 1.) «A bor megcsalja az ivót» — mondja Habakuk próféta (2, 5.) «Bujaság van benne — írja Szent Pál apostol (Eph. 5, 18.), és az ő leveleiben a részegség és lakomázás is azon bűnök közt szerepelnek, amik miatt nem bírhatjuk Isten országát.» (Gal. 5, 21.) «Királyoknak ne adj bort, mert semmi titok nincs ott, hol a részegség uralkodik» — figyelmeztet a Példab. könyve (31, 4.) Izaiásnál pedig az Úr óva int mindenkit: «Jaj nektek, kik reggel fölkeltek a részegeskedésre, és az estig való ivásra, hogy a bortól áthevüljetek!» (Iz. 5, 11.) És hiába figyelmeztetne az Egyház napról-napra minket: «Fratres, sobrii estote?» És hiába imádkoztatja velünk: «Sicut in die honeste ambulemus ... non in comessationibus et ebrietatibus?» (Rom. 13, 13.) Bizony, bizony csak a Szentírásra ne hivatkozzunk a papság antialkoholista törekvése ellen. Mert a Szentírásból — mint a fent idézett helyek mutatják — még leghamarább azt lehetne bebizonyítani, hogy «oportet episcopum (et sacerdotem) irreprehensibilem esse, non vinolentum». (I. Tim. 3, 3.)

Akik tehát az absztinenciát hirdetik, éppen nem járnak el a Szentírás szelleme ellen. Ellenkezőleg, be kell ismernünk, hogy a felebarát üdvéért vállalt absztinencia egyik *legpraktikusabb alkalmazása a ker. önmegtagadás erényének.* Hiszen ha a papok absztinenciára vállalkoznak, ezt elsősorban nem saját egészségükért vagy pénztakarítás céljából teszik, hanem főként — sokan kizárólag — nemes példaadásból. A felebarát-

szeretet parancsa követeli tőlünk ezt a modern önmegtagadást, vagyis az a parancs, amelyen Krisztus Urunk szavai szerint «az egész törvény függ és a próféták». Oly szépen foglalja össze a papság antialkoholista törekvésének és példaadásának célját a X. Pius által 1904 március 29-én 300 napi búcsúval kitüntetett következő imádság: «Deus Pater meus, ad ostendendum meum erga Te amorem, ad reparandum honorem tuum sauciatum, ad obtinendam salutem animarum firmiter statuo hac die neque vinum, neque siceram, nec ullum potum inebriantem sumere. Hanc tibi mortificationem offero in unione sacrificii Filii tui Jesu Christi, qui quotidie sese ad gloriam tuam immolat in altari. Ámen».

Az a nemes idealizmus, ami ebben a munkálkodásban le van fektetve, bizonyára méltó mindnyájunk elismerésére. És ha ma még a papság közt is kevesen vannak, akik a helytelen társadalmi ivószokásokkal szakítani mernek, legalább ezeket a keveseket kíméljük meg lekicsinylő nyilatkozatainktól. A nagy Manning, aki 1872-ben tökéletes absztinenciára tett fogadalmat és megalapította az absztinensek ligáját, még katolikus részről is annyi támadásnak volt kitéve, hogy nyolcvanéves korában így kellett szólnia: «A szeszes italok kérdésében évekig ostobának tartattam Krisztus miatt, és remélem, így is fogok meghalni». Pedig nem lehet kétséges, hogy a vergődő báránykát vállaira emelő Jó Pásztor kinek munkáját nézte nagyobb örömmel: azokét a csipkelődőkét-e, vagy azét a bíboros absztinensét, akinek koporsóját 20.000 absztinens ember kísérte utolsó útjára. Nem, nem; egy mozgalomról, amelyet a pápa búcsúimával tüntet ki, amelynek egy Manning vezére volt, amelynek egy Majláth püspök, egy Fischer-Colbrie püspök, egy Miksa szász herceg, egy Ruegg st.-galleni püspök a díszelnökei, arról még elfogultságból sem szabad állítania, hogy az egyházias szellemmel ellenkezik.

Csak helyesen kell a kérdést beállítani.

Mert hiszen azok az absztinens papok, akik — mellesleg mondva — éppen nem ütköznének meg rajta, ha már egyszer a sok böjtenyhítés fejében a «liquidum non frangit ieiunium» furcsa elvét megszigorítanák, ezek a papok távolról sem borgyűlölő-vízimádó aquariusok, ebioniták, enkratiták, marcioniták, manichaeusok, hydroparastaták, hydrotheiták vagy egyéb obskúrus heretikusok. Nem akarják ők az egész világot egy csapásra absztinenssé tenni. Nincs itt arról se szó, hogy hát most már oda a barátság, vidámság, mit adjak akkor a vendégeim elé? Ha eddig bort adtunk,

adjunk ezután is. Kényszeríteni senkit se kell az absztinenciára. Minderről nincs most szó.

Hanem igenis szó van arról, hogy az alkohol fertőjében fuldokló katolikus hívek ezrei elé nem kellene-e példa gyanánt nekünk, katolikus papoknak odaállanunk? Hogy a «medice cura teipsum» alkalmazása nem volna-e első lépés a káros társadalmi ivószokások megváltoztatásához? Hogy a katolikus papság példaadása nyomán nem kevesbednék-e az ideggyógyászok, elmeorvosok és büntetőbírák munkája; nem csökkenne-e az alkohol uralmát jelző rettenetes anyagi és erkölcsi romlás ijesztő mértéke? Hogy nem volna-e kevesebb szétdúlt családi tűzhely, eltékozolt vagyon, tönkrement élet; kórháztól, börtöntől, tébolydától nem szabadíthatnánk-e meg ezernyi lelket; nem akadályozhatnánk-e meg sok ártatlan vérontást; nem volna-e kevesebb a göthös, bambatekintetű «il delinquente nato»-knak, és terhelt, törvénytelen születésű csenevész korcsoknak a száma; annyi ökölbe szorított kezet nem kulcsolhatnánk-e imára; Isten nevének megszentségtelenítése nem volna-e ritkább és nem gyúlna-e ki gyakrabban a mennyben a megtért tévelygő hazatérte feletti öröm, — ha alkoholellenes agitációnkat, beszédeinket saját életünk példájával is tudnók támogatni. Erről van szó. Vagyis arról, hogy a katolikus papságnak napjainkban sokszor és méltatlanul megtépdelt tekintélyét nem emelné-e nagyban az a tény, hogy amint a *tiszta életű, celebs* katolikus papság sudármagasan emelkedik ki korunk sexuális visszaéléseinek posványából és pharus gyanánt mutatja az utat az erkölcsi veszélyek közt haladó embereknek a tiszta élet felé, *ha époly hivatásos védelmezője és magasztos fennségű védelmezője lenne az absztinens katolikus papság a józan életnek a Bacchus karjai közt vergődő szerencsétlen emberek előtt.*

Igen, a papság antialkoholista mozgalmában erről van szó. Absztinencia Krisztusért, absztinencia a felebarát megmentéséért, absztinencia, mint a keresztény önmegtagadásnak egyik modern s legpraktikusabb alkalmazása, — nemhogy az Egyház szellemével ellenkeznék, de erény, új, értékes erény. «Ein heiliges Mittel zum heiligen Zweck» — írja Nagl, a nemrég elhalt bécsi bíborosérsek 1912 május 13-iki pásztorlevelében. Bárcsak megfontolnák ezt azok, akik a katolikus papság alkoholellenes mozgalmát nagy fölényesen egyes mindenre ráérő különcök bogarának szokták minősíteni!

Kell-e még a celibátus?[1]

A celibátus eltörlésének jelszavát a háború vége felé a napilapok dobták a nagy tömegek elé, mégpedig a nemzeti ember-többtermelés hangoztatásával. A háborúban elveszett fiatal erőket minden módon pótolni kell, írták, még a megházasítandó papok leendő gyermekeivel is. És ma már a közvélemény tényleg jórészt felült ennek a jelszónak, nem gondolva egy percig sem arra, hogy az így nyerhető embertöbblet egyáltalában szóba sem jöhető csekélység, aminek százszorosát nyerhetné meg a nemzet csak az agglegények megházasításával is.

A celibátus kérdése azonban felvetődött a papok körében is, mégpedig egészen más okok alapján.

Úgy tartja a fáma, hogy a Papi Tanács alakuló 1918 november 7-i gyűlésén tényleg a felolvasott 19 pont mögött ott állott egy 20. is a celibátus eltörléséről, amit azonban nem tartottak opportunusnak felolvasni, sőt a végleges fogalmazásnál el is ejtettek. Csak a Papi Tanács vezetőségének tapintatosságát dícséri ez a tény, valamint az a komoly fellépés is, amivel a második gyűlésen szóhoz jutni akaró celibátus ellenes kifakadásokat nem engedte érvényesülni. Dacára annak, hogy a P. T. több fölszólítást és levelet kapott vidékről is, hogy vegye föl követelései közé a celibátus eltörlését is — egy valaki pláne azt írta, hogy az önrendelkezést nyujtó wilsoni elvek alapján követeli a nősülést! — mégis igen megnyugtatónak tartjuk, hogy a P. T. nem akarja ezt a kérdést programmjába felvenni. Meg vagyunk győződve, hogy minden jogos törekvésüket diszkreditáló, meszszire kinyúló lóláb lenne a dologból.

Mikor ez a cikk a celibátus további fenntartása mellett emel szót, korántsem áltatja magát azzal a hiú reménnyel, hogy minden rendben van ezen a téren! És nem akar minden igazságot elvitatni azokból a nehézségekből és panaszokból, amiket a szabadabb lélegzéshez jutott papság most leveleiben, és — sajnos — rendkívül éles kifakadásaiban napfényre hoz.

[1] Megjelent az «Egri Egyházmegyei Közlöny» 1918. évfolyamában.

Hogy a celibátusnak — mint úgy-e minden emberi intézménynek — hátrányai is vannak, nagyon tudjuk. Minden pap érzi ezt. Az egyedüllét félszeggé, szeszélyessé, keményszívűvé, zsugorivá teheti az embert és kialakíthatja azt a korántsem megnyerő kedélyvilágot, aminek nem egy borostás arcú példája járkál köztünk is. Ez igaz.

Az is igaz, hogy sok botlás történik a celibátus ellen, aminek átkát aztán a jellemes papok is, méltatlanul bár, de viselni kénytelenek.

Az is igaz, hogy megnehezíti a papi pálya szukkreszcenciájának biztosítását, mert nélküle talán több klerikust kapnánk.

Tehát sok pontban igazat adunk a kritikusoknak; de mégis igen örülünk neki, hogy a P. T. nem akar e kérdéssel foglalkozni.

Legelső sorban is azért örülünk ennek, mert megmarad a P. T. energiája olyan fontos dolgok részére, amelyek elérése reménnyel kecsegtet. A celibátus kérdésének magyar részről bolygatása u. i. teljesen eredménytelen munka lenne már akkor is, ha sokkal több tapintattal kezelnék a kérdést, mint ami az eddigi hangokból igérkezik. Hiszen úgyebár, a francia forradalom után, meg a 48-i szabadságharc után is voltak hasonló mozgalmak, eredmény nélkül! Ma csak a cseheknél olvasunk hasonló mozgalomról, de hát belőlük soha ki nem halt teljesen a huszita szellem. És biztosra vehetjük, hogy Róma inkább elviseli azok elszakadását, minthogy ezen a fegyelmen enyhítsen.

Tehát ha egyáltalán reménytelen dolog volna ilyen világegyházi diszciplináris kérdésekbe belemenni, kérdem, józan eljárás-e fölöslegesen fölvetni ezt a kérdést, és a nagy nyilvánosság előtt feszegetni, örülni annak, hogy a keresztény érdekekért soha szót nem emelő lapok hasábokon át foglalkozzanak a kérdés tárgyalásánál okvetlenül előkerülő szomorú esetekkel? Mert hiszen láthattuk, hogy a P. T. gyűlésein kitörő indulatokról is mily kárörömmel adtak hosszú tudósításokat. Vajjon időszerű-e ma, amikor a közhangulat éppen nem kedvez az Egyháznak, még a tetejébe saját benső szomorú dolgainkat is odateríteni? Akkor, amikor egész biztos, hogy csak magunknak ártunk, minden haszon nélkül. És helyeselhető-e, hogy pl. az «Az Ujság» szerkesztősége naponként kap a celibátussal elégedetlenkedő papoktól leveleket, amelyek akcióra kérik ez ügyben «Az Ujságot!»

De hát ez csak az időszerűség kérdése. És nem ez a fontos.

Sokkal fontosabb itt *az elvi alap*. Hogy tényleg annyi kár származik-e ma a celibátusból, amennyit rámondanak; avagy a belőle eredő haszon, amiért az Egyház annakidején behozta a celibátust, még ma is felülmulja a hátrányokat. Itt a punctum saliens! Mert ha a papi nőtlenségnek ma több kára van, mint haszna, egész természetes, hogy maga az Egyház fog sietni annak megszüntetésére. *Ámde a mérleg még mindig a celibátus javára billen, amiből az következik, hogy továbbra is meg kell tartani, ellenben a velejáró hátrányokat lehetőleg csökkenteni.*

Ha itt fogjuk meg a kérdés lényegét, minden felsorolt botrány és hátrány dacára is a celibátus további fenntartása mellett kell nyilatkoznunk. A celibátus u. i. olyan felmérhetetlen *erőtöbbletet* jelent az Egyházban, a lelkipásztori tevékenységnek olyan értékes *felfokozását*, hogy erről lemondani *csak a hitéleti akciók nívójának nagymérvű leszállításával lehetne.*

Amit Szent Pál a házastársak közt «megosztottságnak» nevez, azt akarja az Egyház a nőtlen papság által elkerültetni. Az *egész* embert biztosítani Krisztus céljaira. Olyan férfiúkat állítani az erkölcs őrhelyeire, akiknek nem kell azzal törődniök, hogy mit esznek estére az otthon sipongó apróságok. Mikor kellenek inkább ilyen teljesen szabad papok, mint a ránk jövő, esetleg igen komoly napokban?

Biológiai tény, hogy a családi életet nem élő ember fizikumában nagy mennyiségű energia marad elhasználatlanul, felraktározva, felhasználásra alkalmasan. Ezt az erőtöbbletet akarja az Egyház a celibátus révén a krisztusi ideálok szolgálatába állítani. Főkép ne mondjon le erről a jövőre, amikor papjai kevesebben lesznek, és munkája egyre nő!

Hogy a celibátus az egyént nagy áldozatok elé állítja, azt elismerjük. *De hát a papság mindig áldozatos élet volt, és lesz*, és azért beszélünk a papoknál különös módon a «hivatásról». Aki az oltár elé készül, igenis vessen számot azzal, hogy élete áldozat lesz. Az egyén áldoz itt a köz javáért. A pap, mint «legatus a latere Jesu» hoz áldozatot Uráért.

Valamit azonban meg szeretnék jegyezni. Azt, *hogy celibátus lehetetlenség nagy ideálok nélkül*. Celibátus és kényelmes pipázgatás — nem fér össze. Celibátus és a napi

misén kívül semmi dolog — nem fér össze. Celibátus és unatkozás — nem fér össze. Lehetséges a celibátus, de csak annak, akinek a szó szoros értelmében *szenvedélye a lelkek üdvének ezer módon való keresése*, amely szenvedély tüzében aztán elégnek — a leghasznosabb módon értékesítetnek — a házas életben fel nem használt energiák. Ez az eszménye az Egyháznak a celibátusról!

Persze, az életre valósítás messze jár az ideáltól. De hát ha rongyos a kabát, mindjárt eldobjuk? Nem jobb-e, ha foltozni akarjuk? Lehet itt foltozni, javítani? Lehet!

A Papi Tanács első programmpontja követeli a papnevelés reformját. Itt tessék aztán kifejteni, hogy ne szenteljenek fel mindenkit, boldog-boldogtalant. Hogy erősebben rostálják meg a klerikusokat. Mert ha szólni szabad lett volna, bizony előljárói akárhány papot, aki ma nem tartja be a celibátust, már kispap korában elküldhették volna más pályára.

«De akkor nem lesz elegendő papunk!» Hát nem lesz! Lesz fele annak, ami ma van! Még mindig jobb így az Egyháznak. Mert egyetlen egy pap, aki vét a papi nőtlenség ellen, többet árt a hitéletnek, mint tíz megtestesült angyal. Nem baj, ha kevesebb lesz a pap, ha azok aztán korrektebbek lesznek. Különben e téren talán a megváltozott viszonyok is fognak javulást hozni. Nem lesz jólét és nagy papi vagyon, ami egyesekben pótolta a Szentlélek hívását. Aki ezentúl papnak jön nálunk, valószínűleg azok közül lesz, kiket az Úr hívott.

«A világ úgysem hiszi el rólunk, hogy megtartjuk a celibátust!» Ez egyik legnagyobb érvük az abolició híveinek. Lehetnek egyes helyeken annyira szomorú esetek, hogy a világi hívek véleménye így alakult ki. De úgy-e, ha minden erőnket arra koncentráljuk, hogy a papi botrányok lehető minimumra redukálódjanak, ha egyre ritkább lesz köztünk az ilyen felfogásnak tápot nyujtó egyén, akkor ismét kivívhatjuk azt a megbecsülést, ami valaha a celibátus révén a papságnak kijárt. Hiszen Amerikában, és még inkább Angliában, ma is még olyan a helyzet, hogy maguk a világi hívek *nem tűrnek* meg maguk között papot, akinek e pontban nincs rendben a szénája. Tehát igenis, elhiszik a hívek, csak legyen rá okuk, alapjuk.

Hogy a celibátus miatt vesztettük volna el a szorosabb kontaktust híveinkkel, — amint ezt szintén felhozzák — hát ez tévedés. Sokban hibásak vagyunk, hogy híveink, és főkép az intelligencia, szakítottak velünk, de legkevésbbé

a celibátus az oka ennek. Tessék megnézni — és ezt klasszikus példa gyanánt hozom fel! — tessék megnézni azoknak a felekezeteknek állapotát, ahol a papok nősülnek, hogy a hitélet még a mienknél is mennyivel alantabb áll. Ez döntő bizonyítás amellett, hogy a celibátus eltörlése okvetlen magával hozná a hitélet alábbszállását. És vajjon ott jobban becsülik a papokat? És vajjon az intelligencia vallásosabb? Általános becsülést, ellenmondás nélküli tiszteletet a katolikus papság soha, semmi körülmények közt kiváltani nem fog. Akármit teszünk, a pap mindig a vallásos gondolat megszemélyesítője fog maradni, olyan jel, amelynek sokan ellenmondanak. A papság gyűlöletének, valamint az intelligencia elhidegülésének nem a celibátus az oka!

Tehát ne töröljük el a celibátust, hanem *neveljük a papokat jobban a celibátus betartására!* És ha betarjuk, akkor elhiszik rólunk. És ha elhiszik, akkor tisztelettel fognak adózni. Egy indiai közmondás szerint: «Mint éhes madarak anyjukat, úgy, ülik körül az emberek annak tűzáldozatát, ki megnyőzi a világot». Igen, a világ jobban, mint valaha, áhítja, hogy saját élete tragikus nehézségeinek mélységeiben szellemi megerősítést nyerjen tőlünk.

Legyen szabad a katolikus Egyház intézményének, a celibátusnak védelmére egy páratlan lélekismerettel bíró protestáns világtekintélyt megszólaltatnom: Foerstert. A «celibátus támadóinak azzal is tisztába kell jönniök, — írja — hogy a celibátusban rejlő nagy áldozat a katolikus papnak a nép szemében különös tekintélyt és méltóságot kölcsönöz, és hogy a házi gondoktól és kötelékektől való felszabadulása lelkipásztorságának is különös koncentrációt ad . . . Aztán pedig végre valahára el kellene hallgatnia a celibátus visszaéléseiről való sok szóbeszédnek . . . A katolikus papság nagyban és egészben becsülettel éli celibátusát; mily kevés a botrány, ha az ember meggondolja a papok számát és azt a körülményt, hogy árgusszemekkel figyelik életüket! Sőt joggal állapították meg, hogy a házas emberek erkölcsi vétségei nagyobb számúak, mint a katolikus papság megfelelő számánál». (A nemiélet etikája és pedagógiája. Bpest. 1912. 145. l.)

Valahogy úgy tetszik, hogy a protestáns Foerster nagyobb lelki finomsággal kezeli a kérdést, mint egyesek a mi részünkön. «A katolikus papság nagyban és egészben becsülettel éli celibátusát» Foersternek ezt a megállapítását szeretnők a P. T. vezetőségének figyelmébe ajánlani a hozzá

beérkező levelekkel szemben. Úgy hallottuk, hogy ezeknek a leveleknek egy része a celibátus ellen szól. De hát ez nem a papság egyetemének álláspontja, mert hiszen egész természetes, hogy legelsősorban azok szólalnak meg, akik változtatni akarnak rajta. A többiek csendben vannak; ezeknek a többieknek megnyilatkozása akar lenni ez a cikk is.

Egy hatvanéves paptársunk azt írta a P. T.-nak: «Én már öreg vagyok, hatvanéves, nekem már nem kell a celibátus eltörlése, de ti — fiatalok, rajta, most dolgozzatok ellene, most, most, vagy soha!» Legyen szabad viszont e cikk harmincéves írójának kijavítani a fenti felszólítást: Igen, testvérek, most dolgozzunk, most, most vagy soha! De ne azon, hogy feleséget keressünk magunknak, hanem — híveket Krisztusnak![1]

[1] Érdemesnek tartom pótlólag *Hitler Adolfnak* — nála egészen meglepően lelkendező — dicséretét is ideiktatni a celibátusról. «Mein Kampf» c. könyvének 7. kiadása (1931) 481. oldalán ezt írja: «Hier kann die katholische Kirche als vorbildliches Lehrbeispiel gelten. In der Ehelosigkeit ihrer Priester liegt der Zwang begründet, den Nachwuchs für die Geistlichkeit statt aus den eigenen Reihen immer wieder aus der Masse des breiten Volkes holen zu müssen. Gerade diese Bedeutung des Zölibats wird aber von den meisten gar nicht erkannt. Sie ist die Ursache der unglaublich rüstigen Kraft, die in dieser uralten Institution wohnt... Denn dadurch, dass dieses Riesenheer geistlicher Würdenträger sich ununterbrochen aus den untersten Schichten der Völker heraus ergänzt, erhält sich die Kirche nicht nur die Instinktverbundenheit mit der Gefühlswelt des Volkes, sondern sichert sich auch eine Summe von Energie und Tatkraft, die in solcher Form ewig nur in der breiten Masse des Volkes vorhanden sein wird. Daher stammt die staunenswerte Jugendlichkeit dieses Riesenorganismus, die geistige Schmiegsamkeit und stählerne Willenskraft».

Egyébként bőven akadnak a világirodalomban a papi nőtlenséget méltányoló és lelkesen dicsérő nyilatkozatok olyan szerzőknél is, akik éppen nem a katolikus Egyház javára voltak elfogultak. Pl. *Krafft-Ebing*, orvos és lélekbúvár: «Es ist ein Zug feiner psychologischer Kenntnis des Menschen, dass die katholische Kirche ihre Priester zur Keuschheit (Zölibat) verpflichtet und damit von der Sinnlichkeit zu emanzipieren trachtet, um sie ganz den Zwecken ihres Berufes zu erhalten». (Psychopathia sexualis, Stuttgart 11. Aufl., S. 14.)

Schopenhauer («Die Welt als Wille und Vorstellung» c. könyvében II. 705.): «Das wahre Christentum hat durchaus jenen asketischen Grundcharakter, wenngleich der Protestantismus, zumal in seiner heutigen Gestalt, dies zu vertuschen sucht. Im echten und ursprünglichen Christentum ist, wie es sich vom Kern des Neuen Testamentes aus in den Schriften der Kirchenväter entwickelte, die aszetische Tendenz unverkennbar; sie ist der Gipfel, zu welchem alles emporstrebt. Als die Hauptlehre desselben finden

wir die Empfehlung des reinen und echten Zölibats schon im Neuen Testamente ausgesprochen... Der Protestantismus hat, indem er die Aszese und deren Zentralpunkt, den Zölibat, eliminierte, eigentlich schon den innersten Kern des Christentums aufgegeben und ist insofern als ein Abfall von demselben anzusehen».

Nietzsche («Fröhliche Wissensachaft» 1887. kiad. 295. l.): «Luther gab dem Priester den Geschlechtsverkehr mit dem Weibe zurück; aber drei Viertel der Ehrfurcht, deren das Volk, vor allem das Weib aus dem Volke, fähig ist, ruht auf dem Glauben, dass ein Ausnahmemensch in diesem Punkte auch in anderen Punkten eine Ausnahme sein wird; hier gerade hat der Volksglaube an etwas Übermenschliches im Menschen... seinen feinsten und verfänglichsten Anwalt. Luther musste dem Priester, nachdem er ihm das Weib gegeben hatte, die Ohrenbeichte nehmen — das war psychologisch richtig; aber damit war im Grund der christliche Priester selbst abgeschafft, dessen tiefste Nützlichkeit immer die gewesen ist, ein heiliges Ohr, ein verschwiegener Brunnen, ein Grab für Geheimnisse zu sein».

Igen szépen ír a kérdésről *Luden Henrik* («Geschichte des deutschen Volkes», Gotha 1883. 8. kötet 566. l.): «Im ganzen hat durch die Ehelogiskeit der Geistlichen das gewonnen, warum wir leben und sind: der Geist, die Pflege des Geistes, die Bildung des Menschengeschlechtes. Sie hat wesentlich mitgewirkt, der Kirche die Einheit und in dier Einheit die Macht zu verschaffen, die ihr nötig war, um sich der rohen Gewalt des Schwertes entgegenzustellen und um den erstickenden Druck zu mildern, den das Lehenswesen auf das Leben gebracht hatte. Auch ist vielleicht die germanische Welt nur durch die Ehelosigkeit vor einem erblichen Priestertum bewahrt worden... Da in den weltlichen Verhältnissen zuerst die Lehen der gemeinen Vasallen erblich geworden sind und alsdann die Lehen, Ehren und Würden der Höheren bis zu den Höchsten hinauf, so ist es nicht unmöglich, dass auch die Bistümer und zuletzt selbst der Apostolische Stuhl erblich geworden wären. Ein erbliches Priestertum aber neben einem erblichen Adeltume, das ist ein Kastenwesen, welches ebenso schwer auf dem Geiste lastet, als es schwer zu zerstören ist».

Végül *Karl Sell* («Katholizismus und Protestantismus» 98. l.): «Der Priesterzölibat dürfte seine stärkste Wurzel nicht sowohl in der politischen Berechnung haben, dass ein familienloser Priesterstand ein viel brauchbareres Werkzeug in der Hand der hierarchischen Oberen ist als ein durch Weib und Kind aufs innigste mit Volk und Heimat verwachsenes Priestertum, vielmehr scheint sein innerster Grund die Idee des Opfers zu sein. Der Priester soll ganz allein Gott angehören mit Seele und Leib».

Röpirat a celibátus ellen.[1]

Vannak egyházi kérdések, melyeknek nyilvános tárgyalásához csak végtelenül finom tapintattal, a komoly problémákhoz illő lelki finomsággal és azzal a szent megilletődéssel szabad hozzáfogni, ami a saruját levető Mózes lelkét eltöltötte az égő csipkebokor előtt. Mert ha nem így nyúlunk a kérdéshez, oly károk származnak magára az ügyre, aminőket a kérdés felvetői semmiképen sem akarhattak előidézni.

Kétségkívül ilyen kényes, érzékeny téma a papi nőtlenség kérdése is, amit — kellő lelki nemességgel — szabad ugyan megtárgyalás alá venni, előnyeiről és hátrányairól vitatkozni, az érveket mellette és ellene felsorakoztatni, de olyan szerencsétlen kézzel tollhegyre venni, mint ezt egy plébános tette nemrég megjelent röpiratában, sehogysem lett volna szabad.

Földes Dezső, várdombi plébános a minapában egy kis füzetet adott ki, «*A celibátus kérdése*» címen, amely füzet főcélja papi tagokat toborozni a füzet írója által megalakítandó «*Országos Celibátus-Elleni Szövetségbe*».[2] Hogy a taggyüjtésnek minél nagyobb sikere legyen, a röpirat összeszed minden vádat, amit valaha a papi nőtlenség miatt az Egyháznak csak el kellett tűrnie, és ezeket megtetézi még oly kevéssé válogatott kifejezésekkel, hogy a füzetnek pap-olvasója elképedve kérdi: vajjon mit akart elérni az író ezzel a rengeteg «Kraftausdruck»-kal? Paptársai többet nem tudnak belőle, hiszen az állapotokat enélkül is ismerik. A világi olvasók ellenben (hiszen már a «Déli Hírlap» nagyban kürtölte az esetet!) sokat fognak «tanulni» a röpiratból.

De ebből a tanulásból nem sok haszon háramlik az Egyházra.

A higgadtabb papok, mikor olvassák, le tudják ugyan

[1] Megjelent az «Egri Egyházmegyei Közlöny» 1919. évfolyamában.

[2] Nem utolsó szenzációja a füzetnek, hogy mikor az országos Papi Tanács programmjába vette az egyházi könyvcenzura enyhítését, ugyanakkor ez a füzet egy legújabb «egyházi bíróság» engedélyével jelenik meg. A címlapon ugyanis nagy betűkkel ez olvasható: «*A Délmagyarországi Papi Tanács jóváhagyásával*».

szállítani kellő értékére az író kemény kifejezéseit, de a világi hívek? Amit egy pap ír saját állapotukról, no az már csak igaz! — fogják gondolni, és elhiszik a szerzőnek, hogy a papi nőtlenség «egyházi korszakok ferde intézményei» (1. l.), «gyilkos seb» (2. l.), «bűnös hipokrita rendszer» (3. l.), «minden bűnre vezető lehetetlen intézmény» (8. l.), «a róm. kat. papság működésének és lelkiismeretének megrontója» (6. l.), «*egyházunk szégyene*» (7. l.), «az egyház és a papság lelki üdvére igen káros intézmény» (7. l.). Igen, kérem, ezeket mind szószerint idézem egy celibátusban élő pap füzetéből!

De az olvasó még tovább is épülhet, hogy milyenek is azok a katolikus papok! A celibátus «bűnkísértő forrás» (8. l.), «*rengeteg és rettenetes bűnök termőfája*», «a papi lelkek megrontója», «mérges virág» (12. l.). És miután a szerző ilyen és hasonló jókkal kioktatta olvasóit, felszólítja a tanárokat, kutatókat, tudósokat és írókat, hogy jöjjenek a celibátus ellen küzdő papság segítésére és bizonyítsák be tanulmányokban, hogy a nő «nem képez akadályt (sic!) arra nézve, hogy Istent szeressük».

Maga ez az utolsó mondat is felmentene mindenkit attól a kötelességtől, hogy komoly válaszra méltassa azt a pamfletet; mert hiszen világosan látszik belőle, hogy írójában nincs meg kellő mértékben az a lendületes vallási felfogás, amely nemcsak a celibátus gyakorlásához, hanem már szellemének igazi megértéséhez is szükséges.

De mégis — a világi hívek kedvéért — legyen szabad *a leghatározottabb hangon tiltakozni az ilyen füzet ellen*, nehogy bármikor is azt hihessék, hogy ez a füzet tényleg a mai magyar papság hangulatát fejezi ki.

Mert mi lenne ennek a meggyőződésnek gyászos következménye?

Azzal eleve tisztában kell lennünk, hogy a papi nőtlenség a róm. kat. Egyház kebelén belül *egész bizonyosan megmarad továbbra is kötelező érvényben*. E folyóiratnak 1918 december 1-i számában közölt cikkünkben «Kell-e még a celibátus?» már rámutattunk a kérdésnek erre az oldalára. Az azóta elmúlt hónap eseményei még csak jobban megerősítettek e felfogásunkban. Szegény hazánk oly megtépázva került ki a háborúból, hogy a kicsiny kis magyar papság mozgalma a *világ*egyháznak egyik évezredes intézménye ellen még akkor is elenyészően csekély, szinte imponderabilis súllyal esnék a mérlegbe, ha e kérdésben az egész magyar klérus egyöntetűen foglalna állást, — ami pedig éppen nagyon

kétséges.[1] Nyugodjunk bele abba a természetes következménybe, hogy az általános egyházi kérdésekben szavunk súlya együtt fog csökkenni országunk összezsugorodó területével.

Ezzel különben a Papi Tanács is tisztában van, mint kitűnik ideiglenes elnökének, dr. Szalay Mátyásnak az «Az Ujság» intervjújára adott nyilatkozatából: «Tudjuk, hogy Rómát nem fogja kényszeríteni a mi állásfoglalásunk, mert a világegyházban elenyésző a magyar papság kis csoportja. De legalább *látni fogja Róma, hogyan gondolkozik egy ország katolikus papsága*». («Az Ujság» 1918 dec. 8.)

De akkor — már tisztelettel felvetem a kérdést — ilyen merőben teoretikus eredmény előretudásában érdemes-e ezt a témát a nyilvánosság előtt bolygatni; főkép pedig, hogy a celibátus kötelezettségének becsülettel megfelelő papság kénytelen-e szó nélkül eltűrni olyan röpiratoknak, mint a fenti is, beláthatatlan erkölcsi pusztításait?

Mert e füzetből nemcsak «Róma fog látni», hanem a magyar hívek is. És látni fognak — tévesen! Látni fogják, hogy a magyar papság a forradalom zavaraiban szerette volna lerázni magáról az eddig kénytelen-kelletlen lélekkel tűrt celibátus igáját (az egész füzetnek ez az alaphangja!), de — nem sikerült. És mert íme, tovább él egy oly intézményben, amelyről meg van győződve, hogy csak a világot bolondítja vele, mert azt megtartani lehetetlen. Hiszen azt mondja az a röpirat, hogy a lelkiismeret «hétről-hétre, napról-napra vádolja ezen pontban *a jó és legjobb papokat is*» (8. l.), és hogy a pap e téren «a legritkábban tud megállani tisztán, folt nélkül» (8. l.). Halljátok, paptestvérek, kik Krisztus szeretetéért egy áldozatos lélek imponáló buzgóságával hoztátok meg lemondástokat a családi életről, és kik az élet ezernyi tépdeső viharában is szeplőtelenül őrzitek féltett kincseteket! Halljátok! Ti sem vagytok «bonus odor Christi», mert papi toll bélyegezte rátok, hogy a celibátust a «legritkábban» lehet megtartani. Sőt nem vagytok becsületes, jellemes emberek sem, mert — ugyanazon toll szerint

[1] Hiszen például a XIX. sz. első felében Württemberg, Baden, Hessen, Szászország, Szilézia, Württemberg stb. dolgoztak a celibátus ellen. És mit értek el? XVI. Gergely kemény feleletét («Mirari vos» encycl. 1832. aug. 15.) — Gondolkozzunk csak rajta, vajjon illenék-e a csöpp magyar papsághoz most celibátusellenes mozgalmat kezdeni, mikor a német, francia, angol, belga és északamerikai papság becsülettel és korrektul él a celibátusban!

— «addig, amíg a kötelező celibátus törvénye meglesz, nem valósulhat meg az egyenes jellemű papság» (2. l.).

Ilyen nyilatkozatok miatt kellett szóvátenni ezt a füzetet, nehogy bárki is azt hihesse, hogy az a magyar papság gondolkodásának hű megnyilatkozása.

Ami a röpirat többi részét illeti, az olyan naiv felfogást árul el, hogy szóra is alig érdemes.

Amint az egyházi életben kiütköző minden rosszat ráfog a celibátusra, természetesen éppoly kifogyhatatlan a rózsás állapotok lefestésében, amik a celibátus eltörléséből keletkeznének. A füzet szerint a papi nőtlenség eltörlése valóságos csodabalzsam, ami egy csapásra meggyógyítja nemcsak az Egyház sebeit, de még a közerkölcsöket is. A papság családi élete meg fogja javítani a mai társadalom züllött családi életét, — ígéri a szerző. Tömegestűl jönnek vissza híveink, mert hiszen most azért veszítjük el őket, s azért inog alattunk a talaj, mert nőtlenek vagyunk (14. l.). «A celibátus eltörlésével remélem, Egyházunknak, mint az élettisztaság, életszentség hirdetőjének ragyogó, fenséges kiemelkedését s az Istenben való hitnek s a tiszta erkölcsi világnézetnek számos győzedelmét korunk erkölcstelen és hitetlen áramlataival szemben» (15. l.); remélem a hívek bizalmatlanságának és közönyének megszűnését; «a vallások, a keresztény szakadások, felekezetek biztos közeledését», «a katolikus klérus beilleszkedését a társadalomba, hatalmas befolyást, erőkifejtést, az általa képviselt keresztény eszméknek, világnézletnek terjedését, szétágazását, belegyökerezését, újra hódító képességét . . .» és toronyórát lánccal. (Bocsánat; ez a legutolsó remény csak kicsúszott a tollamból; talán nem csoda ily sok vásári ígérgetés hallatára.)

Ennyi naivságot néhány oldalon! Minden Kolumbustojást megszégyenítő egyszerű tétel; eltörülni a celibátust és jobb lesz a társadalom, megszűnik a szkizma, megtérnek az eretnekek, szent lesz a papság. Az ujságok ugyan tovább fogják terjeszteni millió példányban a házasságtörést ajánlgató tárcákat; színház és mozi, képkirakat és könyvpiac, költészet és próza tovább is tanítják az embereket a «szabad szerelem»-nek és nemi kiélésnek ezernyi förtelmeire, de hát a papság családi életének példája majd ellen tud állani a «concupiscentia carnis» százféle raffinált megnyilvánulásának! Úgy-e?

Hát akkor a felekezetek papjainak családi élete miért nem javította meg már eddig is az illető felekezetek világi tagjai-

nak családi életét? És mi lesz akkor, ha annak a katolikus papnak családi élete nem sikerül, és a hívek nagyobb épülésére — pap és papné szétválnak? A görög katolikus papok nősülhetnek és vajjon családi életük mindenkor oly boldog-e? A protestáns papok nősülhetnek, és mégis —Móricz Zsigmond «Fáklyá»-t írt róluk! A celibátus eltörlésének követelői elfelejteni látszanak, hogy nemcsak a celibátus, hanem a házas élet is előír nemi aszkézist; «tribulationem autem carnis habebunt et huiusmodii».[1]

A családi élet úgyis mások szeme előtt elrejtett szentélyben folyik le — ez a példa nem sokat érne. Hanem igenis szüksége van a mai társadalomnak, ennek a nemi túlizgatottságban, akaratgyöngeségben, az ösztönök túlkapásában szenvedő társadalomnak a celibátusban élő pap példájára, mely erőt sugározzon ki a híveknek *a házasság előtti tiszta élet és a házassági hűség megtartásához.*

Különben azoknak, akik a klerogamiától az Egyházra előnyt várnak, ajánlom elolvasás végett *dr. Hadzsega Bazil* gör. kat. papnak értekezését («Van-e szükség a papi nőtlenségre.» Ungvár. 1898.). Biztosra veszem, hogy a gör. kat. papság nősüléséből következő tömérdek kár felsorolásának olvasásával gyökeresen megváltozik véleményük. «Önmagam nem tudom a gör. kat. papnősülést magasztalók nézetét osztani — írja. A férj érezve, hogy feleségének szórakozás is kell, főleg házasságuk elején, igyekszik némi szórakozást is adni, mulatságot, esetleg bált is látogatnak, ezekben természetesen részt kell venni a férjpapnak is, együtt mulat, szórakozik, táncol tehát feleségével. Pedig bálok, táncmulatságok stb. után oltárra lépni, prédikálni, vagy ily mulatságból hívatva beteghez menni — bizony nagyon is furcsa érzelemmel történhetik csak. De ez a kellemes oldal. Jön a másik, a kellemetlen . . . a háztartás, a családfenntartás gondja . . . Hogy a család mellett a többi csak másodsorban következik, könnyen láthatjuk. Csakhogy az, ami rendes a világinál, fájdalmas a papnál. Hogy előbb legyen a családtartás, gyermeknevelés, azután a lelkek üdve. Pedig ez így van, s érthető, hogy így van . . . Végeredmény az, hogy nagyrészt elvész vagy eltompul a papi lelkület . . . A papi jellem mindennapi kenyérkeresővé lapul, a papi állás pedig kenyérkeresetté . . . Hogy a társadalmi életre az által, hogy nős, nagyobb befo-

[1] Olvassuk csak el Luther kesergését, hogy milyenek voltak a házas prédikátorok közt az erkölcsi viszonyok a reformáció elején!

lyással bírna a görög kat. pap, arról mit sem tudok» . . . és így tovább. (52—55. l.)

Földes füzete a celibátus rovására írja azt is, hogy kevés világi pap került a szentek sorába, tehát, legalább is a világi papoknak, lehetetlen a celibátus megtartása. Csakhogy ennek sem a nőtlenség az oka. A pap — ha akarja — a világban is megtarthatja a celibátust, viszont a szerzetes — ha akarja — a kolostorban is eladhatja magát az ördögnek. A szerzetház nem föltétlen refugium a kísértések ellen. Elismerjük, több szerzetest avatott az Egyház szentté, mint világi papot (mert hiszen aki ismerős a szenttéavatás szövevényes eljárásai közt, jól tudja, hogy az életszentségen kívül szükséges, hogy valaki azt az ügyet Rómában nagyon szívén viselje; — erre a szerzetesek befolyása alkalmasabb). De hogy a világi papság közt oly ritka volna az életszentség, mint arra a ritka canonisatio alapján következtethetnénk, azt már nem tartjuk elfogadható állításnak.

Arról meg — bevalljuk — halvány fogalmunk sincs, hogy a klerogamia mennyiben mozdítaná elő az eretnekségek megszűnését, vagy különösen a keresztény világnézet hatalmas elterjedését. Nem, kérem, ne a celibátust töröljék el, hanem a VI. parancsot! Akkor mi is elhisszük, hogy könnyen fog menni a kereszténység elterjesztése.

Multkori cikkünkben rámutattunk az okokra, amelyek miatt az Egyház ma is ragaszkodik a celibátushoz. Nem akarjuk itt megismételni azok elsorolását, csak pár újabb gondolattal kibővíteni. Az Egyház az *egész* embert le akarja kötni *Isten* szolgálatára, ezért nem akarja, hogy bárki *más* őt magához kösse. Hogy necsak a hivatalos órákban legyen a hívek szolgálatára, hanem éjjel-nappal. Hogy necsak prédikáljuk az önfegyelmezést, hanem legelső példaadók legyünk is benne. Mert az Egyház «azt tartja, hogy aki e téren nem tud ura lenni magának, az más téren sem lesz képes azokra az önfeláldozásokra, melyekkel az *igazi* pap élete szükségkép össze van kötve». *(P. Bangha* nyilatkozata. «Az Ujság» 1918 december 8.)

Aki belehatolt a celibátus gondolatának mélyébe, és lelkét áttüzesítette a papjaitól *minden áldozatot* jogosan elváró krisztusi szeretet lángjainál, annak nem külsőkép nyakára akasztott kolonc a celibátus, hanem a *többmunkára* — Krisztusért vállalt munkára — képesítő megfelelő eszköz. Ilyen felfogás mellett igenis meg lehet tartani a celibátust. «Aki vallásosságból, felsőbb erkölcsi motívumokból szegődött a

szűzies életre,— írja *Prohászka* — az nem hajhász a lemondásban érzéki élvezeteket; hanem keres szellemieket.» Mi is ezt vallottuk multkori cikkünkben; de bizony azt is, amit mindjárt hozzá tesz Prohászka: «Aki más érdekből, vagy szükségből coelebs, azért egy percig sem állok jót». (Magyar Sion. 1895. 294. l.) Vagyis valljuk, hogy a nőtlen élet a legmegfelelőbb állapot ugyan a krisztusi papsághoz, — «Christus virgo, virginis filius, virginum sponsus» (Bonaventura),— de hogy ezt az eszményt teóriából életre váltani csak úgy lehet, ha azt *a papi életet lángoló ideálokkal áttüzesítjük és a nőtlenség következtében fel nem használt fizikai energiákat szakadatlan munkában elégetjük, felhasználjuk, Krisztusért értékesítjük.*[1] Igy elért munkánk eredményén szóról-szóra be fog teljesedni, amit Szent Jeromos írt (L. I. contra Iovin.) Szent Jánosról: «*Virgo permansit et ideo plus amatur a Domino.*

Az Egyház szelleme fínoman kiérezte, hogy a «*klérus*» a «*választott*» papságra jelentkezőktől joga van olyan elitegondolkodást megkövetelni, amely készörömest vállalja Krisztus ügye érdekében a celibátust. «A szűzies papságot ambicionálja az Egyház. Bíborpalástjába liliomokat szeret szőni. Vágyik az életet fölajánló tiszta lelkek után. Érzi, hogy a világ beteg, s hogy a Bethesda tavát csak angyalok zavarhatják föl úgy, hogy vizei gyógyítsanak.» (Prohászka: Elmélkedések. Székesfehérvár. 1908. 407. l.)

«A Bethesda vizét csak angyalok zavarhatják fel!»

Már pedig ki áll jót érte, hogy a magyarországi katolicizmus nem kerül-e a jövő eseményeiben inaszakadtan a Bethesda partjára! Izomszakadásig felfokozott energiatermelésre soha oly szüksége nem volt még Krisztus ügyének Magyarországon, mint most lesz, tehát soha annyira a celibátus nem volt még szükséges. A nőtlen papoktól még elvárhatjuk a reájuk szakadó munkatöbbletet; de megoldhatatlan rejtély, hogy a füzet írója a papoktól éppen megházasodásuk után s azáltal vár nagyobb erőkifejtést. «Hiszen aki feleséges, azokról szorgoskodik, melyek a világéi.» (Kor. I. 7_{33}.) A családi életről s a nőről az Egyház ugyan soha sem tanította, hogy az Isten szeretetében «akadályt képez»; a családi élet szent, de a Krisztusért vállalt celibátus — egyedül azért, hogy munkaerőmet felfokozzam vele — szentebb s a lelkekre hasznosabb.

Azt írja a füzet, hogy Isten csodája, hogy az Egyház még

[1] «Munkába kell fojtani az ösztönös hajlamokat», mondja Nietzsche.

ma is áll, *a celibátus dacára is!* Az igazság ellenben az, hogy a celibátus nélkül ma még úgy sem állana, ahogy áll. Látjuk pl., hogy a nős protestáns missziónáriusok hatása — nagy anyagi eszközeik dacára is — mögötte marad a nőtlen katolikusoké mellett, pedig azok hasonlíthatatlanul kisebb anyagi segítséggel dolgoznak.

De főleg alacsonyabb nívóra kerülne a hitélet, a «belső misszió». Csak egyetlen példára mutatok rá: a gyónásra. Nem állítom, hogy nős papnál nem lehet gyónni. De a hívek felfogása mégis csak az és ezzel számolni kell, hogy a gyónáshoz megkövetelt föltétlen bizalommal sokkal szívesebben ajándékozzák meg a nőtlen papokat. Az a komoly tisztelet, amivel az erkölcsileg kifogástalan papokat különösképen is megkülönböztetik a gyanus életűektől, valami tudatalatti kiérzése részükről az Ecclesiasticus szavai igazának: «*Omnis ponderatio non est digna continentis animae*» (26_{20}). Mi ennek a lélektani alapja, arról sokat lehetne írni; de végre is tény, hogy ez így van; és hogyan jegyezte meg *Nietzsche*, hogy Luther csak következetesen járt el, mikor a papi nőtlenség után a fülgyónást is eltörölte. «Er (Luther) gab dem Priester den Geschlechtsverkehr mit dem Weibe zurück; aber drei Viertel der Ehrfurcht ... ruht auf dem Glauben, daß ein Ausnahme-Mensch in diesem Punkte auch in andern Punkten eine Ausnahme sein wird ... Luther mußte dem Priester, nachdem er ihm das Weib gegeben hatte, die Ohrenbeichte nehmen — das war psychologisch richtig; aber damit war im Grunde der christliche Priester selbst abgeschaft, dessen tiefste Nützlichkeit immer die gewesen ist ein heiliges Ohr, ein verschwiegener Brunnen, ein Grab für Geheimnisse zu sein». (Fröhliche Wissenschaft. Leipzig. 1887. 295. l.)[1]

Elismertük multkori cikkünkben, hogy sok visszás helyzet is fordulhat elő a papságban a celibátus miatt; de hát e miatt ne dobjuk ezt el magunktól, hanem igyekezzünk a bajokon javítani, hogy megmenthessük azt a magasztos elvet, miről a nagynevű pszichiáter, *Krafft-Ebing* így nyilatkozott:

[1] *Bougaud* is így vélekedik: «Ösztönszerűleg megértette a világ, hogy gyónás és hitvesi szerelem nem élhetnek meg közösen ... Ahol nős a pap, eltünt a gyónás. Sőt maga a gör. katolikus egyház, mely a papok házasságát megengedte, az sem tudta volna fönntartani a gyónást, hacsak a püspököket és szerzeteseket nőtlenségre kötelezvén, gyóntatókat nem hagy tartalékba ... A kivétel nélkül minden bűnre szóló kötelező gyónás csak nőtlen tiszta papokkal áll fenn». (A Kereszténység és Korunk. Pécs, 1912. V. 166—167. l.)

«Es ist ein Zug feiner psychologischer Kenntnis der Menschen, daß die katholische Kirche ihre Priester zur Keuscheit verpfichtet» (Psychopatia sexualis. 8. kiad. 15 .l.).

Ime, amit a hívő lélek öntudatlanul megérez és éreztet tiszta életű papjával, attól a lélekbúvár sem tudja megtagadni az elismerést. Sőt hódolni kénytelen a coelebs papság előtt *Schopenhauer* is, midőn így ír: «Der Protestantismus hat, indem er die Askese, und deren Zentralpunkt, den Cölibat eliminierte, eigentlich schon den innersten Kern des Christentums aufgegeben und ist als ein Abfall von demselben anzusehen . . . Das mag eine gute Religion für komfortable, verheiratete und aufgeklärte Pastoren sein, aber das ist kein Christentum». (Die Welt als Wille und Vorstellung II. 705. l.)

Szomorú helyzet volna, ha csak éppen mi papok nem tudnók értékelni, micsoda lelki kincset bírunk a celibátusban, akik magunkat erre önkéntes lelkesedéssel lekötöttük. És ha már Schopenhauer a kereszténységtől való eltávolodásnak ítélte a celibátus feladatát, gondolkozzunk csak, vajjon ezek a világiak, akik ma szintén az abolíció mellett beszélnek, annak megtörténte után nem mondhatnának-e hasonló ítéletet.

«Az Egyház bízik abban, ki neki ígéretet tőn, hogy mindig lesznek szűz lelkek, kik szolgálatába kívánkoznak, hogy az Úr malasztja, mely a kövekből is teremtett Ábrahám-fiakat, a legnagyobb romlottság idején is fog neki kiválasztott papságot adni.» (Hettinger-Répássy: A kereszténység védelme Eger, 1883—34. V. 279. l.)

Tehát a röpirat által propagált celibátusellenes egyesületre nincs szükség.

Hanem arra igenis szükségünk van, hogy a celibátusra kispapjainkat ezentúl tudatosabban neveljük. Szükség van, hogy később is mindennap elimádkozzuk: «*Jesu, puritas virginum — miserere nobis!*»; hogy papi életünkben mindig szemünk előtt álljon Szent Pál figyelmeztetése: «*Te ipsum castum custodi*». (Tim. 5_{22}.) Akkor nem lesz majd annyi hajótörött papi lélek, de többen lesznek, akik beváltják a szentelő püspök reményeit: «*Sit odor vitae vestrae delectamentun Ecclesiae Christi*». (Pontif.)

A jövő papsága és a modern testnevelési mozgalmak.[1]

Főtisztelendő Tanár Urak!

Az az előadás, melynek megtartására a teológiai tanárok kongresszusának rendezősége megkért, eléggé kényes és legalább is ezideig erős ellentmondások tüzében álló problémákat fog érinteni.

Csak pár évvel ezelőtt is szinte lehetetlenségnek látszott volna, hogy a papság nevelőinek kongresszusán «a papság és a testnevelési mozgalmak» címmel hangozzék el egy előadás és azok a paptársaink, akik nem tartják kezüket a rohanó mai élet lüktető pulzusain, bizony még ma is fejcsóválva vesznek tudomást egy ilyen témának fölvetéséről. Az én feladatomat tehát abban látom, hogy egyrészt apológiáját adjam a gondolat fontosságának, másrészt pedig néhány gyakorlati pont megvalósítására hívjam fel a figyelmet.

Körülbelül három évtizede annak, hogy a pedagógiánkba az intellektualista és voluntarista nevelés mellett harmadik követelmény gyanánt a testi nevelés kérdése is erősebben felvetődött és íme ez a kérdés ma már az ifjúság nevelésének égető problémájává vált! A kérdés akuttá válásában sokan csak az amerikai szellem nem óhajtott betörését látják, holott megvan annak idehaza is a kielégítő magyarázata: és ez az a rablógazdálkodás, amit a mai megélhetési harc az egyén fizikai erőivel folytat. Az egyre könyörtelenebb gazdasági harc egyre edzettebb organizmust is követel.

Tagadhatatlan ugyan, hogy a sportűzés mai karakterisztikus vonása csak esztelen rekordhajhászás — és emiatt méltán éri minden komolyan gondolkodó részéről a marasztaló ítélet; de viszont, ha a testedzés józan határok közt marad, el kell ismerünk egészséget edző, a napi élet feladataira acélozó hatását, sőt általa bizonyos mértékig a lélek egyensúlyban tartásának megkönnyítését is.

[1] Elhangzott a teológiai tanárok és szemináriumi előljárók I. országos értekezletén.

A testnevelési mozgalmak tagadhatatlan veszélyei mellett lássuk meg a szintén tagadhatatlan értékeit is: az önfegyelmezés és lemondás, akaratedzés és kitartás bőségesen kínálkozó alkalmait, a klasszikus és őskeresztény «sustine et abstine», ανέχου καὶ απέχου modern megnyilvánulásait.

Sajnos, mi is nagyon jól tudjuk és naponként tapasztaljuk, hogy Iuvenalis agyon-idézett szavai, úgy, ahogy azokat ma csonkán hangoztatják: «mens sana in corpore sano», éppen nem födik a valóságot. De viszont valljuk, hogy komoly érték rejlik a *csonkítatlan* juvenalisi gondolatban, amely a maga teljességében így hangzik: «Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano» (Satira X., v. 356.), azaz: imádkozni kell azért, törekedni kell arra, hogy az ép testben ép lélek is lakjék.

Ahelyett tehát, hogy kesernyés kifakadásokkal tehetetlenül azon sopánkodnánk, hogy a mai ifjúság szemét mágikus erővel vonzzák a sport- és versenypályák, a hegyek, mezők és cserkésztáborok, ahelyett inkább igyekezzünk ezt az egész területet megkeresztelni s a mozgalomba oly mértékű irányítással befolyni, amit papi méltóságunk számunkra csak megenged és lehetővé tesz.

A jövő papja nem vehet látatlanba egy oly mozgalmat, amely vasárnaponként már a kis falvakban is százával gyüjti egybe, egy-egy nagyvárosban pedig tízezrével ragadja meg az embereket és viszi a különféle sportok nézőterére, a «biceps-imádók szektájába» — embereket, akiknek nagy része a mi híveinkből kerül ki. Azokon a szabadban száguldó mótorbicikliken részben a mi híveink ülnek, a hegytetőkön a mi fiaink járkálnak, nem lehet tehát közömbös, hogy mi történik a week-endeken, a szombat és vasárnapi délutánokon a mi híveink közt. És bizony elszorul a fővárosi pap szíve, mikor látja, hogy a vasárnapi korai órákban a 14-es, 81-es, 83-as stb. villamosok fiatal fiúkat és leányokat mily heringmódjára zsúfoltan viszik a végállomások felé; amikor találkozik a «gyermekbarátok» fegyelmezetlen s beszédükben egyaránt szabados kiránduló ifjúságával; mikor hallja, hogy a leventeegyesületek vezetői közé egyre gyakrabban jutnak be a keresztény világnézettel homlokegyenest ellenkező felfogású emberek . . . és így tovább. Vajjon teljesítjük-e krisztusi hivatásunkat, ha mindezen csak botránkozunk, csak sajnálkozunk ahelyett, hogy mi is belenyúlnánk a világ kerekének forgatásába?

Idősebb paptársaink fülében bármily különösnek hangzik

is, tehát: a jövő papjának szüksége van arra, hogy a ma hihetetlen arányokban hódító testnevelési mozgalmakról objektív képet alkosson magának. Tudnunk kell, hogy a mai fiatal generáció előtt végleg elveszti tekintélyét az a hitoktató, aki fölényes lenézéssel intézne el egy olyan kérdést, amin a fiatalság ma minden idegszálával csügg. A pap nem beszélhet ugyan a sporttudósítók dythirambusaiban; de viszont van-e értelme annak, hogy Kayserling soffőrtípusú embere előtt elátkozzuk az autót és mótort és ezzel eleve süketté tegyük őket minden józan szavunk meghallására? Vagy nem helyesebb-e a keresztény mérsékletet ültetni a volán mellé s Szent Pál útaira terelni a száguldó mótort, hogy «akár esztek, akár isztok, akár bármit cselekesztek, mindent Isten dicsőségére tegyetek». (Kor. I. 10, 31.). Igaz, a mai testnevelési törekvéseknek sok árnyékuk is van; de csak azért, mert az emberek valamivel visszaélnek, csak azért mindenestől elvetni valamit, nem volna méltó az érett férfiú gondolkodásához. Nem járna-e tragikus következményekkel, ha papságunk a testnevelési mozgalmaktól — azok kinövései és ferdeségei miatt — bizalmatlansággal és fölényes kritikával maradna távol és kardcsapás nélkül engedné át az irányítást azoknak a velünk homlokegyenest szembenálló világnézeteknek, amelyek nagyon is jól észreveszik az új törekvésekkel elérhető saját előnyeiket és a sportmozgalmak felkarolása által máris aggasztó módon láncolják magukhoz az ifjúságot. Ha semmi más nem tudná felnyitni szemünket, hát legalább a gyermekbarát-mozgalom, a munkás-testedző egyesületek, a természetbarátok turista egyesülete, a «munkás-olimpiád» és eféle más című, de ugyenegy világnézetű és velünk tökéletesen szembenálló alakulatok gyorsiramú hódítása rázzon fel tétlen pietizmusunkból és kényelmes sopánkodásunkból.

Minden papra könnyen leselkedik az a veszély, hogy saját fegyelmezett kispapi fiatal éveinek hatása alatt megtagadni akar a világi fiatalságtól is olyan örömöket, amikhez nekik természetszerűleg joguk van. Ha a pap az ifjak előtt folyton a «régi jó időkre» hivatkozik, amikor még ismeretlen volt az a lázas életélés, ne csodálkozzék, ha ifjai előbb idegenül, majd idegenkedve s végül bizalmatlanul tekintenek rá.

Érdekes, hogy az Úr szava korántsem annyira aggodalmaskodó ebben a kérdésben, mint azt sokan gondolnák. Érdekes, hogy az ószövetségi Szentírás mennyire melléje áll a kérdés kedvező megítélésének!

«Exultatio juvenum fortitudo eorum», — olvassuk a Liber

Proverbiorumban. (Prov. 20, 29.) — «Melior est pauper sanus et fortis viribus, quam dives imbecillis et flagellatus malitia. Salus animae in sanctitate iustitiae melior est omni auro et argento, et corpus validum quam census immensus. *Non est census super censum salutis corporis*» (Ecclus. 30, 14.—16.) — «nincs nagyobb kincs az egészséges testnél», — szinte el sem fogják hinni egyesek, hogy ez is szentírási idézet.

Akit megijesztene a tornászó kispapok látványa, olvassa el Alex. Kelemen Paidagogus-a 3. könyvének 11. fejezetét, ahol az egyházatya a tornaiskolák látogatását az észszerű életmód követelményei közé számítja. Aki nem tudna megbékélni a hegymászó kispapok gondolatával, jusson eszébe XI. Pius, aki a 4673 m magas Monte Rosát elsőnek mászta meg az olasz oldal felől, és olvassa el a pampelonai hős lovagnak, Szent Ignácnak rendi szabályaiban azt a részt, mely naponként legalább egy negyedórai testgyakorlást kötelezően ír elő. Aki idegenkedik a túrázó kispapoktól, annak jusson eszébe a Bécsből Rómába 1930 km-t gyalogoló Szent László, vagy jusson eszébe az a 1880 km, amit Loyolai Szent Ignác, mikor rendjét alapította, gyalog megtett; és olvassa el ugyanennek a szentnek hihetetlenül bátor nyilatkozatát: «Egy uncia életszentség rendkívül jó egészséggel többet ér a lelkek megmentésére, mint rendkívüli életszentség egy uncia egészséggel».

A modern testnevelési mozgalmakba a papság főként a leventeintézmény és a cserkészet révén kapcsolódhatik be.

Nincs itt időm arra, hogy a leventeintézmény értékéről beszéljek, de azt hiszem, fölösleges is volna. Mi, akik még a leventetörvény előtt állottunk a pasztorációban, fájdalmasan éreztük tehetetlenségünket az iskolából kikerült, de katonasorba még nem nőtt, kamasz falusi ifjúság duhajkodásaival szemben. Nem kell-e hát örülnünk, hogy a leventeintézmény éppen a legveszedelmesebb korban állítja fegyelem alá a falu ifjúságát, s adja azt kezünkbe — ha akarjuk! A képesített pap-leventeoktatót mindenütt szívesen látják, hiszen jobb híján sokszor valóban elemi műveltséggel alig bíró oktatók vállalják ezt a feladatot. A pap munkája, amit a leventék közt végez, egész természetes folytatása az elemi iskolai hitoktatói és a szívgárda vezetői feladatoknak. Nélküle tető nélkül marad az elemiben végzett munka. «Iste homo coepit aedificare et non potuit consummare.»

Arról is természetesen le kell mondanom, hogy szűkre szabott előadásom keretében a cserkészetről akár csak nagy

vonásokban is, ismertetést adjak. Mindössze annyit állapíthatok meg, hogy a helyesen vezetett cserkészetben jogosan láthatjuk a régi lovagrendszernek, a középkori leventelelkületnek modern, s az ifjúkor romantikus lelkületéhez kitűnően illő felújítását, és hogy a fiúk problémáját — vagyis, hogy hogyan lehetne a fiúnak ifjú éveinek eszményeit jó értelemben teljesen kiélnie — egyetlen más pedagógiai mozgalom sem tudja ennyire megoldani.

Elismerjük, hogy a cserkészet úgy, ahogy azt alapítója, Baden Powell útnak indította, nem a valláserkölcsi pedagógia megvalósítója, hanem a morálpedagógia legértékesebb gyermeke. Viszont azonban azt is hirdetjük, hogy ez a morálpedagógiai mozgalom mindazon országokban, ahol a katolikus papság abba, annak fontosságát fölismerve, mindjárt a legelső időben belekapcsolódott, a valláserkölcsi pedagógiának nagyszerű értékévé fejlődött. A cserkészet nem tudott életre kapni s komoly nevelői tényezővé lenni pl. Németországban, ahol a katolikus papság más utakon próbálta levezetni az új ifjúsági mozgalmakat; viszont annál értékesebbé vált Franciaországban, Belgiumban, Lengyelországban s nem utolsó helyen nálunk, ahol a katolikus papság a legelső naptól kezdve dícséretes önfeláldozással állott be a mozgalom irányításába, tehát már akkor, amikor a bizonytalanul utat kereső mozgalmat vallásos szellemmel még teljesen át lehetett itatni. És ha buzgó hittanárok akkor nem siettek volna megértő lélekkel ringatni az újszülött csecsemő bölcsőjét, ez a hatalmassá serdült ifjú ma is itt járna ugyan a magyar földön, de hiányoznának arcáról a keresztény vonások, és eggyel több dolgon sopánkodhatnánk tehetetlenül, amint tehetetlenek vagyunk pl. a rettenetes haladású mozival szemben, mert elfelejtettünk már kiskorában törődni vele.

A cserkészmozgalom tehát itt van és még hatalmas arányokban egyre fejlődik. Még nincs 25 éves és máris 2 millió cserkész van a világon, s 12 millió azok száma, akik eddig átmentek a cserkészet nevelő iskoláján. Azon tehát kár volna vitatkozni, hogy: kell-e a cserkészet és leventemozgalom, vagy nem. Az már megvan s napról-napra terjed; ha akarjuk és mi is beleállunk a munkába: növekszik a mi eszményeink szerint, ha azonban félreállunk s munka helyett kritizálunk, akkor is terjedni fog, de eszményeink ellenére!

Oroszországot és Olaszországot kivéve, a világnak szinte valamennyi kormánya pártfogolja, a pápától kezdve mindenfele magas egyházi méltóságok s neves pedagógiai szaktekin-

télyek dícsérik, egyes főiskolákon már katedrája van a cserkészpedagógiának, s vannak országok, ahol a tanítói oklevél elnyeréséhez ma már a cserkésztiszti vizsga elvégzése is szükséges (Das neue Reich, 1931 jún. 6.), — és a mi papságunk még mindig csak kritizálna?

Mármost, ha az eddig elmondottakból egész konkrét gyakorlati következményeket is szabadna levonnom, az alábbi két propozícióm megfontolását volnék bátor mélyen tisztelt hallgatóim szíves figyelmébe ajánlani:

1. *Valamennyi papnevelő intézetbe vezettessék be kötelező módon a növendékek tornázása.* Hogy ez hol, hogyan vihető keresztül, gondolom: azt a helyi körülmények fogják eldönteni. A budapesti Központi Papnevelőben már egy évtizeddel ezelőtt bevezették a heti két tornaórát a piaristák tornatermében. Esztergomban a hegyoldalban különféle tornaszereket állítottak fel s a növendékek szabadidőben bármikor használhatják azokat. A gondolat legteljesebb megoldása tudtommal a székesfehérvári szemináriumban történik, ahol fölkelés után azonnal minden reggel az egész alumnitas szabadgyakorlatokat végez a folyosón. Hogy hogyan valósítsuk meg a gondolatot, arról még gondolkodnunk kell, de hogy megvalósítsuk-e, arról — azt hiszem — gondolkodni nem szabad.

És itt nemcsak Nagy Szent Teréznek tökéletesen igaz szavaira gondolok: «Ha az egészség tönkrement, hogy lehet akkor a rendi szabályokat megtartani? . . .» Nemcsak arra gondolok, hogy a militia Christi, az Isten országáért folytatott munka mai fokozott mértéke komoly feladatok elé állítja a pap testi erőit is, mert a napi munkában is «gratia supponit naturam». Izomerőre nincs ugyan a papnak szüksége, de annál több idegerőre és egészséges szervezetre. És nemcsak arra gondolok, hogy a keresztény élet mélységeinek hordozására csak teljesen egészséges idegrendszer képes. Azt sem említem, mennyire korszerűtlen, ha a mai általános nyomor idején sörplakátokon és vicclapok képein még mindig a testi mozgás elhanyagolása miatt elhízott papok korpulens képei mosolyognak az emberekre. Viszont amily kellemetlen hatást vált ki az amúgy is mesterségesen lázított munkástömegek közt a túlságos jólétről tanuskodó papi külső termet, époly spontán tisztelet csendje fogadta a berliniek híres szónokát, a Kaplan Fahsel-t, amikor egy elkeseredett kommunista gyűlésen ügyes akrobata-lendülettel a korláton átdobva magát, az előadóemelvényen termett és így kért szót. Furcsa

bemutatkozás, — de tessék a kommunisták közt máskép szóhoz jutni! Nem említem azt a szomorú tényt sem, hogy felszentelés után rövid néhány évre hány fiatal pap dől ki a munkából kispap korában elhanyagolt egészsége miatt. Mindezen gondolatok mellett csak egy újabbat szeretnék megemlíteni, amit úgy látszik, nem méltányolnak eléggé. Szerintem ugyanis a szeminárium valamennyi előljárója közül a spirituálisnak kellene legjobban örülnie, ha kispapjai tornáznak. És pedig azért örülnék neki, mert a napi testi munka, a torna és testmozgás, hozzátartozik a celibátus higiéniájához.

Sajnos, erről papságunk nem szokott kellő felvilágosítást kapni. A subdiaconatuskor kispapjaink magukra veszik a celibátus kötelezettségét, de elfelejtjük nekik megmondani, hogy annak megtartását mennyire megkönnyíti a mindennapi józan testgyakorlás, s mennyire megnehezíti a bőséges táplálkozásban s kevés mozgásban elpuhult szervezet. De már előbb is, már a szemináriumi évek alatt is minél hosszabb ideig kötik tanulmányaik a kispapokat a tanulóasztalhoz, annál inkább szükségük van arra, hogy az inkréciós mirigyek által termelt hormonok okozta feszültséget megfelelő napi testmozgással vezessék le. Nyugodtan mondhatjuk, hogy ahol a szemináriumban rendszeres torna folyik, ott lényegesen megkönnyebbedik a VI. parancs kérdése.

De a napi tornának jótékony hatása még sok egyéb kellemetlenségtől is megvédné a papot: sok egészségtelen morfondirozástól, kislelkűségtől, hypochondriától, elernyedtségtől, levertségtől. Talán nem botránkoznak meg a biblikusok, ha a 4. zsoltár szép szavait témámra applikálom: «In tribulatione dilatasti mihi» (Ps. 4, 2.) — mikor levert voltam, egy kis fizikai mozgás után megint szabadabban lélekzett összeszorult szívem.

Ez volna az egyik propozícióm: a kispapok napi kötelező tornája.

2. A másik terven pedig *a cserkésztiszti, illetve leventeoktatói papi szukkreszcencia biztosítását célozná.* Nem ábrándozom én szemináriumi cserkészcsapatról, mert azt szemináriumban életképessé tenni alig lehetne. De nem is az a célom, hogy kispapjaink cserkészek legyenek, hanem vezetők. Szerintem tehát kívánatos volna lehetővé tenni, hogy a szemináriumi évek alatt a növendékek fakultatíve akár a cserkésztiszti vizsgát elvégezhessék, akár a leventeoktatói oklevelet megszerezhessék. Az ő szellemi képességeiknek semmiféle különösebb nehéz feladatot nem jelentene a

tudandók elméleti része. Az országos Cserkészszövetséggel pedig meg lehetne állapodni egy olyan formulában, amely szerint a kispapoknak a szemináriumokban végzett cserkésztiszti előkészítő munkájába a Szövetség nem gyakorol ingerenciát, hanem csak kizárólag egy kiválasztandó katolikus cserkészpapnak irányítására bízza, viszont a cserkésztiszti képesítéshez megkívánt egyévi gyakorlati munka helyett beéri azzal, ha a tiszti vizsgára készülő kispapok a szemináriumi város cserkészcsapatainak üléseit látogatják s a nagyvakációban valamelyik katolikus cserkészcsapat táborában vesznek részt.

Mélyen Tisztelt Tanár Urak! Mondanivalómnak végére jutottam. «Tudás és jóakarat megtört testben kard markolat nélkül, fegyver, melyet az ember nem tud használni.» Ezek Lockington jezsuita páter szavai «Durch Körperbildung zur Geisteskraft» c. könyvében. És ki ne adna igazat ezen szavaknak? Mily megértetlenül rohan el a világ mellettünk, ha az idők jelét meg nem értjük! És viszont mily csodálatos utak nyílnak számunkra ma is az ifjú szívek felé, ha megadjuk az ifjúságnak, amit megadhatunk s amihez joguk van! Fejüket aggodalmasan csóváló öregebb paptestvéreinket tehát nyugtassuk meg a költő szavaival:

Beim guten Alten
In Treue halten,
Aber vom Neuen
Nicht grundlos scheuen.

Hiába: a testnevelési mozgalom elindult útjára s egyre jobban hódít; a cserkészek itt vannak, a leventék itt vannak; rajtunk a feladat, hogy tudunk-e ebbe az új mozgalomba is katolikus életstílust bevinni, tudjuk-e Szent Pál szavait megvalósítani, hogy híveink ma is dicsőítsék meg és hordozzák Istent testeikben. (Kor. I. 6, 20.) Iuvenalis szavait tehát magunkra így bővítsük ki: Orandum *et laborandum* est, ut sit mens sana in corpore sano.

IFJÚSÁGUNK.

Lerongyolódott ifjúságunk.[1]

A lerongyolódást nem fizikailag értem.

Ó, hiszen ha csak így volna!

Ha csak a cipő talpa kopott volna el fiainkon a négyéves háború folyamán! Ha csak más baj nem volna, minthogy gyermekeink könyöke kiáll már a kifordított kabátujjon is és hogy igen-igen megfakult a régi felöltőjük. Ha csak ez volna! Ezt majd csak kihevernők! Ma már mégis csak hazajöttek a küzdő apák a frontról, és egyszer mégis csak megkezdik a gyárak az elejtett munkát. És néhány év mulva megint lesz új cipő, új ruha.

De ki ad *új lelket* ifjúságunknak a mai lerongyolt helyett? Ki adja vissza nekik azt az erkölcsi érintetlenséget, amit ezrével rabolt el és cafattá tépett a világ felfordultsága? Ki tud nyugodtan szemébe nézni a visszatért küzdő apák szomorú szemrehányásának: míg mi vérünkkel védtük ott künn ezt a földet és kincseit, ti itthon, ti felnőttek, ti nevelők, miért hagytátok a mi legdrágább kincseinket, gyermekeinket az erkölcsi züllés szabad prédájává!

És egyáltalában ér-e valamit négy évnek minden hősies küzdelem, amellyel jövő nemzeti életünk alapjait akarjuk biztosítani, ér-e valamit jövő nemzeti életünk, ha ferde irányba fejlődött, lejtőre csúszott minden nemzet legelső támasza: az ifjúság. Csak egyetlenegy adatot hozunk fel. De az ijesztőbben beszél oldalas statisztikáknál. 1914-ben a bíróság elé került fiatalkorúak száma Budapesten kb. 4000 volt. Ez a szám 1917-ben már meghaladta a 8000-et magában Budapesten. Ha Budapest környékét is beszámítjuk, úgy 1916-ban a bíróság elé került fiatalkorú bűnösök száma 14.256, *vagyis majdnem annyi, mint ugyanabban az időben Anglia 17 legnagyobb városa fiatalkorú bűnöseinek száma együtt véve, beleértve a hét milliós Londont is!*[2]

[1] Megjelent a «Katolikus Szemle» 1918. évfolyamában.

[2] 1915-ben és 1916-ban a pestvidéki törvényszék területén (Budapest és környéke) 30.000 fiatalkorú (12—18 éves) bűnös került bíró elé. Ha nyolcas sorokba állítanók őket, a menet eleje már régen áthaladt volna a Lánchídon, mikor a vége mégcsak a Keleti pályaudvarnál járna. És ez mind ifjú és gyermek! Ijesztő számok! «Lesz-e gyümölcs a fán, melynek nincs virága?»

És hogy az elvadulás nem kímélte középiskolás ifjúságunk erkölcsi felfogását se, talán azt külön bizonyítani sem kell. Hiszen voltak a békében is komolyabb természetű kihágások a középiskolákban, de ezek mégis csak elvétve előforduló esetek gyanánt merültek fel. Akkor a bűn elhúzódott, a bűnös rettegett, szégyenkezett és bűnhődött. Ma azonban a bűn nemcsak megsokszorozódott, hanem szinte már hivalkodni is mer, és aki hivatásánál fogva foglalkozik az ifjúsággal, aggódva állapítja meg, *hogy az erkölcsi értékeknek köztük dúló átértéklése az erkölcsi szabadosság irányában ma már olyan mértéket ért el, ami komoly veszedelmet jelent a nemzet jövendő életére.*

Hogy mik az okai iskolás ifjúságunk e nagymérvű elkomolytalanodásának, erkölcsi elárvulásának, bővebben ne kutassuk. A régebbi okok mellett egész halom újabb okok. Nem volt itthon az apa, odakünn harcolt. Az anya gyenge, erélytelen, vagy — kenyér után jár. Az iskola fegyelme is lazább. Kevés a tanár, azoknak is kenyér után kell látniok. Rengeteg a pénz, gyermeknél bűnalkalom szerzője. Nem ritka, hogy középiskolásoknál 40—60—80 K zsebpénz van (békében hallatlan dolog!). Pedig akinek pénze van, annak «barátai» is akadnak. Úton-útfélen orfeum, kiskorcsma, mozi, színház, kabaré, könyvek, képek, vicclapok . . .

Ennyi talán elég az okok felsorolásából. Ilyen környezetben nő fel a tapasztalatlan gyermek *és nő immár ötödik éve laza felügyelettel, vagy minden felügyelet nélkül.*

Hát csodát ne várjunk!

Pedig csoda volna, ha erkölcsi tiszta felfogását ilyen miliőben meg tudná őrizni!

Ifjúságunk életének különösen három szomorú elvadulására akarunk rámutatni. Bár következményeiben nem egyformán fontosak, mégis mind a három igen rászolgált, hogy nemzetünk jövője érdekében felvegyük velük a harcot. Ezek: ifjaink visszaélései a sexuális élet, a dohányzás és az alkoholfogyasztás terén.

Kihatásaiban, szinte beláthatatlan következményeiben legszomorúbb az első, a sexuális bűn. Mikor egy alkalommal Dosz Adolf, a híres jezsuita páter Münsterben beszédet tartott akadémiai hallgatóknak és az ő megragadó lelkes nyelvén éppen az «elveszett fiúról» beszélt, hirtelen megakadt — és hangosan felzokogott. Megrázó szünet után így szólt: «Kérem, engedjenek meg; de már nagyon mélyre volt alkalmam pillantani az ifjú szívek nyomorába». Valahogyan

e sorok íróján is hasonló forrásból előtörő elfogódottság vesz erőt, mikor erről ír. Csak akik állandóan érintkeznek az ifjúsággal, tudnák megmondani, hogy a mai általános erkölcsi eldurvulásban mily ijesztően felszökött azoknak az ifjaknak, sőt fejletlen gyermekeknek száma, akik az elhanyagolt felügyelet s a megsokszorozódott bűnalkalmak következtében a testet-lelket ölő sexuális bűnök bilincseibe kerültek. Hogy még virágzása előtt hány fiatal gyermeki test lett rabjává olyan titkos bűnöknek, amelyek a nemzet jövő reménységének idegrendszerét és lelki egyensúlyát egyaránt aláássák! valóságos szívetfacsaró az a szomorúság, ami kisír az ilyen csirájában, bimbójában lefagyasztott embervirág üres tekintetéből, tétova szeméből. Amerre ez a bűn jár, léptei alatt meghervad a föld, lekonyulnak az addig égbeszegzett ifjú fejek, megrokkan az acélos hátgerinc, elfakul a piros arc, megtörik a jellem.

Nem véletlen az, hogy a sexuális kérdés ily ijesztően égetővé vált a legutolsó évtized alatt. Oly korban, melynek egyetlen törekvése arra irányul, hogy az ember nemcsak a természet erőit hajtsa hatalmába a tudomány segítségével, hanem az egész emberi, társadalmi és erkölcsi életet maradék nélkül kimagyarázza *pusztán mechanisztikus, materialisztikus eszközökkel*, ily korban okvetlenül oly irányzatnak kellett diadalmaskodnia, amelyik az emberi élet feladatát a minél több érzéki — elsősorban tehát a sexuális — élvezet megszerzésében látja. Ifjúságunk sexuális eldurvulásában korunknak ez a jellegzetes élvezetvágya ütközik ki.

Orvosok ismerik be, mily rettenetes járványban pusztítnak pestisnél, fekete halálnál, koleránál nagyobb rombolást visznek végbe az ifjúság körében rettentően elterjedt titkos bűnök. Szinte reszket a toll, mikor le kell írnia a szomorú megállapítást, hogy a mai ifjúság sokkal kevésbbé ismeri, szereti és keresi az ifjúkor örömeit, mint a felnőttek bűneit.

A sexuális visszaélés pusztítása túlon-túl ismert dolog, semhogy itt azzal foglalkoznom kellene. És itt nem gondolok elsősorban a lelki pusztításra. Mert — bármily égbekiáltó erkölcsi züllés jár is nyomában — sajnos, ma a közszellem ezzel a «privát» vallási üggyel nem sokat törődik. De pusztán a józan nemzeti politika szempontjából nézve is minden erőnek össze kellene fogni, hogy ennek a vértrontó, velőt emésztő, ifjú életet romboló mételynek átkos pusztításait legalább a lehetőség szerint korlátozzuk. Ma e téren az állam

részéről alig történik bármi is.[1] A szinte sisiphusinak nevezhető kemény munkát — ami pedig erősen vág az állam érdekébe is — komoly nevelők úgyszólván teljesen magukra hagyatva végzik.

Pedig az erkölcstelen élet annyira alapjában rázza meg a fejlődő fiatal orgánumot, hogy — ha el is tudná kerülni e bűn testi következményeit — a komoly szellemi munkára egyszerűen képtelenné lesz. Minél inkább pusztít e járvány ifjúságunk körében, annál kevesebb szellemi munkára lesznek azok képesek! Tehát annál kevesebb értéket jelentenek ezek az államra nézve is!

Minden nevelő ismer tanítványai közt elszomorító eseteket. A még csak nemrég is komoly, törekvő ifjú egyszerre szórakozottá, figyelmetlenné, hanyaggá, hazuggá válik. Nem érdekli többé semmi; csendben ül ugyan az órákon, de lelke ki tudja mily messze kalandozik. Ha felszólítják, összerezzen, elpirul, látszik, hogy öntudata valahonnan messziről került elő. Ott kezdődött e fiú hanyatlása (legalább is egyik oka volt ez), amikor a testi bűnnel megismertette őt egy erkölcstelen színdarab, mozidarab, levelezőlap vagy ujság, amitől ez ifjú lelket megóvni gyenge volt vagy nem tartotta kötelességének a mi társadalmunk.

Márpedig, ha egy osztályban elharapódzott e rothadás (pedig úgy-e egy kosárban elég egyetlen rothadt barack!), hát *akkor találhatunk fel új tanítási módszereket, szemléltethetünk mi akármennyit, ülhetnek a fiúk kétszerannyit az iskolában, mint régen — mindhiába; az eredmény alig lesz több a semminél!*

Az erkölcstelenség lejtőjén nagyon nehéz a megállás. Az első, magányos bűnöket követik a többiek. Pedig mit várhatunk az olyan ifjútól, aki ifjú erőit a bűntanyán tékozolja el? Statisztikával nem akarunk dolgozni e kérdésben; csak megint a nevelők szomorú tapasztalatára hivatkozunk. Ők a tanui annak a rettenetes jellembeli lerongyolódásnak, aminek a bűntanyákat látogató ifjúság áldozatává esik.

Csupán nemzeti szempontokat tartva szem előtt, így is kiáltó szavakkal kellene sürgetnünk az államhatalmat, hogy

[1] Pestvármegye pl. 1918. elején hozott egy szabályrendeletet a fiatalkorúak védelméről, — még sincs jóváhagyva. A fővárosban szabadon grasszálhatott egy «kultúrintézmény», a babaszínház, ahol kifestett arcú, serdületlen, satnya leányok fickándoztak a színpadon éhesnézésű kamasz fiúkölykök társaságában, és nevelődtek korai erotikumra és hisztériára, mígnem a rendőrség bezárta a bűnfészket.

legalább erősebb preventív eszközökkel siessen támogatására komoly pedagógusai elismerésreméltó munkájának. Nem azt a sokat hányatott iskolai «nemi felvilágosítást» kérjük, ami a kérdést — tévesen — merőben fizikainak tekinti és fizikai érvekkel akar hatni ott, ahol csupán erkölcsi érvek tudnak döntőleg fellépni. Ez az irányzat csődöt mondott; kell ugyan orvosi felvilágosítás is (mértékkel), de sokkal inkább kell akaratedzés s a nevelő komoly, erkölcsi behatása.

Az államtól ellenben várnánk *komoly, megtorló fellépést és védelmet minden nyilvános erkölcsi szemét ellen!* Itt jöhetne segítségül a nevelőknek. Mert hogyan állunk ma e kérdésben?

Mikor a szeretettől dobogó anyai szív magához szorítja gyermekét, akinek homlokán és tüzes szemében ott sugárzik a szent ártatlanság királyi jele, hány anyából szakad ki a forró sóhaj: Ó, bár soha ne kellene átlépned azokat a komoly ajtókat, amelyek ebből a rózsahajnalos gyermekkori ábrándokból, tiszta országodból az élet kemény harcaiba állítanak téged. Az a kis gyermek nem tudja, mily aggódó sejtésektől forró most az anyai könny, mely homlokára hull. Az anyai szeretet nagy küzködése ez az emberi sorssal!

De hát ebbe bele kell nyugodnia minden szülőnek. A gyermekkor nem öncél. A hajnal után déli napnak kell jönnie. Az élet nem ismer megállást s az emberbimbónak fejlődnie kell. Felébred az elolthatatlan vágy az igazság s az élet nagy kérdései után. Ezzel számolni kell és ezt kielégíteni kell.

Csak az a végtelen szomorú, hogy úgy látszik, mintha a világ minden gonoszsága összeesküdt volna, hogy piszkos áradatával megrohanja a fejlődő gyermek legelső lépteit és a még fejletlen gyermekben felkeltse az alvó ösztönöket. Pedig az orvosi tudomány is hirdeti, hogy annál nagyobb a remény, hogy az emberek teljes erőben érik meg a magas kort, minél később áll be náluk a nemi érés. (L. pl. dr. Reclam, dr. Bock, Hufeland, dr. Ruff és dr. Krafft-Ebing nyilatkozatait *F. Trauner:* «Der Jugend ärgster Feind» c. munkájában. Donauwörth. I. Aufl. 27—28. l.) Dr. Ruff teljes joggal teszi felelőssé a mai társadalmat ifjaink túlkorai nemi fejlődéseért. Dr. Krafft-Ebing szerint «modern kultúrvilágunk egyik legsajnálatosabb jelensége az érzékiség idő-előtti felébredése. «A modern élet mesterségesen játszik közre ama ösztönök túlkorai felketésében és azoknak a házasságban történő természetes és erkölcsi kielégítését egy-két

évtizeddel előbb sietteti.» (Trauner: i. m. 28. l.) Ismételten hangsúlyozzuk, hogy nem véletlen az, hogy a sexuális kérdés ily óriási módon előtérbe nyomult napjainkban és fenyegetően követeli a megoldást.

A gyermekek erkölcsi lerongyolódásáért nem a gyermekek felelősek, hanem elsősorban mai társadalmunk. Éppen ezért alapjában elhibázott eljárásnak tartjuk, mikor az ország legtekintélyesebb pedagógiai egyesülésének, a «Magyar Gyermektanulmányi Társaság»-nak folyóirata, a «Gyermek» egyik idei számában «Felhívás» című mellékletet lelünk a szakemberekhez, szülőkhöz, írókhoz s a felhívás lényege az, hogy a háborúszülte viszonyok hatása alatt nem volna-e szükséges visszatérni *a testi fenyítékhez, hogy csattogjon a pálca és suhogjon a vessző.*

Olyan korszak, mint a miénk, amelynek évtizedek óta szinte egyetlen törekvése az volt, hogy az embert és törekvéseit teljesen mechanisztikus, materialisztikus történések eredménye gyanánt magyarázza ki, egy ilyen korszak feltartózhatlan erővel indul azon az úton, amelyen elemi erővel törnek fel az érzéki élvezetek, köztük első helyen a sexuális élvezetek utáni törekvések. Ifjúságunk bántó viselkedésén — amely már verőfényes napon kacérkodik bűnös kalandjaival — korunknak éppen e jellegzetes sajátsága verődik ki.

Sok derék nevelőtanár és hitoktató, aki legodaadóbb munkája után sem bír sikert elérni, tudom, teljesen aláírja ezt az állításomat. Pocsolyás talajt készítünk magunk alatt s akkor még csodálkozunk, hogy süllyed benne és inog minden oszlop! Kemény büntetések terhe alatt védjük az utcán a legkisebb virágot, a sétateret, az aszfaltot, a régi romokat, az emléktáblákat; védjük a villanykarót és a telegráfpóznát, *csak a gyermeki lélek tisztaságát nem védi senki és semmi, csak azt dobjuk oda szabad prédájául minden jött-ment irodalmi vagy művészeti bohócnak!* És akkor még nagy hangon gyűlésezünk a nemzet jövő feladatairól, mikor nincs annyi erőnk, hogy népünk legnagyobb kincse, tiszta erkölcse érdekében saját benső ellenségeink ellen síkra szálljunk! Ha van börtönünk s akasztófánk azok számára, akik valamelyik ócska várunk erődítési terveit elárulják az ellenségnek, legyen börtönünk azoknak is, akik bűnretanító, csalogató erkölcstelen férceImányeiket belopják ifjúságunk erkölcsi érintetlenségének szent várába.

Már Aristoteles megemlíti a törvényhozás feladatai közt azt is, hogy gondoskodjék róla, hogy az ifjúság semmi illet-

lent ne halljon és lásson, mert ilyen beszédek könnyen hasonló cselekedetre vezetnek; aki tehát fiatalok jelenlétében ilyet beszél vagy tesz, szigorúan megbüntetendő. Ugyanezt írja ez a pogány bölcselő a szemérmetsértő képekről, színdarabokról, szobrokról. Bár csak támadna modern pogány korunknak is ilyen józan bölcselője, aki tüzes ostorral vágna szét képkiállításaink, színpadjaink és irodalmunk gyakori bűzhödt pocsolyájában!

Mint az ifjúságnak hivatásos nevelője állíthatom, hogy ifjainkban tiszteletreméltó *mélységes szeretet él az erkölcsi tisztaság iránt*, amíg durva csizmákkal szét nem taposssák azt lelkükben. És hacsak félannyian, félannyi eszközzel és erővel tudnók előttük hangoztatni az erkölcsi érintetlenség eszményét, mint amennyi módon támadják azt bennük napról-napra, akkor is a mainál sokkal magasabb nívón állna ifjaink erkölcsi élete.

Sajnos azonban, úgy látszik, hogy a mai irodalom által a sexuális életről nagy sikerrel terjesztett léha felfogás már az erkölcsi élet legfőbb ápolóját, a családot is megingatta eddigi elveiben. A nevelőknek szomorúan kell tapasztalniok, hogy fáradozásaikat akárhányszor *éppen a családban tapasztalt ellenkező felfogás és példa rontja le*. Abban a családban, amelynek természeténél fogva segédkezet kellene nyujtani az iskolának, amely családban azonban ma már nem oly szigorú az erkölcsi felfogás, s ahová ma már szabad útja van a pornográf irodalomnak is. Egy Krafft-Ebing is megsokallja ezt. «Miért kell a gyermekeknek házibált rendezni — írja — és miért kell táncórákra járniok, mikor még alig nőttek ki a gyermekcipőből? Miért kell 16 éves korukban résztvenniök családi bálokon, ahol fiatal hölgyeink oly öltözetekben jelennek meg, amelyek az utcai vagy mindennapi életben lehetetlenek volnának?» (F. Trauner: i. m. 30. l.)

Valóságos vádirat könnyelműségünk ellen, amiket ugyanez a hírneves ideggyógyász közvetlen előbb ír: «De hogyan is lehetne ez (az erkölcsi eltévelyedés) máskép, mikor életmódunk elpuhult, felsőbb körökben mértéktelen a táplálkozás, az alsóbbaknál durva a felfogás s a két nem elégtelen elkülönítése; ha a városokban a prostitució nyiltan tolakodik az utcán; színház és café chantant az ifjú fülek előtt tenyésztik az erkölcstelenséget; bizonyos botrány- és szennylapok zavartalanul hozhatják frivol vicceiket és az obscénséggel határos illusztrációikat; nagyvárosok könyvkirakataiban a legfrivolabb irodalmat árulják és az ujságok nyugodtan hoz-

hatják a szerelmi kalandokat és erkölcsi történetecskéket, mint pikáns olvasmányokat». Jól jegyezzük meg: nem pap, nem valami erkölcscsősz hányja ezt fel, hanem egy nagynevű orvos! De akkor ne ijedezzünk gyermekeink elzüllése felett, ha ilyen állapotokat szó nélkül tűrünk! A kutat előbb kell befödni; nem akkor, mikor már beleesett a gyermek![1]

Már a pogány Plato így ír (De republica 1. IV.): «Ha a cipésztek ügyetlen munkás és rossz cipőt készít nektek, vagy kiadja magát cipésznek, pedig nem is az, hát ebből nem lesz valami különös nagy károtok; ha azonban fiaitok nevelői csak nevük szerint nevelők, nem látjátok be, hogy akkor családotok omlik a pusztulásba?» Ha komolyan vennék a szülők Plato szavait s az ugyancsak régi Quintilianus figyelmeztetését («praeceptorem eligere sanctissimum»), vajjon tűrnék-e olyan egykedvűen, hogy mennyire az utca, a mozi s a ponyvaregények és meztelen képek és szennyes vicclapok nevelik a mai ifjúságot. Mert most ezt szó nélkül tűrik és alig van, aki jóakarattal támogatja az iskola nevelő munkáját.

A művészet szent nevében már sok visszaélést követtek el, de az a triviális és betegesen durva erotikum, ami ma irodalmunkban és festőművészetünkben annyi helyen tombol, valósággal ijesztő mértéket öltött. Ha ettől a «művészettől» féltjük ifjúságunkat, senki sem vethet álszenteskedést szemünkre és senki nem láthatja benne a művészet szabadságának megsértését. Példa gyanánt elég legyen megemlíteni, hogy egyetlen egy cég katalógusa 5000 ilyen aktfotografiát és «művészi felvételt» hirdet. Ha ezekről darabonként csak 50.000 példány készült is, akkor is a szemenszedett pornografikus levelezőlapoknak 250 milliós piszokhegye mered elénk *egyetlenegy* ilyen katalógus nyomán! És hány zugkereskedő él ilyen képekből! Vajjon a művészeti szabadság megsértése az, ha ifjúságunk lelki sértetlenségeért reszkető lelkünk ijedten kiált az állam védő keze után! Tessék megkérdezni a tanárokat és tanítókat, hányszor koboztak el 10—12 éves diákoktól egymásközt körözött olyan fotografiákat, amiket pirulás nélkül maguk e tisztes családapák nem

[1] Nagyban hangoztatott jelszó ma az «embertöbbtermelés». De addig hallgasson el az embertöbbtermelés jelszava, míg a meglevőket sem gondozzuk! «Ehe wir nach mehr Kinder rufen,» — írja helyesen a «Die neue Generation»-ban egy szerző — «wollen wir doch unsere menschliche, staatliche und religiöse Pflicht gegen diejenigen erfüllen, die wir schon haben». *(Dr. Ernst Riebes:* Weltanschauung und Geschlechtsleben. Die neue Generation 14. évf. 367. l.)

tudtak nézni! Hogyan várjunk erős gerincű, tettrekész, egészséges ifjúságot, ha az állam tétlenül nézi a gyermeki lélek rettenetes megmérgezését, és mikor akárhány diáknak a «Fidibusz», «Pesti Futár», «Kis Élclap», «Budapesti Szemétdomb», «Színházi Élet», «Rivalda» stb. rendes szellemi tápláléka. Minden nevelői munka kútbaesett, ha a bűnalkalom lépten-nyomon leselkedik ifjainkra. Ugyan van-e még egyetlenegy naiv ember a világon, aki elhinné, hogy ezek a viccлapok azért reprodukálnak lépten-nyomon aktképeket, hogy azokkal olvasóikat «a művészi szép világába» emeljék? Pedig ha valahol szót emelnek az arcpirító kirakatok, mozidarabok és színielőadások ellen, mindjárt a művészet szentségét és szabadságát rántják elő védőpajzsul. Por száll fel ezekből a könyvekből, ujságokból, képekből; por, amitől kiszárad a csontokban a velő, amitől a vér vízzé válik az erekben, amitől az ifjú lelkek tavasza, ereje, öröme — hervadássá, rothadássá, melankóliává satnyul.

Mikor ma színházban, moziban, ujságokban, vicclapokban és levelezőlapokon ezernyi ezer alakban tör gyermekeinkre a sexuális kísértés, vajjon panaszkodhatunk-e akkor ifjúságunk lelki lerongyolódásán? Csodálkozhatunk-e, ha már fejletlen gyermekek szemében valami nyugtalan tűz lángja lobog, ha olvasmányainkban mohó kíváncsisággal emelgetik a leplet az ember születésének misztériumáról, ha öreg kéjencek cinikus mosolya vigyorog a 10—12 éves gyermekarcokról, ha gyanútlanul szívják a mérget, amitől aztán oly sokan soha többé megszabadulni nem tudnak? Szülők, kik ijedve veszítek észre, hogy gyermekeitek arcáról velőtemésztő tűzvész kezdi letörölni az ártatlanság rózsáit, álljatok azok mellé, akik az erkölcstelenség lelketlen kúfárjainak láncraverését követelik! *Kiirtani az erkölcstelenséget úgyse lehet: de lehet azt határok közé szorítani!* Hogy ne élhessenek szabadon és ne csinálhassanak mesés üzleteket továbbra is fotografusok és nyomdai vállalatok, amelyeknek *egyetlen* foglalkozásuk (!) az erkölcstelen képek előállítása.[1] A józan ízlés tiltja, hogy ilyen a «természet után készült» felvételek tárgyát itt megnevezzük; de ki nem látná be, hogy ilyen

[1] Budapest környékén öt nyomdáról tudunk, amelynek *egyetlen* foglalkozása a pornografikus termékek előállítása (Erzsébetfalván, Ujpesten, Rákospalotán, Kispesten és Ráckevén). Itt készült pl. német és magyar nyelven a «Luft Rézi» c. pocsék, förtelmes tákolmány, amiből eddig — a könyvkereskedők állítása szerint — 80.000 pld. fogyott el, pedig egy pld. ára 80 korona.

képek és olvasmányok *okvetlen* erkölcstelenségbe viszik ifjainkat! És ki a felelős, ha 14—17 éves diákjaink áldozatául esnek e tervszerű kerítésnek és bennük megdől a tiszta erkölcs, «minden ország támasza, talpköve!»

Ez, kérem, nem prüdéria! Ha mi küzdünk a meztelenség mai kultusza ellen, ezzel még nem tagadtuk meg azt a mondatot, hogy az emberi test ruha nélkül is alkothatja a művészet méltó tárgyát. Azonban a ruhanélküli testet vásznon vagy márványban nagyon különböző módon és célokból ábrázolhatja a művész. Az Istentől megáldott művészi zsenik mindig értették a módját, hogy a kőbe vésett vagy ecsettel elénk rajzolt meztelen testen annyi szellem és erő ütközzék ki, ami az alsóbb természetet mintegy megdicsőítve emeli fel az eszmék napsugaras magasába. A milói vénuszok ruhátlanságán ez a szellemi fenség a takaró.

Azonban a meztelenségnek mai művészeti kultiválói úgyszólván érzékkel se bírnak az ideálok tisztább lehelete iránt, érzékizgató céljuk túlontúl világos, a meztelenséget legtöbbször csak fügefalevélül használják tehetségtelenségük fölé, és ezért nem prüdéria, hanem a legelemibb védelmi eljárás, ha az ilyen képkiállítástól, az ilyen színművészettől, az ilyen irodalomtól magunkat s gyermekeinket egyaránt távoltartjuk. És éppen e téren mennyit tehetne az államhatalom! Menynyire kezére játszhatna szigorú törvényeivel a komoly nevelői munkának! Nem is kellenének új törvények. *Csak vennék komolyan azokat a már meglevő törvényeket*, amelyeknek paragrafusai közt ma oly kígyóbűvészettel bujkálnak a pornografiának emberlelken hízó vámpírjai!

Mint éretlen gyümölcs, melynek fáján titkos féreg foga rág, úgy hullanak ezrével ifjaink éretlenül, kifejlődésük előtt a sírba — az ifjúság bűnei miatt. Márpedig minden bűnei miatt idő előtt elhalt ifjú rettenetes kiáltó átka a mai társadalomnak, mely a jórészt tapasztalatlanságban és tudatlanságban megkezdett bűnökről őket leszoktatni nem akarta. Hogy az a tapasztalatlan ifjú éleslátással és hajlíthatatlan akarattal tudjon eligazodni a mindenütt testi élvezetet kínáló raffinált jelszavak közt, amiket milliós tömegek szajkómódra ismételnek előtte, mihelyt az élet kapui feltárultak előtte, ezért van szükség felvilágosításra és még ezerszer inkább akaratedzésre. Neveljünk ifjúságot, amely ismeri ugyan a világban reá leselkedő veszélyeket, de sértetlenül tud elmenni a szirének csábító hangjai mellett!

Ha egy népnek legnagyobb erőt az erkölcsi magaslat

ad, nem lehet kétséges, hogy viszont a nemzetekre legnagyobb csapás éppen társadalmunk erkölcsi süllyedése. Márpedig azon az úton, amelyen az «éld ki magad» jelszó csalogat ezer változatban, már éppen elég mélyre haladtunk, hogy a komoly feleszmélés ideje elkövetkezzék.

Hiszen vannak törvényeink, amelyek büntetik a közerkölcstelenséget! Igen, vannak. De ki nem tudná, mily ügyesen tudnak bujkálni a pornografia lelketlen hiénái a törvény paragrafusai között! Csak öt percre kell kimenni nem is a főváros, hanem egy élénkebb vidéki város utcájára és a kirakatokban csömörlésig láthatunk erkölcstelen képeket, füzeteket. És mégis, mikor olvasunk róla — no, egyszer egy évben! — hogy valakit emiatt elítéltek volna. Szomorú tünete társadalmi életünknek, hogy a kérkedve elnevezett «gyermek századában» ily ijesztően elhanyagoljuk a gyermeki lélek védelmét. Egy ténnyel legyünk tisztában: *Nem lehet a gyermek lelkét az iskolában arra nevelni, hogy iszonyodjék a sártól, mikor az utcán, a családban, a színházban, a moziban, — mindenütt a társadalomban az erkölcsi léhaságnak harangoznak hozsannát.*

Sajnos, ma más módja nincs a védekezésnek, mint az *akarat edzése*. Elrejtőzni az erkölcstelenség fertőző bacillusai ellen nem lehet. A legelzártabb szalonokba is szabad bejárásuk van azoknak. Hanem bronzpáncélos akaratvértbe öltözötten bocsátani az ezernyi kísértés közé őket — ezt még megtehetjük; egyedül ezt tehetjük; de ez szent kötelességünk.

A legokosabb nemi felvilágosítás a legjobb esetben is csak egy része — nem is főrésze — a helyes sexuális pedagógiának. Mert hiszen az az ösztön, amelyről szó van, a legtöbb emberben oly erős, hogy azt pusztán észbeli okokkal és belátással a helyes úton tartani alig lehet. Az akaratnak és az érzelmi élet nemességének sokkal nagyobb befolyás jut e téren, mint az észbeli okoknak. Tehát az legyen a cél, hogy az ifjúnak testét és lelkét kora ifjúságától úgy acélozzuk meg, hogy az egykor felébredő nemiösztönök az ifjú *akaratában* erőskezű szabályozót, nemes *érzésvilágában* pedig helyes vezetőt leljenek. *Az akarat erősítése és az érzelmek nemesítése a legjobb nevelés a tiszta erkölcsi életre.*

Nem kielégítő az a mód, amint az állapotok javításához már hozzáfogtunk. Az állam már látja, hogy végtelenül komoly problémáról van szó, sajnos, azonban eddigi intézkedéseiből az tűnik ki, mintha az egész dolgot merőben orvosi,

egészségügyi kérdésnek tekintené és igyekszik a baj káros következményeit megszüntetni, anélkül azonban, hogy *magához a betegséghez* hozzányúlna. Amit eddig az állam tett és a forradalom előtt jövőre tervbevett, az főkép a nemibetegségek leküzdését célozza; elismerjük, igen szükségesek ezek a rendelkezések is. De mennyivel fokozhatnók ezeknek várható eredményeit, ha nem hagynók figyelmen kívül a kérdés másik fontos, *erkölcsi* oldalát sem, vagyis ha az állam kemény kézzel hozna rendelkezéseket nem annyira az erkölcstelenség *következményeinek*, mint inkább *magának az erkölcstelenségnek* terjedése ellen (irodalomban, színházban, moziban stb.).

Minden elismerésünk illesse azon nevelőinket, akik ma magukra hagyatva is végzik az erkölcsi nevelés komoly munkáját. Szoktassák is rá korán az ifjakat arra a gondolatra, mennyire felelősek ők az eljövendő nemzedék testi-lelki jóvoltáért. Az átöröklés titokzatos törvényeit a legutóbbi évek kutatásai egyre nagyobb világosságba helyezték és kétségen kívül bebizonyították, hogy az életmagnak és életsejtnek (sperma) jó vagy rossz irányú fejlődésére már a kora ifjú évek befolyással vannak, vagyis a gyermek már kora ifjúságában jórészt felelős utódai sorsáért is. Átka vagy áldása lehet jövendő családjának.

Természetesen céltudatos társadalmi és állami tevékenységre emellett nagyon is sürgős szükség volna. Olyan tevékenységre, amely kérlelhetetlen szigorúsággal járna el a közerkölcstelenség bárminő megnyilatkozása ellen.

Hiszen talán alig volt korszak az emberiség történetében, amelyik nagyobb erkölcsi nyomort zúdított volna az ifjúságra, mint az anyagi haladásával méltán kérkedő jelenkor. Azt az erkölcsi nyomort, amibe a mai ifjúság jutott, sajnos, többé már csak letagadni se lehet. Ijesztő kelevényekben fakadt ki ez a kór. Ott ijeszt vigyorgó arca minden utcasarkon, minden iskolában (sokszor már az elemikben), minden képkirakatban, trafikban. Minden technikai kultúránk mellett is rettenetes átok gyanánt nyomja lelkünket.

Ebből azonban megint nemcsak az következik a céltudatos munkásra, hogy az ú. n. «nemi felvilágosítással» ifjaink szeméről a hajdaninál hamarább kell levenni a gyermeki tudatlanság szemkötőjét, hanem főkép az is, hogy a reájuk leselkedő erkölcsi veszélyek ellen erősebb akaratképzéssel kell őket felfegyverezni.

A szervezkedés nagy hazájában, Németországban már

külön e célra alakult egyletekkel is találkozunk. Igy a protestáns «Sittlichkeitsbund vom Weiszen Kreuz» minden konfirmált ifjút, aki «tisztán akar élni és küzdeni az erkölcsi tisztaságért» külön szövetségbe akar tömöríteni. Csak 1913-ban 3451 gyűlést tartott 100.444 hallgató előtt. Alapítása óta (1890) 60.000 tagsági jegyet adott ki. Érdekes szövegük van ezeknek a jegyeknek:

«Én, N. N., Isten erejében és segítségében bízva ígérem, hogy:

1. Minden nővel és leánnyal szemben tisztelettel viseltetem és őket a sértéstől és lealacsonyítástól erőimhez képest védeni fogom.

2. Minden illetlen beszédet, kétértelmű tréfákat és magaviseletet megvetek, erkölcstelen könyveket, képeket s előadásokat kerülök.

3. A férfi vagy női test megszentségtelenítését a tisztátalanság által, mint bűnt fogom üldözni.

4. Ez elveimet társaim közt terjesztem és ifjabb testvéreimre is ügyelek s nekik segítségükre leszek.

5. Az Isten igéjét, a keresztény társaságokat, az úrvacsorát és az imát (Ap. Csel. 2, 42.), mint a krisztusi élet eszközeit, hűségesen használom, hogy Isten akarata szerint gondolatban, szóban, tettben tisztán élhessek». Az egyesület németországi székhelye: Nowaews b. Potsdam (Heine-Str. 1.); svájci székhelye: Basel (Nadelberg 6).

Nálunk hasonló értékes munkát végeznek az ifjúsági Mária-Kongregációk, amelyek nevelő értékét azonban, sajnos, még mindig sok középiskolában félreismerik és ezért munkájuk a kellő támogatásban nem részesül.

Az ifjúság sexuális nyomora mellett szóljunk még röviden az ifjúság körében egyre jobban terjedő *dohányzásról* és *alkoholizmusról* is néhány szót.

Bármiféle véleménnyel legyünk is a felnőttek dohányzásáról és alkoholfogyasztásáról, és ha valaki egyáltalán nem is látja szükségesnek a felnőttek tartózkodását e két élvezeti cikk *mérsékelt* használatától, abban az egyben — azt hiszem — mindnyájan megegyzünk, hogy úgy a nikotin, mint az alkohol föltétlenül káros hatással van a még *fejlődő szervezetre*, hogy tehát ifjúságunkat mindkettőtől távoltartani elsőrendű népegészségügyi kötelességünk.

Márpedig a legutóbbi évek alatt az ifjúság alkoholfogyasztása is emelkedett, főkép azonban dohányzása egyenesen feltűnő méreteket öltött. Példa gyanánt elég legyen

Németországot felhozni, ahol a «Statistisches Jahrbuch des Deutschen Reiches» (1914) kimutatása szerint 1907-ben 5.283,001.000 cigarettát készítettek, 1912-ben már 10.771 millió 63.000 darabot (a bevitel nincs beleértve). 1914-ben 1086 millió márkát adott ki a német nép dohányra és ez összeg felét cigarettára, vagyis olyan dohánynemre, amit jórészt a kiskorúak szoktak fogyasztani. Az állapotok nálunk sem voltak jobbak már a háború előtt sem. Hát ha még hozzávesszük a dohányzás szenvedélyének azt a hihetetlen emelkedését, ami az ifjúság körében a háború alatt beállott! Ez ismét a társadalmi osztályok valamennyiét átjáró tipikus modern betegségnek: az élvezetvágynak megnyilatkozása az ifjúság körében. Pedig már Goethe találóan írta a dohányzás ellen kiadott levelében: «Zum Rauchen gehört auch das Biertrinken, damit der erhitzte Gaumen wieder abgekühlt werde».

Hogy a dohányzás — főkép a fejlődésben levő szervezetre — korántsem olyan ártalmatlan, mint eddig jórészt hitték, azt az újabb orvosi tudomány egyre szélesebb körökben hangoztatja. A dohányzás káros következményeit évtizedeken át legyőzi ugyan az emberi szervezet. De aztán egyszerre, minden különösebb ok nélkül kiüt a szívdobogás, ideges reszketés, álmatlanság stb., mint a krónikus nikotinmérgezés következménye. A dohányzásnak a tüdővész terjesztése körül játszott szerepe eddig is eléggé ismert volt. Az újabb orvosi kutatás azonban ennek számlájára írja már az érelmeszesedés egy részét is.

A dohányzás káros volta már sok államot rábírt, hogy eltiltsa attól a kiskorúakat. Körülbelül 16 év a korhatár, amelyen alól sem dohányt elárusítani, sem dohányzást megtűrni nem enged Norvégia, 33 északamerikai állam, Anglia, Japán. A «Bund deutscher Tabakgegner» külön negyedéves folyóiratot is ad ki «Der Tabakgegner» címen (Trautenau és Dresden székhelyekkel). E téren nálunk tudtunkkal még semmi nem történt. A dohányzás káros hatását az ifjúságra még szóvá sem tették.

Az alkoholizmus ellen meg egyenesen imponáló szervezettséggel vonulnak a művelt államok már az iskolákban, ami mellett a mi elemi iskolai falitábláink csak gyenge kezdésnek bizonyulnak. Németországban úgyszólván minden szellemi foglalkozásnak megvan a külön absztinens egyesülete («Kath. akadem. Abstinenten-Verband», «Hochland-Korporationen», «Verband abstinenter Ärtzte», «V. absti-

nenter Pfarrer», «V. abst. Philologen», «Priesterabstinenten-bund»), mert jól tudják, hogy a nép körében is csak akkor lesz foganatja az annyira kívánatos absztinensmozgalomnak, ha sikerül ennek számára az intelligenciát megnyerni.

Franciaországban 1897 óta minden elemi iskolában és gimnáziumban kötelező az antialkoholista oktatás. 1900-ban a francia közoktatásügyi miniszter úgy nyilatkozott egy körrendeletében, hogy ezt az oktatást fontosságban a számtan és nyelvtan mellé akarja állítani.

Angliában vándorszónokok oktatják erről az ifjúságot és a négy milliót meghaladja a «Bands of hope» egyesületekbe szervezett gyermekek száma. Amerikában szintén törvény írja elő a gyermekek felvilágosítását az alkoholról. A norvégek, svédek, finnek pedig valósággal vezetnek ebben a küzdelemben. A finn diákok háromnegyed része bent van absztinens egyletekben.

Minálunk — egy pár derékszándékú privát kezdeményezést leszámítva — az ifjúság antialkoholista és antinikotinista szervezéséről, vagy csak oktatásáról is alig esik szó. A középiskolai egészségtani órák — amelyek e kérdésben számításba jöhetnének — tudjuk, mily mostoha gyermekei a tantervnek. A diákok soha azokat komolyan nem vették.

Pedig alkohol és nikotin egyaránt károsan befolyásolják az ifjúság testi és szellemi munkáját. Az orosz-japán háború erős memento volt még a hadvezetőség részére is, hogy a számbelileg jóval kisebb, absztinens japánok mennyire meg tudják csúfolni a vutki rabszolgáivá szegődött oroszokat.

Amint a sexuális pedagógia mindjárt több eredménnyel járna, ha az állam erősebb kézzel söpörne végig az ügyészség után valósággal kiabáló pornografus könyvek, képek, mozi- és színdarabok közt, épígy örömmel töltene el nemzeti jövőnkért és egészséges ifjúságunkért aggódó minden embert, ha iskoláinkban kötelezőleg kellene nagyobb súlyt helyezni az alkohol- és nikotinellenes oktatásra és nevelésre.

Mert hogy valami alakban már éppen ideje felvenni a küzdelmet az ifjúság káros szenvedélyeivel, korántsem lehet többé vita tárgya. Sajnos, egyes dolgokat, pl. a diákok szenvedélyes dohányzását, eddig sokkal könnyebben vettük, mintsem azt az orvosi tudomány mai állása mellett szabad lett volna. A tudományos eredmények határozottan tanítják ma már a nikotin káros hatását a fejletlen szervezetre; és mégis, ki ütközik meg azon, hogy utcáink hemzsegnek a

mindenféle falaveleket és szivarvégeket vígan pöfékelő elemista csöppségektől! És kinek okoz gondot, hogy a jövendő nemzeti munkaerőnek ezt a vétkes lerontását valamiképen talán (állami tilalmakkal és nevelői munkával) meg kellene akadályozni?

E téren is természetesen az akaratedzésétől és az áldozatos lelkület erősítésétől várhatunk elsősorban legtöbbet. De hogy az akaratot megindító észbeli érvek is bőven találhatók lennének a mai tankeretben — csak ki kell ezeket eddigi elhanyagoltságukból emelni — arra nézve egész futólag megemlítünk egy pár példát.

Az antialkoholista és antinikotinista nevelés szolgálatába állhatna a *hitoktatás* az Isten 5. parancsának tárgyalásánál, továbbá az emberi méltóság tárgyalásánál, hogy mennyire lealacsonyítja azt az iszákosság. Holofernes, Baltazár, a tékozló fiú, mint az alkohol rabjai; a fiatal Dániel és három társa, Keresztelő Szent János stb. mint a megtartóztatás példái. A *nyelvtanban* megfelelő olvasmányokat és közmondásokat válogassunk össze. A *számtan* gyakoroltasson olyan példákat, melyek a kérdés financiális oldalát és nagy gazdasági hátrányait napfényre hozzák. A *földrajz* említse meg, hogy a sarkutazók mennyire ellene nyilatkoznak minden alkoholfogyasztásnak, mert enélkül jobban bírják a fáradtságot is. Egyes országoknál szóljunk röviden az absztinens mozgalmakról. A *történelemben* hangoztassuk, hogy az emberek évezredeken át éltek dohány nélkül és azért nem voltak nálunk alábbvaló lények, sőt micsoda kultúrákat tudtak teremteni! Rámutatni az élvezetekben elpusztult nagy népekre és ezzel szemben az emberiségnek a kemény munkával s önmegtagadással érvényesülő erejére. A *természettudomány* szeresse meg a fönséges természetet az eddiginél jobban, hogy annak csodás varázsereje le tudja győzni a dohányfüstös vendéglőszobák vonzását. Mutasson rá az élvezeti mérgeknek testre-lélekre egyaránt káros következményeire stb. Ime, mennyi gondolat állna rendelkezésünkre; csak tudatosabban kellene ezeket nevelői munkánk szolgálatába állítani!

Az itt elmondottakkal nem tárgyaltuk a felvetett témát kimerítően. Inkább csak figyelmeztetés akart lenni ez a tanulmány; figyelmeztetés arra a komoly veszélyre, amibe ifjúságunk a legutolsó évtized alatt, főkép azonban a háború éveiben jutott.

Únos-úntalan halljuk a jelszót, hogy «az ifjúságé a jövő!»

Csakhogy azé az ifjúságé, amelyik magának kemény munkával és erős jellemmel kivirekszi ezt a szebb jövőt! Az az erkölcsi elárvultság azonban, amelynek hínárjai közt a mai ifjúság vergődik, egész komolyan veszélyezteti nemzeti jövőnket s egész kultúránkat. Igazi kultúra mindenütt önfegyelmezésből nőtt ki és csak azon maradhat is meg. Az élvezetvágynak az a mértéke, amely ma hatalmába ejtette a lelkeket, teremthet raffinált civilizációt, de nem kultúrát, mert érzékiségre nevel és nem erkölcsiségre. Jövőnk legnagyobb ellenségei határainkon — belül vannak. Azok, akik ifjúságunk erkölcseit gyengítik. Jó lesz idejekorán szétütni köztük.

«Wo steht der Feind? Der Feind? — allhier!
Den Finger drauf, den schlagen wir!»

Az etika törvényei fölötte állanak az esztétika törvényeinek. Minden intézkedés, mely az ifjúság erkölcsi erejét támogatja, hazafias tett, — minden, ami ezt támadja, galád hazaárulás. Vigyázzunk, hogy reánk is ne legyen alkalmazható Salvianus panasza a római birodalomról: Ellenségei nem tudták legyőzni, csak a — bűn!

Vérveszteségünk nagy volt a világháborúban; de a vérrontás, ami ifjúságunk körében ma folyik, százszor rosszabb.

Az ifjú léleknek helyesebb utakra terelése ma már életbevágó problémája lett a társadalomnak, amelynek megoldására nem annyira *orvosok* és *hygienikusok* vannak hivatva, mint sokkal inkább a fínom tapintattal és érzékeny lelkiismerettel megáldott, képzett *nevelők*. Mégpedig csupán a valláserkölcsi alapon álló nevelők. Mert a tudomány e téren a vallás komoly behatása nélkül vajmi keveset ér — a vallás tudomány nélkül ugyan jóval többet —, de érdemleges eredményt csak a kettőnek közös munkájától várhatunk.

Az eucharisztikus Üdvözítő és az ifjúság.[1]

Kedves Testvéreim!

Norvégia szirtes partjai s égbemeredő fjordjai mellett rettenetes vihar ért utól egy hajót. Sokáig küzdött a tomboló orkánnal, míg az egyik roham a tengerben alattomosan meglapuló zátonyra csapta. A parti lakosok jól látták a szörnyű küzködést, de nyolc napon át senki sem gondolhatott a mentésre. A nyolcadik napon végre elült a vihar s a mentőcsónakok nekivágtak a tengernek, a hajóroncs felé. Mentésről azonban szó sem lehetett. Halott volt mindenki. De íme... az egyik kiálló sziklán ott fekszik egy anya gyermekével! Az asszony is halott már — a gyermek azonban él; az anyja mellén fekszik s a szivárgó vért szívja magába. A hajótörés után az anyát s kis gyermekét a hullám a sziklára dobta; a tengerből megszabadultak ugyan, de új rém vigyorgott szemükbe: az éhhalál. Mikor az anya érezte, hogy már végét járja, még akkor is szegény gyermeke járt eszében: mi lesz vele, ha én is elhagyom? Az anyai szeretet hihetetlenül találékony: éles kődarabbal megsebezte mellét és saját vérét adta gyermekének, hogy el ne pusztuljon, míg elül a vihar és megjön a segítség.

A) Az életet sokszor hasonlítják háborgó tengerhez. Viharok dúlnak, alattomos szirtek lapulnak utunkban, lelki éhhalál fenyeget; de íme: az Úr Jézus megnyitja saját szívét és saját szentvérével táplál, erősít minden küzdelemben.

Ez a szent áldozás fönséges jelentősége és értéke a kísértések viharában küzdő minden lélek számára.

Alig van kor az emberi életben, mely veszélyekkel, viharokkal teljesebb volna, mint az ifjúi kor; alig vannak tehát évek, melyekben az eucharisztikus Üdvözítő segítségére jobban rászorulnának, mint a fejlődő ifjúkor éveiben.

Az áldozásban minden lelki nagyságnak, erőnek forrása fakad, minden korok legelső pedagógusa beszél a lélekhez, leszáll a lélekbe s az áldozást követő percek

[1] A chicagói euch. kongresszus magyar szakosztályában 1926. ún. 22-én elmondott beszéd.

titokzatos csendjében végzi a léleknevelés legigazibb munkáját, azokban a lángoló szeretettől tüzes percekben, amikor az akarat tetté érik, a jó föltétel valósággá elevenül s acélossá edződik az eddig bátortalan jó szándék.

Az áldozás adja meg a keresztény nevelésnek a természetfölötti szépség és hatóerő sajátosságát. Oly pedagógiai érték ez kezünkben, amihez csak megközelítőt is, egyetlen nevelési rendszer sem tud felmutatni. Az áldozásban az emberi személyiség a legközelebbi viszonyba, tényleges érintkezésbe jut az isteni Mesterrel.

Maga az Úr legjobban festi le ennek a hatását, mikor a szőlővesszőben keringő életnedv erejéről beszél. Isteni erők kelnek ilyenkor az emberben, amelyek mind a tökéletesedés felé dolgoznak bennünk s ezáltal természetfölötti könnyítést visznek be minden nevelési munka végcéljának: a jobbulásnak elérésébe.

A szentáldozás nevelő hatása teljes erejében azonban csak úgy érvényesülhet, ha megvannak hozzá bizonyos szükséges előföltételek.

A szentáldozásban akkor is magunkhoz vesszük ugyan az Urat, ha kevesebb készüléssel s nem egészen megfelelő diszpozícióval járulunk a szentséghez; mindamellett az elnyert kegyelem mértéke is, de meg az áldozás nevelő hatása is hasonlíthatatlanul nagyobb, ha ifjaink előkészítésénél bizonyos psychológiai feltételeket nem hagyunk kiaknázatlanul.

B) Mindenekelőtt is meg kell állapítanunk, hogy *maga a gyakori áldozás ténye még nem kezesség annak hatása mellett is;* és alapjában elhibázott volna annak az ifjúsági lelkipásztornak az eljárása, aki megelégednék azzal, hogy az ifjakkal a gyakori áldozást csak megkezdeti. Ha nem igyekszünk bennük a szükséges lelki hangulatot is megteremteni, gyakori áldozásuk gyümölcstelen marad, csakhamar megszokottá, majd unalmassá lesz s a rövid életű kísérlet hamarosan abba is marad.

Az ifjúság áldozását igyekeznünk kell tehát minél öntudatosabbá tenni! Csak az az ifjúság nyerhető meg tartósan a gyakori áldozás eszméjének s csak az fogja magába nevelő értékké feldolgozni a Krisztussal való gyakori találkozást, amelynek lelkében mélységes, *rajongó tisztelet él Krisztus Urunk iránt*, amelyik előtt Krisztus nem elmosódott kép, nem régi történelmi emlék, hanem amelyik mindenütt sóvárogva szívja magába Krisztus egyéniségét, amelyik ha akarna, sem tudna menekülni a mindenütt rá-

boruló Krisztus szeretete elől, amelyik Krisztusra hallgat, amelyik Krisztusért él, minden szavát s tettét Krisztus szavához s tettéhez méri, amelyik az Ő szeme előtt örül s dolgozik, pihen vagy fárad, vagy amelyik ifjúság lelkében Krisztus Urunk alakja ma is lüktető erő, eleven valóság.

Akinek sikerül az ifjak lelkében ilyen eleven Krisztusszeretet lángját fellobbantani, annak a gyakori szentáldozást már nem kell sokat ajánlgatnia s az áldozás utáni percek gyümölcsös felhasználásáért nem kell sokat aggódnia. Mert akkor az ifjú lélek sóvárogva fog epekedni a pillanat után, amelyben ezt az ő annyira szeretett Mesterét lelkében üdvözölheti. Az áldozás sem lesz számára valami lelki tétel passzív befogadása, hanem életet hozó aktív vallási élmény, annak a nemes szándéknak, amit a gyónásban kezdet, megtermékenyítése, betetőzése.

C) Krisztus nagy szeretete mellett aztán arra kell igyekeznünk, hogy ifjaink **eleven, friss, tüzes hálaadást végezzenek.** Ezt pedig úgy érjük el, ha *kellő anyagot adunk az áldozás utáni beszélgetéshez*, amit a hozzájuk betért Megváltóval folytatnak.

Az erre vonatkozó gondolatokat leghelyesebb a gyónási intelemhez kapcsolni. Amint a gyónási intelem is csak akkor éri el a célját, ha az általános szólamok felhőiből a konkretizált, világosan kitűzött egyéni cél szolgálatába ereszkedik alá, épúgy a jó áldozáshoz is szükséges, hogy ne csak arról beszéljünk az ifjúnak, hogy «Krisztus» jön hozzá, hanem konkrét alakban, ennek, vagy amannak az evangéliumi jelenetnek Krisztusa, akire annak a küzködő léleknek leginkább szüksége van. Konkrét alakban kell rámutatnunk, hogy mit jelent a szentségi Krisztus jelenléte annak a fejlődő, vergődő, ezernyi nehézséggel küzködő ifjú léleknek. Nem is gondolná az ember, hogy minő nevelő hatással lehetne érvényesíteni azt a gondolatot, hogy az áldozásban Krisztust veszem a lelkembe s hazaviszem magammal.

a) Ezt a figyelmeztetést *a kisebbek részére* kb. ilyenformán gondoljuk: «Holnap áldozol, úgy-e? — Igen. — És tudod, ki megy hozzád a szentostyában? — Igen, az Úr Jézus! — Szereted őt? — Hogyne! — És meddig marad nálad? — Amíg nagy bűnt el nem követek. — Úgy van. És mondd, te olyan szívtelen volnál, hogy kizavarnád lelkedből az Úr Jézust? — Nem! Soha! — No látod, édes fiam, roppantul vigyázz, hogy minél tovább magadnál tarthassad az Úr Jézust. Mikor kimégy a templomból, az

Úr Jézus veled megy, benned lesz. És ha mégy az utcán: Velem az Úr! Micsoda gondolat: Velem az Úr! És bárhol vagy: Velem az Úr! Ha ma este lefekszel, kérdezd csak meg: Uram, velem vagy még? És hallani fogod: Még veled, fiam, ma vigyáztál magadra. Nézd, milyen szép lesz, minél tovább tudod ezt megtartani. Megteszed? — Megpróbálom!»

b) A *nagyobbakkal* pedig ilyenforma kincsgondolatokat közöljünk. Pl. «Nézd, fiam, te sokat küzködöl, hirtelen természeteddel, egyetlen rossz szót nem tudsz eltűrni; tudod, ki megy hozzád? Krisztus, az a Krisztus, akit mikor a kereszten csúfoltál, imádkozott ellenségeiért. Hát beszélj ehhez a szenvedő Krisztushoz s kérj tőle erőt gyengeséged ellen. Kevés olyan heves természetű ember lehetett még, mint aminő volt Marceau hajóskapitány. A legkisebb ellenmondásra felkavargott benne a méreg tüzes lávája és csak rettentő erőfeszítéssel tudta visszatartani magát. Küzdött, mindennap áldozott, de bizony a méreg még így is sokszor kitört belőle. Egyszer szóvá is tették matrózai, hogy lehet ilyen dühös, aki annyiszor áldozik. «Tudjátok meg — válaszolt a kapitány —, ha nem áldoznék oly gyakran, már mindnyájatokat régen a tengerbe szórtalak volna.»

Panaszkodol, hogy annyiszor félreértenek. Tudod, hogy ki megy hozzád? Az a Krisztus, akinek legszentebb szándékai törtek meg az emberek gonoszságán. — Nem sikerül semmi dolgod! Nézd, sikerült-e Krisztusnak? Annak a Krisztusnak, akit most magadhoz fogsz venni. Úgy-e, a legnemesebb élet után világcsúfjára, keresztre szegezve halt meg. Úgy látszott, mindent elveszített, pedig ezzel a halálával nyert meg mindent.

Egy tizenötéves diáknak egyszer csak fájni kezdett a lába. Hívják az orvost s az — a szülők irtóztató rémületére — csontszút állapít meg. «Itt nem segít semmi, a lábat le kell vágni», — így az orvos. «Nem, nem! — kiált a beteg — inkább meghalok.» Heteken át kérlelik, a válasz mindig ugyanaz: «Nem és nem!» Végre az édesapja letérdel az ágy előtt és így szól: «Fiam, kérlek téged, ha már magadért nem teszed, tedd meg legalább én értem». A fiú egy pillanatig némán néz apjára, aztán odanyujtja kezét: «Igen, apám, teérted. És most, doktor úr, tegyen velem, amit akar.»

Édes fiam, valahányszor a bűn szúja rágódik lelkeden, gondolj mennyei Atyádra. Megváltódra, aki nem ágyad előtt térdel, hanem a Kálvária keresztjén függ érted és így szól: «Fiam, engedd magadat meggyógyítani. Ha már ma-

gadért nem, hát én értem». És akkor nézz a keresztre és mondjad: «Igen, teérted Uram. Tégy velem, amit akarsz». És tudod, mit tesz?! Lefűrészeli bűneidet a gyónásban, de ne félj, nem fog fájni. Orvosságot fog beadni neked, de ne félj, nem lesz keserű, hiszen saját szent teste és vére az, mellyel gyógyít, hogy a bűn betegségéből való felépülésed után tiszta és erős lelkű, hozzá hűséges fia maradhass.

Sok a kísértés? Menj gyakran áldozni. Régen hozzászoktál egy bűnhöz s most nem tudsz tőle szabadulni? Menj gyakran áldozni. Jobbá akarsz lenni, előhaladni a jellemnevelésben? Menj gyakran áldozni!

Ilyen gondolatokkal lehet gyümölcsözővé tenni az áldozást. Nem túlnehéz ilyen megfelelő gondolatokra akadni; az a pap, aki saját lelkiállapotára gyakran keres hasonló jelenetekből erőt és vigasztalást Jézus életében, könnyen fog ilyeneket találni gyónói számára is.

b) Esetleg más módja is lehet az öntudatos áldozásnak, amely szintén alkalmas arra, hogy megóvjon az egyhangúságtól s gépiességtől, *megbeszélni a nálunk levő Krisztussal, hogyan akarjuk a gyónásban föltett konkrét jószándékunkat a következő napokban megvalósítani.* Ismerem azokat a veszélyes alkalmakat, amelyeken főhibámba bele szoktam esni; a következő napokban itt meg itt kerülhetek ilyen helyzetbe; nézd, Uram, akkor majd így fogok tenni, ezt fogom mondani, eddig megyek s tovább nem stb.

Sőt jó, ha az ifjú egy pár gondolatot egész konkrét szavakban megfogalmaz magának, amelyek majd a kísértés idején eszébe jussanak s támogassák föltett jószándékát.

c) Szintén haszonnal terelhetjük az áldozók figyelmét személyes lelki ügyükön kívül, *mások lelki javára*, vagy valami közérdekű egyházi ügyre. Ajánlják fel áldozásukat pl. szüleikért, kik már régen nem gyóntak, beteg testvéreikért, valami nyilvános botrány megengesztelésére, a nagy háborúban elesettekért, a missziós papok munkájáért, azokért, akik ma vívják halálküzdelmüket stb.

Az áldozásnak ez az «aktív» módja nemcsak kibővíti az ifjak imádságos gondolatainak tartalmát, hanem apostoli szellemet is ébreszt bennük.

d) Nagyban elősegíti az áldozáshoz szükséges lelkület megszerzését, ha az ifjakat hozzá tudjuk szoktatni, hogy minden áldozásért, az Úr Jézusnak az áldozásnál tanusított leereszkedő szeretetéért, áldozás előtt, vagy után, valami — ha még oly kicsiny — *áldozatot hozzanak.* Minden nap

bőven ad alkalmat az ifjúnak ilyen áldozatos köszönetre, egy kis lemondásra, önmegtagadásra, önfékezésre s hasonlíthatatlanul bensőbb lesz a lélek egyesülése Krisztusával, ha ilyen kis, személyes áldozat után fogadja Őt magához.

Általában hangoztassuk előttük, hogy nem annyira a lelki nekilendülésben, fellángolásban töltött több-kevesebb perc a legjobb hálaadás s előkészület a következő állomáshoz, hanem az egész napi s heti viselkedésünkben megnyilatkozó *következetes, nem alkuvó keresztény lelkület és élet!*

*

Kedves Testvéreim!

Nézzünk végig gondolatban egy cirkuszelőadást Nero császár idejéből. Kicsiny embercsapatot hajtanak az aréna közepére. Ősz, törődött férfiak, anyák csecsemővel karjukon, gyönyörű leánykák, fiatal fiúk. Köröskörül könyörületlen embertömeg . . .

Megnyílik egy csapóajtó s a sötét mélyből előrohannak a napok óta éheztetett oroszlánok . . .

És a keresztények ott a középen? Reszketnek? Könyörögnek? Ó, nem! Imádkoznak, énekelnek, örvendenek, mintha menyegzőre mennének. Csodálatos dolog! Rájuk rohannak a fenvadak, csattog a hegyes foguk, eleven húst tép körmük . . . és ők — tekintetük égre szegezve s arcukon mosollyal csak énekelnek.

Honnan merítették ezek a százezrek ezt a hihetetlen erőt? «Állhatatosak voltak a kenyértörésben (áldozásban) és az imádságban», mondja róluk a Szentírás.

Mikor a szaracénok Assisi várát ostromolták és már győzelmi mámorban kúsztak fel a falakra, Szent Klára kezébe vette a monstranciát, az oltáriszentségtartót és megjelent a falakon. Az Oltáriszentségből vakító sugár tört elő, amelytől a falakra kúszó szaracénok megszédülve hulltak a mélybe. Megfutamodott az egész támadó sereg, az assisi kis kolostor, a buzgó vallásos élet kis vára megszabadult.

Minden tiszta lélek vára, kedves lakóhelye az Úr Istennek. Miben lesz segítségük ifjainknak, ha rendetlen ösztönök s a világ kísértéseinek vad szaracénjai tombolnak lelkük várfala előtt? Mi másban, mint az Oltáriszentségben! Vigyük gyakra ifjainkat az eucharisztikus Krisztushoz és akkor le fogják győzni a világ kísértéseit.

Áldozni annyit jelent, mint győzni s aki eszi az ő testét és issza az ő vérét, annak örök élete vagyon. Amen.

Eucharisztia és a nevelés.[1]

Az eucharisztikus gyűlés rendezősége arra kért, hogy «Eucharisztia és nevelés» címmel tartsak előadást. Kedves feladat s fontos feladat. Kedves feladat, mert hiszen az az Üdvözítő, aki földi életében oly gyöngéd szeretettel karolta át a gyermekeket, hogy még az elfáradt estéken is magához engedte őket, ez az Üdvözítő bizonyára ugyanily meleg szeretettel viseltetik irántuk az Eucharisztia szentségi leple alatt is. De fontos feladat is, mert ma, amikor a gyermek s az ifjúság megnyeréséért egymással szembenálló világnézetek óriási erőfeszítéssel dolgoznak, s amikor a gondos szülők homloka aggodalmasra redőződik, ha a serdülő gyermekük lelkét környező ezernyi veszélyre gondolnak, ma kétszeresen fontos, hogy mi nevelők, szülők, tisztában legyünk, mily megbecsülhetetlen nevelői kincs kezünkben az Oltáriszentség.

Három kérdésre szeretnék tehát megfelelni: I. Mi a nevelés célja? II. Mint segít az Eucharisztia a nevelésben? III. Mint lehet a gyermekekkel megkedveltetni az Eucharisztiát?

I. Mi a nevelés célja?

Hogy mit jelent az Eucharisztia a nevelés szempontjából, azt csak akkor tudjuk világosan átlátni, ha világosan áll előttünk, mit is értünk a nevelésen, **mi is a nevelés célja.**

Mikor az Isten ártatlan, kis, csöpp gyermeket a szülőknek átadja s rájuk bízza, hogy ideális katolikus embert neveljenek belőlük, vajjon mit bízott reájuk? Angyalt? Kis angyalkát? Sokszor hallja az ember, hogy Isten kis angyalt adott a szülőknek. Hát hiszen kedves szólásmód ez, poétikus kifejezés, de — sajnos — nem fedi a valóságot! Ha a tényeknek megfelelően akarunk beszélni, ezt kell mondanunk:

[1] A XXI. Országos Katolikus Nagygyűlés eucharisztikus ülésén 1929 okt. 28-án tartott előadás.

Szülők! Mikor gyermeket kaptok, az Úr Jézus rátok bízott — egy angyalt? nem; *hanem egy embert;* igaz: a keresztségben tisztára mosott lelkű embert, de mégis csak embert, az eredeti bűn következményeképp meggyöngült akarattal, rosszat szerető hajlamokkal született embert; embert, akinek lelke ma még se jó, se rossz; embert, akinek lelkében csirák szunnyadnak: jók is, rosszak is — és tőled függ, tőled, szülőtől, tőled, nevelőtől, hogyha majd észreveszed, hogy évek jártával a reád bízott gyermek lelkében, a te szent virágos kertedben előbújnak a jó és rossz csirái, ott állsz-e majd segítségeddel, útmutatásoddal, tanácsoddal, szereteteddel a jó és rossz harcát vívó gyermeked lelke mellett.

Ime, *ez a nevelés!* Az ember születésekor se nem angyal, se nem ördög; de azzá lesz halála után; egyikké vagy másikká, üdvözült vagy elkárhozott lélekké s azzá lesz aszerint — és ez a szülők döbbenetes felelőssége —, amint a neveléssel Istentől megbízott szülőknek, tanítóknak sikerül fejlődését helyes úton tartaniok. Most egy óriási gondolatot fejeztem ki; hogy valaki mennybe jut vagy elkárhozik, Istent örökké látja vagy Tőle örökké elszakad, nagyrészt az dönti el, hogy gyermekkorában szülei, nevelői megtettek-e mindent lelkének helyes fejlesztéséért.

Nos hát, ha a nevelés ennyire fontos, hát hogyne érdekelne minket a kérdés.

II. Miben segíti nevelői munkánkat az Eucharisztia?

Akarjátok tudni, mily segítség az Eucharisztia a nevelésben? Olyan segítő erő, amelyhez semmi más fogható e világon nincsen. Cukor és korbács, dícséret és szidás, jutalom és büntetés, rábeszélés, térdepeltetés . . . semmi, semmi, nem nevelői érték, ha összehasonlítjuk az Oltáriszentség vételével, csak egyetlenegy jól végzett szentáldozással, amikor az a gyermek tudja, érzi, hogy isteni Mestere, Ura, Atyja, legjobb Barátja jön hozzá, aki előtt kipanaszolhatja magát, aki részvéttel van minden küzködése iránt, aki el nem taszítja magától, még ha elesett volna is, aki erőt ad neki, hogy ismét el ne bukjék.

Nézzük csak, mi történik a gyermek lelkében a szentáldozás előtt, alatt és után.

A) Mindenekelőtt is szentek s nevelő erejűek már azok a percek is, melyekben az ifjú **még csak készül a szentáldozáshoz.** Készül önismeretre nevelő lelkiismeret-vizsgálással, töredelmes bánattal s őszinte gyónással. Tudjátok-e, hogy mikor a gyermek gyónásra készíti lelkét, ez fölér lelke javulásában legalább egy évi neveléssel! Mikor a gyermek gyónáshoz térdel s elsírja fiatal lelke bűneit a lelkiatyának s ígéri, hogy soha többé, — ez többet javít rajta, mint bármilyen parancs vagy büntetés.

És ez még csak előkészület a szentáldozáshoz!

B) Nos és aztán jön a *fönséges pillanat:* **a szentáldozás!** Mennek a gyermekek különféle korban a szentáldozáshoz és különféle hasznot merítenek belőle.

a) Képzeljük el pl. azt az egész kis gyermeket, aki még nem ébredt tudatára a tragikus emberi sorsnak, a lelkünkben lappangó megosztottságnak. Mily fönséges hatással védi, melengeti az Oltáriszentség *az ilyen romlatlan lelkében a természetfölötti élet szépségeit!*

X. Pius pápa előtt az a káros szokás harapódzott el a szülők között, hogy gyermekeiket nem engedték az első szentáldozáshoz 10—12 éves koruk előtt, mert — mint mondották — «még olyan naiv kis gyermek az ő fiuk, az ő leányuk még olyan romlatlan, még nem is tudja, mi az a bűn?» Hála Istennek, hogy nem tudja! Csak vigyétek akkor a szentáldozáshoz; épp akkor, amikor még nem tudja, mi az a bűn! Minden, gyermeke helyes lelki fejlődéséért aggódó szülőnek ezt tanácsolnám: Vigyétek gyermekteket már oly korán az első áldozáshoz, amikor annak ártatlan mosolygását még zavarosra nem borzolta az utcagyermekek, rossz társak példája és a benne ébredező rendezetlen ösztönök féktelenkedése.

b) Fejlődik a gyermek, de nőnek a reázúduló kísértések is. Akik az ifjúsággal közelebbről nem foglalkoznak, nem is sejtik, mennyi levertség, elkedvetlenedés, küzködés, harc dúlhat egy ifjú lélekben. Most küldjük főkép áldozni őket! Sok a kísértése az ifjúnak? Küldjük gyakran áldozni! Talán erőt vett rajta egy bűn, hosszú megszokottság bilincseibe verte? Küldjük áldozni! Az áldozásban minden lelki nagyságnak, erőnek forrása azért fakad, mert minden korok legelső nevelője száll a lélekbe s az áldozást követő percek titokzatos csendjében végzi a léleknevelés legigazibb munkáját: tetté érleli a jó szándékot, acélosra edzi a gyönge akaratot, valósággá eleveníti a jó föltételt.

Eljönnek a serdülő kor tomboló évei, amelyekben úgy érzi az ifjú, mintha nem is vér folynék ereiben, hanem tüzes láva sisteregne azokban. Az életet sokszor hasonlítják háborgó, viharos tengerhez; de alig van kor ebben az emberi életben, mely veszélyekkel, viharokkal teljesebb volna, mint a serdülő kor.

Ki fog itt segíteni? Ki más, mint az Üdvözítő s mi más, mint a szentáldozás! Azok a fönséges percek, melyekben az ifjú elimádkozhatja: «Uram, pokoli tűz emésztő lángja kavarog bennem: de Te azt mondtad, hogy Te vagy a szőlőtő s mi a szőlővesszők s most beoltottam a Te tiszta, isteni véreddel ezt a rossz vesszőt és Uram, Uram ne engedd, hogy hűtlenné legyek Hozzád!» Igen! Senki más, mint az a bűnnel, kísértéssel viaskodó ifjú, nem látja világosabban, mennyire igaza van a német költőnek, hogy az Oltáriszentség béke a háborúban, győzelem a harcban, segítség a bajban, élet a halálban:

Der Friede im Krieg,
Im Kampfe der Sieg.
Die Hilfe in Not,
Das Leben im Tod.

C) És mily fönségesen ki lehet használni nevelésünk céljaira **a szentáldozást követő órák s napok ihletett hangulatát is** éppen a gyakori áldozás eszméjével.

a) Azzal, hogy hozzászoktatjuk az ifjakat, hogy *egy gyónás után napokig, hetekig menjenek áldozni.* Az őskeresztények ritkábban gyóntak, de minden szentmisén áldoztak. Mi lehetne ma is más eszménye a lelkipásztorkodásnak? Nem az, hogy sokszor menjünk gyónni, hanem hogy a gyónásban visszanyert tiszta lelket minél tovább őrizzük meg; azaz másszóval, hogy *a kegyelem állapotában maradjunk.*

A kegyelmi állapot megőrzése küzdelembe kerül. A test, a világ s gonosz lélek kísértései közt sértetlennek maradni, ehhez nagy küzdés, ellenállás, vigyázat kell.

Ki nem látja, micsoda fönséges nevelői erő rejlik abban, ha az ifjú vállalja a kemény harcot csak azért, hogy holnap is, meg hetek után is áldozni mehessen. Tanítsuk is meg őket arra, hogy a legjobb hálaadás s a legszebb előkészület nem a pár percnyi ima fellángolása, hanem az egész napi s heti viselkedésében megnyilatkozó, következetes, bűnnel harcoló keresztény élet.

b) És még valamit! Tudjátok, mit ád még a szentáldozás az ifjú léleknek? *Örömet, vidámságot, jókedvet!*

Igen, jókedvet! Márpedig kinek van nagyobb szüksége a jókedv éltető erejére, mint a fiatal, fejlődő léleknek? Minek kell jobban a napfény, mint a fiatal, fejlődő palántának? Minden fiatal lélek érzi is, hogy neki öröm az éltető eleme. Jaj, ne nézzük hát tétlenül, mint keresik az örömet a dorbézolásban, léhaságban, erkölcsi fertőben, hanem vezessük őket az igazi örömnek legtisztább forrásához, az Eucharisztiához. Tanítsuk meg őket arra, hogy áldozás után elkiáltsák az ifjúság csodás apostolának, Don Bosconak kedvenc szavait: *Sia allegro!* Most aztán rajta, légy jókedvű! Kinek arcáról kacaghatna inkább a csilingelő jókedv napsugaras nevetése, mint az áldozásról jövő gyermekek lelkén!?

c) És hadd beszéljek — Testvéreim! — még egy hatásáról a szentáldozásnak. Ott térdel az ifjú, most vette magához az Úr szent testét, tenyerébe hajtja homlokát s imádkozik. És most halkan, csendben mintha szólna hozzá az Úr: «Fiam, leányom! Nézz körül a világban: mennyi az aratás s kevés a munkás. Tudnál-e engem jobban szeretni, mint mások? Tudnál-e értem több áldozatot hozni? *Tudnál-e az én papom, apácám lenni?*

Igen: a gyakori áldozás a papi s apácai hivatásnak is első biztosítója, mert a gyakran áldozó ifjú lelkében lel legkönnyebben visszhangra az Úr hívó szava.

Tudom, hogy itt most kényes témát érintettem meg; mert vannak a világon olyan emberek is, akik ezt fogják mondani: No, ha a gyakori áldozás papnak viszi a fiamat, apácának a leányomat, akkor meg pláne nem engedem őket áldozni! Nyiltan szóvá akarom tenni ezt a ferde felfogást, hiszen nem rólatok van szó, akik itt vagytok. Vannak családok, főleg úri családok, ahol a fiú járhat mulatni, nem baj; reggel vetődik haza, nem baj. A leány folyton a mozit bujja, a korzón mutogatja magát, nem baj. Egyedül megy bálba s hajnalban egyedül jön haza, nem baj. De ha *pap vagy apáca akarna lenni*, no hát ez a legnagyobb csapás!

Egyszer jött hozzám egy okos, ügyes, élénkeszű, buzgóságtól égő ifjú: Pap szeretnék lenni! — mondja.

Nagyszerű! Hiszen éppen ilyen fiúkra van ma égető szükség! Nem a maflákra, élhetetlenekre!

— Pap szeretnék lenni, igen; de édesanyám nem engedi. Mindent megkísérelt, hogy lebeszéljen ... Mikor aztán semmi sem használt, ezt mondta: Különben is, most akarsz te pap lenni? A kereszténység már lejárta magát ... most már új vallás fog jönni.

Meg kell említenem, hogy tanult, előkelő, jómódú családról van szó, akiknek van vagy ezer hold földjük, de az anya nem akarja elviselni a gondolatot, hogy fia nem fog gazdálkodni.

Úgy szeretnék ezzel az anyával csak egy negyedórát beszélni!

— Hát gazda lesz a fiad . . . Nagyszerűen fog gazdálkodni, hiszen okos, eleven fiú . . . Mikor aztán meghal, az ezer holdból kétezer lesz — nincs tovább. De ha pap lett volna! Ezer meg ezer lelket ment meg, akik akkor is hálásak neki Isten előtt, mikor a kétezer hold már régen elúszott, az ősi kúria összeomlott . . .

Hát mondjátok, micsoda szerencsétlenség van abban, ha egy családból az Úr Jézus homlokon csókol egy fiút, eljegyez magának egy leányt: Fiam, leányom, tudnál-e te engem jobban szeretni; tudnál-e értem áldozatot hozni?

«Hogy ő elveszett a világ számára!» Te anya, hát nem azt akarod, hogy fiad boldog legyen? És ha ő így lesz boldog! Soha nem fogom elfelejteni, mily hatással volt reám Amerikában, Bridgeportban, a temetőben egy egyszerű sírkő, amelynek minden felirata csak ez volt: «N. N. a priest' s mother», «N. N. egy papnak az anyja». Csak ennyi. De mily megnyugtató, biztató szavak ezek egy anya sírkövén! És hidd el, az ítéletkor többet fog segíteni szegény lelkeden pap fiad vagy apáca leányod, mint az a fiad, aki olyan gyönyörűen járta a tangót, vagy az a leányod, aki oly szép pirosra tudta ajkát kifesteni. Hidd el ezt nekem!

Ha azonban annyira fontos, hogy ifjaink örömmel s gyakran áldozzanak, néhány szóval még arra is rá kell mutatnom:

III. Hogyan lehet megnyerni ifjainkat az áldozás gondolatának?

Egyszerű igazságot mondok: Az az ifjú fog jól áldozni, aki szereti az Úr Jézust, szereti mélységes rajongó szeretettel. Tehát minél kisebb koruktól, minél többet beszélni nekik az Úr Jézusról, hogy nem elmosódott kép, nem régi emlék legyen isteni alakja, nem «hol volt, hol nem volt» . . . hanem: *ma is élő, eleven valóság*, akinek szeme elől, mindent átölelő szeretete elől, ha akarna, sem tudna menekülni, akire hallgat, akiért él, akihez méri minden tettét, szavát, aki neki legbizalmasabb barátja. Annak az ifjúnak,

aki *így* szereti Krisztust, nem kell sokat ajánlgatni az áldozást; az ilyen lélek sóvárogva fog epekedni a pillanat után, melyben ezt az annyira szeretett Mesterét lelkében üdvözölheti. Ime a keresztény nevelés nagy alapigazsága: *aki Krisztus szeretetére neveli gyermekét, az jól neveli!*

És látjátok, itt kell megemlítenem még egy újabb gondolatot. Eddig csak arról beszéltem, mint védi, javítja, erősíti az Oltáriszentség az áldozó gyermek lelkét. Hadd tegyek szóvá egész röviden még egy újabb gondolatot: mint teszi eredményesebbé a szülők nevelői munkáját, *ha ők is szeretettel s mély imádással veszik magukhoz az Oltáriszentséget.*

Jön egy panaszkodó apa és keservesen kifakad: «Tisztelendő úr, van egy 16 éves fiam, nem bírok vele. Arcátlan, feleselő, lusta, mit csináljak vele? Már mindent megpróbáltam . . .»

— Hát mit próbált vele? — kérdem.

— Csunyául leszidtam, szobába bezártam.

— Csak? — kérdem az apát.

— Nem; jól elvertem . . .

— Csak?

— Nem; térdepeltettem, böjtöltettem! . . .

— Csak?

Itt aztán reámnéz az apa: Hát mit tehettem volna még?

— Hát nézze, kérem, imádkozott már a fiáért? Voltak együtt gyónni? Térdeltek-e együtt az áldoztató rácsnál? Áldozott már maga ezért a rossz fiúért? Hogy az áldozás szent perceiben aztán elmondhassa: «Uram, vedd kezedbe ennek a szegény fiúnak útait» . . .

Eucharisztia s nevelés! És ha mégis csak rossz a gyermek? Ha nem fogad szót? Ha makacs? Akkor is sok kitartás, türelem s az Istennel nevelni! Higyjétek el nekem: Istennel nevelni jobban lehet, mint korbáccsal.

*

Mikor a szaracénok Assisi várát ostromolták, Szent Klára a várfalra fölvitte az Oltáriszentséget s ennek láttára — mint valami fénysugártól megvakítva — tántorodtak vissza a falra kúszó ellenséges csapatok. Mikor a világ kísértései s az ösztönös vágyak jogtalan követelései ostromolják gyermekeink hófehér lelki várát, miben lesz nekik menedékük, ha nem az Oltáriszentségben?

Tudjátok, mi lesz azokból az ifjakból, akik örömmel s gyakran áldoznak? Lesznek ifjak, akik győztesen tudnak

küzdeni a mindnyájunkban lappangó *rossz hajlamokkal szemben . . .*, akik *megállják helyüket* a világ reájuk zúduló kísértéseivel szemben . . ., akik *nem riadnak vissza* az áldozattól, ha az Úr a miséző oltárhoz vagy apácazárdába hívja őket . . . lesznek ifjak . . ., akik . . . hát igen, ezt még nem mondtam, de a végén hadd említsem ezt is: tehát lesznek ifjak, akik *reményei, büszkeségei ennek a földre taposott magyar hazának.* Ma sokszor imádkozzuk: «Hiszek Magyarország föltámadásában», de ezt a föltámadást senki más nem készítheti elő, csak az erkölcsös, becsületes, tiszta lelkű, munkára kész — tehát az áldozó ifjúság.

Kedves Testvérem! Utolsó szavam nem lehet más hozzád: Aggódol gyermekedért? Jól akarod nevelni? Boldognak akarod tudni? Beszélj neki sokat az Úr Jézusról, szeresd meg vele az Úr Jézust, vidd gyakran az Úr Jézushoz az Oltáriszentségben, s megadtad neki a legjobb nevelést: *erőt adtál neki földi küzdelméhez s jogot az örök élet boldogságához.* Amen.

Mit várunk az új nemzedéktől?[1]

Kedves Fiúk!

Mikor legelőször neszét vettem annak, hogy a Katolikus Hittanárok és Hitoktatók Egyesülete megünnepelni készül első ifjúsági könyveim megjelenésének tizedik évfordulóját, minden erőmből tiltakoztam a terv ellen. Utóvégre tíz esztendő még a mostani jubileum-járványos korban sem oly jelentős idő, hogy jogcímet adjon az ünneplésre!

Az Egyesület nagyrabecsült, agilis elnöke azonban nem tágított. Főleg volt egy olyan érve, ami aztán végkép leszerelte ellenállásomat.

— Itt nem embert, nem egyént fognak ünnepelni — mondotta —, itt egy szent gondolat győzelmes bemutatásáról lesz szó. Itt nem a «Levelek Diákjaimhoz» szerzőjét fogják megtömjénezni, hanem az az ifjúság, amelyik tíz év alatt e könyvek gondolatain növekedett s azok útmutatása szerint igyekezett megközelíteni a keresztény és magyar ifjú ideális típusát, ez az ifjúság szeretné a világba bekiáltani: «Testvérek, fiatal testvérkéink, akik könnyelmű utakon keresitek a lélek alakítását, akiket léha gondolatok mozgatnak és sodranak magukkal, mennyire sajnálunk titeket! *Nézzétek, mily boldogok, mily büszkék, mily jókedvvel teljesek, mily munkakedvtől csattanóak vagyunk mi, akik fiatal lelkünk küzdelmes bárkájának sorsát rábíztuk a krisztusi élet lüktető sodrára!*» . . . Itt nem egy ember ünnepléséről lesz szó: itt a Krisztussal töltekezett ifjúság diadalmas örömét fogjuk énekelni! . . .

Így mondta az elnök úr és ez a kedves gondolat valóban megtörte ellenállásomat.

1. Most azonban — Kedves Jó[5]Fiúk! — az imént elhangzott tizennégy üdvözlő beszédnek végén azt látom, hogy a tervet teljes egészében valóraváltani nem volt lehetséges. Bizony jöttek itten tömjénnel megrakott csomagok a szerző nevére is; és bármily szeretettel és lekötelező kedves-

[1] A Kat. Hittanárok Egyesülete által rendezett ünnepségen, 1929 nov. 17-én mondott beszéd.

séggel adták is azokat postára, feladóik ne vegyék zokon, ha ezekre ezt írom: «*Vissza! Címzett nem fogadta el!*» Vagy talán — hogy udvariatlanság ne legyen a dologban — inkább ezt írjuk a dícséret csomagjaira: «*Címzett tovább küldi az Úr Jézus felé*».

2. Kicsendültek azonban az üdvözlő szavakból azok a szent gondolatok is, amelyek mai ünnepségünknek valóban megadják jogosultságát: *az Úr Jézus keblére símuló léleknek győzelmi himnusza, a krisztusi életet megtapasztaló s magában boldogító valóságra váltó új nemzedéknek örömtől csattanó hitvallása!*

Ó, igen: ez már ünnepelni való téma! S mit tagadjam: magamnak is a legbensőbb örömek forrása. Hiszen, ha a «Levelek Diákjaimhoz» kötetei valóban segítségére voltak a fiatal lelkeknek, hogy a fejlődő évek bizonytalan, ködös útvesztőjében megóvják őket a félrelépéstől; ha a mi drága fiaink az erkölcsi emelkedés s lelki nemesedés útjában álló tömérdek akadály közt biztatást s erőt merítettek ezekből a könyvekből, nem szabad-e ezen a szerzőnek is örülnie s nem kell-e térdreborulva imádkoznia Istenhez: *Deo gratias! Köszönöm, Uram, hogy így történt! Köszönöm, hogy erre a fönséges munkára az én gyenge tollamat méltattad!*

3. Tudjátok ti — Édes Fiaim —, hogyan keletkeztek ezek a könyvek? Hogyan vetődött föl bennem ezeknek terve? Azt hiszem, senki sem tudja; mert hiszen ez egészen magánügy, erről soha senkinek nem beszéltem. De úgy érzem, hogy megint csak a nagy eszmének szolgálok, ha a mostani megilletődött percekben elmondom, *hogy jöttem én e könyvek megírásának gondolatára?*

Ha most, az évek rétegein át, emlékezetem ásójával szállok lefelé, a tíz év alatt terebélyes fává növekedett gondolat gyökerei felé, hát tudjátok, hová visznek a legvégső gyökerek? *A világháborúba!* Le a szerb harctérre, fel a Kárpátokba, Galiciába, Oroszországba, ahová tizenöt hónapon keresztül állított kötelességem, s ahol együtt kellett élnem, étkeznem, laknom és aludnom a hadbavonult intelligens fiatalsággal. Orvosokkal, gyógyszerészekkel, tisztekkel, különféle diplomájú fiatalokkal s férfiakkal zsúfolt egy fedél alá a téli éjszaka. Nemhogy különbejáratú szobám nem volt, de különbejáratú szalmazsákom sem. hanem aludtam, ahol hely jutott: rutén kunyhó kemencéjének padkáján, falusi szatócs levegőtlen szobájában, községháza tanácstermében, szérűben búzakeresztek között . . . És ugyanott éltek velem együtt

egyetemet végzett fiatalok... És amit ezalatt a 15 hónap alatt tőlük hallanom kellett, az a beszédjükből, terveikből, céljaikból s életmódjukból kiáradó ásító üresség s erkölcsi léhaság, az reám, a három éve fölszentelt tapasztalatlan, fiatal papra, döbbenetes kinyilatkoztatás volt. *Névtelen fájdalom szorította össze szívemet.* Még akkor nem tudtam, mi lesz a következménye ennek az elkeseredésnek. Ma már tudom. Ma tudom, hogy ha a háborúból hazatérve nemsokára nekiültem ifjúsági könyveim írásának, akkor ehhez az első lökést — bár tudat alatt — keserű harctéri tapasztalataim adták. Csak ma tudom megokolni, miért oly sorban választottam a témákat, amint azokat megírtam. Mert ezeknek hiánya pusztított legjobban harctéri embereink közt és mert lángolt bennem az elkeseredés: akármi lesz a háború vége, de *ifjúságunkat ezután is ily lelki sivárságban felnőni — ezt nem engedhetjük!*

Ime — Édes Jó Fiaim —, a «Levelek Diákjaimhoz» születése:

És miért mondtam el most ezt ebben a kedves pillanatban? Azért, hogy ha eddig is tetszettek a könyvek és szívesen olvastátok, mert kiéreztétek a sorok mögött értetek aggódó szeretet lüktetését, most annál szentebb komolysággal olvassátok azokat, mert tudjátok, hogy egy tisztább erkölcsű, nemesebb célkitűzésű, ideálisabb magyar ifjúság tüzes vágya iratta azokat.

4. Tudjátok, tulajdonképen *minek tartom én a «Levelek Diákjaimhoz» könyvsorozatot? Egy jól működő hullámszűrőnek.*

Úgy-e, akinek itt Pesten többlámpás rádiója van, úgy-hogy a külföldet is tudja venni, sokat bosszankodik amiatt, hogy Pestet nem bírja legyűrni. Nyugodtan szeretné élvezni valamelyik külföldi állomást, de Pest folyton belebeszél. Mennyivel más lesz a dolog, mihelyt hullámszűrőt állít gépe elé, nyakoncsípi a nem kívánt, zavaró lakihegyi hullámokat s csak azt ereszti át, amit akar.

Nohát a «Levelek Diákjaimhoz» ilyen lelki hullámszűrő akar lenni. A fiúkban imponálóan sok jóakarat van; szeretnék egészen odaadni lelküket a mennyország leadó állomásáról jövő isteni hullámoknak, de folyton beleszól Lakihegy, vagyis ez a földi élet és zavarja őket. Nos hát, elébe a «Levelek Diákjaimhoz» köteteit! Most beállítom hullámcsapdának «*A tiszta férfiúság*»-ot és az lefogja az ösztönös élet rendezetlen dzsungeljéből előtörő, vért rothasztó, élet-

kedvet fagyasztó hullámokat s nem engedi át, csak azokat, amelyek a tiszta élet magaslataira vezetnek. Most beállítom «*A művelt ifjú*»-t és az lefogja a felületesség, durvaság, kényelem és lustaság hullámait és csak a kedvességre, szolgálatkészségre, udvariasságra nevelőket, a munkára serkentőket engedi át. Beállítom «*A jellemes ifjú*»-t és az lefogja a jellemképézés ellenséges hullámait s csak az akaratot edző, érzelmeket nemesítő gondolatokat engedi át. Persze az így átszűrt hullámok igen gyöngék, messzi leadótól jönnek: föl kell azokat erősíteni. Visszacsatolunk! «*A vallásos ifjú*» és a «*Krisztus és az ifjú*» valóban visszacsatol minket minden energia, élet, öröm, munkakedv ősforrásához: az Úr Istenhez.

Ime, Kedves Fiaim, amint ezeket a könyveket elgondolom magamnak!

5. Mit akarnak ezek a könyvek? Mily új nemzedéket akarnak nevelni? *Új nemzedéket, amelynek mélyebb a vallásossága, tisztább az erkölcse, fényesebb a szeme, áldozatosabb a hazaszeretete, mint a régié volt.*

Mélyebb vallásosságot! Meg akarják értetni ezek a könyvek, hogy az az ifjú, aki küzködő, hányódó, viharban érő lelkét a benső, mély vallásos élet melegével helyezi a mennyei Atya áldott kezébe, hogy csak az az ifjú jut el az ideális élet magaslatára.

Tisztább erkölcsöt! Meg akarják értetni ezek a könyvek, hogy csak abban az ifjúban gyülemlik fel a diadalmas fiatalság feszülő energiája, aki a rendezetlen ösztönök hiéna-üvöltései közt is vérnélküli vértanusággal tud kitartani a tiszta férfiúság szent eszménye mellett.

Fényesebb szemet! Hirdetik ezek a könyvek, hogy minden fiatal lélek epedve szomjazza ugyan az öröm, jókedv, vidámság forrásait, de hogy a legszentebb örömek forrássa csak azokban az ifjakban fakad, akiknek szeme mögött egy tiszta lélek csillagfénye ömlik e sötét világra.

És végül: *áldozatosabb hazaszeretetet!* Segíteni akarnak ezek a könyvek abban, hogy ifjainknak ne csak ajkán éljen a haza szent neve, hanem égjen lelkükben a szent törekvés ideális életükkel szolgálni a hazát. És ha igaz, hogy aki az ifjúságért dolgozik, az hazánk jövendőjét építi, akkor talán nem szerénytelenség, ha hiszem, hogy e könyvek szolgálatot tettek édes hazánknak is; annak a hazának, amelynek jövője az ifjúság jelenétől függ.

Nemrégiben olvastam a hírt, hogy az egyik liverpooli katolikus cserkészcsapat idősebb tagjai testületileg jelent-

keztek a város kórházainak központi igazgatóságánál s felajánlották vérüket, ha valamelyik betegnek vérátömlesztésre volna szüksége. És büszkén mondja a híradás, hogy a vett vérvizsgálat után valamennyi jelentkező ifjú vérét alkalmasnak, tisztának találták. Van-e nagyobb kincse egy nemzetnek, mint az el nem tékozolt erejű, tisztavérű ifjúsága? *Hiszen ha Isten kegyes akar lenni egy néphez, tisztalelkű ifjúságot ajándékoz neki!*

Ifjúsági könyveim első kötete, «*A tiszta férfiúság*» eddig magyar nyelven megjelent 17.000 példányban. Ha egy könyvet csak két fiú olvasott is el, akkor is elolvasta ezt 34.000 magyar fiú. A trianoni szerződés 35.000 magyar katonát hagyott meg ennek a csonka hazának; de hiszem, hogy hazaszeretet az is, ha e mellé a trianoni hadsereg mellé ugyanolyan számú seregét állítjuk az ösztönök hinárjai közt erős lélekkel rendet teremtő ifjúságnak, mert ezek énekelhetik jogos magabízással:

Fiúk, föl a fejjel, az óra közel,
Kel a magyar égen a hajnal!
Most kell az erős kar, a férfiú mell
Ezeréves acélakarattal!
Zúg, mint a harci trombita,
A Lomnic és a Hargita,
Értünk kiált, felénk süvölt,
Az ősi föld, a drága föld!

*

Mélyen Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Kedves Jó Fiúk! Élt egyszer valahol egy dalos madár, amelyik egy májusi reggelen belenézett a Napba, a fényes, meleg, ragyogó, éltető Napba... és ettől a látványtól soha többé nem tudott szabadulni. Akármerre járt: jó vagy rossz emberek között, illatozó réteken vagy fagytól hervasztott virágok között, mintegy elvarázsolva, mintegy elkáprázva, mintegy megbűvölten semmi másról nem tudott többé énekelni, csak az egyetlen Napról, annak fényéről, melegéről, éltető erejéről.

És meghallották a kis madárkák az öreg madár énekét és fölfigyeltek rája. Figyelték... megszerették... próbálgatták. Ó, milyen jólesett nekik ez a magasba emelő ének! Hiszen mennyi sötét ellenség ólálkodott körülöttük! Cifrálkodó mérges gomba illegette magát előttük, rejtett mocsarak alattomos zöld pázsitja kínálgatta élveit, de a kis madarak az ének közben megtanulták, hogy *nincsen öröm, erő,*

élet a nagy, hatalmas Nap nélkül és hogy egyetlen boldogság: az Úristen elkáprázott, kicsi kis madárkájának lenni.

És ezek a kis madárkák ma itt összegyűltek, hogy az öreg madárnak megköszönjék, hogy a győzelmes élet himnuszára megtanította őket. Az öreg madár azonban azt mondja nekik: Kicsi Kis Testvérkéim! Én csak azt daloltam el nektek, amitől a szívem úgyis túláradott.

«Az Isten küld, Testvéreim, tinéktek,
Hogy sugarai eleven tüzét,
Amik arcáról szemembe égtek,
Sugározzam csendesen szerteszét.
A testvéreknek, kik az éjben járnak,
Az Isten küldött szentjánosbogárnak.» *(Sík S.)*

Ne köszönjetek hát nekem semmit, drága kis madárkáim. Hanem kezdjünk egy közös énekbe. Ti is, meg én is daloljuk el; *Deo gratias! Hála neked, Uram, hogy így történt . . . Fogunk mi még Neked, Uram, tovább is énekelni . . .*

A katolikus ifjúság öntudata.[1]

Kedves Egyetemista és Főiskolás Testvéreim!

A világháború alatt és méginkább azóta oly szellemi krízis lázába sodródott az emberiség, amelynek arányait túlzás nélkül hasonlíthatjuk a reformáció vagy a francia forradalom szellemi földrengéseihez. Évszázados trónok és évezredes nemzetek összeomlásán kívül azonban összeomlott a háború előtti évtizedek durva, anyagelvű világnézete is; és ha gyászoljuk is azt a csapást, amely a politikai katasztrófák során földresujtotta a mi nemzetünket is, másrészt tagadhatatlan az örömünk annak láttára, hogy az önmagába dőlt materializmus törmelékes temetőin a katolikus reneszansz éltető forrásai szökkennek magasba.

A katolikus világnézet győzelmes hódításának egyik jele ez a mi mostani kétnapos kongresszusunk is. Hiszen ha néhány évtizeddel ezelőtt végignéztünk a katolikus hitélet frontján, megdöbbenve kellett észrevennünk azt a nagy lyukat, azt a tátongó ürességet, amely ott intelligenciánk helyét egy fekete folttal jelezte; míg ma, mikor most végignézek az egész országból idesereglett katolikus egyetemisták hitvalló tömegén, az «acies bene ordinata»-n, a jól rendezett harci él biztatása integet felém.

Két napos gyűlésezéstek programmjába a legaktuálisabb és akárhányszor kényes kérdések megtárgyalását vettétek fel. És számomra vár most a feladat, rámutatni arra, honnan veszitek azt a bátor öntudatot, hogy hozzá mertek nyúlni a legégetőbb problémákhoz is, a katolikus intelligens ifjúság öntudatos, hitvalló ünnepén rámutatni *a helyes katolikus öntudat lényegére és forrásaira.* Mondanivalómat két kérdés alá foglalom össze: I. **Miben áll a helyes katolikus öntudat?** és II. **miből táplálkozik az?**

[1] Az Országos Kat. Diákkongresszus résztvevőihez az egyetemi templomban 1931. május 10-én mondott szentbeszéd.

I. Miben áll a katolikus öntudat?

Mi hát az a katolikus öntudat?

Nagyszerű, felemelő érzés, hogy én annak az Egyháznak vagyok tagja — de eleven tagja s nem holt!, hite szerint élő tagja s nem száraz ág! —, tehát annak az Egyháznak tagja, amelyet az Úr Jézus alapított, amely 2000 év óta árasztja magából a legfinomabb lelkiség kultúráját, s amelynek sziklája rendületlenül magaslik ki századok harcának tomboló orkánjai közül.

Az Egyháznak vérzivataros küzdelmében kovácsolta egyik nagy fia a következő mondatot: «*Stat crux, dum volvitur orbis*», «forog a világ, de áll a kereszt!» Vagyis: Nemzetek lesznek s vesznek, eszmék tűnnek fel s merülnek feledésbe, nagy emberek, törekvések, gondolatok sziporkáznak fel a történelem égboltjára, mint vakító üstökösök, de épúgy, mint a rohanó üstökös a világürben, el is vesznek, letűnnek, elhalványulnak, — de minden mulandóságon túl, minden elmúláson túl, minden pusztuláson túl, minden változással, haldoklással, világ forgandóságával, ellenségével rágalommal, üldözéssel dacolva áll, áll rendületlenül, áll meg nem inogva, áll utat mutatva a Krisztus keresztje . . . Stat crux, dum volvitur orbis!

Tudjátok, kedves ifjú barátaim, ez a katolikus öntudat!

Tehát katolikus öntudat az, ha szeretem vallásomat, büszke vagyok rá s aszerint *élek!* Katolikus öntudat az, ha a nemzet regeneráló munkájából szívós kötelességteljesítéssel veszem ki részemet. Katolikus öntudat az, ha katolikus voltomat életemmel, gondolkozásommal bensőleg élem, s amikor kell, külsőleg is bátran megvallom.

Mi szégyelleni való volna is azon, hogy katolikus vagyok? Katolikusnak lenni annyi, mint az *abszolút igazság* gránitsziklájáit érezni lábunk alatt: van ezen restelleni való? Katolikusnak lenni annyi, mint az *erkölcsi rossznak* emelt homlokkal ellenállni; annyi mint kötelességemet teljesíteni, embertársaimat megbecsülni: van ezen rejtenivaló? Katolikusnak lenni annyi, mint a *szép élet forrásainál ülni* s meríteni; a katolicizmus *egészség* a lelki betegnek, *nyugalom* az elfáradtnak, *kenyér* az éhes léleknek, *fénysugár* a vaknak, *kikötő* a hajósnak, *erő* a küzdőnek, *koszorú* a győzőnek — mi van ezen restelleni való?

Mit szégyeljek a katolicizmuson? Egy 1900 éves dicső-

séges multat? 360 millió hittestvéremet? A katolikus kultúrát? A középkori dómok gótikus csodáit? Mit? Műveletlen népek megnyerését a civilizációnak? Szégyeljem, amit a katolikus vallás Magyarországért tett? Az emberi élet finomulását? Szégyeljem-e mindezt, vagy mikor erre gondolok, inkább elektromos áram szaladjon végig idegeimen s felcsapjam a fejemet: Ah! Hisz én is katolikus vagyok!

És itt — Kedves Barátaim — már elérkeztünk a második kérdéshez:

II. Miből táplálkozik katolikus öntudatunk?

Anélkül, hogy elbizakodottak lennénk, anélkül, hogy másokkal szemben fölényeskedőkké válnánk, szabad és kell is világosan tudatára ébrednünk azoknak az értékeknek, amelyeket a következetes katolikus élet az ifjúság számára jelent, s amelyek alapján gőg és büszkeség nélkül bár, de jogos öntudattal állapíthatjuk meg ezt a hármas valóságot: 1. mi vagyunk az erő, 2. mi vagyunk a remény, s 3. mi vagyunk a jövő.

Nem frázisok, nem nagyot pukkanó szóvirágok — szent igazságok!

1. Fiúk! Ti vagytok az erő!

Országépítő erő az az ifjúság, amely lángra szítja magában a hármas tiszteletet, melyet Goethe megkövetel a Wilhelm Meisters Wanderjahre-ban: Tiszteld, ami fölötted van: az isteni szent akaratot; tiszteld, ami alattad van: életed kezedbeadott sorsát; és tiszteld, ami benned van: a magasságok hívó szavát!

Ha valamikor talpraáll ez a megkínzott szegény magyar nemzet, hát az ilyen ifjúság, a testben és lélekben egészséges ifjúság, az öntudatos katolikus ifjúság fogja talpraállítani.

És ezért ti vagytok az erő *az ifjúság mai öngyilkosságával szemben.*

A háborút és forradalmat követő kor ifjúságának egy része olyan megdöbbentő jelszavakat tűzött maga elé, amit másnak, mint öngyilkosságnak nevezni nem lehet. Ti is halljátok ezeket a jelszavakat, hiszen itt röpködnek fülünk körül kábító zűrzavarban. «Harc a szülői tekintély ellen!» «Harc a nevelők tekintélye ellen!» «Sport, tánc és szabadszerelem!» «Az ösztönös élet korlátlan jogai!» «Próbaházasság!» «Weekendházasság», «Pajtásházasság!» . . . és így tovább . . .

Tömegek szédültek meg az ifjúság közül is e bűbájos jelszavaktól; tömegek fordultak frenetikus gyűlölettel a multból még reánkmaradt minden erkölcsi korlát ellen, — és mi lett a sorsuk? Mily szerencsétleneknek érzik magukat! Mily kitagadottaknak! Mily elhibázott életűeknek! Mennyire félreértetteknek, mily sivár, üres lelkűeknek! Fájdalmas, de meg nem cáfolható apológiáját adták ők a katolikus világnézet nevelő értékének, amely kemény ugyan, tekintélyelismerést s önfegyelmezést követel ugyan, örökös résenállást s az ösztönök fékentartását követeli ugyan, de cserébe ad az ifjúnak — mit? mosolygós arcot, tüzes szemet, nyilt homlokot, egyenes gerincet és mindezek fölébe: világgyúró akaratot!

Fiúk! Katolikus Fiúk! Ti vagytok az erő!

2. De tovább is megyek: **Fiúk! Ti vagytok a remény!** Miért? Mert katolikus világfelfogástokban megvan nemcsak a világgyúró tervek lángralobbantó energiája, hanem megvan az ifjúkor tüzének szükséges *fékezője* is. A fiatalság ugyanis könnyen esik abba a rövidlátásba, hogy csak a nyugtalan, örökös mozgásban lásson életértéket; de a mi világnézetünk megtanítja őket arra, hogy érték a nyugodt munka is. A fiatalságot könnyen ejti meg *Lessing* tévedése, mely szerint boldogítóbb keresni az igazságot, mint bírni azt; de a mi világnézetünk ráneveli őket arra, hogy az igazi boldogság a Krisztusban megtalált végső igazság. A fiatalság könnyen azt hiszi, hogy csak neki van joga az élethez és robbantania kell a mult minden emlékét; de a mi világnézetünk rámutat arra, hogy amint a jelen a multból virágzott ki, úgy a jövő is csak a multon épülhet és előrehaladni csak úgy lehet, ha míg egyik lábunkkal előrelépünk a jövőbe, a másik a földön áll a multban, mert aki két lábát emelné egyszerre a jövőbe, az földre esnék.

Ti a megbeszélési programmba fölvettetek nehéz kérdéseket is; de ilyen meggyőződés alapján szemébe nézhettek a legfájóbb problémáknak is. Szemébe akartok nézni pl. *a szociális nyomorúság reánkszakadt özönvizének is*, amelynek pusztító hullámai elnyeléssel fenyegetik az egész mai emberiséget, egész keresztény kultúránkat.

Senki égetőbben nem érzi e kérdés sorsdöntő fontosságát, mint a most növekvő, vagy az életben elhelyezkedést most kereső ifjúság. Titeket kínoz legerősebben ez a probléma, a ti jövőtök látszik oly borúsnak, de a kérdésre fényt nem vethet más, csak a mi katolikus öntudatunk világító fáklyája.

Ez nem alszik ki még ebben a pokoli sötétségben sem. Nekünk, öntudatos katolikus ifjúságnak világosan kell látnunk, hogy szent vallásunknak, a keresztény kultúrának, végső fokon tehát az emberiségnek ma két veszedelmes ellensége van. Az egyháztörténelem folyamán egyre új meg új eretnekségek léptek fel s támadtak a krisztusi örökség ellen. Ma két rettenetes ellenség áll vele szemben= az istentelen bolsevizmus és a kegyetlen, lelketlen mammonizmus.

A bolsevizmusnak nincs Istene, a mammonizmusnak van, egyetlen bálványa: a pénz.

Keresztény hitünknek ellensége az a bolsevizmus, amely Nerókat elhomályosító véres kegyetlenséggel pusztítja tűzzel=vassal a vallásos élet minden megnyilvánulását; de nem kevésbbé ellensége a kereszténységnek az a kegyetlen, szívtelen mammonizmus is, amely szemrebbenés nélkül tudja nézni, hogy a kevesek kezében fölhalmozott mammutvagyonok mellett az emberek milliói embertelen sorsban tengessék életüket. Nehéz hűségesnek maradni a kereszténységhez ott, ahol ezért a cseka hóhérbárdjának villámlása jár; de cseppet sem könnyebb hűségesnek maradni a keresztény erkölcsi törvényekhez azoknak, akiknek földi élete örökös nélkülözés és nyomorúság. Utóvégre is a kereszténység az emberi élet legszebb virágfakadása! Hogy lehessen az jó keresztény ember, akinek a mai gazdasági élet még azt sem engedi meg, hogy *ember* lehessen!

De ennek a rémes kérdésnek megbeszélésére is ti vagytok a hivatottak; ti, akiket világfelfogástok megvéd két oly veszedelemtől, ami különös éhséggel leskelődik a mai emberre: a ti katolikus felfogástok nem enged kritika nélkül szaladni a világba vetett jelszavak után, de nem enged ölbetett kézzel sem sopánkodni a világ romlottságán s gonoszságán. Az öntudatos katolikus ifjú az élet piacán hemzsegő jelszavakat előbb a keresztény igazságok örök napfényének spektrálanalízise alá helyezi és csak az örökkévalóság gondolatát kiálló értékeket veszi fel azokból magába. Másrészt azonban oly bizakodó bátorsággal nyúl bele a világ kerekének lendítésébe, aminőt csak a lába alatt álló 2000 éves sziklatalaj biztonsága nyujthat.

3. És éppen ezért, **fiúk, ti vagytok a jövő!**

Reátok, tanult katolikus férfiakra vár a *vezetés missziója*, az útmutatás szent feladata oly korban, amelyben homály és köd borít mindent és bizonytalanság rémei ijesztgetnek. Bármily pályára készültök is ma, Kedves Fiúk, ne feledjé=

tek, mindenütt vár rátok a tanácstalanul bolyongó emberi testvérek tömege.

Aki ma katolikus *pappá* lesz, annak lelkét, szívét, minden érverését bele kell vetnie emberfeletti feladatába: Krisztushoz vezetni a mai ember kritizáló, hitben elhidegült, annyi támadásnak kitett lelkét.

Aki ma katolikus *jogász és nemzetgazdász* lesz, az előtt égnek mered a jogtalanság és gazdasági nyomorúság kiáltó bábeli rendezetlensége, mely követeli, hogy a magántulajdon, a vagyonelosztás elvének, a szociálpolitika napi égető kérdéseinek új követelményeire az evangélium örök fényét vetítsük.

Aki ma katolikus *orvossá* lesz, annak szent feladatává válik segíteni, gyógyítani, óvni a testi életet, megtartani és védeni az életet és e célból a legutolsó lehetőséget is kihasználni és elvi meggyőződés erejével szembeszállni azzal a modern felfogással, amely döbbenetes könnyelműséggel tudja a még meg nem született gyermek életének megsemmisítését összeegyeztetni az orvos legszentebb kötelességével: az élet megmentésével.

Aki ma katolikus *tanárrá* lesz, az vállaira veszi a nehéz feladatot: önfegyelmezésre nevelni egy fegyelmezetlen kor gyermekeit, ideálok becsülésére egy ideálokat lemosolygó világ nemzedékét, tekintélytiszteletre a tekintély ellen lázadozó korszak generációját.

Aki ma katolikus *technikussá* lesz, annak a gép zakatolásán túl figyelnie kell érző emberi szívének dobbanását is, hogy a gépek rabszolgáinak millióiban összegyűlt keserűséget a megértő testvér szeretetének olajával enyhítse.

Ime, a katolikus világnézet rendelkezik mindazon erőkkel, amiket megkíván a vezetés missziója, — csak eszméljünk rá ezekre az erőkre büszkén és tudatosan és használjuk fel azokat.

Hiába: az emberi természet mindig olyan volt és olyan marad, hogy vezetőket kíván maga fölé, — ti vagytok, ti lehettek népünk született, hivatott vezetői, katolikus életet élő, tanult fiatal férfiak! Mert *ti vagytok az erő, ti vagytok a remény, ti vagytok a jövő!*

*

Mindezek megállapítása után azonban — Kedves Fiúk! — beszédem végén megismétlem azt, amit az elején megemlítettem: minden erőnknek, reményünknek, jövőnknek végső

alapja *a mi meggyőződéses katolikus életünk*. Mit tagadnám, öröm tölti el lelkemet, amikor így végignézek tömött sorai=tokon, s amikor látom, hogy ti is mennyire tudatában vagy=tok ennek az alapvető szükségességnek: hiszen azért jöttetek ide, hogy fontos tanácskozástokra Isten áldását kérjétek.

Ó, mily öröm azt nekünk látni, hogy a fiak ma valláso=sabbak, mint voltak apáik! Mily öröm azt látni, hogy szent nosztalgia hajtja Krisztus meleg Szívére azt az ifjúságot, amely holnap már az ország szíve és esze lesz! Ó, mily öröm látnunk, hogy a vallási közömbösség fagya talán egy egész generációban évtizedekig lefojthatja a lélek nemesebb ambí=cióit, de azok a második vagy harmadik nemzedékben oly szent bizonyossággal törnek elő, amint az idei áprilisi hosszú fagyok minden elkeseredett küzdelme ellenére is ma már májusi díszben pompáznak az erdők!

Meg ne hátráljatok, el ne kedvetlenedjetek, ha katolikus lelkesedéstek néha megnemértéssel találkozik a felnőttek között. Amint öreg fa nem képes már helyét megváltoztatni, épígy a háborúelőtti lagymatag lelki életben felnőtt idősebb nemzedék sem képes megcsontosodott vallási közömbösségét könnyen átértékelni, — de azért fiatalságtok lelkesedését mindez le ne hűtse. Mutassátok meg, hogy számotokra a katolikus gondolat nem merül ki a vasárnapi déli misével és az évi egyszeri áldozással, hanem a katolikus gondolat út=mutató fénye igazít el titeket minden állásfoglalástokban: a hivatás, a tanulás, az önképzés, a kötelesség, a társaság minden kérdésében.

Nikodemus éjnek idején jött az Úrhoz tanulni; de ma már a Nikodemusok kora lejárt, a mai harc nyilt színvallást köve=tel. A világnézetek harcában semlegesnek maradni annyi, mint az ellenséghez állani. Mindenki Krisztus ellen van, aki nincs Vele; mindenki szétszór, aki nem gyüjt Vele. Ma már csak két komoly hatalom küzd: *a kereszt és a vörös zászló!* Mi legyen hát a magyar katolikus ifjúság jelszava? Megúji=tani önmagunkat s általunk a társadalmat Krisztus szelle=mében.

Fiúk! Kedves Ifjú Barátaim! Rajtatok fordul meg, hogy a közeljövő vezető társadalmában elevenebb tűzzel fog=e lobogni az országot regenerálni képes katolikus öntudat. Csonkká nyomorított szegény hazánkban mindössze 5½ millió katolikus maradt. Kevés? Elég, ha nemcsak anya=könyvben lesz ennyi katolikus, hanem a valóságban is; ha nemcsak nevük lesz katolikus, hanem az lesz az életük is,

ha ezek nemcsak *keresztelt* katolikusok, hanem *keresztény* katolikusok lesznek.

Mikor 1000 évvel ezelőtt a háborús portyázásban kimerült pogány magyar nemzetet a pusztulás fenyegette, a kereszténység áldott fényű napja lehelt 1000 éves életet a veszni indult nemzetbe.

Kedves Katolikus Egyetemisták! Álljunk oda büszke katolikus öntudattal ismét Krisztus keresztjéhez s hajtsuk meg előtte porig alázott magyar fejünket! Rongyosak vagyunk, kopottak vagyunk, kifosztottak vagyunk, — de ebben a főhajtásban égjen benne akaratos lelkünk élnivágyása. *Fiúk! Dobbanó léptekkel vágjunk neki a bizonytalan jövőnek! Bizonytalan a jövő, de lelkünkben Krisztus képe.*

S ha Krisztus velünk — ki ellenünk? Amen.

Cserkészfiúké a jövő.[1]

«Cserkészfiúké a jövő!» — így kezdődik az egyik kedves magyar cserkészinduló. Ebben az ünnepélyes órában, amelyben előttem áll a jövő emberiségének s a világ katolikus Egyházának életerőtől duzzadó fiatal hajtása, szeretném öntudatára hozni mindnyájatoknak, fiúk, hogy ez a büszke mondás a mi reménykedésünk és meggyőződésünk szerint nem kérkedés, nem nagyzolás, nem délibábos képzelődés, — *hanem biztató, szent valóság.*

I. «Cserkészfiúké a jövő!» — mondja a társadalom, amelyhez tartoztok, mert *aki jó cserkész, annak könnyebb jó emberré válnia.*

II. «Cserkészfiúké a jövő!» — reméli az Egyház is, amelynek fiai vagytok, mert *aki jó cserkész, annak könnyebb jó katolikusnak lennie.*

I.

Aki jó cserkész, annak könnyebb jó emberré válnia, és ezért néz reátok reménykedve nemzet és társadalom.

Az a tíz törvény, amely lelke az egész cserkészmozgalomnak, mi más, mint az ideális embertípus kialakításának nagyszerű elősegítője! A jellemgyöngeség és erkölcsi fogyatékosság mai pusztító járványa idején ki nem érezné sóvárgó szívvel, mennyire szüksége lesz az emberiségnek arra a most növekvő cserkésznemzedékre, amelyik «egyenes lelkű és föltétlenül igazat mond», amelyik «híven teljesíti kötelességét», amelyik «ahol tud, segít», amelyik «másokkal gyengéd, magához szigorú», amelyik «följebbvalójának jó lélekkel engedelmeskedik», amelyik «vidám és meggondolt» és amelyik «testben és lélekben tiszta!»

Ime, igazság, kötelességteljesítés, felebaráti szeretet, tekintélytisztelet, fegyelmezettség, életkedv és lelki tisztaság csengenek ki a cserkészet törvényeiből: mind olyan eszmények, amelyek az ösztönös vágyak rendezetlen zűrzavarából az ideális élet magaslatára emelik az embert és egy szebb,

[1] A gödöllői Jamboreen 1933 aug. 6-án mondott szentbeszéd.

boldogabb, rendezettebb, békésebb, emberiesebb élet alapjait készítik elő.

Valóban: ilyen cserkészfiúké a jövő!

Azoké, akiken nem a nagy kalap a fő és a hegymászó cipő, nem a khaki ing és a szeges bot, hanem akik az egész cserkészéletben egy nagyszerű eszközt látnak az önműveléshez, lelkük finomításához.

Azoké, akik megértik a cserkészet nagy gondolatát: Fiúk, bennetek nagy érték lakik: ne engedjétek elveszni! Bennetek királyi lélek él: ne engedjétek elzülleni! Nektek imponál az erő, — nézzétek, én ezt adom! Imponál a bátorság, — ezt nevelem! Imponál a férfiúi adott szó, — ezt: erősítem! Kaptok komoly tanítást s kaptok játékot is; kaptok komoly önnevelést s dalos hegymászást is; kint alusztok a kemény földön, eszitek saját főzésteket, mosakodtok a friss patakban, álljátok a szelet és vihart . . . s mindezt miért? Azért, hogy az edzett test edzett lelket hordozzon, hogy legyetek derekabbak, erős akaratúak és tiszta lelkűek . . . hogy szent valósággá teljesedjék bennetek a büszke ének szava: «Cserkészfiúké a jövő!»

II.

De íme, kedves fiúk, ezzel már rámutattam arra az okra is, amely miatt reménykedve néz reátok nemcsak a társadalom, hanem a szent katolikus Egyház is. Ugyanis mindazt a nagy és nemes gondolatot, amit a cserkészmozgalom tíz törvénye 25 év óta követel, már 1900 év óta hirdeti és követeli a katolikus vallás is. Csak örülnünk kell, hogy most ez a nagyszerű mozgalom az önként vállalt cserkészfogadalom erejével is ugyanarra serkenti a fiúkat, amire vallásuk törvénye is kötelezi őket, és így **aki jó cserkész, annak könnyebb jó katolikusnak is lennie.**

Aki ismeri a Szentírást, meglepődött örömmel veszi észre, mennyire annak éltető levegőjét lehelik a cserkésztörvények!

«A cserkész egyeneslelkű és föltétlenül igazat mond» — így szól az 1. cserkésztörvény. De nem halljuk-e belőle kicsendülni az Úr Jézus szavait: «Legyen pedig a ti beszédetek: igen, igen, nem, nem». (Máté 5, 37.)

«A cserkész híven teljesíti kötelességét», amellyel Istennek s hazájának tartozik — mondja a 2. cserkésztörvény. De ugyanez az Úr szava is: «Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és ami Istené, az Istennek». (Márk 12, 17.)

«A cserkész, ahol tud, segít», így szól a 3. törvény. De

nem ez-e az Úr parancsa is: «Amit egynek e legkisebb atyámfiai közül cselekedtetek, nekem cselekedtétek». (Máté 25, 40.)

«A cserkész minden cserkészt testvérének tekint» — így szól a 4. törvény. A felebaráti szeretet parancsa csendül ki belőle: «Szeressed felebarátodat, mint tennenmagadat». (Márk 12, 31.)

«A cserkész másokkal szemben gyengéd, magával szemben szigorú», — mondja az 5. cserkésztörvény. De nem erre serkent-e az Úr Jézus is: «Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye föl keresztjét és kövessen engem». (Máté 16, 24.)

«A cserkész följebbvalóinak jó lélekkel és készségesen engedelmeskedik», — mondja a 7. cserkésztörvény. De mintha szóról-szóra Szent Pál leveléből lenne kiírva: «Engedelmeskedjetek elöljáróitoknak, és hódoljatok nekik, mert ők őrködnek, mint akik számot fognak adni lelketekért». (Zsid. 13, 17.) «Gyermekek! engedelmeskedjetek szüleiteknek az Úrba , mert így van rendjén». (Ef. 6, 1.).

«A cserkész vidám és meggondolt», — mondja a 8. törvény, és Szent Pál szava visszhangzik mögüle: «Örüljetek az Úrban mindig, újra mondom, örüljetek. Ismerje meg mindenki szelídségteket». (Fil. 4, 4.)

«A cserkész testben és lélekben tiszta» — hangzik a 10. törvény. «Boldogok a tisztaszívűek, mert ők meg fogják látni az Istent (Máté 5, 8.), — hangzik az Úr szava.

Ime, hát ezért néz annyi reménykedéssel reátok a ti szent katolikus Egyháztok is, Kedves Cserkészfiúk! Ezért kívánja szívből, hogy jó cserkészek legyetek. Mert aki jó cserkész, annak könnyebb jó katolikusnak is lennie. És ezért reméli társadalom és Egyház, hogy a cserkészmozgalom megjelenése oly nagy jelentőségű esemény az emberiség életében, mint a természet életében a fejét emelgető hóvirág a földet borító kietlen hólepel közepén: hírnöke az eljövendő szebb, melegebb, boldogítóbb évszaknak.

Kedves Fiúk! A gödöllői Jamboree plakátján a régi magyar nép legendás állatját, a csodaszarvast látjátok. A monda szerint ez a csodaszarvas legelőször még a pogány magyarságnak jelent meg több mint ezer évvel ezelőtt a messze napkeleten és az első lépést mutatta az új haza felé. De mikor másodszor jelent meg Szent Lászlónak, Vácon, a csata előtt, akkor már kereszt is ragyogott az agancsa között, mintegy figyelmeztető jelképéül annak, hogy a jó ember típusára a jó keresztény élet teszi rá a koronát.

Amióta u. i. Krisztus Urunk a földön élt, azóta a mi végső ideálunk nem lehet pusztán a természetes jó ember, hanem a természetfölötti jobb ember, a jó katolikus ember.

És éppen azért, mert a cserkészet elősegíti ezt a törekvésünket, azért nézünk olyan reményteljes bizakodással reátok, Kedves Cserkészfiúk.

Minden reményünk az az ifjúság, amelynek csillagfényes szeme mögül egy fegyelmezett lélek energiája sugárzik elő. Az az ifjúság, amelynek bársonyos arcát az el nem tékozolt tiszta ifjúság lüktető vére festi pirosra. Az az ifjúság, amelynek gerince töretlen, homloka égnek emelt, akaratereje acélos, és amelyik tudja ezt az egész fiatalságát, egész jövő életét, egész lelkét, minden vágyát, tervét, törekvését meghajtott homlokkal és elkáprázott szeretettel helyezni a legfőbb Cserkészparancsnoknak, a mi Urunk Jézus Krisztusnak áldott Isteni Szívére.

Cserkészfiúk! Öregcserkészek! Farkaskölykök! Tisztek! Parancsnokok! Mindnyájan, akik itt állunk most az Úr oltára előtt a világ négy sarkáról egybegyűlve! Úrfelmutatáskor mély alázattal hajtsuk meg majd térdünket a mi legfőbb Cserkészvezetőnk, a közénk leszálló Úr Jézus előtt és mondjuk el szent imánkat. **Add, Uram, hogy jó cserkészekké, jó cserkészélet által jobb emberekké vállhassunk, ezáltal pedig a te szent katolikus Egyházadnak jobb, értékesebb, tiszta lelkű, engedelmes fiaivá lehessünk!** Amen!

A kongreganista-öntudatról.[1]

Kedves Kongreganista Ifjak!

Van nektek rádiótok?

Azt hiszem soknak van. S akinek nincs is, bizonyára az is ült már a bűvös masina előtt, fülére tette a kagylót s feszülten várta: mit küld a budapesti leadó állomás. És íme, mielőtt Budapest csak megszólalhatott volna is, egyszerre csak nagy fütyülés támad; itt fütyülnek, ott fütyülnek . . . Mi ez? A szomszédos házakban mások is ülnek gépjük előtt, próbálgatják a hullámhosszat, az ő kis gépük is áramot indukál a mi csendes kis gépünkbe, s innen a zaj.

Szétnézek itt rajtatok, Kedves Ifjak és szinte zavarba jövök. Most nekem kell itt budapesti leadónak lennem s a «*kongreganista öntudatról*» beszélnem hozzátok, de íme, mielőtt csak egy szót is szóltam volna hozzátok, valami tüzes áram szaladt szét saját lelkemen; áram, melyet a ti lelketek indukált. Itt sugárzik reám száz meg ezer fiatal tüzes szempár, és én érzem, hogy most könnyű lesz beszélnem. Mert nemcsak elektromos hullám van a világon, és nemcsak rádióhullám, hanem van lélekhullámzás is: s csak meghordom tekintetem e fölött a sok fiatal lélek fölött, e fölött a fakadó reménység fölött, a bennetek izzó szent lelkesedés fölött, s annyi nagylendületű lélek hullámzása hogyne fodrozná fel az én lelkemet is! Halló! Halló! Itt a jövendő Magyarország, a krisztusi élet hullámhosszán.

Tehát: a kongreganista gondolkodásmódról, a kongreganista öntudatról, — mondhatnám — a kongreganista büszkeségről fogok hozzátok szólani. Két gondolat köré csoportosítom az elmondandókat: hogyan nyilvánuljon a kongreganista öntudat s mi éltesse azt, vagy még világosabban:

I. hogyan legyen büszke egy kongreganista, és

II. mire legyen büszke egy kongreganista?

[1] A magyarországi Mária-Kongregációk Szent Alajos ünnepélyén 1929-ben mondott ünnepi beszéd.

I.

Tehát először: **hogyan legyen büszke egy kongreganista?**

A) Volt nekem egy kongreganistám, akitől az egyik nagy vakáció előtt búcsúzkodtam. Néhány tanácsot akartam adni a fiúnak, hogy vigyázzon a lelkére a nyáron, figyelmeztettem, mennyi veszély vár reá. A fiú reám emelte nagy, nyitott szemét s csak ennyit mondott. **«Tisztelendő úr, ne tessék félteni: én kongreganista vagyok!»**

Azt hiszem, kedves kongreganisták, ebből a feleletből világosan látjátok, mit értek kongreganista öntudat alatt.

Tehát nem az a kongreganista öntudat, ha másokat, kik nem kongreganisták, lenézek! Nem az a kongreganista öntudat, ha folyton azzal dicskszem, hogy én így, meg úgy, kongreganista vagyok. Nem!

Hanem a kongreganista öntudat az, ha a harcban, melyet lelkemért meg kell vívnom, valami titkos szó folyton erősít: «Te, vigyázz, bűnt ne tégy, hiszen *kongreganista* vagy!» Az a kongreganista öntudat, ha a kísértések közt, melyek mindenkit megkörnyékeznek, valami titkos hang biztat: «Te, ha most gyönge leszel s engedsz a bűnnek, megszomorítod Szűz Anyádat!»

Tehát: harcol a kongreganista is? Ó, mennyire! Vannak kísértések a kongreganista életében is? Ó, de mennyi! A katolikus élet «militia Christi», a Krisztusért vívott szakadatlan harc. Küzd a kongreganista is, de, ami küzdelmét megkönnyíti, az éppen a kongreganista öntudat, vagyis az a tudat, hogy a kongreganista a Boldogságos Szűz különösen kedvelt fia, aki a harcban számíthat mennyei Anyjának segítségére, hiszen még sohasem lehetett hallani, hogy bárkit is magára hagyott volna, aki pártfogásáért hozzá folyamodott.

B) Ezzel kapcsolatban azonban mindjárt fel akarom hívni figyelmeteket egy igen fontos dologra. Akiben él ez a mélységes kongreganista öntudat, annál ez **a kongreganista gondolkodás meg fog nyilvánulni az élet minden körülménye közt.** Nem fölösleges ezt külön is hangoztatnom, mert, sajnos, e tekintetben, a kongreganista öntudat terén, tagadhatatlanul sok a hiány. Sok az öntudatlan, göthös, a beteg kongreganista, és ha én orvos volnék, mindjárt el is mondanám, hogy miféle kongreganista betegségek vannak a világon.

1. Hát itt van először is az *álomkóros kongreganista*. Hogy

milyen az? A meleg afrikai vidékeknek szörnyű betegsége az álomkór. Aki beleesik, nem használható semmire. Nem táplálkozik, nem dolgozik, csak alszik és ül; ül és soványodik. Milyen az álomkóros kongreganista? Eljár ugyan a kongregációs gyűlésre, de a kongregáció gondolataival nem táplálkozik; csak ül, ül, de a kongregáció nem fog rajta, s lelke egyre soványodik.

2. Hasonló betegségben sínylődik a *süket kongreganista*, akinek, mint a Szentírás mondja, nincsenek fülei a hallásra. Neki ugyan beszélhet a prézes, ő ugyan láthatja a társai jó példáját, nem fog rajta semmi!

3. A harmadik betegségnek modern nevet adnék: a *B-listás kongreganisták*. Hát ezek kik? Olyan kongreganisták, akik valamiképen becseppentek a kongregációba, emberi tekintetből, stréberkedésből, számításból állottak be, de csak minden harmadik, vagy negyedik gyűlésre mennek el, arról is elmaradnak, ha tehetik, persze kimentő okot mindig találnak, egész hangzatosat. Nem is érnek semmit.

4. Nos, aztán jönnek a még betegebb kongreganisták. A *tériszonyban szenvedők*. Kik ezek? Mi az a tériszony? Egy furcsa idegbaj; az orvosok agoraphobiának nevezik. Nincs a betegnek semmi különösebb baja, otthon nagyszerűen megvan; csak az utcára kimenni?? Brr! Azt nem! Mihelyt nyílt helyre kerül, emberek közé, szédül, kapkod, elsápad. A tériszonyban szenvedő kongreganista is jól megvan a kongreganista-teremben, buzgón imádkozik, vallásos. Csak emberek közé ne kerüljön! Mihelyt mások közé kerül, ahol vallását nyiltan is meg kellene vallani, hát szédül, kapkod, sápad, megtagadja elveit.

5. Ehhez hasonlít az *angolkóros* kongreganista. Úgy-e, mily szomorú betegség az angolkór! A beteg csontjában nincs elég mész, tehát puha a csontja, nem tud gerincesen, egyenesen megállani. És az angolkóros kongreganista? Hát a kongreganista üléseken megvolna valahogy, de mikor más fölfogású társak közé kerül s azok csipkedik, vagy pláne bántják szent vallását, az iskolában, a műhelyben, a társaságban gerinctelenül lapul, hajlong és nem tud férfias bátorsággal védelmére kelni támadott elveinek.

Aztán vannak . . . Jaj, hát utóvégre nem vagyok én orvos, hogy mindenféle betegséget előhozzak.

C) Most még csak egyet mondok: **milyen az egészséges kongreganista?**

1. Hát az egészséges kongreganista először is *nem álom-*

kóros, hanem eleven, friss lelkű ifjú, aki nemcsak ül a gyűlé=seken, hanem táplálni is igyekszik azok gondolataival lelkét.

2. Azután, az egészséges kongreganista *nem süket*, hanem érzékeny, mint egy Reis=mikrofon. No, már megint rádiós hasonlatot mondok! Dehát tudjátok, hogy az utóbbi hóna=pokban sokszor beszéltem a Studióból, és mit gondoltok, mi tett reám legnagyobb hatást? A nagy, üres teremben, ahonnan beszéltem, egy fehér kis márvány=kocka lógott előttem: a mikrofon. Mily érzékeny! Ha lapozok a könyvben, ezt a kis neszt is felfogja s szétszórja az egész világba. Ilyen a jó kongreganista! A Szentlélek isten minden legkisebb érin=tésére reagál, felfogja saját lelkébe s aztán szétszórja másra: boldogsága, ha minél több lelket megnyer e fenséges életnek.

3. Tehát mondanom sem kell, hogy az egészséges kon=greganista *nem szenved tériszonyban, sem angolkórban*. Igen, első a saját lelke, az legyen rendben! De ha alkalma van meggyőződését a világ előtt is megvallani, nem fél ettől sem. Az öntudatos kongreganista nemcsak a gyűlések idején kongreganista, hanem mindenkor és mindenben a kongre=ganista szellemében él, gondolkozik, beszél és cselekszik. Ha én öntudatos kongreganista vagyok, akkor kongreganis=tához méltóan viselkedem nemcsak a kongreganista gyűlésen, hanem a futballpályán is, a bálban is, az iskolában is, a műhelyben is, kiránduláson, cserkésztáborban, társaság=ban . . . Mindenütt! Kongreganista vagyok, tehát némelyik könyvet elolvashatom, némelyiket nem. Kongreganista vagyok, tehát némelyik társaságba elmehetek, másikba nem. Kongreganista vagyok, tehát egyik mozidarabba elmehetek, másikba nem. Kongreganista vagyok, tehát elveimből sem=mit fel nem adok, bármilyen környezetben kellene is élnem. Kongreganista vagyok, tehát apostol is akarok lenni ebben a mai felfordult világban.

D) Tudom, fiúk, mily küzdést s óriási nehézségeket jelent az a két utóbbi szavam: **elveimet fel nem adom, apostol leszek!** Jönnek hozzám ifjak, nemes, tüzes lelkek s panasz=kodnak: mennyire szeretnének ideális, buzgó, vallásos életet élni, de otthon senki nem buzdít rá; az édesapám nem gyónik évek óta, az anyámat imádkozni nem láttam soha és az emberek, kik hozzánk járnak, soha vallásról egy szót nem beszélnek.

Igen, igen. Tudom, sok fiúnak nehéz problémája az az ellentétes rossz példa, melyet a mai, hitében hideg, felnőtt társadalom ad.

Kérlek, kedves fiaim, ne botoljatok meg ezeken a fagyasztó példákon! Hiszen mikor a mai felnőtt férfiak voltak gyermekek, akkor hideg, vallásellenes levegő fújdogált nálunk és sok mai felnőtt satnyára csenevészesedett lelkén annak fagyasztó lehellete látszik még ma is.

De ma — hála Istennek — más világ járja. Ma, édes fiaim, odaadó, lelkes hittanárok, kongreganista prézesek és cserkészparancsnokok egész tömege dolgozik, — min? Egyedül a ti lelketek alakításán, szebbé, erősebbé tételén! Fiúk! Belőletek néhány év mulva felnőttek lesznek. Minket, akik értetek annyit dolgozunk, egy szent reménység éltet: hogy ti, ha felnőttök, nem olyanok lesztek, mint a mai felnőttek! Lehetetlen, hogy az a nemes tűz, mely ma ifjú lelketekben lángol, felnőtt korotokra végkép kialudjék. Lehetetlen, hogy az a buzgó vallásosság, melyre titeket a kongreganisták százai nevelnek, néhány év multán nyomtalanul eltűnjék. Nem, fiúk, mi dolgozunk értetek. Miért? Mert hisszük, hogy ti általatok valósul meg a társadalom vallási megújulása.

Meg fogjátok ti valaha tagadni vallásos meggyőződésteket? Úgy-e, soha!

Maradtok-e felnőtt korotokban is hívek a kongreganista eszményekhez? Úgy-e, maradtok!

Látom sugárzó szemeteket, érzem dobbanó szíveteket: «*Maradunk; hívek maradunk!*»

II.

De íme: ezzel már szinte megfeleltem beszédem második kérdésére is: **Mire legyen büszke a kongreganista?**

Legyen büszke arra, hogy egy igazán lelke mélyéig vallásos, szorgalmas, kötelességét teljesítő ifjú *olyan nagy kincse ennek a megnyomorított hazának*, amelyhez fogható értéke nincs még egy.

Fiúk! Ma sokszor imádkozzuk az iskolában: «Hiszek Magyarország feltámadásában!» De megdöbbenve kérdem: Igazán lesz-e itt feltámadás? Az öregek nem bírják visszavenni az elvesztett hazát, majd a fiatalok. A fiatalok? Olyan fiúk, aminőkkel tele van az iskola, a korzó, a műhely, az utca, a társaság! Akik könnyelműek, akik léhák, akik tanulni nem tudnak, zülleni nagyon tudnak! Akikből az éjtszakai lumpolás s az erkölcstelen élet kiszívja az erőt, a velőt, a munkakedvet? Akiket blazirttá sápaszt a tisztátalanság bűne? Akik 20—25 éves korukban rokkantan vonszolják nyomorult életük roncsait?!

Ez az ifjúság szerzi vissza az elveszett hazát? Ezen épül fel új ezerév?

És most ideáll elém egy kongreganista ifjú: a szeme csillagfényes, az arca ragyogó, a homloka síma, a vére tüzes. Fiúk, a gyászoló Magyarország könnyes szeme rajtatok pihen ma meg, az ilyen ifjúságon. Magyarország nem térkép. Magyarország nem hegy-völgy. Magyarország ma ti vagytok. A magyar jövő termése a ti véretekben lüktet, bennetek, kedves, kongreganista fiúk! Magyar ifjú ma csak az lehet, aki nem engedi, hogy piros szívére az erkölcstelenség síri fátyola boruljon. Közénk csak az álljon, akinek lábdobbanásában jövendő reménység energiája ropog. Magyar érték ma csak az a fiú, akinek arca bársonyos a tiszta vér lüktetésétől. Nagy kincs az országnak a vasúti hálózata, nagy kincsek fatelepei, szénbányái, iparvállalatai, gyárai, de minden vasútvonalnál, gyárnál, gyémántbányánál többet érő kincse a tisztalelkű, erős, lelkesedni tudó ifjúsága.

Fiúk! A magyar jövőt csak olyan ifjúság építheti fel, amelyik örömét nem a pocsolyában keresi s fiatal erejét nem éjtszakai lumpolásokban tékozolja el. Bizony, nem korán rokkant gerincű, sápadt, blazírt, monoklis, puderos, életúnt ficsurak fogják újra kitűzni a Kárpátokra a megfakult trikolórt, hanem ifjak, kiknek lelke hófehér, homlokuk derűs, vérük tiszta; ifjak, kiknek lelkében ott dalol a tiszta élet, ott fénylik a napsugár, azaz ifjak, akik tavaszt, erőt, virágzást, gyümölcsöt, életkedvet jelentenek a megcsúfolt magyar hazának.

Arra legyünk büszkék, hogy a kongreganista fiúk ilyen fiúk. És kikiáltom innen, hadd hallja meg az egész ország: *ha lesz egyszer magyar feltámadás, hát a kongreganista fiúknak bűnökben el nem tékozolt, tűzzuhatagos, villámló karja fogja kicsikarni a történelemből az újabb ezer magyar esztendőt.*

Most már aztán megmondtam: mi a kongreganista öntudat, mire lehet büszke a kongreganista.

Tudjátok, mi a jó kongreganista? Fénylő reménysugár a ránkborult csillagtalan éjtszakában.

Tudjátok, mi a jó kongreganista? Egyike a tíz igaznak a romlott mai Sodomában.

Tudjátok, mi a jó kongreganista? Feslő bimbó, szent ígéret, fiatal hajtás a derékba tört tölgyön.

Tudjátok, mi a jó kongreganista? Gyöngyöző harmat a száradó virágon, új világ magvetője.

*

Éppen be akarom fejezni beszédemet, mikor megvillan bennem egy gondolat. Tudom, érzem a kérdésteket: amit eddig elmondtam, óriási, nehéz feladat. Nem emberfölötti munka ez? Ma, ebben a fejetetején álló világban meg lehet ezt valósítani? Megtette ezt már valaki valaha előttünk?

Nemrég fordult 200-adszor az esztendő, melyben XIII. Benedek pápa a szentek közé emelt egy ifjút, a Gongaza grófi családból származó Alajost. Ragályos betegek ápolása közt szerzett betegségében, alig 24 éves korában halt meg Szent Alajos és mégis, csak nevét kell kiejtenünk, s mintha erdei fenyőillat friss fuvalma, a boldog örök élet lehellete csapná meg lelkünket.

Szent Alajos! Szent Alajos! Kongreganista fiúk védőszentje, mit mondasz ma nekünk, magyar kongreganista fiúknak? Mit tanuljunk tőled?

Te kisgyermekkorodban már tanítottad testvéreidet a hittanra. Mint fiú, összegyüjtötted a castiglionei gyermekeket s prédikáltál nekik. Tőled, ki később Rómában az utcákon , tereken, kórházakban prédikáltál s oly ügyesen tudtad pajtásaid társalgását a szent vallásos témákra terelni, mit tanuljunk tőled? Az *apostolkodás szellemét?* Azt is.

Te, Szent Alajos, ki oly szeretettel ápoltad a legszörnyűbb beteget is, mintha a sebekkel borított Krisztust ápolnád s ki halálos betegségedet is a pestisesek ápolásában szerezted, mit tanuljunk tőled? *Felebaráti szeretetet?* Azt is.

Te, Szent Alajos, ki grófi családnak voltál elsőszülötte, melyben az előkelő származás gőgöt is jelentett, s aki mégis minden szolgához, cselédhez, alattvalóhoz szelíd és kedves voltál, mit tanuljunk tőled? *Szociális gondolkodást?* Azt is.

Te, Szent Alajos, ki hihetetlen akaraterővel és hajthatatlan energiával tökéletesen megfékezted nemcsak szavaidat, tetteidet, hanem még fantáziádat is, mit tanuljunk tőled? *Önuralmat?* Azt is.

De mindezeken túl mire van a mi magyar fiainknak szükségük? Mit tanuljunk tőled, mit kérjünk tőled? *A te tiszta, hófehér lelkedet, a te szűzies gondolkodásodat, a te sértetlen lelki tisztaságodat!*

Fiúk! Itt a példakép előttünk s most már befejezhetem szavaimat! Legyetek öntudatos kongreganisták! Legyetek buzgó követői Szent Alajosnak. Legyetek hű fiai Szűz Anyánknak.

A kongreganista ifjú s a magyar jövő.[1]

Kedves Kongreganista Ifjak!

Valahányszor egy nemzet élete fölött beborul az égbolt s szörnyű megpróbáltatásának éveiben fölrémlik előtte az elmúlás képe, a lét vagy nem=lét ijesztő kérdése, az ország jövőjéért aggódó hazafiak tétovázó szeme csupán csak a nemzet fiatalságán tud reménnyel megpihenni.

Az ezeréves Magyarországra alig szakadt még valaha is oly megdöbbentő tragédia, mint az országot sír szélére taszító trianoni békekötés; nem csoda hát, ha a mi szemünk, felnőtt, bús magyaroknak könnyes szeme, a sivár jelen nyomasztó bajaiban a jövőnek, a ti tüzes szemeteknek fényénél keres vigasztalást. Amikor most édesanyánk, hazánk darabokra vagdosva fekszik a ravatalon, s idősebb fiai kétségbeesve vívják az életért, a megélhetésért a küzdelmet, s sokan összeroppannak alatta, csoda=e, ha minden reménységünk az eljövendő új generációban összpontosul, hogy majd azok a most serdülő fiúk, ti édes fiaim, harcra edzettebbek s munkára készségesebbek lesztek, mint apáitok voltak, gerincben acélosabbak, jellemben szilárdabbak, erkölcsben tisztábbak, vallásosságban sokkal mélyebbek.

Ily gondolatok mellett a mi mai ünnepségünk keretei mennyire megnőnek! Nemcsak az iskoláknak, nemcsak azoknak a családoknak ünnepe ez, ahonnan jöttök, hanem ünnepe az életért küzdő Magyarországnak is, mert a kongregáció célja éppen a jövőre nevelni az ifjakat, hogy diadalmas lélekkel tudják megállani a reájuk váró küzdelmeket. A kongreganista ifjú a magyar jövő záloga, de csak akkor, ha világosan tudja: 1. **mit ad neki a kongregáció** s 2. **mit vár tőle a kongregáció.**

[1] A fiú Mária=kongregációk országos díszgyűlésén 1932 okt. 15=én mondott ünnepi beszéd.

I. Mit ad nektek a kongregáció?

Ad: *A)* **eszményeket** s *B)* **eszközöket.** Eszményeket, melyekért küzdeni érdemes s eszközöket, melyekkel az eszményeket elérni lehet.

A) **A Mária-kongregáció eszményeket ad.**

Minél nagyobbra nőttök s minél inkább tágul látókörötök annál világosabban fogjátok észrevenni, hogy az emberek közt három csoportot lehet egész világosan megkülönböztetni.

a) Vannak merőben földemberek, majdnem azt mondanám: állatemberek. Nem azért nevezem így őket, mintha lelkük nem volna, hanem azért, mert nincs idejük arra, hogy lelkük legyen, hogy törődni is ráérjenek lelkükkel.

Sajnos, ijedten fogjátok észrevenni, hogy ily emberekkel mennyire tele van a világ: akiknek nincs más gondolatuk, mint a dúsan terített asztal, nincs más vágyuk, mint az élvezetek hajszolása, s nincs más istenük, mint a megtömött pénztárca. Szegények! Úgy odaragadtak a földhöz, mint a légy a légyvesztő léphez.

b) Aztán vannak, akiket egyszerűen embereknek nevezhetnék, *tisztességes embereknek,* akik úgy nagyjában emberhez méltó életet élnek: lelkiismeretesek, józanok, igazságosak, jótékonykodók. Messze kimagaslanak ugyan a földemberek óriási tömegéből, de nekünk mégsem ezek az ideáljaink. Nem ideáljaink, mert mélyen alatta járnak annak, amit keresztény embernek nevezünk.

c) Isten u. i. az embertől többet akar, mint hogy merő ember legyen. Ha nem oltott volna belénk magasabb rendeltetést, be lehetne érni a második csoport gondolataival: azzal, hogy merőben természetes életet élünk. Isten azonban lelkünkbe csókolta a magasabbra hivatottság szent bélyegét, s azóta az ember nem érheti be a természetes, földi élettel, hanem *természetfölötti életet, lelki életet is kell élnie.* Amíg a hernyó csak hernyó, a földön kúszik; ez az élete, senkisem várhatja tőle, hogy röpüljön. Mihelyt azonban pillangó lesz a bábjából, úgy-e, nem maradhat többé a földön kúszva: most már az a természete, hogy a napsugaras magasságokba repüljön.

És íme, Kedves Fiúk, ezekre a fönséges magaslatokra akar emelni titeket a kongregáció. Nem akarja engedni, hogy földies emberek legyetek; hogy merőben természetes emberek legyetek; hanem folyton azt hangoztatja, hogy *természetfölötti emberekké* váljatok.

Mit ad tehát a kongregáció? Ad eszményt, fölséges eszményt! Minden héten összejöttök egy órára. Miért? Imádkozni? Azért is. Egymás buzgóságán épülni, erősödni? Azért is. De főleg s elsősorban: *nagy gondolatokkal töltekezni.*

Mily gondolatokat hallotok a kongreganista gyűléseken? Olyanokat, aminőket sehol máshol nem. Hogy, fiúk, bennetek egy fönséges isteni szikra ég: becsüljétek meg azt s ki ne oltsátok magatokban a Szentlélek tüzét! Lelketek az Istentől reátok bízott drága kincs; el ne tékozoljátok azt! Krisztus Urunk képe van rajzolva minden emberi lélekre: el ne torzítsátok ezt a szent képet! Lelketek a Szentlélek temploma: ne romboljatok szentségtörő kézzel e szent épületen! . . .

B) De a kongregáció nem éri be azzal, hogy elétek állítja a fönséges eszményeket, — **eszközöket is ad kezetekbe,** melyekkel ezt acélt megközelíthetitek.

«Megközelíthetitek?» Nem «elérhetitek?» Nem. A kongregáció jól tudja, hogy az eszmények után törekszünk, értük harcolunk, — de teljesen elérni ugyan melyik gyarló, törékeny ember bírná azokat? De azért nem küzdünk hiába. A gyermek is fut a szivárvány után, és ha elérni sohasem is fogja azt, de míg törte magát utána hegyre föl, völgyön át, akadályokon keresztül, íme: arca mily rózsaszínűre pirult és tüdeje mily friss levegőt szívott be a nagyszerű magaslatokon, ahová fáradságos munkával fölkapaszkodott. A szivárvány ugyan még mindig messze van tőle, de míg azt hajszolta, mennyivel egészségesebbé vált!

Látjátok, ezt szolgálják a kongregáció eszközei is. A Mária-kongregáció elsősorban is a Boldogságos Szűzet állítja elétek, minden teremtett szépség eszményképét. Szűz Anyánk ott áll fölöttünk az istenanyai méltóság fényözönében. Mily erő sugárzik annak a Szűz Anyának szent alakjából, akit a kongreganista ifjú különösképen nevezhet anyjának! Fiúk, mikor felviharzott serdülő szívetekben a bűnkísértés tomboló orkánja s ti bizalommal futottatok a Szűz Anya oltalma alá, ki nem érezte volna már közületek, hirtelen mily szelíd nyugalom ömlött el bensejében?

«Míg odakünt viharok szele tombol,
Lelkünkön elömlik a béke.
Koszorút kötözünk szeretet- s bizalomból
S letesszük a lábad elébe.»

De a Mária=kongregáció nem áll meg Szűz Mária lábai=nál; tovább is visz, hiszen jelszava: «Per Mariam ad Jesum». Ezért sokszor elvisz minket a lelki újjászületés forrásaihoz: a gyóntatószékhez s az áldoztató asztalhoz, mert jól tudja, hogy a jellemnevelésnek nincs a világon még egy olyan értékes pillanata, mint amikor a napi küzdelmekben szen=vedett lelki sebek a gyónásban begyógyulnak s az új küz=delmek előtt álló lélek erőt merít a harcra a szentáldozásban.

II. Mit vár tőletek a kongregáció?

De a kongregáció nemcsak ad nektek, hanem kér is tőletek. Mit vár tőletek a kongregáció? Kongreganista ön=tudatot, amelyet ebben a két mondatban lehetne kifejezni: *A)* **Kongreganista vagyok,** és pedig *B)* **magyar kongre=ganista vagyok!**

A) **Kongreganista vagyok!** «Civis Romanus sum!» — mondotta büszkén a római polgár és jogos öntudat szólt szavaiból.

«*Sodalis Marianus sum*», — mondd el te is és jogos öntudattal töltse ez el lelkedet. Kongreganista vagyok: tehát jobban szeretem az Istent, mint azelőtt. Kongrega=nista vagyok: tehát öntudatosabban kell ápolnom lelkem szépségét, diadalmasabban kerülnöm a bűnt, pontosabban teljesítenem vallási kötelességeimet. Krongeganista vagyok: tehát otthon kedvesebb vagyok, előzékenyebb, finomabb, örömestebb fogadok szót, jobban tanulok, példásabban viselkedem, mások lelkének javítója, apostola vagyok . . . Mit szaporítsam a szót? Kongreganista vagyok: tehát Szűz Mária leventéje vagyok, akinek dicsőséget kell hoznom a névre, melyet viselek.

B) **De magyar kongreganista is vagyok!** Magyar kon=greganista, aki előtt felsugárzik a legideálisabb magyar fiúnak, Szent Imrének képe, minden magyar ifjúnak el nem halványuló örök ideálja!

Ideálok tisztelete nélkül emberies életet élni nem lehet! Nem lehet a hétköznapi munka egyhangúságát kibirni lelket fölfelé emelő eszmények nélkül, amint nem lehetne meg=élni az Alföld síkságain a magasba nyúló hegycsúcsokról leáradó friss levegő nélkül. Próbáljátok meg kivágni a he=gyekről az erdőket: lesz=e eső s lesz=e termés a legkövérebb termőföldön is?

Szent Imre tisztelete nekünk az a magaslati légkúra, amelyre a mindennapi élet lapályában hervadó léleknek szükséges van. Szent Imre eszménye az a hegycsúcson álló erdőrengeteg, amely az éltető levegőt termeli a völgy lakosainak.

Szent Imre nem horpadtmellű, vérszegény, erőtlen idealista, hanem a legnagyobb csatát megnyerő hős, mert már a római költő szerint is «várak megvívójánál is nagyobb hős az, aki önmagát legyőzte».

A latin «virtus» szó «erényt» is jelent, meg «erőt» is. A német «heilig» szentet jelent, de a «heilen» gyógyulást. A magyar ifjúság Szent Imre-virtusából nemcsak erényt akar meríteni, hanem erőt is, és az ő szentségéből gyógyulást is.

Szent Imrét állítólag vadkan ölte meg — nem tudjuk biztosan. De hogy ő megölte magában s diadallal legyőzte a minden emberben lakozó vad erők fékezetlen anarchiáját, azt biztosan tudjuk.

Szent Imre olyan időben alakította ki magában a krisztusi ideált, amikor a magyar föld erdőinek mélyén még sok helyen szállott ég felé a pogány áldozatok füstje; amikor a pogány élet, és pogány világfelfogás tüze nem is csak a hamu alatt izzott, hanem akárhány helyen nyiltan lobogott. Ez a Szent Imre, aki egy pogány világ kétségbeesett érvényesülési erőfeszítése közt is meg tudta őrizni keresztény lelkének hamvas érintetlenségét és föl tudta magát küzdeni a szentség magaslatára, ez a Szent Imre valóban legáldottabb példaképe annak a mai ifjúságunknak, amelynek a krisztusi élet fehér várát ma szintén egy új pogányság erkölcsi léhaságának pergőtüzében kell megvédenie.

C) De most értjük, amit a beszédem elején mondtam: **a kongregációk mai ünnepe a magyar jövőnek is ünnepe,** mert az igazi kongreganista élet a hazafias értékeknek megbecsülhetetlen forrása.

Mert mi az igazi hazaszeretet s ki szereti igazán hazáját?

Nem az az igazi hazaszeretet, ha görögtüzes szónoklatok közt dícsérjük a hazát. Nem az szereti hazáját, aki a «Talpra magyar» döngető szavalatával lelkesedik érte. Hanem igazi hazaszeretet az állásunkkal járó kötelességeinknek szinte aggályosságba menő pontos teljesítése. És igazán az szereti hazáját, aki szakadatlan kemény önfegyelmezés és önnevelés által egy jellemes férfiú, jellemes munkás polgár ideálját alakítja ki magában és ezt az értéket ajándékozza a hazának.

És mert mi tudjuk, hogy Magyarország nem térképből áll, nem hegyből, nem völgyből, hanem népének egészséges s munkaképes millióiból, épp azért azt is tudjuk, hogy a magyar jövő vetése a mi ifjaink vérében lüktet, kél életre, válik eleven valósággá vagy az ő eltékozolt fiatalságuk miatt megy tönkre. És ezért valljuk azt, hogy egy országnak minden vasúti hálózatánál, fatelepénél, gyémántbányájánál, iparánál értékesebb kincse a tisztalelkű, erős, lelkesedni s dolgozni képes ifjúsága.

És így válik a kongregáció *a hazaszeretetnek is áldott forrásává.*

Mert kongreganistának lenni nem lehet kötelességtől vonakodó lélekkel!

Kongreganistának lenni nem lehet szenvedélyek viharától ide-oda dobott lélekkel!

Kongreganistának lenni nem lehet az ösztönös élet posványos hinárjaiban magát jól érző lélekkel!

Hanem igenis, a kongreganista fiú világgá kiáltja: Nekem imponál Szent Imrének önfegyelmezése! Nekem imponál ennek az ifjúnak önlegyőzése! Imponál benne a lélek diadalmas ereje! És én ma, a XX. század fiatal magyarja, elkötelezem magamat ahhoz az eszményhez, melyet a XI. század első magyar királyfija saját életével nekünk meghirdetett. Én is le akarom győzni a testet, legyőzni az ösztönt, le önmagamat s visszaemelni trónjára a lelket, a szellemet, amelyet az új pogányság köztünk detronizált!

Ki nem látná be, hogy az ilyen lelkű ifjúság az egyetlen reménysége a magyar jövőnek? Az az ifjúság, amely tud be nem mocskolt lélekkel átmenni a bűnre kísértő mai világ tátottszájú sárkányai között. Az az ifjúság, amelynek bársonyos arca a tiszta vér lüktetésétől izzik, s amelynek csillagfényes szeme mögül a fehér lélek szivárványa mosolyog elő.

Imre herceg lelke kemény, férfi lélek!
Kemény, magyar ifjak kövessenek téged
Hófehér lélekkel, acélizmú karral,
S ki vívhat meg akkor maroknyi magyarral? (Mentes.)

Szentbeszédek kongreganisták avatására.

I.

Kedves Kongreganisták! Édes Jó Fiaim![1]

Mikor így tavasszal zsendülő rügyek lepik el a fákat, mikor fiatal lendülettel bomladoznak a hajtások, mikor minden fa csupa fakadás, minden mező csupa virág, minden csupa illat, minden csupa termést, gyümölcsöt, boldogságot ígérő jövendő, — ilyenkor a gazdák lelkéből feltör egy sóhaj: De szép is ez a tavasz, mint csillog a napfény, mint hull a virágzápor, mily szép lesz a termés, csak — Istenem! — fagy ne jöjjön reájuk! És bizony az emberek sokért nem adnák, ha kitalálnák, hogyan lehetne megvédeni a tavaszi virágokat a leselkedő fagytól, amely, ha eljön, alattomos kézzel tönkretesz mindent: mosolyt, napfényt, virágot, gyümölcsöt, termést, jövőt.

Az emberiség évezredes fáján ti vagytok a tavasz, édes jó Fiaim! A ti szívetekben dobban a jövendő ígéret, a ti ereitekben nyargal a tettrekész akarat, a ti fénylő szemetek töretlen tisztaságán tükrözik ki a gyümölcsöt, termést ígérő jobb kor. És mikor a ti szüleitek belenéznek lángoló szemetekbe, mikor nevelőitek látják a ti, ideálokért égő lelketeket, mikor látják egy fiatal léleknek ezt a szép rügyfeslését, bimbófakadását, virágbaborulását, az ő szívükből is kitör a sóhaj: Istenem! Csak fagy ne érné őket, a mi fiaink lelkét, a mi reményeinket, a mi büszkeségünket, a mi jövendőnket.

De ha a szőlő zsenge fürtjeit, a barackfa virágjait nem is tudjuk megvédeni a fagytól, az emberiség jövendő termését, a fiatal lelkeket meg kell védenünk az erkölcsi süllyedés, romlás dermesztő lehelletétől. *És ez a gondolat alapította e Kongregációt is és ez hozott össze titeket, fiaim, a Mária-kongregációban.*

A) A Kongregáció nem olyan gyülekezet, ahol csak imádkozni fogtok — azt is; a Kongregáció nem olyan gyü-

[1] A budapesti «Minta-gimnázium» Mária-kongregációjának 1921-ben tartott tagavatásán elmondott szentbeszéd.

lekezet, ahol csak vallási dolgokat tanultok — azt is. Hanem a ti kongregációtok azoknak az ideális lelkű fiúknak gyülekezete, akik értékelni tudják végtelen kincsüknek, fiatal lelküknek virágzó hófehérségét, fakadó reményeit, jövőt ígérő hajtásait, s akik ebben a kongregációban eszközt látnak egyetlen céljuk elérésére. Ez az egyetlen céljuk pedig: *jellemük harmonikus kialakítása — az Úristen fönséges eszméi szerint.*

Itt tehát minden imánk, minden gyónásunk, minden gyűlésünk, minden összejövetelünk ennek az egy célnak áll szolgálatában: megedzeni úgy a lelketeket, hogy ennek a poros világnak országútján be nem porozódva, a jellemtelen megalkuvás vásárában meg nem tört gerinccel, az erkölcsi mételynek kavargó forgatagában bűnnel dacoló homlokkal tudjatok győzelmi tort ülni az erkölcsi hitványság ezer kísértése között.

B) Ne felejtsétek tehát fiúk, hogy a Mária-kongregációba való felvétellel **becsületbeli kötelességeket is vállaltatok magatokra.**

a) Égő gyertyával kezetekben mondjátok majd el a «Hiszekegyet». Mit jelentsen az égő gyertya kezetekben? Jelentse a ti hitetek fényét, a ti példaadástok melegét, a ti viselkedéstek útbaigazító világosságát. Ahol gyertya gyullad föl a sötétben, onnan elszalad az árny, a sötétség, a rossz; és ahol egy kongreganista jelenik meg, ott az ő viselkedése, szavai, társalgása, életmódja ilyen világoskodó gyertya legyen az erkölcsi tévelygés sötétjében.

Jaj, fiúk, én azt nagyon szégyelleném, ha valamelyiteknek egyszer azt mondaná az édesapja: Ime, te kongreganista vagy és mégis époly hanyagul tanulsz, mint azelőtt. Szégyelleném, ha édesanyja azt mondaná: Te kongreganista vagy és mégis époly durcás, engedetlen vagy, mint azelőtt. Ha az Úristen azt mondaná: Te kongreganista vagy s mégis oly keveset törődsz lelkeddel, jellemeddel, mint azelőtt.

Fiúk, el ne felejtsétek tehát az égő gyertya tanítását!

b) És ti itt az avatásnál *érmet is kaptok a melletekre.* Érmet? Melyik katona kap érmet? Aki nagy tetteket követett el, aki hős. Tinektek ez az érem még csak előlegezett kitüntetés, csak a bizalom jele. Mikor tehát a kongregáció Szűz Anyánk érmét tűzi reátok, elvárja tőletek, hogy rászolgáljatok erre a kitüntetésre és ezutáni viselkedéstekkel legyetek méltók bizalmára!

c) Az avatásnál oklevelet is kaptok. Tudjátok, hogy a király kinek szokott adni nemesi oklevelet? Annak, aki

becsületes törekvéseivel, hajlíthatatlan jellemével, erős akaratával emelkedik a többi emberek fölé! De, íme, ti is most ilyen nemesi oklevelet kaptok az Úr Jézustól és ezzel az Úr Jézus kicsiny apródjaivá fogad titeket! Úgy-e, tudjátok, az apród mindenütt ott jár, ahova az ura megy! Ti is így kövessétek minden lépéstekben az Úr Jézust s véssétek kitörülhetetlenül szívetekbe, ami ezen a kongreganista diplomán legfelül olvasható: «Esto bonus miles Christi», «légy jó katonája Krisztusnak!»

*

Édes Jó Fiaim! Mikor most itt álltok az Úr oltára előtt dobbanó szívvel s örömtől fényes szemekkel, úgy szeretném ennek a megilletődött pillanatnak emlékét felejthetetlenül szívetekbe írni. Hogy ez a visszaemlékezés örökös tettre sarkalója legyen a ti jellemes fejlődésteknek.

Sok mindene elveszett ennek az árva hazának, legszebb reményeink harctéren hullottak el, országunk legszebb részeit elveszítettük, — egyetlen megmaradt kincsünk, büszkeségünk, reményünk, jövendőnk, csak ti vagytok: az ezeréves Magyarországnak zsendülő hajtása. És jönne bár reánk ezeréves történetünk legszomorúbb korszaka, amíg a magyar fiúk lelkében jut hely a bensőséges vallási élet lobogó lángjának, addig nem kell félnünk, hogy a magyar nemzeti géniusz szent tüze kialszik; amíg a magyar fiúk szeme ideális eszmények fényében gyúl ki, addig nem kell félni, hogy örök lesz a reánk szakadt sötétség; nem kell félni, hogy végkép beborult fölöttünk az ég, amíg ifjaink megtudják őrizni hófehér lelküknek sértetlenségét.

Fiúk! Legyetek jó kongreganisták, mert akkor jó fiai lesztek szüleiteknek, hasznos tagjai édes hazánknak, büszkesége szent keresztény vallásunknak. Boldogságos Szűz Anyánk pártfogása kísérjen éltetek minden lépésében. Amen.

II.

Kedves Jó Fiúk![1]

A keresztény falvaknak és városoknak legnagyobb ünnepük, mikor új templomot szentelnek fel köztük, a mi Kongregációnknak is legnagyobb ünnepe, mikor új eleven temp-

[1] A budapesti «Minta-gimnázium» Mária-kongregációjának 1923-ban tartott tagavatásán elmondott szentbeszéd.

lomokat szentelünk fel a mi mennyei Atyánk különös szolgálatára, azaz mikor új tagok állanak sorainkba.

A világon minden az Istené. Bárhová ér el szemünk, mindent Ő teremtett, minden Tőle jön, Hozzá megy, minden az Övé s mégis — úgy-e — egyes épületeket különösen kiemelünk a mindennapi használat alól s külön istenházának, templomnak szenteljük fel azokat. Ép így: minden emberi lélek is a nagy Isten teremtménye. Tőle jött s az ő tulajdona — és mégis, vannak lelkek, emberek, akik azt mondják: Uram, én még jobban a tied akarok lenni, mint mások, én tudlak talán hűségesebben szolgálni, mint mások; én úgy érzem, hogy nekem boldogságom lesz a te közeledben többet tartózkodni . . . Ó, fogadd el és szenteld fel az én lelkemet különösképen is a te templomodul.

Ilyen templomszentelés készül itt ma; hat fiú szenteli fel ma lelkét eleven templomául az élő Istennek és negyven fiú ünnepli örömmel az ő kis temploma felszentelésének évfordulóját.

A) Édes Jó Fiaim, akiket ma felveszünk a Kongregáció tagjai közé, ne felejtsétek, hogy a ti lelketeknek mától kezdve **az Isten eleven templomának kell lennie!**

Az építőművészek hosszú hónapokon, éveken át építik a templomot, gonddal tervezik, oltárait emelik, szobrait faragják; a mi Kongregációnk is ilyen műterem, ahol oltárok készülnek, szent szobrokat faragnak, — dehogyis szobrokat, élő szenteket!

A templomban mindennek tisztának kell lennie, ott mindent rendben tartani. De mily rendnek kell lennie a ti lelketek templomában, s mily tisztán kell őriznetek még a bűnnek árnyától is, hogy a mindentlátó Isten szeme se tudjon felfedezni benne pókhálós zugokat, poros, eltorzult vonásokat!

A templomban oly szépen, lágyan szól az orgona s hirdeti Isten dicsőségét. A ti kis templomotokban buzgó, imádságos lelketek lesz az orgona és frissen, örömmel, lendülettel végzett imáitok, a ti imádságos egész életetek lesz az Isten dicsőítése.

A templom tornyáról harang zúg és hívja az embereket Istent dícsérni. Nos hát, a ti imponáló életetek, a ti örömtől ragyogó szemetek, a ti tiszta lelketek legyen az Úr harangja, hogy a ti boldogságtok tüzétől mások is fellángoljanak az Úr szolgálatára!

A templomban gyertyák égnek és űzik szét a homályt.

A ti élő hitetek legyen a gyertya, mely magatoknak és másoknak mutatja az utat Krisztus felé.

Fiúk, csak még egy hasonlatosságot mondok: a legfőbb a templomban az oltár s azon is az Oltáriszentség s az abban lakozó Úr Jézusunk. Oltáriszentség nélkül sohasem teljes a mi templomunk, ürességet érzünk, valami nagy hiányt. Nos: az Úr Jézus minden megkeresztelt lélekre rányomja szent arcának vonásait, csak a bűn torzítja el azt a szent képet bennünk. A ti lelketek templomának páratlan, pótolhatatlan kincse azonban éppen az lesz, hogy lelketekben mindig tisztán kivehető legyen az Úr Jézus arca, s a megszentelő kegyelem által ékesített templomban állandóan ott lakozzék az Úr Jézus.

B) Édes Fiaim! A Kongregáció arra buzdít titeket s abban a munkában segít, hogy lelketekre **minél kitörülhetetlenebbül s minél szebb vonásokkal irjátok be Krisztus Urunk képét.** Ti eddig is dolgoztatok ezen a képen; dolgozzatok ezután fokozott erővel. Ti eddig is óvtátok e képet a portól, sártól; védjétek ezután még áldozatosabb szeretettel.

A spanyol-amerikai háborúban egyik hadihajóról egy matrózfiú éppen abban a pillanatban vetette magát a vízbe, mikor a hajó indulni akart. Haditörvényszék elé állították, mert a hajót elhagyni árulás!

A fiú védekezik: Zubbonyom esett a tengerbe, azért ugrottam utána.

A bíró részvéttel szól hozzá: Hogyan lehettél ennyire könnyelmű? Hiszen tudtad, mily büntetés jár érte! És azért a rongyos blúzért?

A matróz így felel: Igen, csak egy rongyos blúz volt, de a zsebében ott volt meghalt édesanyám egyetlen fényképe, és én ezt a képet nem akartam elveszíteni semmi áron sem...

Fiúk! A mi lelkünkön is ott él Krisztus Urunk egyetlen drága arcképe. Nekünk is be kell dobnunk magunkat annak a forrongó tengernek hullámaiba, amit életnek hívnak. De Krisztus Urunk képét el ne veszítsétek! Krisztus arca él a ti lelketekben. Meg ne váljatok semmi áron sem ettől a képtől! Tegyétek minél elevenebbé ezt a nagyszerű gondolatot: *Az én lelkem az Isten temploma s annak oltárán ott él állandóan az Úr Jézus Krisztus!* Hiszen hányszor éneklitek büszkén, lendülettel a «Minta» cserkészcsapat indulójában:

«Nem félünk, nem rettent meg a harc,
Hisz' él bennünk a krisztusi arc!
Ifjú szívünkben így megterem
Hótiszta szív és hősi jellem!

Tudni kell érezni és átélni, hogy Krisztus nemcsak a templomban van velünk. Velünk van a futball=pályán, velünk a tanteremben, velünk a kiránduláson. Veled, fiam, mikor csendes villanyfénynél az algebrapéldán töröd a fejedet. Veled, mikor éltető napfénynél az erdőt=mezőt járod. És mikor meredek sziklákon kapaszkodol, Ő fogja a kezedet. Mikor a fejlődő kor ezernyi válságában küzdesz, Ő erősít téged. Ő is volt 14, 16, 17 éves, amilyen éppen te vagy. Ha szomorú vagy, megcsókolja szívedet; ha senki sem ért meg, Ő mindig megért; ha hívek vagytok hozzá, Ő soha el nem hagy.

Fiúk, ezt a képet, ezt az áldott szent arcot dolgozza, festi egyre szebbé, lelkesebbé bennetek a Kongregáció. És csak ha ezen a Krisztus=képen soha nem szűntök meg dolgozni, csak akkor lesztek méltó új tagjai a Kongregációnak, lesztek örömei a ti jó szüleiteknek és — higyjétek el — így, csakis így lesztek reményei a megalázott édes hazának.

*

Régebben, mikor az emberek még nem siettek annyira az élettel, bevárták, míg teljesen elkészül a templom; s csak mikor már a legapróbb részletekig ki volt dolgozva, szentelték fel. Ma nagyon sürgős a dolgunk: kevés a lakás, félig kész házba is be kell vonulniok az embereknek. És kevés a templom is. Félig kész, még csak alakuló, fejlődő lelkeket is fel kell avatni templommá.

Fiúk! Ezeréves országunk összeomlott, — újra kell építeni. A legelső feladat: templomot építeni. Nem kövekből, hanem lelkekből — élő templomot a saját lelkünkből, hogy legyen a mi lelkünk csendes temploma az a szentély, ahová nyugodtan huzódhatunk, ha csapdos a vihar. Jaj, fiúk, kint a világban, az erkölcs világában rettenetes vihar orkánja tombol: a piszok, erkölcstelenség, csalás, uzsora, szívtelenség, embertelenség jégesője csapkod. De mi imádkozunk értetek, hogy a ti tiszta, nemes, ideális lelketek mindig maradhasson az Úr Jézusnak drága kincse, eleven temploma.

Ámen.

III.

Kedves Fiúk![1]

Olaszországban, Carrarában, a világhírű márványbánya-telepen, hatalmas, vakító fehér márványtömbök fekszenek egymás mellett. A sorban heverő faragatlan, nagy kövek között egyszer megjelent egy szobrász s műértő szemmel fürkészgetett a tömbökön végig. Hol itt állt meg, hol a másikat mérte végig tekintetével . . . Az egyik munkás végre is megszólította: Mondja kérem, mit keres itt?

— Mit keresek? Egy szentet.

— Szentet? Akkor talán menjen a templomba, az oltáron talál eleget.

— Nem, nem! Az én szentemnek itt kell lennie.

Akkor megállt egy nagy márványdarab előtt és folytatta: Látja, itt van már, meg is találtam ebben a hatalmas tömbben, — csak még ki kell belőle faragnom . . .

Édes Jó Fiaim! Ebben a jubileumi évben Szent Imre herceg is végigmegy a hatalmas, értékes márványtömbök előtt, a magyar fiúk lelke előtt s mikor úgy végigmér titeket, némelyik talán ijedten kérdi: Mit akarsz velünk? Mit keresel bennünk?

— Szentet keresek Bennetek!

— Szentet? Jaj, akkor talán menj máshova, a templomba, ott találsz!

— Nem! Az a szent, akit én keresek, itt van bennetek, fiúk, a ti lelketekben, csak még ki kell azt faragni belőletek. A ti lelketek nem carrarai márvány, nem arany, nem gyémánt — nincs az Úristennek olyan teremtménye, nincs a világnak kincse, amely értékben megközelítené a ti lelketek értékét. De nézzétek, az még nincs kifaragva, még sok rajta a nem odavaló fölösleg. Az a krisztusi arc, amit lelketeken látni szeretnék, még homályos, sok rajta a por, amit le kell róla törölni. Az a kemény gerinc, amit én bennetek látni akarok, még ide-oda hajlik a szeszély és szenvedély viharában. Az a rendíthetetlen jellem, amit én tőletek várok, még darabos, ki nem csiszolt. Ezt a lélekfaragást, ezt a jellemfaragást, ezt az emberfaragást meg kell szeretned s végezned kell ebben a jubileumi évben. Mit gondolsz, beállasz-e te is ebbe a munkába?

[1] A budapesti «Minta-gimnázium» Mária-kongregációjának 1930-ban tartott tagavatásán mondott szentbeszéd.

Tudom, fiúk, hogy Szent Imre hívó szava nem hangzik el hiába. Ragyogó szemetek, dobogó szívetek ad rá választ is: Kérded, akarok-e jellemem kialakításán dolgozni? Kérded, akarok-e lelkemmel sokat törődni? Akarom-e az én ifjú lelkem remek anyagába belerögzíteni, beleégetni az Úr Jézus fönséges arcát? Ó, akarom, hogyne akarnám! Így lesz ez a jubileum évi kongregációs aratás öröme az Úr Jézusnak és öröme a mi szegény hazánknak is.

A) **Avatásunk öröme az Úr Jézusnak.** Hogyne is volna öröme Annak, aki azt mondta magáról: «Azért jöttem a földre, hogy az embereknek életük legyen és bővebben legyen». És íme, most jönnek szomjas lelkű fiúk, jönnek tüzes szemű ifjak és odaállnak a diadalmas Szent Imre elé: Imre herceg, taníts minket, hogy életünk legyen, hogy bővebben legyen. Taníts minket, hogy ebben a sáros világban a mi lelkünk ne legyen sáros. Taníts minket, hogy a mi homlokunkról le ne törlődjék a tiszta lélek királyi méltósága. Taníts minket, hogy a bűnös élet lelket fojtó pora a mi lelkünkre rá ne szálljon. Taníts minket, hogy a bűnnek fölkavart áradatával győzelmes daccal tudjunk szembe nézni... Ó, hogyne volna öröme ez az Úr Jézusnak!

Nézzétek: aki nem tör a hegyre, nem is jut a magasba; akinek alacsonyak a gondolatai, vágyai, annak alacsony marad a lelki élete; akinek lapos a kitűzött célja, lapos marad jelleme is. Nos, Szent Imre nem ezt akarja. Páratlanul fönséges célt állít elétek, a krisztusi jellem kialakítását és azt akarja, hogy ez a magas kitűzött cél elbódítson, vonzzon, ragadjon titeket fölfelé, egyre magasabbra.

Tudjátok, mit akar a Kongregáció? Azt, hogy *lázat kapjatok*. Lázat? Micsoda lázat? Nos hát hegyi lázat. Mikor a turista belekerül a svájci hegyóriások rengeteg birodalmába, azok a tiszta magasságok és hósapkás csúcsok, mint mágnes ragadják meg lelkét és megy-megy folyton előre, feljebb, egyre feljebb: a tiszta magasságok húzzák magukhoz.

Így akarja megkívántatni veletek is Szent Imre a jellemes életnek, az igazi férfiasságnak csodás magaslatait. Hogy annak szépsége elvarázsoljon titeket és ti, a kongregációs élet fellángolt követői, bódult fejjel törjetek az elétek állított ideál: az Úr Jézus után.

Hát hiszen tudom, tudom: teljes egészében ezt az ideált elérni sohasem lehet. De ez azt jelentse is, hogy ne is próbálkozzunk utána? Hallottátok a mesét, a kis fiúról, a mikor először látott szivárványt, annak szépsége annyira megigézte

lelkét, hogy mindenképen meg akarta szerezni magának. Elindult a szivárvány után. Patak útját állta, tüske megsebezte, hegyről-hegyre hágott, kimerülve, verejtékezve ült le végül egy sziklacsúcson, és a szivárványt elfognia mégsem lehetett. De vajjon hiába dolgozott-e? Nem! Mert miközben folyton fölfelé tört, íme, arca hogy kipirult, végre hogy felfrissült, gyönyörű tájra jutott, hol éltet adó a levegő, elbájoló a madárdal és páratlan a kilátás!

Ti is mentek majd a kongregációi eszmények után. Elérni talán sohasem fogjátok. De igyekezzetek minél több lelkesedést, minél több eszményszeretetet, minél több idealizmust magatokba szívni, hogy mikor nehány év mulva, mint férfiaknak bele kell majd állanotok a kemény életbe, annak küzdelmeihez ebben legyen a tartalék kincsetek.

Édes Fiaim! Az élet rideg, az élet levegője jeges, az élet nem ad, csak elvesz, letompít, nivellál, laposít, — itt, a Kongregációban, szerezzetek olyan kincseket, amiket nem tud elvenni tőletek az élet kemény küzdelme. Aki egyre a magasba tör, az végre is Istenhez jut és aki a csillagokba akasztja tengelyét, az nem fog megakadni a sárban, a földön.

B) És azért mondhatom, Kedves Ifjak, hogy a mai nap nemcsak az Úr Jézus öröme, de **öröme ennek a szegény, megroncsolt magyar hazának is.**

Szertenézünk a hazában s jelenünk oly sivár! Visszamerengünk a multba, de merengésből nemzetet fenntartani nem lehet. Előre tekintünk a jövőbe s megrettenünk: Van-e még jövőnk, van-e még egy ezer esztendőnk, van-e reménynyünk?

De titeket úgy akar nevelni a Kongregáció, hogy reményei legyetek ennek a szegény hazának. Reményei, akikre, mikor ráfordul a gyászfátyolos Hungaria könnybeborult szeme, a könnycseppeken át is felragyogjon arcán a remény biztató öröme. Erre tanít titeket a Kongregáció.

Elveszett a kék Adria, de a ti szemetek töretlen fénye megmaradt — s ez elég nekünk. Elveszett a bánáti búza, de a ti lelkes szívetek kincse birodalma megmaradt — s ez elég nekünk.

Fiúk, hiszitek ti azt, hogy a ti tiszta lelketek többet ér nekünk, mint a körmöci bányákban elvesztett minden aranyunk? Nézzétek, erre az öntudatra nevel rá a Kongregáció.

Fiúk, tudjátok ti azt, hogy a ti sudaras hátgerincetek s meg nem ingó jellemetek nagyobb érték erre a hazára,

mint az elvesztett Kárpátok sudár fenyői s az erdélyi hegyek ringó erdői? Pedig erre nevel titeket a Kongregáció.

Fiúk, tudjátok ti azt, hogy a Magas Tátra tiszta havas ormán csak akkor fog újra fellobogni a magyar trikolót, ha a megmaradt maroknyi magyar ifjúság büszkén emelt homlokán felszivárványoz a krisztusi élet nemes derűje? Erre nevel titeket a Kongregáció.

Irtóztató a feladat, mely rátok vár, Édes Fiaim! Úgy becsüljétek hát tiszta véreteket, hogy abban a honfoglaló Árpád erejének kell ma lüktetnie! Úgy műveljétek magatokat, hogy egy Szent István, Szent László bölcsessége éljen benetek! Oly gyöngéd szeretettel gondozzátok a ti fejlődő lelketeket, mintha közületek minden egyestől egyedül függene a haza sorsa.

Sokszor hallottátok már, hogy a nemzet egyetlen reménye ma az ifjúsága. Csak nem egészen így van. Nem mindegyik fia, nem akármilyen ifjúsága. Hanem, igenis, reménye az az ifjúság, amilyenek ti vagytok. Ti, akik tudtok áldozatot is hozni lelketek szép fejlődéséért. Ti, akik tudtok az eszményekért lelkesedni a mai földhöz lapult, sivár felfogású világban is. Ti, akik tudtok lelketekkel is törődni ebben a riasztóan anyagias világban. Ti, akik Szűz Anyánknak, Magyarország Nagyasszonyának lábához borulva ma szent ígéretet tesztek arra, hogy rácáfoltok a magyarokat megszégyenítő közmondásra.

Melyikre?

Azt mondják egyesek a magyarról, hogy az mást sem tud, mint folyton csak nagyokat szónokolni: *Magna dixit.*

Nos hát, ti az életetekkel, jellemetekkel, Krisztust szerető lelketekkel akarjátok megmutatni, hogy ti nem szónokoltok nagyokat, hanem *tesztek* nagyokat.

De tudjátok mi a világon a legnagyobb tett? A legnagyobb tett a krisztusi ideál szerint kialakított nagystílű, harmonikus élet. A kongreganistának legnagyobb dícsérete tehát az lesz, ha elmondhatják róla: *Nem beszélt sokat, hanem élt nagyszerű életet.* Nem: *Magna dixit*, hanem: **Magna vixit!** Amen.

EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

Adatok a francia iskolák «neutralitásához».[1]

A kérdés irodalma: L'Historie à l'École, par l'abbé I. Pernoud. Annecy. — Les manuels condamnés. Publication de l'Action populaire. Reims. — Les Évêques de France ont condamné 14 manuels scolaires. Pourquoi!? Châlonssur=Marne. — Ce qu'ils ont voulu faire, par E. Tavernier. Paris. Lethielleux. — Les manuels scolaires condamnés, par l'abbé Roland=Gosselin. — Les manuels condamnés et la neutralité scolaire, par l'abbé M. Falconnet. Autun, librairie Dejussieu. — Q'y a=t=il dans les livres condamnés par les Évêques? Abbeville, librairie Paillart. — Les manuels condamnés par l'Épiscopat. (Extraits.) Publiés par le Bureau d'Informations Religieuses et Sociales. Paris. — Les manuels condamnés par les Évêques, par I. Grivet. Az «Études» 1909. dec. 5=i számában.

Mikor a francia püspöki kar közösen kibocsátott kör=levélben tizennégy iskolai kézikönyvet vallásellenes tanaik miatt elítélt és azok használatát megtiltotta, nagy felhábo=rodás moraja zúgott végig az érdekelt tankönyvírók sorai=ban. Kimagasló államférfiak, köztük maga Briand, siettek őket megnyugtatni és tiltakoztak a püspöki kar eljárása ellen. Az érintett írók pörrel fenyegetőztek, amelyet az okozott «erkölcsi és anyagi kár» megtérítéseért fognak a püspökök nyakába akasztani. Egyikük pl., M. Aulard, aki=nek «Histoire de France» c. könyve szintén az elítéltek közt szerepel, kártérítési igényét egyedül Mgr. Amette párisi érsekkel szemben 10.000 frc=ban állapította meg. Nem lehet ugyan tudni, hogy a többi aláíró kilencven püspöktől is ennyit akart=e követelni; de mindenesetre nem utolsó üzlet lett volna 900.000 frc=ot behajtani a püspöki kartól.

Az íróknak ez a felháborodása és pörrel fenyegetőzése oly szemmelláthatóan jogtalan volt, hogy a lapok nem mu=lasztották el a püspökök eljárását védelembe venni, még=pedig a kritika szabadságának nevében. Furcsa állapot is volna — írták —, ha színházi, irodalmi, zenei kritikusok=nak kártérítési keresettől kellene tartaniok, mert ezt vagy azt a darabot veszedelmesnek, ezt vagy azt a könyvet érték=

[1] Megjelent a «Religio» 1912. évfolyamában.

telennek, ezt vagy azt a kompozíciót gyenge tákolmánynak minősítették. Sőt némelyik lapból még a humor se hiányzott. Az egyik ujság (Radical) egy szép napon az alábbi, hatalmas betűkkel nyomott címmel lepte meg olvasóit: «Bouchers contre Évêques. La prescription des repas maigres cause préjudice aux commercants». (Mészárosok a püspökök ellen. A böjti ételek előírása prejudikál a forgalomnak.) A cikkben pedig az volt olvasható, hogy a reimsi hentesek és mészárosok szövetsége a város érsekéhez és plébánosaihoz jegyzéket nyujtott be, amelyben hivatkozva arra, hogy a pénteki böjt forgalmuk nagyságának hátrányára szolgál, ugyanazon szavakkal, mint az indexre tett iskoláskönyvek szerzői, kártérítési pör indítását jelentik be.

A francia püspököknek ez a közös pásztorlevele nemcsak a szülők szemét nyitotta meg a már régebben fennálló bajokkal szemben, hanem az egész világ katolikusainak figyelmét ráterelte a francia köztársaság nevelési rendszerére, arra az ádáz harcra, amely Franciaországban a katolikus Egyház ellen folyik, s főkép arra a kétszínűségre, amellyel a francia kormány a neutralitás szépen hangzó jelszava alatt folytatja egyházellenes küzdelmeit.

Az iskolai állapotokról ma még kimerítő képet festeni nem lehet. Az alábbiakban a francia lapok híradásai nyomán csak egypár jellegzetesebb eset felsorolására szorítkozunk, amelyek azonban elegendőképen alkalmasak annak bemutatására, mit jelent a valóságban a francia iskoláknak annyiszor emlegetett neutralitása, és hogy mennyire kellő időben, az utolsó órában hangzott el a püspöki kar tiltakozása. Az eseteket igyekszünk egyszerűen, minden kommentár nélkül előadni, amint azok megtörténtek. Mert vannak tények, amelyek magukban is ékesen beszélnek.

Givet kanton (Ardennes) egyik iskolájában a tanító arról tart magyarázatot, mit csinál egy «szabad ember» pénteki napon. Egyik fiút elküldi a henteshez, hozzon négy sous-ért disznósajtot, s miután elmagyarázta a disznósajt készítési módját, az osztály szeme előtt elfogyasztotta a sajtot. Hogyan lehet ezt az Egyház törvényei iránt semleges viselkedésnek nevezni, kérdés. Aminél csak az a nagyobb kérdés, hogy hogyan kerül ez a «szemléltető magyarázat» a tananyagba.[1]

Egy gyermek az óra végén keresztet vet magára. A tanító

[1] La Réponse, 1910 januári szám.

durván rákiált: itt nem szokás ilyen hókusz=pókuszokat csinálni![1]

Egy másik iskolában a tanító megparancsolja, hogy a gyermekek forgassák ki a zsebüket. Kettőnél olvasót talált. Az osztály előtt rögtön a tűzbe dobta.[2]

Sainte=Gemme (Cher) községből 50 családapa az alábbi levelet intézte a «Le Petit Berrichon» szerkesztőjéhez:

Tekintetes Szerkesztő Úr! Tisztelettel vagyunk bátrak arra kérni, hogy b. lapja legközelebbi számában következő nyilatkozatunkat közzétenni szíveskedjék: A L'Action Libérale Populaire de Sainte=Gemme tagjai, számszerint ötvenen, megfontolva,

a) hogy a község tanítója arra ragadtatta magát, hogy az egyik tanulónál talált katekizmust összetépte s elégette, és hogy ezt a szektárius erőszakot az egész osztály előtt hajtotta végre;

b) megfontolva, hogy ez a tett úgy az iskola neutralitását, mint a község lakóinak vallásos érzületét mélyen sérti: elítélik a tanító eljárását és alázattal kérik a köztársaság elnökét, hogy a cher=i prefet által a tett fölött rosszalását fejezze ki.

Fogadja Szerkesztő Úr . . . stb.

Akadt lap, amelyik még a tanítónak ezt az eljárását is védeni akarta. De igen szerencsétlen fogással. Igy írt: Ugyan mit szólna a saint=gemmei plébános, ha a hitoktatás alatt az egyik gyermeknél Kant, vagy Darwin, vagy Haeckel könyvét találná meg! — A hasonlat ugyancsak gyenge. A plébános u. i. bizonyára azt gondolná, hogy akik apró gyermekek kezébe ilyen könyveket adnak, azok sokkal butábbak, mint amily rossz=szándékúak. Meg utoljára is a plébános nem ígért semlegességet! És a szülők sem azért küldik a templomba gyermekeiket katekézisre, hogy ott «neutrálisan» tanítsák őket, amint azonban az iskolákba egyedül a törvényben megígért neutralitásban bízva küldik őket.

Párisnak egyik kerületében a tanítónő 11—12 év körüli növendékeinek a következő tétel kidolgozását adta fel: «A karácsonyban nem kell hinnünk. Miért? Mert minden jó polgárnak harcolnia kell az előítéletek ellen». Igy szólt a tétel. Az igazság kedvéért azonban meg kell említenünk, hogy még a «Petit Journal» is elítélő sorokban tárgyalta a

[1] Gaulois, 1909 nov. 7. sz.
[2] Echo de Paris, 1909 nov. 14. sz.

katolicizmusnak ezt a durva megsértését. A lap cikkét neves írója, Jean Lecoq, a következő óhajtással zárta be: Madame l'Institutrice, kegyedet kellene még iskolába járatni . . .

Ily esetek után csak mosolyra késztető M. Steeg nyilatkozata, amelyben a «Ligue de l'Enseignement» ülésén tiltakozott az ellen, hogy a francia iskolát «école sans Dieu» kifejezéssel diszkreditálják. Mert — úgymond — ha ez a kifejezés igaz lenne is, nem jelenti ez egyúttal azt is, hogy a francia iskola «école sans ideál».[1]

Különösen sok gúnynak vannak kitéve az iskolában az első szentáldozásra készülő gyermekek. Mgr. Henry, grenoblei püspök, beszéli a következő esetet: Egyik helybeli leányiskolában a tanítónő kiadta a parancsot, hogy álljanak fel, akik az első áldozáshoz fognak járulni; utánuk azok, akik nem fognak áldozni menni. Aztán így szólt (természetesen megőrizve a «neutralitást»): Azok, akik nem mennek az első áldozáshoz, okos leányok; a többiek ellenben hülyék (toutes les autres sont des imbécilles).

Ugyanezen départamentben az egyik tanító ezzel a kérdéssel fogadta azt a fiút, akiről tudta, hogy az első szentáldozásra készül: Mondd csak, mikor adja már a pap a szádba azt a pasztillát![2]

A gyermekek első szentáldozásának napja világszerte nagy ünnep az egész családra, de különös áhítattal készülnek erre a napra a buzgó francia családokban. A gyermekek az áldozás előtt külön lelkigyakorlatot is tartanak s így várják a nagy napot. Mikor Isére egyik iskolájában a gyermekek először jelentek meg ily lelkigyakorlatok után, az igazgató büntetésképen tízszer ezt iratta le velük: Saját hibámból hiányoztam az iskolából. A felháborodott szülők egy része kivette gyermekét az iskolából.[3]

Már erélyesebben és okosabban léptek fel a szülők Páris mellett egy faluban hasonló zaklatás alkalmával. A gyermekek szülői u. i. idézést kaptak, hogy a következő vasárnapon jelenjenek meg a községházán, igazolni gyermekeik mulasztását. Elhatározták, hogy mindnyájan megjelennek, de nem igazolás végett, hanem hogy magyarázatát kérjék a törvényellenes eljárásnak, mert az első áldozásra készülő gyermekeik jogosan mulasztották el azt az egynéhány órát. Az előljáróság megneszelte a dolgot és azonnal bocsánatkérő levélben

[1] The Tablet, 1911 nov. 18. sz.
[2] La Réponse, 1910 jan. sz.
[3] Echo de Paris, 1909 jún. 11. sz.

tudatta a szülőkkel, hogy a felszólítás csak «tévedésből expediáltatott», dehogy kell megjelenniök. Tanulság: Nem árt olykor, ha az ember a sarkára áll.[1]

Hogy ilyen nevelés mellett folyton nő Franciaországban főleg a fiatalkorú bűnösöknek a száma, azon ezek után nincs csodálkozni való. A törvényszéki tárgyalások alapján összeállított legújabb statisztika tanusága szerint a vallástalan állami iskolák működésének megkezdése óta (1882.) Franciaországban a 19 éven aluli bűnösök száma évi 16.000-ről 41.000-re emelkedett. És ami még szomorúbb, a Párisban 1909-ben letartóztatott 26.000 gonosztevő közül 16.000 még nem volt 19 éves. Ugyanabban az évben a szemérem elleni vétségek száma a fiatalkorúak közt 52%-kal emelkedett.[2] De mit reméljünk vallási téren is attól a fiatalságtól, amely olyan vallásellenes légkörben nő fel, mint a mai állami iskolák, s akiknek tanítóira nagyon ráillik a dijoni püspöknek, Mgr. Dadolle-nak szójátéka: Maîtres d'écol? . . . Oui. — Maîtres à l'école? . . . Non. Maga Marcel Sembat így nyilatkozott a neutrális nevelésről: «Donner à l'enfant des connaissances sans lui enseigner la foi, c'est la lui ôter. L'école sans Dieu est l'école contre Dieu. Nous u'y pouvons rien. C'est la force des choses».[3]

Gondolható, hogy a tanítók példája mily rombolást visz végbe a fogékony gyermeki lelkekben. Erre csak egy esetet említünk fel, de ez is elegendő. Egyik tanító észrevette óra alatt, hogy egy fiú a pad alatt babrál valamivel. — «Mit csinálsz ott a pad alatt?» — szólt rá a tanító a fiúra, aki erre nyugodtan felmutatta a két kezét. Az egyikben egy feszület volt, a másikban egy zsebkés, amivel össze-vissza szurkálta a feszületet. «A Galileit végeztem ki» — hangzott a gyermek felelete. A köztársaság büszke lehet nevelésére.

Eddigi példáinkban csak a gúny, zaklatás, kellemetlenkedés szerepeltek. Ne gondoljuk azonban, hogy a francia szabadkőműves páholyok megállanak ezeknél a fegyvereknél. Fölhasználnak ők minden elképzelhető presszíót az iskolák kereszténységellenes irányának minél tökéletesebb biz-

[1] La Riposte, 1909 aug. 8. sz.

[2] V. ö. Reichspost, 1911 márc. 22-i számát. Érdemes a szomorú francia állapotok mellett rámutatni a német kriminalitás örvendetes csökkenésére. 1907-ben a 18 éven aluli elítéltek száma volt 55.200; 1908-ban 54.000; 1909-ben már nem egész 50.000, ami 8·1% csökkenést jelent.

[3] La Réponse, 1910 febr. szám.

tosítására. Ez a magyarázata annak a föltűnő körülménynek, hogy a tanítók oly hűséges végrehajtóeszközeivé lettek az államhatalom egyházellenes törekvéseinek. Hol van az a gondokkal küzdő családapa, aki jobb meggyőződése mellett merne kitartani, ha emiatt kenyerét veszti! Márpedig elszámlálhatatlan az a sok ürügy és mód, amivel a tanítókat akarják megnyerni az egyházellenes küzdelemnek; másrészt pedig a szülőket kényszerítik, hogy gyermekeiket ne az «école libre»-be, hanem az ilyen tanítóktól vezetett «école laïqu»-be járassák.

Grenoble-tól pár kilométernyire fekszik egy falu, amelynek tanítója közbecsülésnek örvendett az egész lakosság előtt, kivéve a falu képviselőjét. Ennek nem tetszett a tanító működése, el akarta helyeztetni a faluból. Minthogy pedig semmiemű hanyagságot ráfogni nem lehetett, egyedüli vádja abban állott, hogy a tanítónak olyan fonográfja van, amelyik csak klerikális darabokat játszik. És ez elég volt a kormánynak, hogy a község és a családapák egyhangú kérése ellenére is elhelyezze a tanítót.[1] Most már kíváncsian várhatjuk, mikor kerül sor azokra a tanítókra, akiknél megtalálható Renan: Jézus Élete. Mert, hogy «klerikális könyvet» tartanak könyvtárukban!

A chambéry-i egyházmegyében fekvő Bellecombes-en — Bauges faluban — a páholyoknak egyik kiküldöttje felszólítja az odavaló levélhordót, hogy küldje gyermekét az école laïque-ba, különben állását veszti. A szegény apának — kinek szolgálata ellen soha kifogás nem volt — egy pillanat alatt kellett dönteni: megtartja-e állását, vagy kitéteti magát az utcára. Egy pillanatig sem habozott: Uram, ha ez a föltétel, tartsa meg az állást, én is megtartom magamnak gyermekeim lelkét.[2]

Villers-sous-Chalemont községben történt, hogy a kis Duxin Léontine, egy szegény özvegy tizenkétéves leánya, lelkiismeretére hivatkozva megtagadta a történelem tanulását olyan könyvből, amelyet a püspökök elítéltek. A leányt kizárták az iskolából s egyúttal a községi előljáróság megvonta az özvegy anyától a szegénypénzt is. Mikor a nyomor már tűrhetetlenné vált, az anya elment a maire-hez könyörögni. — Küldjed a leányt iskolába! — volt a válasz. A szegény anya nem tehetett mást, maga vitte el a leányt az isko-

[1] Echo de Paris, 1910 febr. 10. sz.
[2] La Croix, 1910 febr. 14. sz.

lába. Visszatértében már megkapta a segélyt. Hanem a leány állhatatos maradt, abból a könyvből nem akart tanulni, ismét kizárták, s az anyától ismét megvonták a segélyt.[1]

A szomorú hírekből talán elég is lesz ennyi. Még egy=két vigasztalóbb eseményre és jelenségre szeretnénk rámutatni, mert — hála Istennek — az ujságok híradásai közt olyan esetekre is akadunk, amelyek elolvasása után senki szíve nem marad elérzékenyülés nélkül. Azokra a hírekre gondolunk, amelyek az apró iskolás gyermekek hithűségéről szólnak, mintha a Tarcisiusok, Pongrácok hitvalló szeretete lángolt volna fel újra ezekben az apró csemetékben. A sok szomorú eset után hadd álljon itt egy pár vigasztalóbb is.

Thaonban (Vosges) száznál több gyermeket zártak ki az iskolából, mert az elítélt könyvekből nem akartak tanulni. — Mama, — mondja az egyik leányka anyjának — a tanítónéni azt mondta, hogy becsületrendet kapok, ha jól megtanulom a francia történetet ebből a könyvből.

— Nos, és megtanulod?

— Ó nem, mama! Inkább ne legyen becsületrendem, mintsem hogy bűnt kövessek el.[2]

Champdôtre (Côté=d'Or) egyik tanítónője a szintén megcenzurázott Gauthier et Dechamps: Histoire=ját akarta tanítani. A gyermekek szüleik parancsára kijelentették, hogy ebből a könyvből nem tanulnak. — Rajtam ki nem fogtok — gondolta a kisasszony és diktálni kezdte az egész történelmet. A legelső órán az orleánsi szűzről volt szó.

— Irni, leányok!... Tizennégyéves korában úgy rémlett Jeanne d'Arc előtt, mintha egy hang szólt volna hozzá...

— De tanítónéni! — kiált bele az egyik leányka —, ez nem úgy volt. Nemcsak rémlett előtte, hanem tényleg hallotta is.

— Talán te ott voltál és te is hallottad?

— Hát a néni ott volt, hogy azt mondja, hogy nem hallotta!?

Stenay=ben (Meuse) egy tizenegyéves leánykát óra után egy magtárba zártak, mert az egyik elítélt könyvből nem akart tanulni. Az eset hírére többen megkérdezték a leányt, miért nem akarja tanulni azt a könyvet.

— Nem engedi a lelkiismeretem, — volt a válasz.

— Ugyan, te csöppség, tudod is te, mi az a lelkiismeret!

[1] La Réponse, 1910 márc. sz.
[2] La Réponse, 1910 jan. sz.

— Az valami, ami itt van a szívemben és azt súgja, hogy nekem nem szabad tanulni abból a könyvből.[1]

Epinal mellett egyik iskolában egyik gyermek nem tudja a leckét: Papa nem engedi, hogy csak ki is nyissam ezt a könyvet.

— Úgy? A papa nem akarja? . . . Jól van, mindjárt meglátjuk! Most rögtön leülsz és büntetésből leírod a leckét, amit nem tanultál meg. Így szól a tanítónő; kinyitja a könyvet, amit a papa látni sem akar s odateszi a gyermek elé: Irj!

A kicsike hozzákészülődik, sóhajt egyet, bemártja a tollat és . . . elkezd írni. Szorgalmasan serceg a toll, pár perc mulva kész a feladat: Néni, itt a büntetésem.

A középen ugyan egy pár szó elmosódott valami legördülő könnycseptől, de hát a fődolog mégis csak az, hogy a tanítónő győzött. Legalább ilyen győztes arccal veszi kezébe a füzetet. Hanem az is igaz, hogy az első szempillantásra, amit a füzetbe vetett, elsápadt a néni arca. Az irkában a feladat helyett ez állott: «Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában . . . és az örök életet. Ámen.[2]

A felemlített s az ehhez hasonló esetek vigasztalók reánk nézve is, kik távolból résztvevő lélekkel szemléljük az Egyház hű leányának, a francia katolicizmusnak életküzdelmét. Hogy tartós nem lehet ez az állapot, az bizonyos. Előbb-utóbb keserves tapasztalatok hatása alatt újra föl fog hangzani Voltaire követelő szava: Kell Istennek lenni és ha nem volna, ki kellene találni! Rá fog jönni a vallásellenes francia köztársaság, mily megdönthetetlen igazság rejlik Paulsen mondása alatt: «Religion gehört zu den normalen Funktionen der menschlichen Natur, ihr Fehlen deutet immer eine Störung, sei es im Individualleben, sei es im Gesamtleben, an».[3] Az eszmélés első jelei már ma sem kerülik ki a gyakorlott szemet. Mintha maga a kormány is megérezte volna ezt. Különben érthetetlen volna az a már nevetségességig ideges félénkség, amellyel ellenőrizteti az egyházi férfiak minden szavát és tettét, s amely már annyira fokozódott, hogy az egyik plébános, aki a «mennyek országáról» prédikált, intést kapott a hatóságtól: «Kérem tudomásul venni, hogy nálunk csak francia köztársaság létezik, minden más ország említése tehát szigorúan tilos. Ellenkező esetben kénytelen volnék stb.» . . .

[1] La Croix, 1909 dec. 8. sz.
[2] Vie Nouvelle, 1909 dec. 5. sz.
[3] Id. *Schanz:* Apologie des Christentums. Herder. 1910 I. 153. l.

Talán nem csalódunk, ha a vallásos szellem térfoglalását látjuk abban a nagyszámú teológiai, mégpedig jobbadán hitvédelmi irányú folyóiratban is, amely Franciaországban ezidőszerint megjelenik.[1]

De valami különösen megnyugtató jelenség olvasható ki az 1910/11. iskolai évről szóló hivatalos statisztikai jelentésből is. Eszerint a katolikus iskolák és tanulóinak száma sokkal nagyobb arányban növekszik, mint az állami iskoláké. Szinte azt mondhatnók, hogy a katolikus iskolák népszerűsége annál nagyobb lesz, minél több üldözéseknek vannak kitéve a kormány részéről. «École laïque» volt az előző iskolai évben 71.269; ez felnőtt egy év alatt 71.491-re. Iskolásaik száma pedig 4,064.559-ről 4,135.886-ra. Ellenben az «école libre» száma 14.298-ról 14.428-ra emelkedett, a tanulóké pedig 933.749-ről 960.712-re. Tehát az állami iskolák tanulóinak 71.327 növekedésével szemben áll a katolikus tanulók 26.963 növekedése. Vagy percentben kifejezve: 1000 állami iskolára esett 3·1, 1000 katolikus iskolára 9 növekedés; 1000 állami iskolára 17·26, 1000 katolikus iskolára 28 növekedés. Különösen szemmelláthatóa katolikus iskolák emelkedése azokban a départmentokban, amelyeknek népe még legjobban megőrizte vallásosságát (La Vendée, Loire Inférieuse, Côtes-du-Nord, Maine-et-Loire stb.). Az emelkedés az idén már olyan fokra hágott, hogy éppen nemrégiben Brard képviselő már egy indítvánnyal sietett az állami iskolák védelmére, mely szerint a 3000-nél kisebb lakosságú községek a laikus iskola mellett szabad iskolát ne tarthassanak fenn.[2] Ennek elfogadása halálos csapást mérne a katolikus iskolákra.

Akaratlanul is érdekes tanuságot tett az Egyház életképességéről M. Steeg belügyminiszter, aki öt hét alatt megváltoztatta véleményét, és míg egyik cikkében az Egyházat, a hívektől elhagyott, feladatát elvégzett romnak hirdette, alig egy hónap mulva egy második cikkében egy jól

[1] Revue du Clergé francais; Revue pratique d'apologétique; La Réponse; Nouvelle Revue theologique; Annales de la philosophie chrétienne: Revue thomiste; Études; Bulletin de littérature ecclésiastique; Revue augustinienne stb. Franciáknak szintén hozzáférhetők a francia nyelvű belga folyóiratok, mint a Revue apologétique; Revue néoscolastique; Revue des sciences philosophiques et théologiques; Revue d'histoire ecclésiastique. V. ö. Baunard: Un siécle de l'église de France: 1800 à 1900 (1901). Gazagnol: Die neue Bewegung der Katholiken in Frankreich (1903).

[2] V. ö. K. L. cikkét: A laikus iskola. Alkotmány. 1912 febr. 24. sz.

szervezett, fegyelmezett, gazdag szervezetnek mondja, amely a nagy alkotásokhoz szükséges minden eszközzel rendelkezik. Erdemes egymás mellé állítani a két cikknek ezt a pár sorát (mindkét cikk a bordeauxi «France»=ban jelent meg):

1909 dec. 10=én

L'Église n'habite plus que des ruines.

Le peuple n'ira pas l'y chercher.

Son rôle social est fini pour le mal ou pour le bien.

1910 jan. 14=én

Il semble, à entendere M. P. Bourget, que l'Église soit morte. Mais elle existe, très solidement organisée, très disciplinée, . . . elle est riche, elle dispose de moyens d'action énormes.

Az irodalom különböző ágaiban is merülnek fel örvendetes események, amelyek alkalmasak megcáfolni azokat a lemondó jóslatokat, amelyek a dicsőséges, régi francia katolikus Egyház pusztulásáról világgá szálltak. Persze e jelenségeket erős optimista szemüveg nélkül ma még nem lehet többnek tekintenünk, mint az életösztön biztató nyilvánulásainak. Ma még meg kell e téren elégednünk azzal, hogy a spiritualista filozófusok (Caro, Simon, Ianet stb.) legalább a theizmus ügyének szolgálnak. Ma még annak is örülnünk kell, hogy a legújabb francia bölcselőket (Bergson, Ribot, Boutroux, Renouvier stb.) legalább nem vezeti keresztényellenes tendencia. E jelek azonban feljogosítanak minket arra a reményre, hogy idők multán a tudományok terén is fogunk hallani a katolicizmus nagyobb térfoglalásáról és a katolikus eszmék a tudomány minden ágában meg fogják találni hivatott védőiket épúgy, mint már is megtalálták azokat a szépirodalom terén egy Brunetiére, Coppée, Huysmans, Bourget, Retté, Veuillot stb. személyében.

A francia katolikusok iskola harca.[1]

A francia enciklopedisták programmját: az «Écrasez l'infâme»=ot a harmadik köztársaság, úgy látszik, következetesen valóra akarja váltani. Ott kezdi már a harcot, ahol az legérzékenyebben sujtja a «gyalázatost»: a gyermekeknél. A népnevelés irányítására gyakorolt presszionak és önkényes hatalmaskodásnak bevallott célja, hogy az iskolákat s ezek által a jövő nemzedéket vallástalan szellemmel itassa át.

A szabadkőművesség egyik költője, *Charles Bertrand*, találóan jelölte meg a régi enciklopedista jelszó gyakorlati kiviteléhez vezető legrövidebb utat, mikor az ifjúságnak s a nőknek dekrisztianizálását tartja a szabadkőműves uralom legfontosabb feladatának. Igy ír:

Pour écraser l'infâme,
Qui se croit triomphant,
Arrachons=lui la *femme*,
Enlevons=lui l'*enfant*.

Ebből a szempontból kell tekintenünk azt az élet=halál harcot, amelyet napjainkban a katolikus francia nép s a szabadkőműves uralom a gyermeknevelés körül folytat s amelynek kimenetelétől a francia katolicizmus sorsa függ.

A francia iskolaharcot már a mult század nyolcvanas éveiben Jules Ferry indította meg. Eleinte — sajnos — csak néhány élesebbszemű katolikus férfiú ébredt a veszélynek tudatára, mely a Jules Ferry=féle törvényjavaslatokból a katolicizmusra háramolhatott; és csak azok a durva inzultusok, amelyekben a katolicizmusnak főkép a szeparáció óta oly bőven van része, szülték meg a legtágabb körökben a kívánatos felháborodást és ellenakciót.

Az a szorgos gondoskodás, melyet az iskolák vallásos szellemének biztosításáért és visszaállításáért a francia katolikusok ma kifejtenek, mindenesetre örvendetes jele az ébredésnek. De vajjon nem volt=e késői az ébredés?

Mindenesetre érdemes dolog, ha a küzdelem főbb eseményeiből mi is levonjuk az okulást; mi, akiknek e téren

[1] Megjelent a «Magyar Kultúra» 1913. évfolyamában.

még sok vesztenivalónk van s akik, ha egyszer elvesztettük a keresztény világnézet öntudatos megvallására képző iskoláinkat s bennük a jövő küzdelmeinek harcos-iskoláit, hiába állunk majd elő a késő kesergés augusztusi panaszával: Varus, add vissza légióimat! *Vare, legiones redde!*

I.

1881 június 16-án, 1882 március 28-án s 1886 október 30-án három iskolai törvényt szavazott meg a francia kamara. A szabadkőműves páholyok három programmpontja jutott diadalra e törvényhozási trilógiában: az ingyenes, a laikus és a kötelező iskoláztatás.[1]

A három ígéretből azonban a valóságban három hazugság lett.

Először is ez az «ingyenes» oktatás igen sokba került az adózó polgároknak. Amit a tandíj elengedése által megtakarítani véltek, ugyanazt annál bővebben kellett lefizetniök a közoktatásügyre megszavazott újabb adókban. Míg u. i. 1879-ben, vagyis az új törvények előtt a közoktatásügyi budget 53 millió frank volt, a Ferry-törvény elfogadása által azonnal csaknem kétszeresére (92 millió frankra) szökött fel. 1900-ban ez az összeg már 365 millió frankra rúgott. Vegyük hozzá még azt az 1400 millió frankot, amennyibe az 1881—1900 közt emelt iskolaépületek kerültek s akkor kerek 7 milliárd lesz az összeg, amellyel a francia polgárok az egyházellenes irányzat uralomrajutását csak az «ingyen» közoktatás terén megbűnhődték. «Egy kissé drágán fizették meg azt az «ingyen» örömet — írja Mgr. *Touchet*, orléansi püspök — hogy nem kell az utcán azokkal az iskolatestvérekkel találkozniok, kik durva cipőben és kopott kalappal jártak, de jól tanítottak és kevésbe kerültek.»

Az általános iskoláztatás eszméje szintén messze van a megvalósítástól. Még mindig igen nagy azoknak a száma, kik a meglevő iskolákba be nem férnek.[2] Ez a nagyarányú

[1] V. ö. a Grand Orient elé terjesztett 1872-i körlevél következő szavait: «Nous demandons l'instruction obligatoire pour tous, gratuite et laïque dans toutes les écoles publiques et communales».

[2] Hivatalos kimutatás szerint a legutóbbi francia sorozások alkalmával 30 százalékot tett ki az analfabéták száma. 40 százalék a megmaradt 70-ből éppen csak arra képes, hogy a tollát vezetni bírja és könyvből olvasni tud. Ellenben sokan ezek közül nem tudnak ujságot olvasni. Történelmi és földrajzi tudásuk fölöttébb szűkös. A számtanból csak a legegyszerűbb szabályokat tudják. V. ö. Katolikus Nevelés, 1912. évf. 318. l.

iskola= és tanerőhiány nem forogna fenn, ha ok nélkül túl nem adnak a legjobb és legolcsóbb tanerőkön: a szerzetes= eseken. 1880=ban csak a jezsuitákat 74 intézetből zárták ki; 261 szerzetesházat fosztottak meg lakóitól, a közoktatásügy mérhetetlen kárára. Ha Combes 1904=ben azzal dicsekedhetett, hogy 14.000 kongregációs (szerzetes=) iskolát sikerült erőszakkal megszüntetni, hozzátehette volna, hogy ezzel a kultúrellenes tatárjárással okozati összefüggésben áll a mai francia iskolák abszolút elégtelensége is mind kvalitatív, mind pedig kvantitatív értelemben. Egyes vidékeken ma csakugyan hely sincs az iskolában az iskolaköteles tanulók befogadására.[1] Így fest a valóságban a szabadkőműves zsargonban «általános iskoláztatásnak» nevezett iskolarendszer.

A legnagyobb porhintésnek és szemfényvesztésnek azonban az iskolai neutralitásról szóló törvény bizonyult.

«Jaj annak a nemzedéknek, — kiáltott fel Frayssinous a nevelésről tartott konferenciabeszédében — amely nem érzi meg, hogy annál fontosabb a tanítás vallásos jellegének biztosítása, minél szélesebb köröket hajt az iskola hatása alá a kötelező iskoláztatás.»[2] És a neutralitásról szóló törvény éppen akkor fosztotta meg az iskolai nevelést a vallásos jellegtől, mikor egy másik törvény már behozta az általános iskolakényszert.

A törvény alapjául egy divatos kantiánus tantétel szolgált: Eszünk alapjában képtelen annak megismerésére, van=e az embernek lelke, melyet meg kell mentenie, van=e Istene, akinek szolgálnia kell. A normálisan fejlett ember tehát, amilyenné az ész és tudomány vezetése mellett mindenkinek kifejlődnie kell, alapjában, lényegében vallástalan. A vallás csak járulékos dolog; kinek=kinek saját tetszésétől függ, hogy ezt a cafrangot magára akasztja=e, vagy sem. Az államnak normális emberre van szüksége, az iskolának tehát normális (értsd: vallástalan) embert kell nevelnie. Vagy mint Harald Höfding hirdeti: Aminek a nevelésből eredményként elő kell kerülnie, az az ember; nem pedig a hívő vagy hitetlen.

A francia katolikusok ebben az okoskodásban merő szofizmát látnak. Csak egy pillantást kell vetnünk a papiroson kiokoskodott absztrakciókon át az életbe, — mondják —

[1] Az adatokat l. *Buchberger:* Kirchl. Handlexikon I. 1511. l. lásd: Frankreich.

[2] *Frayssinous:* Défense du christianisme. Paris. II. 349.

hogy e gondolatoknak szofisztikus jellegét átlássuk. Mindjárt a főérv: a gyermek egyéni szabadságának védelme, teljesen illuzóriusnak bizonyul. Rousseaui absztrakció, hogy a gyermeknek vallásról egyáltalában nem kellene beszélni egészen addig a korig, míg a gyermek maga nem nyilatkozik, akar-e egyáltalában vallásról hallani. (Hányszor hallani ezt a naiv elvet nálunk is társaságokban és magánbeszélgetésekben!) Akik így beszélnek, nyilván nem tudják, micsoda égbekiáltó mulasztásra akarják rábírni a nevelőket. Mert vajjon, ha azon ürügy alatt, hogy a gyermeki lélek ellen valami támadást el ne kövessünk, és hogy az a gyermek később szemrehányást ne tehessen az ő ilyen vagy olyan erkölcsi neveléseért, óvakodunk előtte Istenről, lélekről, túlvilágról beszélni, vagyis teljes semlegességében akarjuk a gyermek lelkét kifejleszteni, feltehetjük-e akkor, hogy a gyermek lelke csakugyan semleges irányban fog fejlődni? Az ugarban hagyott földön nem verődik-e fel magától is a burján? A semlegesség nem egyenlő-e itt a gaz és bojtorján dédelgetésével? Nem is beszélve a következetlenségről, mely ez okoskodásban rejlik. Hiszen, ha e nézet hangoztatói következetesek akarnak lenni, már ott kellene kezdeniök, hogy a gyermeknek életet sem szabad adni, mert hiszen hátha szemére hányja majd szülőinek, hogy őt a terhes élet harcterébe beleállították! De a logika még keserűbb retorzióval is él. Ha ugyanis attól tartunk, hogy a gyermek majd felnőtt korában szemrehányást talál tenni a szüleinek, amiért vallásosan nevelték, nem lehet-e époly természetes és százszor keserűbb a felnőtt ifjú szemrehányása azért, mert *nem* nevelték vallásosan? Hogy úgy engedték felnőni, mint az esztelen állatot, cél és magasabb rendeltetés öntudata nélkül? A liberalizmus kopott fegyvereinek tárában ott ékeskedik az ú. n. felekezeti béke szempontja is. Az iskolai vallásoktatás megzavarja a felekezeti békét, differenciálja az embereket. Ugyanazon iskolában, ugyanazon községben — mondják — különböző vallású gyermekek vannak, akiknek vallási meggyőződéséhez nyúlni nem szabad. — Persze, hogy nem szabad, felelik az ellenvetésre a francia katolikusok. De hiszen a katolikus hittanórának nem is az a célja és tárgya, hogy más felekezetek ellen izgasson. És a hittanórán másvallásúak egyáltalán nincsenek jelen s nem sértődhetnek meg. A differenciálódás is adott tény, melyről a katolicizmus valóban nem tehet, s melyet az iskolai hittanoktatás semmivel sem mozdít elő. De meg ahol tisztán

katolikus gyermekekből kerül ki a tanulók száma — mint pl. Franciaországban a legtöbb esetben — ott ezeknek jogos igényeit az elenyésző kisebbségnek esetleges érzékenysége kedvéért sem volna szabad figyelmen kívül hagyni. Sőt! Ha az iskolából a vallástant oly ürüggyel zárják ki, mert hogy az feszültséget hoz a gyermekek közé s szétválasztja őket a különféle vallásfelekezetek szerint, nem veszik-e észre, hogy a vallástanítás helyébe állított ú. n. laikus erkölcstan, a laikus, istenmentes morál felerőszakolása s a vallásnak másodrangba való leszorítása még sokkal erősebb ékeket ver a tanulók közé, mert eltekintve attól, hogy a laikus morál szerint mindenkinek teljesen individuális, tehát más és más erkölcsi elvek vallásához lesz joga, a vallás és vallásellenesség harcait viszi be az ifjúság közé; pedig ezek a harcok sokkal mélyebbrehatók, mint a felekezetek közt (Franciaországban különösen) alig érezhető differenciák.

A francia katolikusok utalnak Jules Simon egyik nagyon igaz mondására is, aki az erkölcsiség támaszát az Egyház, az iskola és a család közös munkájában jelölte meg. «Il y a trois auxiliaires dont la morale ne peut se passer: le prêtre, le maître, la mère.»[1] *Victor Cousin* is joggal hangoztatta a kamarában, hogy a «tanítás nevelés nélkül mitsem ér; nevelésről pedig vallás nélkül nem lehet szó ... A népoktatásnak egyedül lehetséges alapja a kereszténység. A nyilvános iskola szentély, amelyből a vallást száműzni nem lehet».[2] És emlékeztetnek Diderot szavára, aki maga is azt írja, hogy ismereteink közt a vallás az, amellyel «kezdeni, folytatni s végezni kell», s azért az iskolában az első lecke a vallástanból legyen, hogy az minden időkre bevésődjék a lélekbe.[3]

A neutralitásról szóló törvény mindezt figyelmen kívül hagyta. Nyiltan ugyan nem tiltja meg a törvény a tanítók-

[1] Id. *Luçon:* L'enseignement libre, sa nécessité, les perils qui le menacent. Paris. 31. l.

[2] Id. Les Francs-Maçons et la propriété. Causeries du dimanche Nr. 508.

[3] U. o. — Érdemes ideiktatni *Wilhelm Rein* jénai protestáns egyetemi tanár szavait: «Es geht nicht an, die religiösen Unterweisungen ganz aus der Schule zu nehmen und sie der Kirche zuzuschieben. Die Schule kann auf den Religionsunterricht nicht verzichten, wenn sie Erziehung- und nicht reine Unterrichtsanstalt sein will; denn in ihm liegt der Ankergrund für die einheitliche Weltauffassung und Lebensführung». Beiträge zur Weiterentwicklung der christlichen Religion. 1905. 292. l.

nak, hogy Istenről, a lélekről, a másvilágról is beszéljenek. Az 1882 július 27-i miniszteri rendelet csak azt mondja, hogy ex professo nem kell ugyan kiterjeszkedni Istenre, de azért két pontot nem szabad figyelmen kívül hagyni: megtanítani a gyermeket, hogy Isten nevét mindig tisztelettel kell kiejtenünk, és hogy parancsainak mindig engedelmeskedni tartozunk. A hivatalos lap által közzétett «*Programme de l'Enseignement primaire*» is egész nobilis hangon követeli, hogy «a tanító, mint vétkes cselekedetet kerüljön minden szót vagy viselkedést, ami a gondjaira bízott gyermekek vallási érzelmeit sértené, ami értelmükre zavarólag hatna».[1] Sőt az akkori közoktatásügyi miniszter s e törvények szerzője, Ferry maga is megnyugtatóan értelmezi az iskolai semlegességet 1883 november 17-én kibocsátott körlevelében. «Önök segítői, bizonyos tekintetben pótlói a családapáknak — írja a tanítókhoz. . . . Kérdezzék meg maguktól, vajjon egy jelenlevő s önöket hallgató családapa, ha csak egyetlenegy is, tiltakozhatnék-e jóhiszeműleg azok ellen, amiket önöktől hall. Ha igen, tartózkodjanak azoktól. . .»

Sajnos azonban, a következmények azt bizonyították, hogy mindez csak szemfényvesztés volt, melynek egyetlen hivatása az lehetett, hogy katolikus részről minden komolyabb ellenállás lefegyvereztessék. Bebizonyosodott, hogy az iskolai neutralitás nemcsak elvileg jogtalan és téves, hanem a gyakorlatban egyáltalában megvalósíthatatlan.

Hiszen az iskola semlegessége alatt, hacsak nem játszunk a szavakkal, azt kell értenünk, hogy két vagy több ellentétes nézet vagy tan közül a tanítónak egyikhez sem szabad szítania, egyik mellett sem szabad állást foglalnia. Azonban éppen ez a lehetetlen. Az igazság és tévedés harcában a tévedés már azáltal is jogtalan diadalt ül, ha az igazsággal egyenértékűként kezeljük s az utóbbitól a köteles elismerést megvonjuk. «Vigyázat, uraim; — mondta egyszer maga az antikatolikus Ferry — ahol Istenről van szó, ott a hallgatás fölér a tagadással!» Márpedig az a tanító, aki a törvény által előírt neutralitást komolyan és őszintén meg akarja tartani, legjobb esetben nem tehet mást, mint hogy hallgat. Mert mihelyt beszélni kezd, ha még oly ügyesen járná is a tojástáncot, máris megsérti a neutralitást, mert okvetlenül vagy az egyik, vagy a másik félnek ad igazat. Ha pedig hallgat, még a hallgatásával is

[1] Journal Officiel 1882, aug. 2.

megsérti a neutralitást s így csakugyan előáll vele is a Buridán szamarának esete, amely a két köteg széna között éhen pusztult el.[1]

Azonban a valóságban ez a puritán Buridán-neutralitás nincs meg a tanítókban és tanárokban sehol. Hiába utal arra az ellenfél, hogy a tudomány maga sem nem katolikus, sem nem protestáns, sem nem szabadkőműves. A tudomány nem, de a tudomány hirdetői igenis azok. Nem az elvont, megszemélyesített tudomány ül a katedrákon a gyermekek előtt, hanem az ember. Az ember a maga külön temperamentumával, erősebb-gyengébb szenvedélyeivel, hajlamaival, előítéleteivel. Az abszolút, elvont igazság e tulajdonságok színezésével átfestve, az illető világnézetének visszfényével megvilágítva lép a tanulóifjúság elé. S ezért nem tartják közömbösnek a francia szülők, hogy gyermeküket a történelembe a vallásos világnézetnek hódoló Goyau vezeti-e be, avagy M. Aulard, akinek könyvét a francia püspöki kar indexre tette. Pedig úgy-e, a történelem, az elvont, az ideális történelem nem pártoskodó. És érthető, hogy nem mindegy, hogy az irodalmat a hithű Brunetière ajkáról hallgatja-e az ifjú, vagy a fanatikus Anatole France-tól; s nem mindegy, hogy a vallásos Pasteur természettudományos előadásait látogatja-e, vagy a Berthelot-ét.

Az egyszerű hallgatásnál, a puszta tudomásulnemvételnél nem is áll meg a valóságban senki. «Da die Wissenschaft — írja Donat a tudomány szabadságáról írt kitűnő művében — kein übermenschliches Wesen ist, sondern ihren Sitz im menschlichen Geiste hat und so seiner Psychologie unterworfen ist, wird jeder Kenner des menschlichen Herzens von vornherein vermuten, dass man beim Ignorieren nicht stehen bleiben, sondern vielfach zur Bekämpfung und Wegforschung des Glaubens, der Kirche . . . fortschreiten wird.»[2] Ha Payot mondja, elhihetjük neki, hogy a vallástól elszakadt ember egyetlen egy szót nem ejthet ki, amely tényleg semleges volna.[3] A neutralitás hangoztatása, mint maga Viviani

[1] A már föntidézett Rein professzor írja: «Irgendeine Weltauffassung muss in der Schule herrschen, und die wissbegierigen Fragen einer vorwärts und inwärts drängenden Jugend kann die Schule nicht abweisen, wenn sie nicht vorzieht, die Jugend verstummen zu machen». Id. m. 292. l.

[2] *Donat:* Die Freiheit der Wissenschaft. Innsbruck. 1910. 34. l.

[3] «Il est impossible à un esprit affranchi des religions confessionnelles prononcer un mot qui soit vraiment neutre.» Correspondance de la Ligue de l'Enseignement, 1908 ápr. 12-i szám.

miniszter egy nagyon őszinte pillanatában bevallotta, csak *diplomáciai hazugság* (mensonge diplomatique) s a körülmények által kikényszerített *képmutatás* (une tartuferie des circonstances).[1] A «neutrális tanító» csakugyan elképzelhetetlen kiméra. Ellentétes nézeteket e téren ugyanazon tiszteletben tartani, léleltani lehetetlenség. A vallást és vallástalanságot egyaránt becsülni ugyanannyi, mint így gondolkozni: Tisztelem azok véleményét, akik benned becsületes embert látnak, de époly mértékben tisztelem azokét is, akik szerint börtönbe való gazember vagy. S aki a gyermek előtt azt hangoztatja, hogy a vallást épannyira becsüli, mint az ateizmust, az kétségtelenül az utóbbi számára fogja a gyermek lelkét előkészíteni. Mert a negatív tanításnak, — amilyen az ateizmus is —, hogy romboló hatását kifejthesse, elégséges talaj a tolerancia, az elnézés; de a pozitívumnak, főkép ha annak a test ösztönös vágyait fékentartó, önmegtagadással járó következményei vannak, gondos ápolásra, jóakaratú támogatásra is szüksége van. «Das Böse wuchert rasch, des Gute wächst so träge; die Nessel treibt von selbst, die Rose, die will Pflege.»

Az Egyház vezetőférfiainak csak éleslátására vall, hogy a hangzatos jelszavak mögé rejtett «diplomatikus hazugságot» kíméletlenül leleplezték s a «neutrális» iskolatörekvések ellen felszólaltak. IX. Pius már 1854 november 1-én tartott allokuciójában utalt a nemtelen játékra, melynek a piémonti iskolatörvény adott alkalmat. Megismételte óvó felszólalását, midőn Vicari, freiburgi érsek a vallástanítást kizáró iskolatörvény ellenzése miatt a badeni kormány részéről kemény üldözésnek volt kitéve. XIII. Leó pápa a franciákhoz intézett «Nobilissima Gallorum Gens» kezdetű enciklikájában (1884 február 8.) a következő szavakkal indokolja a tanítás és vallásos nevelés szétválasztása ellen elfoglalt elítélő nézetét: «Egyiknek a másiktól való elválasztását any-

[1] Maga Clémenceau bevallja ezt az 1903 nov. 17-én a szenátusban tartott beszédében: «Il faudra bien que le professeur en chaire dise quelquechose. Il faudra bien qu'il prenne parti, il faudra bien qu'il dise s'il approuve ou s'il blâme. Quand il arrivera à l'histoire de Tibère et quand il lui faudra raconter certain drame de Judée, quelle opinion aura-t-il? Que dira-t-il? Est-ce que Jésus-Christ sera Dieu ou homme seulement? Et quand on en viendra à ce grand phénomène du christianisme qui encombre l'histoire, qui a été et est encore aujourd'hui au plan des pensées et des actes de la civilisation, comment le qualifiera-t-il?» Id. *B. Gaudeau:* Critique philosophique et théologique de l'ideé de neutralité scolaire. Paris. 32. l.

nyit jelent, mint az a törekvés, hogy a gyermek ott is semleges maradjon, ahol az Isten iránti kötelességekről van szó. Hamis és veszélyes elv ez éppen ebben a gyengéd korban, mert a semlegesség örve alatt tág kaput nyit az ateizmusnak, de bezárja azt a vallás előtt.«[1] Ugyanebben az enciklikában később ezt írja: «Az Egyház mindig nyiltan elítélte a neutrális iskolákat, s többször figyelmeztette a családapákat, hogy ebben az annyira fontos kérdésben résen legyenek». Ugyanezt hirdeti a pápa a bajor főpapságnak («Officio sanctissimo», 1887 dec. 22.). A kanadai püspökökkel szemben pedig hangoztatja, hogy a neutrális iskola egyszerű «támadás a hit ellen, a keresztény erkölcsi nevelés s a társadalmi béke ellen s ezért mindenáron kerülendő» («Affari vos» 1897 dec. 8.). X. Pius pápa pedig ezeket mondja a velencei patriarkákhoz nemrégiben írt levelében: «A vallástalan iskola nemcsak elkereszténytelenîti a népet, nemcsak a vallást ássa alá, hanem a társadalmat s az egész nemzetet is. Hajótöréssel fenyegeti a katolikus vallást s azt az évszázados kultúrát, mely a katolikus vallásból indult ki».

A gyakorlatban megvalósított «neutrális» nevelés tényleg a legapróbb részletekig igazolta, sőt — bátran állíthatjuk — felülmúlta az elmélet tételeit, igazolta a nyiltan látó katolikus szülők félelmét, igazolta a szentszék elítélő álláspontját. Másutt[2] példákkal szolgáltunk már arra nézve, hogy a törvény által megígért neutralitásnak mily torzképét valósította meg a francia állami iskola. Ha az ott említett esetekhez most még néhány jellemző adatot fűzünk, utalnunk kell arra is, vajjon ha ilyen esetek a katolikus iskolák fennállása idejében megtörténhettek, mi lenne még akkor, ha az államnak az «écoles libres» konkurrenciájától nem kellene tartania.

Általános felháborodást keltett pl. az az eset, amelyet *Maurice Barrès* hozott nyilvánosságra a «rossz tanítókról» 1907 március 16-án tartott parlamenti beszédében.

Páris mellett egy kis falucska tanítója nem érte be azzal, hogy minden gyermektől megtagadta a bizonyítványt, aki misére járt, vagy áldozott. Egyszer rajtakapott egy 7 éves leányt, hogy vasárnap misét hallgatott. Felállította a gyermeket a dobogóra a katedra mellé s ráparancsolt, hogy mondja el a Miatyánkot. A kicsike el is kezdte:

[1] V. ö. a szent kollégiumban 1880 aug. 26-án tartott beszéddel.
[2] Adatok a francia iskolák neutralitásához. Religio. 1912 március 31, április 7.

— Miatyánk, ki vagy mennyekben . . .

— Micsoda?! A te apád a mennyekben van? Éppen az imént láttam az utcán . . .

A tanító megjegyzésére durva röhögés a felelet az osztály részéről.

— Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma . . .

— No nézd! Hát nem apád ad neked kenyeret? Hiszen az apád pék!

És így véges-végig. A remegő kisleány imádkozása mint durva gyermekek köznevetségének tárgya. Igazi «neutrális» oktatás.

A leányka a következő vasárnapon megint csak megjelent a misén. Másnap az iskolai jelenet újra kezdődött, most már az Üdvözléggyel.

— Je vous saule, Marie . . . Üdvözlégy Mária . . . — kezdi a kisleány, de a tanító félbeszakítja:

— Mi az?! Ismered te ezt a nőt? Nem tudod, hogy csak azokat üdvözöljük, akiket ismerünk? . . . És így ment tovább ez az imádság is. Ha nem Barrès beszélte volna el, költött esetnek kellene tartanunk; mert hogy az iskolai neutralitás első pillanatra veszélytelennek látszó eszméje ily megdöbbentő módon valósuljon meg, azt nehéz lett volna elgondolni. Pedig hasonló esetek felsorolásában bőven lehetne válogatni.

Gróf *de Mun* 1889 június 8-i nevezetes beszédében, melyben Ferrynek odakiáltotta a híres elutasító szót: Avec vous, jamais! — felemlített egy tanítót, aki Eure-et-Loir kálváriáján összelövöldözte a keresztet. Egy másik tanító egy kutyát boncolt fel a gyermekek előtt e szavakkal: Látjátok, hogy nincs lelke? Miért lenne hát az embernek?

A nancy-i egyházmegye egy községében, mint ezt Mgr. *Turinaz*, nancy-i püspök beszéli, egy apa panaszára a maire szemrehányással illette a tanítót, amiért serdülő fiúkat s leányokat állandóan egymásmellé ültetett. A tanító válasza csak ennyi volt: Hát az állatokat külön válogatjuk-e az istállóban?

Páris XVIII. kerületében egyik tanító minden hétfőn azzal kezdi a tanítást, hogy az irkák címlapjára Gambetta jelszavát iratja: Le cléricalisme, voilà l'ennemi. A gyermekek már annyira megszokták ezt, hogy parancsszó nélkül is megteszik. Egy másik tanító megfogja a még írni nem tudók kezét és úgy tanítja őket írni, hogy számtalanszor leírja és betűzteti velük ezt a mondatot: Il n'y a pas de Dieu . . .

Nincs Isten ... Egy harmadik tanító új kitűntetést létesített: a vallástalanság érmét, «un prix d'athéisme». Azok kapják meg, akik nem mennek áldozni.[1]

Az ilyen esetek Kasszián vértanu esetét juttatják eszünkbe, aki mellé pogány üldözői pokoli gonoszsággal saját kis tanítványait rendelték ki, hogy ugyanazokkal a hegyes kis stílusokkal szurkálják halálra tanítójukat, amikkel az írást tanulták tőle viasztábláikon. Nem történik-e itt — fordított irányban — valami hasonló dolog? A tanítók maguk töltik meg a gyermekek lelkét gyilkos lelkülettel legfőbb jótevőjük, a vallás iránt.

A fiatalkorú bűnösök számának ijesztő emelkedése Franciaországban[2] kétségtelenül összefügg ezzel a nagymérvű erkölcsi süllyedéssel a laikus iskolákban. Neves francia írók hangoztatják ezt az összefüggést, melyet számos eset a kézzelfoghatóságig igazol.

Tizenhétéves fiatalember áll törvény előtt, gyilkossággal vádolva. Oly elvetemült lélekre való feleleteket ad, hogy a bíró végre is kijön a sodrából. Ekkor megszólal a védő: «Uraim, nem védőbeszédet akarok mondani. Látom, irgalomnak itt nincs helye. Mily ítélet vár védencemre, nem tudom. De bármilyen legyen is az, valaki nagyobb bűnös itt, mint ő. Vádolom ezt a nagyobb bűnöst, vagyis inkább ezeket a nagyobb bűnösöket. És ezek önök uraim, kik engem hallgatnak, kik a társadalmat képviselik, azt a társadalmat, amely meg tudja büntetni a bűntetteket, melyeket nemtörődömségével és romlottságával maga idéz elő. Ott látom magam előtt a falon s üdvözlöm Krisztust a kereszten. Itt függ az önök ítélőszéke fölött, ahová a bűnöst büntetésre idézik.[3] De miért nincs ott az iskolában, ahová gyermekeinket nevelés végett küldjük? Miért büntetnek Önök Isten színe előtt, mikor őnélküle neveltek? Miért kell, hogy a vétkes itt találkozzék először a Golgotha Istenével? Miért nem találkozott vele már az iskola padjain? Akkor a gyalázat padját, ahol most áll, bizton elkerülte volna. De neki senki sem mondta el, hogy van Isten, van jövendő igazságszolgál-

[1] L. *Gaudeau:* i. m. 18. l. s köv.

[2] A statisztikai adatokat l. *Madarász I. dr.:* A francia laikus iskola hit- és erkölcstana s annak határai. Kat. Szemle, 1911. 350. l. s köv. Legújabban pedig *K. Höfler* közöl szomorú statisztikát «Moralität und Verbrecherstatistik in Frankreich» címmel. Salzburger Kath. Kirchenzeitung. 1912. II. sz.

[3] Ma már nincsen ott.

tatás; senkisem beszélt neki lélekről, felebaráti szeretetről, az embertárs megbecsüléséről; senkisem tanította az Isten ama törvényére, hogy: Ne ölj! Igen, Uraim, én Önöket vádolom; Önöket, akik a civilizáció emberei és mégis barbárok; Önöket, az istentagadást és pornografiát pártoló erkölcsőröket, akik talán még csodálkozni is mernek azon, hogy bűn és züllés fakad tanaik nyomán. Elítélni védencemet az Önök joga; de én vádolom Önöket s ez az én kötelességem».

Nem a francia laikus iskolák nevelésére mondattak ugyan, de joggal alkalmazhatók ezekre is Lichtenberg szavai:

> Den Menschen, den diese Gelehrten erdenken,
> Den darfst an den ersten Galgen du henken.

A vallásnélküli nevelésnek már napjainkban mutatkozó csődje csak Washington nézetét igazolja, aki észre s tapasztalatra hivatkozva hirdette a vallásos principiumoktól elvált erkölcsi rendszer életképtelenségét.[1] És igazat ad Diderotnak is, aki maga bármennyire szakított is a hittel, az erkölcs igazi alapjának a vallást, legjobb nevelőnek a katekizmust tartotta: «La première connaissance essentielle est celle de la religion, qui est l'unique base de la morale. Pour bien élever ma fille, aprés bien des recherches, je n'ai trouvé de mieux que le catéchisme. Je me suis servis du catéchisme, et je le tiens pour le traité le plus sûr de pédagogie».[2]

«Ó, én nem a fiatalságot, nem annyira a tanárokat, mint azon atyákat okolom — kiált fel Bougaud — kik eltűrik, hogy fiakat így megmérgezzék . . . Nálunk Franciaországban, a mult században akadt egy álbölcs, ki elkiáltá magát: Iskola Isten nélkül. És ahelyett, hogy — mint a nyilvános méregkeverőket szokták, — vesszővel kergettük volna ki, megtapsoltuk! . . . És ti még mindig tapsoltok! És ha e tan kicsapongó, romlott fiatalságot szül, mely szégyent hoz

[1] Id. *Mgr. Luçon*, évêque de Belley: L'enseignement libre. Paris. Maison de la bonne Presse. 11. l.

[2] U. o. — Egy anya az «Emile» receptje szerint nevelte gyermekét, amelyben Rousseau azt ajánlja, hogy a 20. év előtt még csak Isten nevét se ejtsük ki a gyermek előtt. Mikor aztán az anya keservesen panaszkodott a szomorú eredményről, az író így szólt: «De asszonyom, ki kötelezte Önt, hogy módszeremet használja? Mikor könyvem közzétettem, remélhettem, hogy olvasni fogják, de azt már nem gondoltam, hogy legyen olyan meggondolatlan is, aki kövesse».

fejetekre, ti együgyű arccal bámultok. Ha e fiatalemberek a nyilvános gyűléseken istentagadásról szónokolnak és a jobb lelkek körültetek felháborodnak, ti azt mondjátok: kár oly nagy lármát ütni e néhány fiatalért; ezek kivételek. Jó! De ha az első izzó láva láttára, mely a Vezúv csúcsán felmerült, a hegytövi lakosság jobban felriad vala, Pompeji és Herkulanum sohasem merültek volna tűztenger alá; és az utas, ki megrendülve szemléli e borzasztó csapás nyomait, nem olvasná most a romok felett ez elkésett szavakat: Cavete posteri, vestra res agitur.»[1]

A neutrális iskola azonban a valláserkölcsi csőddel mitsem törődik. Jules Ferry abban a beszédében, melyet szomorú eredményű törvényjavaslata érdekében 1882 március 16-án a szenátusban tartott, még azt ígérte, hogy «ha egy tanító az iskolában ellenséges érzelmű tanításra vetemednék, megsértvén ezáltal bárkinek vallásos meggyőződését, époly szigorú büntetésnek és gyors megrendszabályozásnak lesz alávetendő, mintha megverné növendékeit.»[2] De ha a kormány komolyan őrködnék ez ígérete fölött, büntetlenül írhatta volna-e M. Aulard, a püspöki kar által indexre tett 14 iskolai könyv egyikének szerzője, hogy az új iskolának célja és létalapja a vallás lerontása?[3] Ugyane szerző nyiltan «ostobaságnak» tartja a törekvést, mely «az iskolai neutralitás ürügye alatt elmulasztaná az Egyház tanításával és módszerével való szembehelyezkedést».[4] A vallások ellen, úgymond, épúgy kell küzdeni, mint az «alkohol, a tuberkulózis, vagy a pestis ellen»![5] A Ferry-féle ígéretek tehát semmikép sem tartattak be.

S ugyan lehet-e ott szó neutralitásról, ahol a katolikus Egyház állandó támadás tárgya? Hogy a «semleges» iskolákban mily falragaszok oktatják ki a katolikus gyermekeket az ő Anyaszentegyházukról, arra nézve egy tanügyi lapból[6] idézzük a következő esetet. A felelősséget a hír valódiságáért az illető lapra hárítjuk, mert innen a távolból szinte elhinni

[1] A kereszténység és korunk. Pécs. 1912. I. 154.

[2] Journal Officiel, 1882 márc. 17. szám.

[3] «L'office de notre doctrine de libre-pensée, sa raison d'être et son but, c'est dégager la religion. Ne disons plus: Nous ne voulons pas détruire la réligion. *Disons au contairre: Nous voulons détruire la réligion.*» Le Correspondent, 1910 február 10. szám.

[4] Le Matin, 1908 szeptember 13. szám.

[5] Les Francs-Maçons et la propriété. Caus. du Dim. Nr. 508. Paris.

[6] L'Instituteur Francais. 1912 jún. 20. szám.

is nehéz, hogy ilyen esetek megtörténhetnek. A lap híradása szerint u. i. sok iskolában ki van függesztve a «Correspondance hebdomadaire de la Ligue de l'Enseignement» 1912 június 2-i száma, amelyből a gyermekek ezeket olvashatták: «... Mutassuk ki egyszerűen, határozottan és késlekedés nélkül, mi az a katolicizmus a maga bizonytalan eredetével, tapogatódzó és váltakozó céljaival, «változhatatlan», de valójában minden században változó dogmáival, igazságaival, melyekről azt hiszi, hogy ő azok egyedüli birtokosa, amelyeket pedig valamennyit — akárcsak szertartásait is — a régi vallásokból vett kölcsön; tevékenységével, mely bizonyos zavaros korokban hasznos és termékeny volt ugyan, de mindig félelmen és tudatlanságon alapult, a modern lelkiismeret által elfogadhatatlan s melyet saját hívei is nagy számban hagynak már el minden fenyegetés és kiátkozás ellenére is» ... Ime, ilyen falragaszok tanítják a gyermekeket a francia «semleges» iskolákban. Kérdjük tisztelettel, becsületes eljárás, tiszta játék-e ez még?[1]

Maga Jules Payot (szintén indexes író) egy pedagógiai folyóiratban fogadkozik, hogy «expiálni fogjuk a laikus tanítás megalkotói által elkövetett hibát, akik — nehogy megijesszék az ellentábort — bevezették a neutralitás fogalmát, ami pedig a gyakorlatban lehetetlenségnek bizonyult».[2] Ez legalább egyenes beszéd; épúgy, mint ama tanítóé, aki a község mairejének temetésén így szónokolt: «Hogyan is lehetnék én neutrális? Hiszen alig hangzik el egyetlen mondat a laikus iskolában, amely e neutralitásnak megsértése ne volna».[3] Mikor már szinte úgy látszik manapság, mintha sikerült volna «minden tanítóból egy-egy ellenplébánost csinálni» («faire des maîtres d'écoles autant d'anticurés», mint Thiers mondta), hogyan lehetne akkor semleges tanítást várni az iskolától? Hiszen ma még annak is örülhetünk, ha a kereszténység legszentebb igazságairól csak oly hangon beszélnek, mint az ezeréjszaka meséiről vagy a görög mitológiáról. S elképzelheti-e valaki, hogy egy hitetlen tanító, kinek szeme előtt évekig ül ugyanaz a gyermek, hitetlenségét

[1] Egy még megdöbbentőbb példa: A «Gaulois» 1912 november 6-i száma egy minden ízében erkölcstelen szöveget közöl, amit Blajan-ban (Haute-Garonne département) *ártatlan kis iskolásgyermekeknek diktált a tanítójuk*, hogy azon tanulják meg a helyesírást. Az ateizmus csak az antiteizmusnál áll meg.

[2] Le Volume, 1908 június 27. szám.

[3] La Croix, 1907 november 5. szám.

el tudná előtte palástolni? Gyermekek előtt, kikről tudjuk, mily könnyen reagálnak minden kicsinylő, gúnyos megjegyzésre, hanghordozásra, kézmozdulatra, arcvonásra?

Az iskolai semlegességnek azonban nemcsak az élőszóval történő tanítás az ellensége, hanem az iskolákban használt tankönyv is. Az eddig említett eseteknél nem kevésbbé elszomorító a mai szabadkőműves közoktatásügyi kormánynak azon nyilt törekvése, mely az iskolai kézikönyvekben is minden alkalmat megragad, hogy a vallás ellen harcoljon. Közismert dolog, hogy ahol csak «Isten», «lélek», «vallás,» «mennyország» s hasonló szavak az iskolai könyvekben előfordultak, a kormány mindezt a legnagyobb gonddal kitörültette az újabb kiadásokból.

Mulattatónak is beillik, hogy vak elfogultságukban még a klasszikusokat sem átallották megreformálni. Lafontainenek pl. el kell tűrnie, hogy ahol ő ezt írta: «a kishal nagyra nő, ha Isten megengedi»

Petit poisson deviendra grand
Pourvu que Dieu lui prête vie,

a buzgó szektáriusok őt is kijavították, ezt a szellemes gondolatkötést csúsztatva be a fenti szavak helyébe: «nagyranő a kishal, ha életben hagyják».

Petit poisson deviendra grand
Pourvu qu'*on lui laisse la vie.*

Laprade sem kerülte el a korrektúrát és e két verssora:

Je bénirai ma solitude
Et Dieu qui vous aura gardé, —

az új kiadásban már így hangzik:

Je bénirai ma solitude
Et ceux qui vous auront gardé.

Még a tankönyvek illusztrációit is a legnagyobb gonddal laicizálták.

Példa gyanánt érdemes összehasonlítani egy Franciaországban szerte elterjedt iskolai olvasókönyvnek az ú. n. *Syllabaire Régimbeau*-nak 1905-ös és 1908-as kiadásait. A 10. lapon a «v» betűről van szó. Egy özvegy térdel gyermekeivel az apa sírjánál. A kép igen alkalmasan van megválasztva, mert a francia szóban (veuve = özvegy) csak «v» mássalhangzó fordul elő. Míg azonban az 1905-ös kiadásban kereszt emelkedik a sír fölött, az új kiadásban már egy

hosszúkás sírlap áll a kereszt helyén. Mert hát a kereszt — így aggódtak a szektáriusok — sérti a neutralitást.

Annyira sérti, hogy készek inkább a tanítás biztosabb sikeréről is lemondani, csak a keresztet ne kelljen látniok. Példát erre a 18. lapon találunk, az «s» betűnél. A régi kiadásban két templomszolga (suisses) látható a külföldön szokásos parádéba öltözve. Minthogy azonban a botjuk végén egy ici-pici kereszt is van, azonkívül a suisse-intézmény egyenesen templomi, inkább egészen mellőzték a jól megválasztott csupa «s» mássalhangzóból álló képet s az új kiadásban a szolgák helyén két csésze látható, holott itt nemcsak «s», hanem «t» is szerepel (tasse-csésze), ami legalább is zavaró és ügyetlen.

A 22. lapon («j» betű) egy bíró (juge) ül a pódiumon, fölötte a falon feszület, előtte az igazságosság jelképe: mérleg és kard. Az új kiadásban már hiányzik a falról a kereszt; de — érdemes megjegyezni — a korrektor a kereszttel együtt az igazság jelvényeit is eltüntette a clichéről. Nincs-e ebben is némi akaratlan szimbolizmus? Hogy ahonnan Istent száműzik, ott az igazság is pórul jár?

A 45. lapon az «oi» kiejtését kell megtanulni. Önként kínálkozik a «croix» (kereszt) szó, s a régi kiadásban tényleg nagy kőkereszt volt az illusztráció. De az ilyen keresztről a gyermekek könnyen a Megfeszítettre gondolnának! Azért hát hadd helyettesítse ezt a «klerikális» keresztet az új kiadásban egy öttagú érdemjel, ami ha akarom kereszt, ha nem akarom, csillag. A vallásellenes fanatizmus e skrupulozitása csakugyan élclapba illő.

Kevésbbé mulatságos, hanem inkább egyszerűen barbár eljárást követtek viszont azok a tanítók, akik nem is vétettek új kiadásokat, hanem egyszerűen *a gyermekek által* végeztették el a régi könyvekben a «javításokat». Egy a belga határhoz közeli falu tanítója pl. így tett. Bruno: Premier livre de lecture et d'instruction pour l'enfant (1903. évi kiad.) c. könyvének 29. lapján ez állt nyomtatásban: C'était un *dimanche*, et Paul ramenait sa petite soeur de *l'église*. (Vasárnap volt s Pál visszavezette kis nővérét a templomból). A «vasárnap» és «templom» szavak annyira bántották a tanító szemét, hogy a gyermekekkel magukkal kitöröltette azokat és «hétfőt» meg «iskolát» iratott helyébe. Így: C'était un *lundi*, et Paul ramenait sa petite soeur de l'école. Az 53. lapon az állt, hogy Isten áldása lesz azokon a gyermekeken, akik az öregeket tisztelik: «Dieu vous bénisse, enfants, qui

honorez la vieillesse». A korrektúra így hangzott: «Soyez heureux, enfants, qui honorez la vieillesse». Legyetek *szerencsések*, akik tisztelitek az aggkort. — A 116. lapon Pétert betemeti a lavina s a szegény ember Istenhez fordul segítségért: «Le pauvre Pierre priait Dieu qu'on vînt à son secour». A tanító így javittatta ki e babonás passzust: «Le pauvre Pierre *désespérait*, d'être secouru». (A szegény Péter kétségbeesett s lemondott a segítségről.) Hiszen érthető is: Isten helyett inkább a kétségbeesés! — A könyv egyik olvasmányának címe ez volt: «Les cieux racontent la gloire de Dieu». (Az egek hirdetik Isten dicsőségét.) Természetes, hogy ez nem maradhatott így, hanem helyébe ez jött: «La beauté des cieux. La noblesse de la pensée humaine». (Az egek szépsége. Az emberi gondolat fönsége). És mindezt a javítást ártatlan gyermekeknek sajátkezűleg kellett megejteniök.

A javulás útját jelzi s némileg reménytkeltő jelenség, hogy Franciaország közoktatásügyének vezetői közt is számosak már a felocsudott, kiábrándult emberek. Amire korunk egyik legnagyobb bölcselője, Mercier malinesi bíborosérsek a keresztény nevelés I. nemzetközi kongresszusán (1912 szept. 11.) rámutatott, hogy az ifjúság lelkébe csak az isteni tekintély alapján lehet a kötelességérzetet s az erkölcsös élethez szükséges erőt beplántálni s Isten nélkül erkölcsi nevelésről szó nem lehet: a tapasztalati igazságok erejével bontakozik ki egyre többek előtt. És dacára annak, hogy Franciaországban az utolsó 30 év alatt 200-nál több oly erkölcstan jelent meg, melyek közül mindegyik 60-nál több kiadást ért, vagyis dacára annak, hogy megvan a törekvés az oktatásnak erkölcsi tartalommal való telítése iránt, a laikus erkölcstan alapján történt nevelés teljesen értéktelennek bizonyult. *Lepelletier*, kinek nagy része volt az «általános emberi erkölcstan» elterjesztésében, nemsokára kénytelen volt ezt a vallomást tenni: «Egyszerre kell iskolákat és még sokkal több fegyházat építeni; én is lépremen-tem annak a hazugságnak, hogy «a tudomány nemesíti az erkölcsöket». És a szabadgondolkodó *Fouillé* is azon kesereg, hogy «a felekezetlen iskola nem embereket, hanem csak okos állatokat nevel».[1] *A. Guillot*, az «Académie des sciences morales» tagja őszintén be is vallja «Paris qui souffre» (A szenvedő Páris) c. művében, hogy bármily véleményen

[1] Id. *Szuszai A.*: A nagy mesterség. Budapes. 1911. II. k. 57. l.

legyünk is egyébként, azt mindnyájunknak be kell ismernünk, hogy az ifjú bűnösök számának ijesztő megnövekedése a népnevelésben beállott változással esik egybe.[1]

Hogy pedig ez nemcsak amolyan «post hoc, ergo propter hoc» állítás, igazolja az a beszámoló, melyet a közoktatásügyi minisztérium az erkölcsi tanítás eredményéről kért azon időtől kezdve, amióta a vallástanítás szünetel az iskolákban. A beérkezett 585 feleletből a következők állapíthatók meg: Vannak egész vidékek, ahol még a kizárt vallástan helyébe előírt laikus erkölcstant sem tanítják. A tanfelügyelők általánosan konstatálják az erkölcsi tanítás hanyatlását. «Kerületemben — írja az egyik —, száz közül hatvan iskolában az erkölcsi tanítás majdnem a semmivel egyenlő.» «Az erkölcsi leckék — jelenti a másik — nálunk csak élettelen utánzásai a plébános prédikációinak.»

De hogyan is várhatnánk szilárd erkölcsi nevelést, mikor senki sem tudja, mit állítson a száműzött katekizmus helyébe! Mily alapokra építsük a laikus morált? Kövessük Proudhont, aki az emberi méltóságot jelöli meg az erkölcs alapjául? De hiszen Ribot már az «anyagi tények reflexideái»-ról beszél. Fouillée pedig az általa fölfedezett «idées-forces»-ról. Berthelot a kémiai mechanizmusra esküszik. Schopenhauernek a pesszimizmus az erkölcstana. A Kant műveiben lefektetett óriási szellemi munkának is az a célja, hogy valamikép olyanféle szilárd alapot biztosítson az erkölcs számára, amilyennel az Egyház erkölcstana ellen tud állani az ösztönös természet kibúvót kereső szofizmáinak. És így tovább.

Az ilyen bizonytalan tapogatódzások jelképe az ingatag alapon összeállított ú. n. laikus katekizmusból (szerzője: Léonie Rousade), hadd álljon itt mutatóba egy szemelvény: a hit felébresztésének formulája.

«Hiszek a földben, minden anyag teremtőjében. Hiszek az Észben, minden igazság teremtőjében. Hiszek a szolidaritásban, minden hatalom teremtőjében.»

«Az emberi nem e három dolog birtokában elérheti a Tökéletességet; az emberi nem el is éri a Tökéletességet.»

«Úgy legyen.»

«Úgy is lesz.»

*

[1] Maga Voltaire így írt: «Mi egyébbel zabolázzátok meg a gonosz kívánságokat, a rejtett bűnöket, mint az örökkévaló Úrnak eszméjével, aki lát bennünket és ítélni fog legtitkosabb gondolataink fölött is». Id. *Jehlicska F. dr.*: Erkölcs és vallás. Budapest. 1912. 30. l.

Csak természetes dolog, hogy ilyen támadásokkal szemben még a közmondásos katolikus érzéketlenség és nemtörődömség sem maradhatott szótlanul és ezzel a romboló szellemmel a jobbérzésű francia szülőknek előbb-utóbb föl kellett venniök a küzdelmet. A «neutrális» iskolának már az eszméjében rejlő veszélyt eleinte még alig ismerték fel néhányan. És ez volt a legnagyobb baj. Rögtöni komoly ellenállás mellett a baj nem harapódzott volna el ennyire. A fentebb említett megnyugtató miniszteri nyilatkozatok és rendeletek is sokban növelték azt a nyugodtságot, mellyel az 1882-i törvényt a hívek és papok nagy része fogadta. — Hát tényleg olyan rossz az a neutrális iskola? Hiszen a mi falunkban olyan derék ember a tanító! . . . Aztán meg maga az eszme nem a modern szellem követelménye-e? S a katolikus iskoláink sokba is kerülnek . . . Ez volt a közvélemény. Bezzeg másképp gondolkodnak ma már![1] Bezzeg látják már, mily igaz az a definició, amely szerint a neutrális iskola olyan malom, amelybe, ha katolikus gyermeket bedobnak, renegát jön ki belőle. Bezzeg rémülve mondogatják már, amit a «Société catholique d'éducation»-nak Párisban tartott gyűlésén hangoztatott egy szónokuk: «Ha templomaink és iskoláink között kellene választanunk, előbb beleegyezünk, hogy bezárják a templomainkat, de az iskoláinkat nem adjuk oda!»[2]

A fent vázolt veszélyeket vette csak fontolóra a francia püspöki kar is, midőn az ú. n. laikus iskoláktól óvta a szülőket. 1909 szeptember 14-én kibocsátott közös főpásztori körlevelükben szigorúan meghagyják a püspökök valamennyi

[1] Azért mi nem okulunk a más kárán! Hány helyen örülnek, mikor a felekezeti iskolákat átveszi az állam! Hogy most majd kevesebb lesz a teher. Legalább külön hitoktatót kapnak a gyermekek stb. Kapnak ám, de meddig? Ki kezeskedik arról, hogy a francia példa nálunk keresztülvihetetlen? És hol állnának most a franciák, ha felekezeti iskoláikat már akkor átadták volna az államnak, mikor az még megkövetelte a vallásoktatást!

[2] És ez nem túlzás. A francia katolikusok más téren már semmit se veszíthetnek, csak az iskola körül van még vesztenivalójuk. Máshol már teljes az «inimicus homo» győzelme: a kórházak laicizálva, a katonai lelkészségek eltörülve, a feszület az ítélőtermekből száműzve, a papság katonai szolgálatra kötelezve, a házassági elválás törvénybe iktatva, a szerzetesek száműzve, az egyházi javak szekularizálva, még a templomok homlokzatára is a «Jöjjetek imádni az Urat» helyébe odafestették a francia köztársaságnak a katolikusokkal szemben oly kevéssé megvalósított jelszavát: Liberté, Égalité, Fraternité.

katolikus szülőnek, hogy ahol csak katolikus iskola van, gyermekeiket okvetlenül abba járassák. Ahol pedig nincs, ott a laikus iskola látogatása csak azon kettős föltétel alatt engedhető meg, ha azokban különösebb támadás nem éri a gyermek lelkiismeretét és ha a szülők pótlólag gondoskodnak a vallásoktatásról. (Ugyanily óvintézkedéseket követelt már XIII. Leó az «Affari vos» enciklikájában.) Az a szülő, ki ezen kötelességeinek meg nem felel, *a gyóntatószékben föl nem oldozható.*[1]

*

Amily természetes ez a reakció, époly vigasztaló jelenség is. Nem az a legbetegebb század, írja valahol Lamennais, amelyik tévedésnek hódol, hanem amelyik elhanyagolja, megveti az igazságot. Ahol küzdelem folyik az igazságért, ott még van erő, van tehát remény is. Hála Istennek, a francia katolikusok szívverése mintha napról-napra erősebb lenne. Lázas szervezkedéssel iparkodnak behozni, amit aluszékonyságukkal elvesztettek.

Védekező munkájuk a szülők legelemibb jogaiból indul ki. A szülőknek joguk van gyermekükhöz. E természeti joggal szemben semminemű törvény nem bírhat érvénnyel. Il n'y a pas de loi, qui tienne contre le droit. A gyermek csont a szülők csontjából, vér az ő vérükből. Ők adták neki az életet, elvitathatatlan joguk, hogy ők lehessenek az élete vezetői is. De a szülők e joga és kötelessége nem is csak természeti törvényen, a vérség kötelékén alapszik, hanem — így int a francia püspökök 1909 szeptember 14-én kiadott közös pásztorlevele — pozitív isteni törvényen is. Ha a Szentírás engedelmességet követel a gyermekektől,[2] akkor a szülőknek viszont kötelességük a gyermekek nevelése. De akkor csak természetes, hogy joguk van megválasztani az iskolát, mely tulajdonképen a családi nevelés folytatása, sőt joguk van az ott előadottakra felügyelni is. Hiszen — hihetetlen dolog! — még Voltaire is kérve-kérte a szülőket, hogy

[1] Ugyanezt rendelte el a belga püspöki kar is (1789 szeptember 1.) teljesen megfelelően IX. Pius tanításának, aki az Egyesült Államok püspökeihez 1875 november 24-én ezt írta a vallástalan iskolákról: «Tale periculum . . . omnibus vitandum est cum quocunque damno temporali, etiam vitae».

[2] «Conserva, fili mi, praecepta patris tui, et ne dimittas legem matris tuae. Liga ea in corde tuo jugiter, et circumda gutturi tuo.» Prov. 6, 20, 21. «Filii obedite parentibus per omnia, hoc enim placitum est in Domino.» Col. 3, 20.

olyan generációt neveljenek, amely alaposan ismeri a Szentírást.[1]

És Victor Hugo így nyilatkozik egyik beszédében:

«Minél inkább erősbödik egy nép, annál inkább kell hinnie. Korunknak nagy átka, majdnem azt mondanám, egyedüli csapása az a törekvés, hogy mindent ebbe az életbe akar beleszorítani ... Mindnyájunknak, törvényhozóknak vagy püspököknek, papoknak vagy íróknak, publicistáknak vagy bölcselőknek, mindnyájunknak kötelességünk az ég felé emelni a fejeket, irányítani a lelkeket, a jövő élet irányába beállítani vágyakozásaikat, ahol az igazság diadalra fog jutni. Mindennek végén Isten áll. Mit sem érne élni, az élet nem érné meg a küzdelmeket, ha egyszer teljesen meg kellene halnunk. Az, ami enyhíti a szenvedést, ami megszenteli a munkát, ami jóvá, bölccsé, türelmessé, jóakaratúvá, igazságossá tesz, ... az egy jobb világnak állandó látása, amint át-átragyog az élet sötét felhőin. Ami engem illet, én mélységesen hiszek ebben a jobb világban; ez eszem teljes meggyőződése, ez lelkem legfőbb öröme. *A vallásos nevelést tehát — de az Egyház vallásos nevelését — őszintén akarom, többet mondok: lelkem mélyéből óhajtom* ... (Je veux donc sincérement, je dis plus, je veux ardemment l'enseignement religieux, mais l'enseignement religieux de l'église).»[2]

A gyermeknek joga van vallását ismerni, s a gyermek e jogából származik a szülő kötelessége. Úgyebár, aki gyergyermekének nem tud kenyeret sütni, hozat a péktől. Áttól, akitől akar. Olyat, amilyet akar. Miért volna a szülőknek kevesebb joguk épp így megválogatni a szellemi táplálékot is, amelyben gyermekeik részesülnek?

Érthető, hogy a katolikus szülők ma már nem akarják beérni azzal a kedvezménnyel, hogy gyermekük rendkívüli tantárgy gyanánt — a tánc, vívás stb. közt — hittant is tanulhat a kollégiumban vagy líceumban. Ha Neversben vagy Lyonban 10 franknyi, Bourges-ban 15—20, Marseilles-ben 20—30 franknyi külön tandíjat fizet, tanulhat hittant is. De nem immorális eljárás-e a vallástant a luxustárgyak közé szorítani, amit az tanul, aki akar, s akinek pénze van rá, de

[1] «Je conjure chaque père de famille de préparer une postérité qui connaisse l'Évangile, de peser les grandes vérités enseignées par ce grand livre sublime et de les graver dans la tête de ses enfants.» Id. Où va la libre pensée? Caus. du Dim. Nr. 538.

[2] A beszéd megjelent a Journal Officiel 1851 január 15-i számában. Id. *Luçon*: i. m. 45. l.

amit az állam teljesen tárgytalannak tart? S vajjon úgy, amint vívás vagy táncismeret nélkül lehetek egész ember és derék állampolgár, épúgy az lehetek a vallás nélkül is?

A restauráció céltudatos vezéreinek legfőbb ideálja, minden munkájuk végcélja a neutralitásról szóló törvény teljes revideálása, felfüggesztése. Minden törekvésüknek ez a «ceterum censeo»-ja. Mert nem alaptalanul lehet attól tartani, hogy a laikus iskolák iránt ma még erősen érezhető ellenszenv idővel a megszokás folytán egyre jobban alább fog hagyni, s ha egyszer a nép beletörődött, hozzászokott a neutrális iskolához, hiába fog felhangzani az a szép, biztató ének, amiből ma még annyi önbizalom és remény csendül:

«Ils ne l'auront jamais, jamais
L'âme des enfants de la France!»

De a törvény revideálása ma még époly messze van, akárcsak nálunk az egyházpolitikai törvényeké. Egyelőre tehát kevesebb sikerrel is meg kellene elégednünk, mint amilyen a neutralitásról szóló törvény hatályon kívül helyezése volna. És ez lenne az ú. n. «écoles libres» (szabad iskolák = katolikus iskolák) jövőjének biztosítása. Elképzelhetjük, hogy a szekularizáció után mily súlyos teherként nehezedik a francia katolikusokra a katolikus iskolák fenntartása. Pedig a jelenben minden reményüket ezen iskolák ellenakciójába kell helyezniök, amint akárhány neves férfiú be is ismerte, hogy ami jó és nemes vonás a mai francia ifjúságban még van, jórészt a katolikus iskoláknak köszönhető. Főtörekvésük a katolikus szülőknek tehát abban a követelésben összpontosul, hogy: jól van, aki neutrális iskolát akar, építsen magának, de a katolikusok adójából ne építsenek,[1] mert az nekik nem kell.

A katolikus szülők már harminc esztendeje fizetnek bért olyan tanításért, mely legszentebb elveiket sérti, s melyet csak a páholyok türelmetlensége kényszerített rá az országra. És fizetik a tanítókat is, sokszor a — semmittevésért. Mert az öntudatos katolikus nép, ahol csak katolikus iskola van,

[1] Az 1901-i népszámlálás adatai szerint Franciaország lakosainak száma 38,961.945. A népszámlálási íveken vallási rovat már nincs, így tehát pontos vallási statisztika sincs. Minthogy azonban a protestánsok száma — saját adataik szerint — 650.000, a zsidóké pedig 100.000, *marad a katolikusokra 38·21 millió, ami az összlakosság 98·07%-ának felel meg.* Bátran mondhatjuk tehát, hogy a neutrális iskolák a katolikusok adójából tartatnak fenn.

nem küldi gyermekét államiba. Igy aztán oly esetek fordulnak elő, hogy pl. a Montfaucon-sur-Moine kantonban található 23 laikus iskola közül 3-nak egyáltalán nem volt növendéke, 2-nek volt 1—1, 5-nek 2—2, vagyis tizenhárom iskolában volt tizenkét tanuló.[1] Vagy ott van Maine-et-Loire département, ahol 46 iskolának átlag 5, 23-nak átlag 3 tanulója volt, 24-nek pedig egyetlen egy se.[2] Elterjedt szabadkőműves jelszó, hogy akik papot akarnak, fizessék maguk. «Qui veulent des curés, les payent.» Hát hiszen jól van. A hívők fizetik is papjaikat, de nincs-e akkor joguk hasonló axiómával élni: akik laikus iskolát akarnak, fizessék maguk?! Teljesen jogos tehát az a követelésük, melyet «répartition proportionnelle scolaire» (a lapokban csak *R. P. S.)* néven foglalnak össze. Ez a törekvésük arra irányul, hogy ha már megvannak is a laikus iskolák, legalább az iskoláknak juttatott segélyben a katolikusok által fenntartott szabad iskolák is megfelelő arányban részesüljenek. Igy akarják a jövőre biztosítani a katolikus iskolák fönnmaradását.[3]

A szülők ezen buzgólkodását a katolikus iskolák megerősítése körül annál nagyobb örömmel kellene üdvözölnie a jövő francia nemzedék kiképzése iránt aggódó minden tényezőnek, minél inkább nyilvánvaló lesz az a tény — maga a közoktatásügyi miniszter beismerte nemrégiben[4] —, hogy a laikus elemi iskolákhoz jelentkező férfitanítók száma egyre csökken.[5] Ennek a gyér ajánlkozásnak természetes következménye aztán, hogy egyre kevesebb tekintettel lehetnek a jelentkezők képzettségére, és alkalmazni kell olyan tanerőket is, akiknek bizonyítványa alatta áll a rendes körülmények közt megkívánt minimális kvalifikációnak. Másrészt pedig — minthogy nőkben nincs hiány — sok falusi iskolában fiúk-leányok egyaránt csak női vezetés alatt állanak, mindenesetre a férfias nevelés hátrányára. És ennek a tanítóhiánynak lehet legalább részben azt is betudnunk, hogy a

[1] V. ö. A. *Crosnier:* Pour les petits enfants de France. Paris. Maison de la bonne Presse.

[2] Le Radical, 1912 augusztus 15-i szám.

[3] A montaubani püspök 1911 szeptember 20-án kiadott körlevelében maga is fölszólítja a szülőket a *R. P. S.* kivívására.

[4] Lásd La Croix, 1912 május 23-i szám.

[5] 1906-ban 4909 tanítójelölt jelentkezett felvételre. 1907-ben 32-vel kevesebb, 1908-ban 304-gyel, 1909-ben 701-gyel, 1910-ben 1062-vel, 1911-ben 1217-tel kevesebb. Vagyis 6 év alatt a tanítójelöltek száma egy negyeddel apadt. V. ö. Egyházi Közlöny 1912 december 13. sz.

kormányzó közegek sokszor a legszembeötlőbb hiányok és mulasztások fölött is szemethúnyni kénytelenek; ahol csak lehet, a botrányt elsimítják; ahol pedig ez lehetetlen, megelégednek az egyszerű áthelyezéssel, hogy a vétkes tanító új területen is széthintse a gonoszság konkolyát. És a szabadkőműves uralom folytán az ország kénytelen tűrni ezt a szégényes állapotot, mikor a francia határon túl ezer meg ezer tanult és tapasztalt, hazáját forrón szerető férfi és női nevelő él száműzetésben, kiket a családok századokon át bizalommal és tisztelettel öveztek, kiknek tanításával az állam iskolái nem vehették fel a versenyt, de akiknek hazájukat kellett elveszteniök csak azért, mert a szabadkőműves toleranciának az ő fegyelmezett életük s nemes erkölcsi ideáljaik nem tetszettek. Nem kellett az ügyes nevelők ingyenes oktatása: ma drága pénzen alkalmazzák helyettük a söpredéket.

*

A szülők, hogy a laikus iskola túltengése ellen emelt panaszoknak nagyobb súlya legyen, és a katolikus iskolák körül egyöntetűbb és eredményesebb eljárást követhessenek, községenként, kantononként, egyházmegyénként kezdtek szervezkedni. Nem csoda, ha azok után, amiket eddig elmondottunk, a laikus iskolákról a katolikus szülők hallani sem akarnak. Hiszen még olyan kevéssé gyanus író is, mint Victor Hugo, büntetni akarta azokat a szülőket, kik gyermekeiket hittannélküli iskolába küldik.[1] Az egyöntetű mozgalomnak sok helyen mutatkozott is már eredménye. Számosan kivették gyermekeiket a laikus iskolákból;[2] mások elvették tőlük a rossz tankönyveket stb. Sajnos azonban nem hiányzanak a külső és belső veszélyek sem, melyek annak az életrevaló egyesületnek eredményes munkálkodását köny-

[1] «Il faudrait traîner devant les tribunaux ces parents qui envoient leurs enfants à l'école sur les portes de laquelle est écrit: Ici on n'enseigne pas la réligion.» Id. *Luçon*: i. m. 16. l.

[2] A L'Action 1912 október 24-i számából álljon itt erre nézve is pár adat. A rennes-i akadémia felügyelőjének jelentése szerint, kerületében az 1911—12-i iskolai esztendőben az állami iskolák 1810 tanulót vesztettek, a kat. iskolák pedig 1832-t nyertek. Vendée départementban 1190-nel növekedett a kat. iskolák tanulóinak száma 1910—11-ben. M. Gistucci, a Saint-Breiuc-i akadémia inspektorának jelentése szerint 1663 az állami laikus iskolát elhagyó növendékek száma. Maine-et-Loire-ban 1244 (1910—1911-i iskolai évben). A kisebb falvak kat. iskoláiban — főképp a breton egyházmegyékben — maga a plébános egyúttal a tanító is. V. ö. Revue pratique d'apologetique, 1912 december 15. sz. 453. l.

nyen paralizálhatják. Ezt az egyesületet is fenyegeti u. i. a veszély, hogy a tagokat föllelkesíteni, nagyszámban beiratni könnyen lehet, de olyan tagokat nehéz találni, akiknek tevékenysége nem merül ki a tagsági díj lefizetésében. Őszinte kívánságunk, hogy bár minél több olyan tagra lelnének, mint a flammand katolikusok voltak a francia iskolaharcok idején, kiknek jelszavuk volt: Nous périrons, s'il le faut, mais perdre la foi, jamais! Nagyon félős továbbá, hogy a katolikusok nemzetközi betegsége, az átkos meghasonlás is könnyen felüti fejét ebben az oly szép reménnyel biztató egyesületben, ahol azonban a katolikusok a szent ügyre való tekintetből eddig valamennyien politikai pártállást félretéve egyesültek a közös ellenség ellen.[1]

De ennél még sokkal fenyegetőbb volt az a külső ellenség, mellyel a katolikus szülőknek meg kellett küzdeniök. Alig voltak u. i. tapasztalhatók a szervezkedés első eredményei, a laikus iskolák pártfogói máris csírájukban el akarták fojtani a mozgalmat azon két törvényjavaslat által, melyet a közoktatásügyi miniszter 1908 június 25-én és 30-án terjesztett a francia kamara elé. Poincaré és Guist'hau legújabb törekvései az iskolamonopólium felé pedig határozott végső csapással fenyegetik a katolikus iskolákat.[2]

Az említett két javaslat elseje (loi Doumergue) az 1882. évi március 28-i iskolai törvény 14. §-ában előírt büntetéssel fenyegeti azokat a szülőket, akik nyilvános iskolákba beírt gyermekeiket megakadályozzák abban, hogy a kötelezőleg előírt valamennyi tanításon részt vegyenek, vagy őket valamely tankönyv használatától eltíltják.[3] A második

[1] A royalista és köztársasági katolikusok szép egységét igyekeznek is már megbontani. 1912. évi augusztus 29-én a Matin — félreismerhetetlen tendenciával — azt a riasztó hirt közölte, hogy a Merry del Val államtitkár által az annecy-i püspöknek adott instrukció a francia katolikusok *politikai egyesülését* is követeli. A katolikusok persze — mint ez már szokásuk — beugrottak és a kat. lapoknak nagy erőfeszítésükbe került kimutatni (az Osservatore Romano is nyilatkozott), hogy ilyen instrukcióról szó sincs; a katolikusok egyaránt lehetnek köztársaságiak vagy royalisták; a Szentszék csak a vallási téren való együttműködést sürgeti. V. ö. L'Action française 1912 szeptember 4.; Libre Parole szeptember 6.; L'Univers szeptember 6.; La Croix szeptember 7.

[2] V. ö. La Vigie (1913 január 3. szám) «C'est la paix» című cikkét. Madagaszkárban se lehet már nyilvános hivatalnok, aki legalább két évet nem végzett *állami* iskolákban. L. La Correspondence hebdomadaire 1912 december 24-iki szám.

[3] Journal Officiel, 1908 július 24-i szám.

törvényjavaslat (loi Briand) első pontja szerint a tanító ellen bármely családapa panaszt emelhet a hivatalos működése közben elkövetett hibák miatt. De a második pont mindjárt hozzáteszi, hogy a tanítók ilyen vétkeiért egyedül az állam felelős.[1]

A két törvényjavaslat veszélyességéről még ugyanazon év augusztus havában sietett a püspöki kar közös pásztorlevélben felvilágosítani a híveket. Eddig legalább — írják a püspökök — a törvény bizonyos tekintetben megnyugvást nyujthatott azáltal, hogy a szoros értelemben vett neutralitást proklamálta. A régi törvényhozás még nem mert teljesen szakítani az atyai tekintély kompetenciájával. Bizonyos óvásokat és tiltakozásokat még lehetővé tett a szülők számára. De most már ennek is vége. A törvényjavaslat szerint nem az a tanító követ el bűnt, aki a törvényileg biztosított neutralitást megsérti, hanem az a családapa, aki gyermekét óvni akarja az ilyen tanítástól. Ha pedig már semmiképpen sem lehetne tisztára mosni a tanítót, az állam nagylelkűen magára vállalja a bűnét. Tessék, szülők, keressétek jogaitokat az államon, ha tudjátok. Kössetek ki vele, ha mertek. Ha a mészáros romlott húst árul, ő lakol érte. Ha a gyógyszerész mérget ad el, keményen bűnhődik. De a tanító nem felelős tanaiért!

Joggal nevezhetjük e két törvényt a pásztorlevél szavaival «a gyermek konfiskációjá»-nak. A dolog ugyanis így áll: Az iskoláztatás kötelező. 7—13 éves koráig minden gyermek az iskoláé, amely aztán letörölhetetlen nyomot hagy a gyermek lelkében. Mármost ha a szülők elégedetlenek a tanítóval, forduljanak hosszas kérvényezés által a préfethez, aki egész biztosan a tanítónak fog igazat adni. Ha a szülők még ezzel sincsenek megelégedve, jön a büntetés. Pénzbüntetés s utána börtön. Börtön a szülőknek, mert nem engedték, hogy gyermekeik istenkáromlást tanuljanak a tanítótól. Börtön a szülőknek, mert féltve vigyáztak gyermekeik vallására. Börtön mindazoknak, szónoknak, ujságírónak, papnak, akik a szülőket e kötelességükre figyelmeztették. Képzelhető ennél nagyobb önkényuralom? Hiszen Brunetière szerint a legnagyobb lelkiismereti tirannizmus az, ha gyermekeimet oly iskolába kell adnom, ahol napról-napra ellenkező «igazságot» hall, mint amit az apja vall; ahol vallásos apjáról folyton csak azt tanítják, hogy gyönge-

[1] Journal Officiel, 1908 augusztus 5-i szám.

elméjű, elmaradt, középkori, sötétenc.[1] Ma, a sajtószabadságnak annyira magasztalt korszakában, mindenről szabad bírálatot írni; szabad lekicsinyelni a pápát, a köztársasági elnököt, a minisztereket, a képviselőket. Csak a tanító a nebántsvirág, csak az iskolai tankönyvek előtt kell elnémulnia minden kritikának. És a Matin továbbra is írhatja Bossuetről, hogy idióta volt; írhatja büntetlenül de Maistre grófról, hogy «sombre brute» volt, de a tanítókhoz — azokhoz senki ne nyúljon!

Bár a páholyok ezen sakkhúzása elsősorban a püspökök felvilágosító munkája ellen irányult, őket volt képes legkevésbbé megrettenteni. Mire való kezükben a pásztorbot, ha nem arra, hogy a nyájat vezessék a veszély idejében is! «Csak hozzon új törvényeket a miniszter, minket szemben fog találni, — írja Mgr. Henry, grenoblei püspök, kiknek lelkes szavai bizonyára valamennyi főpásztor lelkéből fakadtak. Bírság? Megfizetjük, vagy meg se fizetjük. Börtön? Elviseljük. De azt hiszem, hogy azon a napon, amelyen egy püspököt börtönbe vetnek, mert a gyermekek lelkének védelmére kelt, azon a napon valami változás lesz Franciaországban ... Mi kérjük a kormányt, hagyja meg szabadságunkat, tisztelje gyermekeink neveléséhez való jogunkat. De ha bebizonyul, hogy köztársaság és ateizmus egyet jelentenek, eszünkbe fog jutni, hogy a miniszterek fölött, kik jönnek-tűnnek, uralkodik az örök törvény, s a köztársaságnál előbbvaló Franciaország érdeke.»

A püspök ezen szavaival zárjuk tanulmányunkat. Komoly lehet ott a veszély, életre-halálra szóló a küzdelem, ahol egy püspöknek így kell beszélni a jogrend képviselőivel szemben.[2] De a katolicizmus életerejében kételkednünk nem szabad. Maga a Szentatya teljes bizalommal eltelve mondta 1909 november 18-án a francia zarándokoknak,

[1] Comment m'obligerait-on à faire élever mon fils dans un établissement d'instruction, ou sans on lui enseignerait tous les jours une autre «vérité» que la mienne? On lui demontrerait que son père n'est qu'un imbécile, un pauvre homme, un homme d'autrefois, enseveli dans les superstitions du passé ... De toutes les formes de contrainte que l'on puisse exercer sur la conscience humaine, il n'y en a de plus tyrannique.» Id. Le monopole de l'enseignement. Caus. du Dim. Nr. 536.

[2] Nemrég olvastunk egy másik püspöknek, Mgr. Delamaire-nek ajkáról hasonló kemény szavakat. «Je ne cesserai d'insister — mondta többek közt — que quand je rendrai mon dernier soupir et j'espère que ce ne sera pas encore demain.» Chronique de la Presse, 1912 november 28-i szám.

hogy a franciák ingatlan hitében nem kételkedik: «La foi en France demeure invincible». Hisszük, hogy a Notre=Dame fönséges ívei alatt a hívek ezrei nem hiába imádkozzák egy ősrégi Mária=szobor előtt nap=nap után ez imát: O Notre=Dame de Paris, conservez dans notre âme l'amour de Jésus=Christ! A belga iskolaharcok idején a páholyok ott is nyíltan kiadták a jelszót: «Árokba a katolicizmus holttestével!» *Rouler dans la fosse le cadavre du catholicisme!* Hanem erősebb volt ennél egy másik jelszó, az a könyörgés, mely a belga püspöki kar rendeletére minden vasárnap felhangzott a templomokban: *Des écoles sans Dieu et des maîtres sans foi, délivrez nous, Seigneur.* «Istennélküli iskoláktól s hitetlen tanítóktól ments meg Uram minket!»

Az Úr megmentette őket.

És meg fogja menteni azok gyermekeit is, akik naponta buzgón kérik hazájukra Isten áldását s pénzükről ugyan eltüntetett, de lelkükbe kitörölhetetlenül bevésett régi szép jelmondat szavával: «Isten, oltalmazd hazánkat . . .» *Dieu, protége la France!*

Laikus erkölcstan s az iskolák államosítása.[1]

«Laikus morál», «független általános emberi erkölcstan», annyiszor és oly szívós kitartással ismételt jelszavak a háromponios testvérek ajkáról s az ő lapjaikban, hogy nem csoda, ha akadnak, akik meghódolnak a nagy hangnak és nem fontolják meg sem azt a nagy kárt, amit az iskola nevelő munkája a valláserkölcsi nevelés eltörlése folytán szenvedne, sem azt a tehetetlen vergődést, amibe a nevelés bekerült mindazon országokban, melyek elég szerencsétlenek voltak a laikus morállal nagyképűsködő páholylovagoknak felülni.

Nálunk nagyon értik a porhintés mesterségét és a hangfogók alkalmazását, hogy a nagyközönség valamiképen tudomást ne szerezzen arról az ijesztő erkölcsi dekadenciáról, melynek pusztító számumszele könyörületlen következetességgel tarolta végig a laikus oktatással próbálkozó francia nemzet ifjúságának erkölcsi virágoskertjét. Arról is ügyesen hallgatnak lapjaink, micsoda mozgalom van keletkezőben Olaszországban a kötelező iskolai vallásoktatás visszaállítása érdekében, pedig a fakultatív hitoktatás eddig is meg volt ott engedve. Hogy a francia bűnügyi hatóságok, ügyvédek, szociológusok, a kereszténységtől mértföldnyire álló tekintélyes férfiak az ifjúsági bűnösök egyre növekedő számának láttára kénytelenek beismerni az Istentől elszakadt nevelés képtelen erőlködéseit, persze erről is nálunk úgy hallgatnak, mint csuka a fűben. Csoda-e tehát, ha a budapesti tanítótestület egy része olyan időben ábrándozik hitoktatásnélküli iskolákról, mikor a külföld már erősen csömört kapott a szabadkőműves boszorkánykonyhának ettől a főztjétől!

Dr. F. Curti f. évi január 11-én Zürichben, a Pestalozzi-ünnepen beszédet tartott s 40 éves tapasztalata alapján azt állíthatta az ifjúsági bűnösökről, hogy tetteik oka a vallási érzetnek hiánya. Egy javítóintézet igazgatója ugyebár szaktekintély e téren!

Hát akkor minek az a laikus nevelés? Nevelni nem lehet vele. Mire való hát?

[1] Megjelent a «Magyar Kultúra» 1914. évfolyamában.

A laikus nevelést nem is nevelői értéke miatt akarják életbeléptetni, hanem egyedül a vallásos életre akarnak ezáltal halálos csapást mérni. Csak nemrégiben ismerte be nyiltan a monisták egyik legdühösebb németországi vezetője, Maurenbrecher, hogy azért kívánják a felekezetnélküli erkölcstan bevezetését, hogy a túlvilág gondolatát megsemmisítsék. «Um den Gedanken einer jenseitigen Vergeltung auszurotten.» És halljuk csak a megokolást: «Mert amíg a nemzet tekintélyes része kitart a túlvilági jutalmazás gondolata mellett, lehetetlen az emberiség társadalmi fellendülése». És most jön a sláger: «Solange der Fanatismus unserer Buben und Mädchen auf dia Phantastik und die Illusionen einer jenseitigen Vergeltung gerichtet werde und nicht auf des Diesseits, solange müsse alle soziale Arbeit zerbrechen». Ugyan?! Tehát becsületes, ideális, tiszta élet s jellemes lélek, aminőt a valláserkölcsi nevelés egyedül képes életbehívni, az mind fanatizmus! Durvaság, kegyetlenség s az erkölcsi eltévelyedések ezer faja, — ez «soziale Arbeit!»

Önök, kik abban a budapesti tanítógyűlésben az iskolai hitoktatás ellen szavaltak, remélhetőleg megértik ez alábbi sorokat, amiket egy kitűnő nevű tanügyi férfiúnak legújabb munkájából ideiktatunk (Matthias: Erlebtes und Zukunftsfragen, 173. l.) A szerző hivatalból tanulmányozta a katolikus vallásoktatás tervét. «Bei dieser Arbeit habe ich erfahren, wie der ganze Aufbau der katholischen Glaubens- und Sittenlehre und der Lehre von den Sakramenten von einer bewundernswerten logischen Klarheit und — die Voraussetzungen zugegeben, — von einer beneidenswerten Überzeugungskraft ist, und wie dieser Unterricht, gut erteilt, eine Schule des Verstandes bildet, wie wenige andere Unterrichtsgegenstände.»

Nem, mélyen tisztelt tanító Uraim, ne üljenek fel a páholyok lovagjainak! Ha azok ismét a laikus erkölcsi nevelés ilyen meg amolyan előnyeivel fognak érvelni, olvassák csak fejükre, amit a csillagász Flammarion Kamill — aki pedig jóval közelebb áll hozzájuk, mint a kereszténységhez — írt egy belga szerzőnek, aki a laikus morálról szóló könyve számára elismerést kért tőle. «Az állítólagos köztársasági kormányok — írja Flammarion — rosszul teszik, hogy rendszeresen eltüntetik a nevelési könyvekből az Isten eszméjét. Ostobább módon már nem lehetne eljárni, mint ezt a hitetlenség modern hirdetői teszik. Nevelés nincs lelkiismeret

nélkül, lelkiismeret pedig nincs isteneszme nélkül. Húsz éve vetették el az anyagelvűségnek ezt a magvát és ime, ma aratják az apacsok és anarchisták korszakát.»

Azon az április 2-i tanítógyűlésen egy másik határozatot is keresztülhajszoltak: az iskolák államosításáról. A felekezetek kezéből kiveendő a tanügy s állami monopoliumot kell belőle csinálni.

Minden pedagógiai szempont kikapcsolásával egyes-egyedül arra akarunk most utalni, ami ezeket az urakat is bizonyára elsősorban érdekli, a pénzkérdésre. Ámul az ember, hogy lehet meggondolás nélkül hangoztatni és követelni valamit, amire a magyar állam egyszerűen *képtelen*. A budget növekvését évről-évre jobban nyögjük; és most százmilliókkal fizessen többet az adóval úgyis roskadásig terhelt polgárság csak azért, hogy a páholyok ne kalapálták legyen hiába a tűzzel-vassal való «államosítás» jelszavát?!

De ne beszéljünk a levegőbe. Adat kell, ugyebár? Adat, hogy mibe kerül az iskolák államosítása. Itt van, éppen kapóra jött a «Bulletin de la Société Générale d'Education et d'Enseignement» 1914 március 15-i számban közölt tanulmány a franciaországi elemiiskolai oktatás kiadásairól, (G. Callon: L'Augmentation des dépenses de l'enseignement primaire public depuis l'année 1877.)

A konzervatív párt 1877-ben bukik meg. Az elemi oktatás büdzséje ekkor kerek számban 94,400.000 frank volt. 1880-tól kezdődik a Jules Ferry antiklerikális államosítása, s azzal egyidejűleg a büdzsé rohamos növekvése. 1885-ben már 170,600.000 frank, vagyis 76 millióval több az 1877-énél, ami évi 10% emelkedésnek felel meg. 1900-ban ismét 47,300.000 frankkal múlja már fölül az 1885-it, mert az akkori büdzsé 217,900.000 frank. Az Egyház elleni küzdelem most tör csak ki teljes erővel, s ugyancsak most kezdődik a milliónak óriási szaporodása is. 1901-ben a «jóvá nem hagyott kongregációkat» eltiltják a tanítástól. 1905-ben nyilttá lesz a kultúrharc. A büdzsé pedig nő, nő . . . 1909-ben 303,000.000 frank; az idén, 1914-ben 360,000.000. Az 1877-i és az 1914-i közt található 265 milliós emelkedés *380%-nak felel meg!* Tehát majdnem megnégyszereződött az elemiiskolai oktatás büdzséje, dacára annak, hogy az egész államháztartásé ezen idő alatt a kétszeresére sem emelkedett (3 milliárdról 5 milliárd 370 millióra); dacára annak, hogy a földmívelésügyi tárca emelkedése csak 132%, sőt a hadügyié is — pedig mily lázas készülődések történnek főkép e téren európaszerte! —

messze mögötte marad az oktatásének (tengerészet 214%, szárazföldi 266%).

Igen ám — fogják mondani —, könnyű a számokkal tüzijátékozni! De azt nem fontoljuk meg, mennyit emelkedett az állami iskolák látogatottsága is?

Éppen itt a csattanó! 1877-ben az állami elemi iskolák (les écoles primaires publiques) tanulóinak száma 4,387.000. Ez a szám 1885-ig emelkedik. Ekkor 4,975.000. *Ettől kezdve fogyni kezd s 1911—12-ben nem éri el az 1885-i számot sem!* Mit mutat ez a körülmény? Azt, hogy a francia szülőkben évről-évre erősebbé válik az idegenkedés a vallást támadó állami iskolák ellen, s hogy minden fenyegetés s állami presszió ellenére is katolikus iskolákba küldik gyermekeiket, s így ugyanannak a gyermeknek állami iskolai neveltetése, akié 1877-ben 21·50 frankba került, ma 72 frankba kerül.

Mi lett hát az államosítás eredménye? Több tudomány? 1911-ben az iskolaköteles lakosságnak 23%-a tökéletes analfabéta, vagy «quasi illetrés», ami körülbelül egyértelmű a tökéletes analfabétasággal.

De talán a magasabb oktatás kerül olyan rengeteg összegbe? Talán a középiskolások csak úgy sugározzák a bölcseséget?

Mult évben a lille-i szülők egyesülete, «Association des perants d'élèves des lycées et collèges de Lille», a közoktatásügyi miniszterhez hosszú panaszos levelet küldött, amelyben ilyesmik olvashatók: . . . Minél többet tanítják a gyermekeinket, annál kevesebbet tudnak. Napról-napra átlag öt tanár foglalkozik velük, teletömik őket a legeltérőbb tudományokkal és a végén semmit se tudnak abból, amit a mi időkben a legutolsó is tudott köztünk. Helyesírási érzéküket elvesztették. Nem ismerik a használt szavak etimológiai értékét. Kicsit hebegnek angolul, kicsit németül, de a nagy idegen klasszikusok nevei époly ismeretlenek előttük, mint a harmadik dinasztia fáraóié. Ha múzeumba mennek, mitológiai és bibliai ismereteik hiánya folytán a legtöbb kép érthetetlen előttük. De nem is mennek múzeumba. Művészet és irodalom iránt egyaránt érzéketlenek. Nem gondolkoznak, nem okoskodnak, nem olvasnak, nem érezznek . . .

Igy a szülők. Pedig az erkölcsi nevelésről még szót sem szóltunk! Most elég legyen az államosításhoz fűzött «nagyobb előhaladás» alaptalanságára rámutatni. A szülők

panasza ugyanis tökéletesen jogos. Tessék csak elolvasni egy párisi tanár kísérletének eredményeit! 13—15 éves tanítványainak ismereteit akarta próbára tenni.

Első kérdés. Meghatározandó a következő szavak jelentése: antinomia, szofizma, higiénia, terapeutika, demokrácia.

Az ötven tanuló közül egyetlen egy tudta az antinomiának, kettő szofizmának jelentését. Mások nem feleltek. Ez még az okosabb. Legalább nem adtak ilyen feleletet, mint a bátrabbak némelyike: Antinomiának nevezzük az önkormányzat szabadságát, . . . két nagyon öreg személyt stb. A szofizma példabeszéd, amit a régiek alkalmaztak, . . . a világnak Isten által történő magyarázása (tetszik látni a «neutrális» tanító munkáját?!), . . . Sophon (!) bölcselő tanítása stb. Mi a terapeutika? Termények elemzése, fürdéshez szükséges eszköz . . .

Második kérdés. Mit tudsz Goethe-, Dante-, Petrarca-, Lulli-, Beethoven-, Pindarosról?

Méltóztassanak kérem élvezni az államosított tudományokat!

Goethe német pap, híres zenész, a Faustban szereplő költő. Élt a XVII., XIV., XIII. században. Dante festő, görög szobrász, francia politikus, szépségéről híres olasz, angol bölcselő. Született 1780-ban, meghalt 1823-ban. Petrarca 10 szavazattal görög, költő, szobrász, történész, bölcselő; továbbá reneszánszkori festő, római király, s különcködéseiről híres zsarnok. Beethoven egy zenefajtát talált fel. Lulli tudós, festő Kr. e. a IX. században, egyébként meghalt másik szerint 1885-ben. Pindaros görög geométra, latin poéta, XVII. századbeli francia író, komikus személy.

No és jönnek a bibliai személyek! Ábrahám filiszteus, a katolikus Egyház egyik neves tagja, Mózes és József apja, a zsidók istene. Sámson rendkívül erős trójai hős, vagy valami Herkules, aki «egy szamár állkapcsával elpusztította Dalilát».

Akinek türelme van tovább is lapozgatni a füzeteket, igen tudományos adatokra találhat még. A XVII. században pl. Renan és Nagy Sándor együtt paroláznak. Hasonlókép Jeanne d'Arc és Kleopatra a X-ben. Plato akinél nem latin költő, hát alvilági isten. Taine pedig Lucretius követője Ciceró korában. Clovis persze Kr. e. élt, Thucydides pedig napjainkban. A legelső vasút Franciaországban járt a XVII., mások szerint a XIV. században. Mi a büdzsé? A büdzsé egy nagy tőke jövedelme, . . . Franciaország ökonómiája, . . .

a bevételtöbblet, . . . az, ahol a kereskedéssel foglalkozók összejönnek.

Hanem volt egy kérdés, amire a feleletek kitűnően sikerültek: «Nevezz meg öt orfeum-színészt (acteur de café-concert), . . . néhány rekordot tartó sportsmant». Itt meg mindössze kettő nem tudott felelni, kik nemrég jöttek vidékről. A többiek a legbiztosabb ortografiával döntötték magukból az orfeumi csillagok nyakatekert neveit.

Újra kérdezzük: Mi hát az államosítás eredménye? A jobb erkölcsök? 1911-ben 40.605 fiatalkorú, 18 éven alul álló francia állott a bíróság előtt. És ha még egyszer kérdezzük: Mi hát az államosítás eredménye? — a felelet csak ez lehet: Négyszeres iskolai büdzsé, kezüket dörzsölő szabadkőművesek, s jelszavaktól elvakított, ma már ijedten felriadó szülőknek nagy tömege.

Mi is ezt akarjuk?

Eltöröljük-e az iskolai hitoktatást?[1]

A volt kultuszminiszter, Zichy János gróf a mult nyáron jóváhagyta a kolozsvári gyakorló középiskola tantervét (102.390/918. sz. rendelete), amelynek értelmében a mai fogalmaink szerint vett hitoktatás csak az eddigi középiskolai három alsó osztályának megfelelő *alsó fokozaton* történik; míg a mai 4—6. osztály helyét betöltő *felső fokozaton* és a 7—8. osztály helyébe kerülő *líceumban* a vallástan helyett a történelem tanára vallástörténetet adna elő.

A régi minisztérium megbukott. Az új kormány közoktatásügyi programmját még nem ismerjük. Az azonban tény, hogy az iskolai hitoktatásnak régi ellenségei legelső komoly sikerüket könyvelhetik el e miniszterileg jóváhagyott tantervben. Igaz ugyan, hogy ez a tanterv ma még csak egy középiskolában lett volna érvényes és az alsó fokozaton még ez is előírta a hittant; azonban már megnyitja az első rést a törvényileg biztosított iskolai hittanításnak eddig sérthetetlen falán és úgy látjuk, hogy a politikai konstellációk által uralomhoz jutott radikális irányzat képviselői máris nagyban tágítják ezt a rést, amelyen minél előbb igyekeznek a magyar iskolákba teljes egészében bejuttatni régi programmpontjukat: a hitoktatás teljes száműzetését valamennyi iskolából. Hiszen a forradalom napjaiban az egyetemi ifjúság egy része által kiadott felhívásokban már ott szerepel a hitoktatás eltörlésének követelése is!

Nem látunk ugyan a jövőbe, de a felszínre került romboló elemek uralma alatt számolniok kell azzal az eshetőséggel is, hogy iskoláinkban betiltják a hitoktatást és francia mintára valami laikus erkölcstannal akarják majd pótolni.

Mit tagadjuk — az Egyházra életbevágó csapás lenne az iskolai hitoktatás eltiltása. Minden erőszakos üldözésnél, minden szekularizációnál mélyebb kihatású, mert legtermészetesebb, legelső és legfontosabb munkateréről kellene távoznia.

Azonban ne álltassuk magunkat, mintha ez az intézkedés

[1] Megjelent a «Katolikus Nevelés» 1919. évfolyamában.

csak az Egyházat sujtaná! Mert van az éremnek másik oldala is! És a jelszavaktól elvakított tömegek elé nem volna fölösleges minél többször állítani az éremnek ezt a másik oldalát is: hogy t. i. az Egyház valahogyan majd csak pótolná a vallásterjesztésnek elvesztett alkalmát; *de az állam, semmiféleképen nem tudná pótolni az erkölcsi nevelői értékeknek azt a felbecsülhetetlen kincsét, amitől az iskolai nevelést a hitoktatás száműzése által megfosztotta!*

Az iskolai hitoktatás helyébe állítható ú. n. «laikus erkölcstan» teljes csődje ma már kétségen kívül áll. A laikus erkölcstan klasszikus hazájának, Franciaországnak nagy gondolkozói épúgy kiállították elégedetlenségéről a lesujtó ítéletet, mint ahogy az élet szomorú tapasztalatai, a laikus nevelés szomorú eredményei is vádlói ennek a «hittanpótló» találmánynak.

De hát akkor mit állítunk az eltörölt iskolai hitoktatás helyébe? Mi fogja az iskola nevelői munkáját jobban elősegíteni az eddigi erkölcsi nevelés helyett? Mert valamit csak kell majd a hitoktatás helyébe állítani! Rombolni anélkül, hogy a régi helyébe jobb újat állítsunk — ez esztelen dolog!

És ezeknél a kérdéseknél tűnik ki, mily kevéssé vannak tisztában az iskolai hitoktatás természetével azok, akik jobb ügyhöz méltó buzgalommal dolgoznak annak eltiltásán. Abban a meggyőződésben élnek, mintha a hitoktató egész munkája felekezeti dolgok feszegetésében, a másvallásúak elleni izgatásban, vagy a legjobb esetben dogmák és parancsoknak az ifjúság életében teljesen felesleges bemagoltatásában merülne ki. Holott — (most katolikus hittanárokról szólok, akiknek munkáját közelről ismerem) — felekezeti kérdések emlegetését gondosan kerülik; szinte túlságosan félénkek a katolikus öntudat ébresztésében is; ami pedig metodikájukat illeti, az ifjabb hittanári nemzedék egyre bátrabban szakít a multban tényleg túlzásba vitt elméleti vallásoktatás eredménytelen módszerével, egyre nagyobb tért nyit a vallás-«oktatás» mellett a «szakoktatás»-nak is és a kereszténység fönséges eszméinek a diákok életében realitássá kialakított tényével legelső segítője és megvalósítója akar lenni az iskola nevelő munkájának.

Legyen szabad egész őszintéknek lennünk e cikkben. Legyen szabad leírni tapasztalatból leszűrt ama meggyőződésünket, hogy ma a középiskolás diákoknak a család után (sajnos sokszor még a család helyett is) egyetlen lelki gon-

dozója, nevelője — a hittanárja! Korántsem akarja ez állítás becsületreméltó tanári karunk munkáját lekicsinyelni. Hiszen mindenkinek tisztelettel kell meghajolnia előttük, aki anyagi nyomorgásukat és teljesített munkájukat közelről látta a háború alatt. Viszont azonban emellett nem hunyhatunk szemet ama tény előtt, hogy a legtöbbnek anyagi ügyei miatt legjobb akarata mellett sem jut arra ideje, hogy diákjaival az iskolán kívül is foglalkozzék. Az óratúlterheltség s a megélhetés gondjai teljesen lekötik idejüket.

Marad tehát a hittanár, akit már papi jellege is előre kijelöl erre a feladatra. A legtöbb tanár munkája az iskolában véget ér; a mai hittanáré tulajdonképen az előadások után kezdődik. Korunk egyik legértékesebb pedagógiai elvét, az egyéni nevelést éppen újabb hittanárjaink kezdik leginkább megvalósítani. Mi előttünk, akik már régebben elhagytuk a középiskola küszöbét, és akiket a régi vallástani órákon tényleg túlon-túl elmélettel tartottak jól, talán egész újságnak fog feltűnni az a hír, hogy a fiatalabb hittanári generáció sokkal kevesebb súlyt helyez már a kereszténység tanainak *tudására*, mint inkább annak *megszerettetésére*, *átélésére*, *életté váltására*. Hogy egyre növekszik azon hittanárok száma, akiknek lakásán nap-nap után egyik fiú a másiknak adja a kilincset; és ezeken a négyszemközti kihallgatásokon felpattannak a diáklléleknek ezer lakattal lezárt ajtói és a tágranyitott diákszívből kitörnek egy fejlődő léleknek ezernyi komoly problémái, kételyei, vergődései. Ezekben az ihletett percekben előjönnek egy fiatal léleknek olyan nehézségei, amelykbe soha egyetlen más tanárjának, talán még szüleinek sem engedne betekintést. És az a hittanár — óriási felelősségének tudatában — szeretettől megremegő lélekkel formálja, gyúrja, alakítja, nyesi-ojtja, bátorítja, útbaigazítja ezt a fiatal lelket. Hát, uraim, akik az iskolai hittanítás ellen szavalnak, ismerik önök ezt a diákgondozást?

Van-e arról tudomásuk, hogy például mikor ma a tanárok kénytelenek beismerni, hogy az ifjúság körében ijesztő rendeket lekaszáló erkölcstelenségnek a legnagyobb igyekezettel is képtelenek sorompót állítani, hogy akkor egyedül a hittanár az, aki ezzel a velőtrohasztó, ifjú pírt letörlő, nemzedéket sírbadöntő járvánnyal egyedül képes eredménnyel szembeszállani? Igen, ez a modern hitoktatás!

Van-e arról tudomásuk, hogy a rémregényeknek, szennyiratoknak és detektívdrámáknak valóságos özöne pusztítja, fertőzi ifjúságunk fantáziáját és megint csak a hittanár úr,

akinek lélekbeható szavára a fiúk előhordják neki kedvenc olvasmányaikat: «A kék halál», «Borzalmas apacstörténet», «Pesti lebujok», «A befalazott királykisasszony», «A hisztérikus asszony», «A trónörökös szerelme», «A primadonna merénylője», «Az éneklő halálfej», Tom Pick, Nick Carter, Nobody, Fantomas és egyéb irodalmi «kiválóságok». Az átadott ponyvatermékek helyett aztán saját könyvtárából kiváló írók munkáját adja nekik olvasásra. Ez a modern hitoktatás.

Hallottak már önök egy mai exortációt, amelynek főtémája az önuralom, az erős akaratnevelés; amely meg akarja tanítani és rászoktatni a gyermeket a fontos igazságra, hogy mindig a szellem uralkodjék bennünk az anyag fölött. És gondolkoztak-e már azon, hogy ha az a hitoktató rászoktatja azt a 8—10 éves fiút, hogy önként lemondjon egy darab süteményről, ez a fiú 30 éves korában erős lélekkel tud majd megállani a sikkasztás vagy csalás kínálkozó alkalma előtt. És mikor az a hittanár az erkölcsi tisztaságot sürgeti tanítványainál, az egészséges nemzedék megóvására legalább annyit tesz — sőt jóval többet —, mint a «Nemi Betegségek Leküzdésére Alakult Társulat». Mert hiszen a baj megelőzése mindig többet ér, mint annak gyógyítása. Ez a modern hitoktatás!

És nem láttak még önök vidám diákcsapatot hátizsákkal, turistabottal, amint tüzes szemmel, dalos lélekkel nekivágnak hegynek-völgynek és a hittanárjuk van velük. A többi tanár tényleg nem ér rá. De a hittanár erre is lel időt magának, hogy az egyik legnagyobb nevelőnek, a természet szépségeinek felemelő erejével átitatott diáklelkeknek itt is vezetője legyen. Ez is modern hitoktatás!

Nem állítjuk, hogy most minden rendben megy az iskolai nevelésben. Sajnos, a hittanár nevelői munkáját sok más tényező lerontotta. De annál inkább meg kell akkor gondolnunk, hogy ha a valláserkölcsi nevelés ellenére is sok kifogás van ifjúságunk ellen, mi lesz ifjúságunk lelkivilágából a vallás-erkölcsi oktatás eltörlése után, amikor a kereszténység megbecsülhetetlen nevelői értékét a laikus erkölcstan kocsonyás tételeivel pótolják!

És ha az isteni tekintéllyel támogatott erkölcsi motívumok hatását is oly nagymértékben paralizálják az ellentétes erők, vajjon remélhetjük-e a szilárd jellem kialakítását lapos vallástörténeti összehasonlításoktól? Mohammed és Buddha életténetének ismertetésétől erkölcsi javulást vagy megszilár-

dulást várni csak a lélektani törvények nem közönséges fokú félreismerésével lehet.

Korunk egyik legnevesebb lélekbúvárja, aki ellensége a vallásos iskolának, Gustav Le Bon a «Psychologie de l'Education» című könyvében kénytelen elismerni, hogy a vallásos iskola jobban tanít és nevel, mint a vallástalan állami iskola és szeretné a francia köztársaság valamennyi iskoláját a kongregációkra bízni, csak azok ne hirdessék ott vallásos nézeteiket. Ime, akaratlan dícsérő elismerés az iskolai hitoktatás, a valláserkölcsi nevelés mellett!

Minden forr körülöttünk! Most alakul ki az új világ. Sok régi dolgot, avult felfogást kivetünk magunkból. De vigyázzunk, hogy a nagy tisztogatásban megbecsülhetetlen gyöngyök is szemétbe ne kerüljenek! Az iskolai hitoktatás eltörlése ilyen felbecsülhetetlen érték pusztulását jelentené.

ALKALMI SZENTBESZÉDEK.

Ave, beatissime Pater![1]

Keresztény Magyar Testvéreim!

Minden évben örvendetes ünnep annak a napnak visszatérte, amelyen Szentséges Atyánk homlokát először érintette a hármas tiara, de a pápai koronázás idei évfordulója az eddiginél is mélyebb rezonanciával rezdíti meg lelkünk kegyeletét. Mert ha már az előbbi évfordulókon is örvendetes lélekkel emeltük tekintetünket a Vatikán falán őrtálló *fogoly* Szentatya felé, mennyivel elemibb erővel tör elő hálánk ma: abban az esztendőben, amelyben a félszázad óta Krisztus oltáránál álló XI. Pius pápa elé, a néhány nap óta *ismét szabad pápa elé*, szerte a világról alázattal járulnak hozsannával hódoló hűséges hívei!

Testvéreim! A világ 360 millió katolikusának ajkáról fölhangzó örömteli üdvözlésbe csendüljön bele mai napon a maroknyi magyar nép hálás tisztelete is és keresztény lelkünk s magyar szívünk egybefonódó köszönetével kiáltsuk a jubiláló pápa felé: *Ave, beatissime Pater! Üdvözlégy, Szentséges Atyánk! Keresztény és magyar lelkünk köszönt téged!*

I. Ave, beatissime Pater! Üdvözöl téged a keresztény lélek!

Ha az Úr Krisztus ígéretéből nem is tudnók, kétezer év története tanítana meg rá, hogy a megváltó tanoknak hajlíthatatlan őrét, a krisztusi igazságok éltető, friss, kristályos vizének hozzánkjuttatóját kell a pápákban tisztelnünk.

Mikor az ember az örök városból Grottaferrata és Frascati felé utazik, a Campagnán itt is, ott is találkozik egy régi vízvezeték csöveivel, amelyek aztán az Albanói hegyek közelében egyszerre eltűnnek. Itt, Palestrina környékén, pompás források fakadnak, amelyek azonban használhatatlanok ma-

[1] XI. Pius pápa 7. koronázási évfordulójára 1929 februárban a budavári koronázó templomban mondott szentbeszéd.

radtak volna a messzi Róma lakói számára, ha V. Sixtus pápa meg nem építi ezt a 33 km-es vízvezetéket. A csövek az összegyüjtött friss forrásvizet kezdetben szerényen, láthatatlanul, féltően a föld alá rejtve, később a síkság fölé emelkedő, imponálóan hatalmas íveken vezetik Róma felé s ott még ma is huszonhét nyilvános kutat látnak el kristályos vízzel. A vízvezetéket *Acqua felice*-nek nevezik V. Sixtusról, akinek azelőtt Felice volt a neve.

Acqua felice! Üdvösséges víz! A krisztusi tanítás éltető vize! Te is elvesztél volna, te is élvezhetetlenné zavarodtál volna a késői nemzedékek számára, ha nem kapsz oly vezetéket, mely az éltető vizet a krisztusi forrástól tisztán juttatja el a századok mezőin keresztül a késő utódokhoz. Így vezettek téged az emberek szomjas lelkéhez az első keresztény századok pápái a földalatti katakombák szerény folyosóin, majd a hatalmasra ívelő pápai hatalon szédítő magasságaiban, — mindegy: te akkor is és ma is ugyanaz maradtál; a vértanu pápák földalatti rejtekéből és a színpompás vatikáni termek márványfalai közül ugyanaz a víz fakad elő, az «*acqua felice*», *a krisztusi igazságok kristálytiszta, éltető forrása!*

És hogy az evangélium vize iszapossá nem zavarodott, és hogy a föld alatt nyomtalanul el nem enyészett, és hogy a magasban a nap ki nem szárította, és hogy a 2000 év meszszeségein keresztül oly kristálytisztán jutott el hozzánk eredeti forrásától, mint a palestrinai tiszta forrásvíz ma is eljut a 33 km-es úton Róma lakóihoz, — ezt a pápáknak köszönhetjük! Ők állottak őrt a krisztusi tanok tiszta forrásainál és hirdették az Úr szavait: «Ha valaki szomjazik, jöjjön énhozzám és igyék». (Ján. 7, 37.)

Testvéreim! Korunkban szószerint teljesednek Ámos próféta szavai: «Ime, jönnek napok, mondja az Úr, melyeken éhséget küldött a földre; éhséget, nem kenyér után, szomjúságot nem víz után, hanem az Úr szava után. Akkor majd tengertől tengerhez szaladgálnak, és északról keletre szaladnak, keresvén az Úr szavát és nem fogják megtalálni». (Ámos 8, 12.) Mily jó nekünk — Testvéreim! — kik manapság döbbenve tapasztaljuk az igazság keresésében epedve szomjazók bábeli gondolatzavarát, ó, mily jó nekünk az igazság megnyílt forrásainál, a krisztusi tanokat fakasztó kősziklánál ülni.

A katakombák falfestményei gyakran ábrázolnak egy férfiút, aki botjával megüti a sziklát, a sziklából bőséges forrás

buzog elő s a forrás körül tolong a nép. A férfiú feje körül pedig ez a szó van írva: *Petrus*. Ime, az őskeresztény hit! Az ószövetség legnagyobb férfia. Mózes fakasztott így vizet szomjas népének; de az újszövetségnek Mózese a pápa, hatványozott jelentésben s óriási méretekben. Mikor tehát mi a pápát ünnepeljük, Szent Pétert ünnepeljük. Mert Péter sírja az örök városban nem holttetem rejtője, hanem éltető vizet buzgó forrás, lüktető szív, ahonnan az Egyháznak, ennek a 2000 éves eleven valóságnak vérkeringése ered s ahová folyton visszatér.

«Simon, Simon! — mondta az Úr Péternek — íme a sátán kikért titeket magának, hogy megrostáljon, mint a búzát; de én könyörögtem érted, hogy meg ne fogyatkozzék hited, és te egykoron megtérvén, megerősítsd testvéreidet.» (Luk. 22, 31. s köv.) Mily jó nekünk abban a süvítő viharban, mely az Egyház fáját szakadatlanul rázza, meleg szeretettel simulni s odatapadni a törzshöz, a sziklához!

Szentséges Atyánk! Te vagy a Mózes, — s Mózes nélkül elpusztul a nép! *Te vagy a kőszikla*, — és szikla nélkül mindent elsodor az ár. *Te vagy a fundamentum*, — s alapkő nélkül összeomlik a ház. *Te vagy a pásztor*, — s pásztor nélkül eltéved a nyáj. Krisztus a vezérünk, te pedig az ő helytartója vagy. *Ave, beatissime Pater! Üdvözöl téged a keresztény lélek.*

II. Ave, beatissime Pater! Üdvözöl téged a magyar lélek!

Köszönjük neked nemcsak a keresztény hitet, hanem köszönjük az atyai szeretet mindama megnyilvánulását, amellyel elődeid és te, Szentséges Atyánk, ezer év alatt ezt a megpróbáltatott magyar népet kebletekre vontátok. Köszönjük, hogy nemzetünk vallási, állami és kulturális életében nem volt nevezetesebb mozzanat, amelyben nem éreztük volna iránytmutató és támogató, védő és mentő karotok erejét. Köszönjük azt a sok anyagi támogatást s lelki erősítést, amit nemzetünk a pápáktól épp azokban a legválságosabb időkben kapott, amelyekben testvértelen, gyökértelen, nagy idegenségünk az európai népek között sorsdöntő veszedelemmel fenyegette létünket.

Köszönjük a magyar szent koronát, amelynek sugárzó fénye biztatólag ragyog mai embertelen éjtszakánkban is.

Köszönjük azt a szerető gondoskodást, amellyel kezdődő állami életünk bölcsőjét II. Szilveszter pápa féltve ringatta; a királyi s apostoli címet köszönjük, amely lehetővé tette, hogy nemzeti függetlenségünk megőrzésével, a császári hűbériség veszedelmétől mentesen állhassunk be a civilizált nyugati országok sorába.

Köszönjük Hunyadi diadalát, Mátyás győzelmét, Zrínyi harcait, melyekhez elődeid anyagi támogatásai segítettek minket.

Köszönjük VI. Hadriánnak azt a 100.000 aranyat, amelyet maga is kölcsönbe vett, csakhogy bennünket segíthessen. Köszönjük azt az óriási összeget, közel 400.000 arany forintot, amelyet a XV. század folyamán elődeidtől kaptunk katonaságunk s végváraink felszerelésére.

Köszönjük VII. Kelemen pápának a mohácsi vész előtt, 1526 február elején, a bíbornoki kollégium legkiválóbb tagjai s a külhatalmak római követei előtt tett kijelentését, melyben a külföldi országokat segítségünkre hívta s megígérte, hogy ha Magyarország megmentése művében a többi fejedelmek közreműködésüket meg is tagadnák, ő mindent meg fog tenni, ami hatalmában áll.[1]

Köszönjük a német császárhoz 1526 február 9-én, a francia királyhoz 1526 február 22-én írt pápai levelek gyönyörű kifejezéseit: «Ha netán a dicső magyar nemzet enyészete bekövetkezvén, a kereszténység testét csonkítás érné, az utókor a te emlékedet bélyegezné meg».

Köszönjük azt a pénzt, amit Burgio pápai nuncius 1526 elején Tomori kalocsai érseknek adott, hogy azon lovasokat fogadjon és ötven naszádot szerelhessen fel. És mikor a török valóban elindult a mohácsi hadjáratra, köszönjük ugyanennek a nunciusnak újabb segélyét, «ötszáz gyalogost, kétszáz huszárt, harminchat kis ágyút és negyven prágai nagy muskétát». Köszönjük azt a 25.000 aranyat, amelyet a pápa májusban, közvetlen a mohácsi vész előtt II. Lajos királyunknak küldött.

Köszönjük azt a legválogatottabb emberekből álló bandériumot, amelyet a nuncius 1526 július 31-én (2000 gyalogost) és augusztus 3-án (ugyanennyit) küldött a magyar sereghez. És köszönjük VII. Kelemen atyai könnyeit is, melyekkel a mohácsi katasztrófa hírét fogadta.

[1] Az adatok nagyobb részét lásd Fraknói: Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római szentszékkel. Három kötet. Budapest. 1902.

Köszönjük azt a közel 8000 pápai katonát, akik Aldobrandini vezérsége alatt 1595 augusztus 22-én Esztergom alá érkeztek Mátyás főherceg hadainak erősítésére és szeptember 2-án már fel is szabadították Esztergomot, szeptember 21-én pedig Visegrádot.

Köszönjük azokat a pápai katonákat, akik Miksa főherceg csapata mellett 1597 augusztusában Pápa felszabadításában résztvettek.

Köszönjük azt a 9000 gyalogosból álló pápai sereget — VIII. Kelemennek immár harmadik Magyarországba küldött seregét —, amelyik Ferdinánd főherceg serege mellett résztvett 1601 október 28-án Kanizsa ostromában.

Köszönjük azt a tábori kórházat, amelyet XI. Ince 1684-ben a budai táborban fölállíttatott. Köszönjük XI. Incének azt a 150.000 forintot, amelyet 1685-ben Ujvár visszafoglalására küldött, s az ugyanezen évben Győrött, Komáromban s Esztergomban, 1686-ban pedig a budai táborban berendezett pápai tábori kórházakat.

Köszönjük XI. Ince 100.000 forintját, melyet 1686-ban Buda ostromára adott. Köszönjük azt a határtalan örömet, amely XI. Ince lelkét Budavár visszafoglalásának hírére eltöltötte s a diadal napján, szeptember 2-án Szent István királyunk ünnepét az egész katolikus Egyházban megülni rendelte. Köszönjük XI. Ince újabb 400.000 forintját a rommálőtt, visszafoglalt Budavár helyreállítására. Köszönjük az 1688-i török hadjárat céljaira ugyancsak őáltala adományozott 150.000 forintot.

Köszönjük azt a hatalmas összeget, amelyet XII. Incétől 1692-ben kaptunk erődeink helyreállítására . . .

De minek folytassam a felsorolást, Testvéreim! Hiszen a magyar nép tud szó nélkül is hálás lenni! És amint hálásan iktattuk törvénykönyvünkbe az 1751. XL. törvénycikket: legnagyobb jótevőnknek, XI. Incének örök emlékét; és amint a törvénycikk írja, az ország rendei «azon rendkívüli érdemeket, melyeket őszentsége, XI. Ince pápa, a kereszténység oltalmazásában, esküdt ellenségének leküzdésében szüntelen buzgó gondoskodásával és a háború szükségleteire nyujtott segítséggel szerzett, hálás emlékezetben tartják», — épúgy kitörülhetetlenül írtuk be lelkünk mélyébe ma uralkodó pápánk többszörösen megismételt s tettekkel is támogatott kijelentésének melengető szavait is: «Ismerem hazátok sorsát és átérzem szenvedésteket! Bízzatok és higgyetek!»

*

Ma mindnyájunk szeme a Vatikán felé fordul, amelynek falain egy fehérruhás ősz vezér áll s a világ fölé emeli az Úr Krisztus keresztjét.

Testvéreim! Küldjük fiúi tiszteletünket jubiláló szentatyánk felé azokkal a szavakkal, amelyekkel közel negyedfélszázaddal ezelőtt, 1596 március 12-én a magyar országgyűlésből a hálás karok és rendek köszöntötték a pápát: «Servet Deus Optimus Maximus Tuam Beatitudinem diutissime florentem et Ecclesiam Dei feliciter gubernantem».

Úgy tornyosodik előttünk a jubiláns pápa ősz alakja, mint nem messze tőle az Aetna hegye: hó van a fején s tűz jön a szájából.

Szentatyánk! Bár az átdolgozott félszázad hava este is meg homlokodat, ajkaidról ma is ömlik a tűz, az igazságnak az a melengető s világító tüze, amelyet meggyujtani Krisztus Urunk e világra jött. (Luk. 12, 49.) *Járj előttünk továbbra is az igazság világító fényével! Melengesd továbbra is szíveden hidegben fagyoskodó, megtépett magyar híveidet. Az Úr éltessen, tegyen boldoggá, ne adjon ellenségeid kezébe, hogy a reád bízott nyájjal együtt eljuthass az örök életre.*

Ave, beatissime Pater! Hálával hódoló hűséges híveid üdvözölnek Téged!

Az aranymisés XI. Pius.[1]

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Tegnap a világ 350 millió katolikusának szeme az Örök Város felé fordult, ahol egy fehérreverendás, fehérhajú pap aranymiséjének tömjénillata szállott az Ég felé.

Ötven esztendőt tölteni a misés oltárnál ritka kegyelme az Úrnak s nem közönséges kerete egy papi életnek; ha azonban a pappá szentelés félszázados évfordulója valakit a pápai trónon talál, az — a különös isteni kegyelmen kívül — a lankadatlan munkának s teherbírásnak is beláthatatlan birodalmát jelenti.

Ezért szállott tegnap az alázatos köszönet és hála imája az Ég felé annak a 350 millió katolikusnak ajkáról, akik lélekben körültérdelték az oltárt, melyen dicsőségesen uralkodó XI. Pius pápánk, pappá szentelésének 50. évfordulóján, aranymiséjét bemutatta.

A kereszténység atyjának ünnepe ünnepe minden gyermekének is. A világszerte fölhangzó jubileumi kórusból tehát nem maradhat ki a mi templomunk közönségének hálaéneke sem, és ennek akkordjait a mai szentbeszédemben szeretném összefogni. Az egyetem templomában beszélek, tehát először is ünnepelni fogom a **tudós pápát.** Szent Egyházunk híveihez beszélek, tehát ünnepelni fogom a **kormányzó pápát.** De magyar testvéreimhez is beszélek és mint a megcsonkított magyar hazának szenvedő gyermekei ünnepelni fogjuk a **szabad pápát.**

I. A tudós pápa.

Az egyetem templomában első helyen ünnepeljük *a tudós pápát.* A világ egyik legelső könyvtárának 25 éven át vezetőjét, a több európai nyelvet kitűnően beszélő, a többszörösen doktorrá promoveált s a tudományos világ képviselőivel állandó összeköttetést fenntartó tudós pápát.

[1] Az egyetemi templomban 1929 dec. 22-én mondott szentbeszéd.

Negyedszázadon keresztül volt a világhírű Ambrosiana-könyvtár prefektusa. De nemcsak könyvtárosa. Egész természetesnek találjuk, hogy oly szellemi képességekkel megáldott férfiú, aminő *Achille Ratti* volt, könyvtárosi évei alatt irodalmilag is a legintenzívebb tudományos működést fejtette ki. Tagja volt különféle milánói tudományos társulatoknak. Egymás után jelentek meg kisebb-nagyobb publikációi, melyek részben a könyvtár gazdag anyagában végzett szerencséskezű felfedezéseiről tanuskodnak, részben a latin és görög palaeographiát érintik. «Acta Ecclesiae Mediolanensis» címmel 3 kötetben (1890—97 közt) kiadja a milánói egyházmegye történetének forrásgyüjteményét. Újra kiadja a Missale Ambrosianum-ot (1913). Megírja az Ambrosiana-könyvtár útmutatóját. Hosszú éveken át dolgozik a pápák történetére rendkívül fontos forrásnak, a Liber Diurnus-nak kritikai kiadásán.

Tudományos érdeklődése nem csökken a pápai trón ezernyi gondja között sem. Páratlan érdeklődéssel s anyagi támogatással áll tömérdek új tudományos intézet bölcsőjénél. Uralkodása alatt nyílik meg a milánói Szent Szív katolikus egyetem, mely egyenrangúságot nyert az állami olasz egyetemekkel. Alatta alakulnak a bencések s jezsuiták főiskolái Japánban, Kínában s Indiában, papnevelő intézetek Ausztráliában; Tokióban külön pápai könyvtár nyílik meg. Rómában most épül az új, monumentális pápai egyetem, amely mellé csatolja a Keleti Egyetemet és a Bibliai főiskolát. Főiskolává tette az archeológiai intézetet. A vatikáni obszervatórium is oly névre tett szert, hogy egyikévé lett annak a tizennyolc csillagvizsgálónak, amelyek közt a világon kiosztották a csillagos ég lefényképezésének feladatait. Új lakást ad a soknyelvűségében egyedülálló vatikáni nyomdának, a Tipographia Polyglottának. Főiskolát állít az egyházi zenének, központot ad az egyházművészetnek, új épületszárnyat a világhírű vatikáni könyvtárnak. A Rómában már régebben meglevő régebbi nemzeti kollégiumok mellé XI. Pius alapítja a jugoszláv, csehszlovák, étiops, északamerikai és braziliai kollégiumokat.

Német püspököket fogad kihallgatáson s beszél velük a német irodalom olyan részleteiről, amelyeket a német püspökök sem ismernek. Francia püspököket fogad kihallgatáson s beszél velük a francia irodalom olyan részleteiről, amelyeket a francia püspökök sem ismernek, és aztán mosolyogva hozzáteszi: Látjátok a régi könyvtárost!

XI. Piusnak valóban megvan minden joga ahhoz, hogy az egész tudományos világ tisztelettel hajtson fejet a tudományok fáradhatatlan munkása és bőkezű pártfogója előtt.

II. A kormányzó pápa.

Ha azonban már a tudományos világ tisztelettel üdvözli a tudós pápát, mit kell érezniök a keresztény híveknek, mikor a lelkeket kormányzó, a Krisztus egyházát vezető pápára gondolnak! Szentatyánk fejére hét évvel ezelőtt került a hármas tiara. Hét év nem nagy idő egy ember életében. De ha részletezni akarnám azt a mozgalmas tevékenységet, amelyet XI. Pius hétéves pápasága keretez, órákig nem lenne vége beszédemnek. Meg kell tehát elégednem e hét év kormányzói tevékenységének csak egész rövid ismertetésével.

Mikor XI. Pius pápa megválasztása után először szólott a bíbornoki testülethez, ezt a nagyszerű jeligét választotta jövendő munkásságához: «*Pax Christi in regno Christi*», «*Krisztus békéje Krisztus országában*». Mintha mondotta volna: Látom, érzem, mint vágyakozik, mint eped az egész emberiség a béke után. De békét csak akkor fog élvezhetni, ha Krisztus országa terjed s erősödik köztük. *Krisztus országának terjesztése s erősítése!* — ez lesz pápai programmom, s ha ez valóra válik, eljön a béke is az emberek közé.

Ha ebből az alapvető nézőszempontból vizsgáljuk a Szentatya kormányzói ténykedéseit, valamennyit szervesen be tudjuk illeszteni ebbe a fönséges koncepcióba. Bármit tett a pápa, bármit szólt, bármit írt, bármit rendelt el, minden tettét be lehet sorozni ebbe a gondolatba: Krisztus országát akarja terjeszteni, hogy ezáltal az igazi békéhez juttassa az embereket. Még pedig: *a)* Krisztus országát terjeszteni azok közt, akik Krisztust **még nem ismerik**, *b)* azok között, **akik félreismerik** és *c)* azok közt, akik ismerik ugyan, de kell, hogy **jobban megismerjék.**

a) Krisztus országát akarja terjeszteni azok közt, akik nem ismerik: a **missziók** által.

Nem hiába nevezik XI. Piust «a missziós pápának», amióta «Maximum illud» kezdetű enciklikája bevezette a missziók nagyszerű lendületét, valóban fáradhatatlan a világot átfogó missziós tervek megvalósításában. Mindent elkövet bennszülött papság neveléséért, őszenteli fel az első kínai és japán papokból lett püspököket. A hithirdetés

egyesületének, a «Congregatio de propaganda fide»-nek 300 éves jubileumára nagyszerű új központi épületet ajándékoz. A világ missziós egyesületeit központi vezetés alá helyezi. 1929-ben Világ Missziós Kiállítást rendez. A missziós kerületek kormányaival barátságos összeköttetést tart fenn s mindezt miért? Azért, hogy Krisztus áldott hitét eljuttathassa szerte a földkerekén minél több emberhez.

b) De atyai szíve nemcsak azokról gondoskodik, akik még soha sem ismerték Krisztust. Szeretettel várja vissza azokat is, akik valaha Krisztus Egyházában voltak, de **Krisztust félreismerték,** és az idők folyamán leszakadtak az ő Egyházáról. A nagy közönség itt talán csak az igazi vallási egységet hirdető «Mortalium animos» és a «Rerum orientalium» enciklikára gondol. Pedig mi minden mást is tett a pápa az elszakadtak Rómába vezető útjának építésére! Bencés és jezsuita szerzeteseknek megengedi, hogy latin ritusokat megváltoztatva elmenjenek az elszakadt keletiek közé és azok nyelvén és ritusain hirdessék Krisztust. Rómában örmény zsinatot tart; Cirill és Metód, a nagy szláv apostolok jubileumát, a niceai zsinat 1600 éves évfordulóját, Szent Jozafát vértanuságának 300. fordulóját nagy fénnyel ünnepli. Szentté avatja a damaszkuszi vértanukat. Bennszülött oroszok, etiopsok és görögök részére intézeteket alapít, Rómában Keleti Főiskolát; és atyai szíve odáig megy, hogy — nem ijedve meg az esetleges félreértésektől — anyagi eszközökkel bőven enyhíti kínjait a Szovjetoroszországban éhhalállal küzködő orosz népnek.

Mert égeti a pápát a nagy krisztusi imádság, hogy egyek legyenek Krisztus hívei a földön: egy akol és egy pásztor. És megint a pápa lelki nagyságát mutatja, hogy nehéz tervének folytatásától el nem riasztotta eddigi munkájának sovány sikere sem. Talán ez az egyetlen terület, ahol a pápa által bőkezűen elvetett mag még ki nem kelt, de Szentatyánk itt is tovább vet rendületlenül abban a meggyőződésben, hogy ha valahol, itt érvényesek a Szentírás szavai: «Más, aki vet és más, aki arat». (Ján. 4, 37.)

c) Van aztán még egy kedvenc gondolata. Nemcsak a *missziók*, vagyis megismertetni Krisztust azokkal, akik még sohasem ismerték. Nemcsak az *elszakadtak megnyerése*, vagyis helyesen ismertetni meg Krisztust azokkal, akik Őt félreismerték. Hanem: **mélyebben megismertetni Krisztust azokkal, akik eddig is ismerik.**

Ezt a szent célt szolgálta pápasága előtt is egész papi éle-

tében. Papságából 30 évet töltött Milanóban s a három évtized nagyméretű tudományos munkálkodását nem kisebb lelkipásztori munkával kapcsolta össze. Gyóntatószékére ki volt írva, hogy hét nyelven lehet nála gyónni. Az első áldozók előkészítése egész milánói élete alatt kedvenc foglalkozása volt: mintha a könyvtár száraz, poros levegőjét szinte ösztönszerűleg akarta volna ellensúlyozni a nyiladozó kis lelkek bimbójából áradó lelki frisseséggel. És én nem merném eldönteni, mikor volt nagyobb, imponálóbb? Akkor-e, mikor a könyvtár csendjében hosszú órákat, napokat, heteket töltött egy régi kódex sárguló lapjainak áttanulmányozásában, avagy akkor, mikor elismert tudós létére vasárnap délutánokon hittantanításra gyüjtötte össze a milánói kéményseprőinasokat s közös áldozáshoz vitte őket. A könyvtárszobában volt-e nagyobb, vagy a milánói fogházcellákban, ahová a rabokat vigasztalni ment. Iróasztala magányában volt-e nagyobb, mikor könyveivel társalkodott, vagy akkor-e, mikor szobájában körülülték őt az egyetemi ifjak, akik közül sokan egyedül neki köszönhetik hitük megőrzését.

Ezt a lelkipásztori buzgó lelket vitte magával a pápai székre. És idei jubiláris évét is azzal nyitotta meg, hogy 50 fiú és 50 leány első áldozónak nyujtotta az Úr szent testét.

Minél jobban megismertetni Krisztust a katolikusokkal is! Ezt a gondolatát «szemefényének» nevezi a pápa: «Pupilla degli occhi miei». Ennek a gondolatának külön nevet is adott: **«Katolikus akció».** A hitélet elmélyítését fényes egyházi ünnepségekkel, diplomáciai összeköttetések szaporításával, kilenc új konkordátum kötésével, az egyesületi élet biztatásával, a világiak apostolkodásának sürgetésével szakadatlanul ápolja.

Itt aztán valóban már csak rövid felsorolással kell megelégednünk. Egyszer megjelenik előtte a világ kongregánistáinak 3000 tagú küldöttsége, máskor 10.000 katolikus cserkészfiú, aztán egyetemi ifjak s nők lelkes csapata. A hitélet elmélyítésére világraszóló egyházi ünnepségeket tartat Néri Szent Fülöp, Loyolai Szent Ignác, Xavéri Szent Ferenc, Szent Alajos és Szent Szaniszló, Szent Teréz, Szent Domonkos, Assisi Szent Ferenc, Aquinói Szent Tamás stb. szenttéavatási évfordulóin. Említsem-e a római, amsterdami, chicagói és sidneyi eucharisztikus világkongresszusokat, a «Krisztus Király» ünnepét elrendelő «Quas primas» enciklikát és a Jézus szíve tiszteletét mélyítő «Miserentissimus Redemptor»-t?

És említsem-e az 1925-i szentévet, amely nemcsak a vallásos élet elmélyítésének volt páratlan eszköze, hanem a pápa munkaképességének is bámulatos teherpróbája. A világ minden tájáról érkeztek katolikus zarándokok a Szent Városba, több, mint félmillió idegen, akiknek csak egy vágya volt: látni a pápát! A pápa ebben az évben 1000-nél több közös kihallgatást adott, s mennyi volt emellett a külön audenciák száma! 600-nál több beszédet tartott különböző nyelveken, minden nemzethez megvolt a maga külön szava, gondolata. Valóban soha inkább nem igazolódott be, mint a szentévnek pihenést nem engedő fáradságai közt, mily jogosan viseli a pápa az alázatos címet: Servus servorum Dei. Isten szolgáinak szolgája!

Még nem jött el az ideje annak, hogy XI. Pius kormányzásáról végleges ítéletet mondhassunk. Még csak 7 éve, hogy pápa; de oly családból származik, amelynek tagjai hosszú-életűek, tehát még hosszú uralkodást remélünk és kérünk számára az Úristentől.

De különösen kérünk valamit. Hogy a pápaság gondolatának megvalósításában Isten segítségével sikerüljön neki évről-évre egyre nagyszerűbb harmóniába hozni az emberi és kortörténeti elemet a változhatatlan dogmatikus elemmel, — mert ettől függ minden pápa uralkodásának áldása.

A pápaságban u. i. van egy dogmatikus elem, mely isteni eredetű s tartalmú, amely fölötte áll időnek s helynek, amely rendíthetetlen sorozatba fűzi Péter valamennyi utódát. De aztán van emberi vonás is: az egyén szellemi nagysága, éles szeme, energiakészlete. És van kortörténeti elem is: a folyton változó idők konkrét követelményeinek meglátása s megvalósítása.

Pápának lenni s százmilliók lelkéért a felelősséget hordozni — szédületesen nehéz feladat! Egyízben XI. Pius Faulhaber müncheni bíbornokérsek előtt szóbahozta a tömérdek nehézséget s gondot, mellyel napról-napra meg kell küzdenie s melyekbe szinte beleszédül az ember. Majd mosolyogva hozzátette: «Talán éppen azért kellett egy alpesi hegymászónak pápává lennie, hogy ment maradjon a szédüléstől». (Schönere Zukunft. 1929 december 22-i sz.)

Ehhez a fönséges feladathoz kívánjuk Szentatyánknak Krisztus kegyelmét, *hogy éles szemével mindenütt meglássa 350 millió hívének aktuális szükségleteit, szellemi frissességével pedig legyen továbbra is népeinek vezetője,* — **soká, igen soká... ad multos annos!**

III. A szabad pápa.

És itt be is fejezhetném beszédemet, ha nem késztetne néhány percnyi folytatásra még egy gondolat. Ezen a szószéken nemcsak egyetemi tanár áll, nemcsak katolikus hívő ember, hanem *magyar* ember is; márpedig mint magyaroknak különösen is dobogó szív örömével kell föltekintenünk a jubiláris pápára, a *rabságából ismét fölszabadult pápára.*

Elsorolhatnám itt mindazt az anyagi támogatást és erkölcsi segítséget, amit a magyar nemzet ezeréves története alatt Szent István koronájától kezdve a török harcokon át a mai napig kapott a pápáktól. Hiteles történeti okmányok tömege tanusítja, a mindennapi déli harangszó csendíti világgá, magyar törvénykönyvünk hálás paragrafusai hirdetik ékesszólóan, mily atyai szeretettel ölelte magához a pápa mindig ezt a testvértelen, elhagyott, szenvedő magyar népet...

Most azonban minderről nem beszélek.

Mikor a pápát most magyar lelkemmel akarom ünnepelni, egész más gondolat vetődik fel bennem. Eszembe jut egy kedves epizód a pápa életéből, abból az időből, mikor a világháború hullámai talán a legvészesebben tomboltak. *Ratti* könyvtáros a Vatikánban tréfásan szólítja meg a Rómában rekedt és a Vatikánba internált *Serédi* magyar bencést: «No, vitéz magyar, most mutasd meg, van-e bátorságod! Most hagyd el a Vatikánt».

Nemsokára rá a könyvtárosból pápa lett s a magyar bencés hódolni járult elébe: «Szentséges Atyám, egy kérésem volna . . . szabad előadnom? . . . Most mutassa meg Szentséged, van-e bátorsága! Most hagyja el a Vatikánt.»

Mikor ezt a kedves történetet halljuk, nem jut-e eszünkbe önkéntelenül is, mily csodálatosak az Úr utai! Azóta mindkét fogoly elhagyhatta a Vatikánt: az egyik, hogy bíborral fölékesítve bevonuljon a magyar nép szívébe, a másik meg, hogy fehér ruhájában oly hosszú idő után 1929 július 25-én ismét először végighordozhassa az Oltáriszentséget a katolikus nép színe előtt.

Napjaink leggrandiózusabb történeti eseménye kétségtelenül a Vatikán és az olasz állam idei kibékülése volt. És ha minden katolikus szív örül annak, hogy a lateráni egyezmény véget vetett a pápa közel 60 éves vatikáni fogságának, ne vegye senki zokon tőlünk, ha 60 éven át elnyomott jog és fegyvertelen igazság nagyszerű győzelme kétszeres visszhangot kelt a magyar szívben.

IX. Pius pápa 1870-ben ellenállás nélkül tért ki a fegyveres erőszak elől, de ő is, utódai is, mindig a legméltóságteljesebben tiltakoztak a jogtalanság ellen. A világ pedig vállát vonogatta és sokan számolgatták a közeli napokat, amelyekben a pápaságnak vége lesz.

Öt pápa élt a vatikáni fogságban és hordozta homlokán a szenvedés koronáját. *XIII. Leó*, a grófi család fia, Perugiából jött, és mióta 1878-ban pápának megválasztották, nem láthatta többé püspöki városát, sem szülőföldjét. *X. Pius*, parasztcsalád fia, Velencéből jött s mióta 1903-ban pápává választották, nem láthatta többé püspöki városát, sem szülőföldjét. *XV. Benedek* Bolognából jött s mióta 1914-ben pápává választották, nem láthatta többé szülőföldjét. *XI. Pius* Milánóból jött s 1922 óta nem láthatta szülőföldjét.

«Péter tehát a börtönben őriztetett, — írja az Apostolok Cselekedete a Herodes által börtönbevetett első pápáról — az Egyház pedig szüntelen könyörög vala Istenhez.» (Ap. Csel. 12, 5.) Mily szavakkal könyörgött az első keresztény hitközség a börtönbevetett első pápáért — nem tudjuk. De hogy mint könyörgött a mai hívek tábora, azt tudjuk. Nem volt egyetlen csendes szentmise a földkerekén, amelynek végén föl nem hangzott volna az ima: «. . . könyörgéseinket, melyeket a bűnösök megtéréséért, az Anyaszentegyház szabadsága- és fölmagasztaltatásáért hozzád bocsátunk, kegyesen és irgalmasan hallgasd meg». És ez az imádság így hangzott el szünetlenül a hívek ajkán. És sokan már nem bíztak. És sokan már végleg lemondtak. És sokan már «nagy szóval kiáltának, mondván: Uram (te szent és igaz), meddig nem mondasz ítéletet? . . . És mondaték nekik, hogy még kevés ideig legyenek nyugton» (Titk. Jel. 6, 10. s köv.); az Istennek más órája van, mint az embereknek, azon nincs másodperc- és percmutató, azon csak évszázadok és évezredek mutatója van.

És az idén februárban eljött az Úr órája! Az Úr angyala kalapácsával megdöngette a vatikáni börtön ajtaját. Egyszer már járt az angyal ily küldetésben egy pápánál, az elsőnél, Péternél. Péter bent alszik a börtönben; jobbján-balján egy-egy katona s mindkettőhöz oda van láncolva Péter s az ajtó előtt újabb őrző katonák . . . Lánc, kard, vastag falak, vasajtó . . . lesz itt még valaha szabadulás? . . . S jön az angyal . . . és lehull a bilincs . . . és fölpattan a zár . . . és Péter szabad . . . És jön a másik angyal . . . és Pius szabad!

Nem kell-e hát örömtől megdobbannia minden magyar

szívnek, egy évtizede jogtalanul elnyomott minden magyar szívnek a biztató isteni Gondviseléstől küldött arra a hírre, hogy hat évtizedes jogtalanság és igazságtalanság után győzött a jog gondolata s az igazság ereje. A pápától 1870-ben elvették földi országát, nem volt hadserege, nem volt fegyveres ereje, — csak *igazsága volt; s az igazság győzött a legyőzhetetlennek tartott fegyveres erők ellenállása fölött!* Az Istenben rendületlenül bízó erkölcsi meggyőződés melege szétolvasztotta az ellenséges ágyúk fenyegető csöveit. Szinte úgy képzelem, mintha az éveleji eseményekben maga az Úristen lépett volna szószékre, a világ szószékére, hogy *türelemről, bizalomról, reményről s kitartásról prédikáljon minden szenvedőknek, minden elnyomottaknak, igaztalanul letiportaknak.*

Hála az Úrnak, hogy ezt megérnünk engedte!

*

Kedves Testvéreim! Az olasz alpesi turista-egyesület krónikás könyvében megható följegyzés található az egyesület tagjainak egyik hegyi túrájáról. Bátor turista társaság vágott neki egy nap a Gran-Paradiso szédületes csúcsainak. A turisták közt volt egy fiatal kis gróf is, a milánói Melzi gróf fia. A hosszú, fárasztó túra közben azonban végkép kimerült a kis gróf és nem tudott tovább menni. Tanácstalanul álltak a társaság tagjai, mert már lehetetlen volt visszatérni is. Ekkor előállott a társaságból egy izmos, zömök, pápaszemes pap, vállára kapta a kimerült fiút és erős léptekkel vitte fölfelé ... egyre följebb ... egészen föl a Gran-Paradiso hófödte csúcsáig. Az akkori krónikás megörökítette az egyesület könyvében a pap nevét is: «Achille Ratti, a milánói Ambrosiana-könyvtár prefektusa». Egy későbbi jegyzet azután hozzáteszi: «Divenuto Papa 1922. col nome di Pio XI.», «pápává lett 1922-ben XI. Pius névvel».

Az alpesi turista 1922-ben vállára vette a világ legnagyobb terhét, Krisztus küzdő jegyesét és azóta fáradhatatlanul viszi előre, az örök paradicsom fehér csúcsai felé. Tegnap (dec. 21-én) volt 50 éve, hogy a római Szent Károly-templomban először emelte misés kezében magasra az Üdvözítő fehér testét. Azóta letelt ötven munkás esztendő.

És az idén, 50 év multán, mikor az olasz állam és a szentszék kibékülése hosszú tárgyalások után létrejött, a pápa így kiálthatott fel: «*Visszaadtam Istent Itáliának és Itáliát Istennek*». Mai jubiláris ünnepünkből azonban mást ké-

rünk Istentől. Jutalmazza meg Szentséges Atyánk fáradhatatlan munkálkodását azzal az örömmel, hogy életének végső napjaiban újra fölkiálthasson ezekkel a szavakkal: *Visszaadtam Krisztust a népeknek s Krisztus által megadtam nekik a békét. Pax Christi in regno Christi!*

Testvéreim! Templomban vagyunk, s templomban nem szabad kifejezést adni emberi érzelmeinknek. De magyarok is vagyunk, s a magyar szív nem érzi teljesnek ünnepét, ha éljenző lelkesedését vissza kell fojtania. Hát én vállalom most magamra, hogy mindnyájatok szívének harsonája legyek és mindnyájatok nevében kérjem az Úristent, hogy *az egykori professzor és könyvtáros, a hétnyelvű gyóntatószék egykori lelkipásztora, Milánónak egykori érseke, Krisztus Urunk földi helytartója, Szent Péter 263. utóda, a mi tudós pápánk, a mi gondos kormányzónk, a mi ismét szabad legfőbb pásztorunk, a szenvedő magyar népmek legőszintébb barátja, XI. Pius pápa Őszentsége sokáig éljen!*

Éljen a pápa!

Szentolvasó-vasárnapra.[1]

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Hatvan évvel ezelőtt, 1852-ben, egy világhírű orvos halt meg Párisban. Az orvos, kit Recamier-nek hívtak, nemcsak kitűnő tudós volt, hanem amellett példaképe a hívő, vallásos embernek. Egy ízben orvosbarátai, mikor éppen tanácskozást tartottak, rózsafüzért pillantottak meg a kiváló tudós kezében. Általános volt az elszörnyűködés. Hogyan? Ily tudós férfiú, ily hírneves tanár, a gyógytudomány terén ily elismert tekintély, fejedelmek háziorvosa, kinek hírnevétől, dícséretétől visszhangzik egész Európa, — ez a férfiú rózsafüzért imádkozik? Nos, ezt nem hittük volna!

Mikor az orvos látta a csodálkozást, egész nyugodtan felelt: Igen, Uraim, valóban szoktam imádkozni a rózsafüzért. És mikor valamelyik betegemnél már minden orvosság hiábavalónak bizonyul, és mikor már komolyan aggódom egészségéért, ami közbenjárónk, az Isten Anyja által Ahhoz fordulok, aki egyedül tud segíteni. És megvallom önöknek, Uraim, hogy e tekintetben már csodás eredményeket értem el . . .

Önkéntelenül is eszembe jutnak ennek a derék orvosnak szavai a mai napon, amikor küszöbön állunk október havának; annak a hónapnak, amelyben fokozott mértékben csendül fel ajkunkról a rózsafüzér fenséges imája. Az a gyönyörű szép ima, amellyel millió, meg millió keresztény szív naponta köszönti a Boldogságos Istenanyát, s amely a legszebb beteljesülése azoknak a szavaknak, miket egyszer a Boldogságos Szűz mondott magáról: «Ime, a mai naptól boldognak hirdet engem minden nemzedék».

Magától kínálkozik a tárgy, hogy a mai napon, a rózsafüzér vasárnapján kissé elmélyedjünk ennek az annyiszor támadott, annyiszor félreismert, annyiszor lekicsinylett imádságnak rejtett kincseibe, megtanuljuk ennek helyes imád-

[1] A gyöngyösi Szent Bertalan-templomban 1912 október első vasárnapján mondott szentbeszéd.

kozását és azután magunkon tapasztaljuk meg, hogy az ájtatos rózsafüzérimádás által mennyi lelki jóban, kegyelemben részesülhetünk.

Alig van bármi más ájtatosság szent vallásunkban, amit a másvallásúak oly helytelenül ítélnének meg, mint éppen az a mi szép imádságunk: a szentolvasó. Azt mondják, hogy az egész csak gépies, lélektelen munka. Hogy fogjuk a rózsafüzért, elkezdjük az Üdvözlégyeket és fújjuk-fújjuk lélek nélkül, ájtatosság nélkül, amíg csak végére nem érünk.

Hát ha ez volna a rózsafüzér imádkozási módja, csakugyan joggal érnének minket a támadások. Dehát ki mondja, hogy ebben áll a szentolvasó helyes imádkozási módja? Valóban nem imádság az, ha felhúzunk egy gramofónt, és az szépen, hibátlanul ledarálja a Miatyánkot. Nem, ez nem imádság, mert nincs benne szív, nincs benne lélek! Persze hogy másnak kell lenni a mi imádkozásunknak! Nem elég, ha a szánk jár és alatta az eszünk, a lelkünk máshol kalandozik! Nem elég, ha az ajkunk mozog, de eszünkkel, szívünkkel nem gondolunk arra, amit imádkozunk. Hanem igenis: mikor mi a rózsafüzért imádkozzuk, amit az ajkunkkal mondunk, azzal foglalkozik az elménk, azt érzi a lelkünk, azt óhajtja akaratunk, azt lükteti a vérünk, azt dobogja a szívünk és nemcsak szánkból, hanem szívünkből is, a lelkünkből is tör elő a dicső angyali köszöntés: Üdvözlégy Mária, malaszttal teljes!

Hiszen — Kedves Testvéreim! — csak rá kell nekünk gondolni azokra a fönséges titkokra, amiket ima közben beleszövünk az Üdvözlégy Máriába; imádság közben csak magunk elé kell képzelni azokat a megható jeleneteket, amelyekről a szent titkok szólnak és máris mentve vagyunk a szemrehányástól, a gépies munkától, mentve a helytelen imádkozástól.

I. Az örvendetes olvasó.

1. Lehetetlen hidegnek maradnunk, lehetetlen érzés áhítat nélkül imádkoznunk, mikor csak kimondjuk is az örvendetes rózsafüzérnek első szent titkát: *Kit te Szent Szűz méhedben fogantál!*

Mi mindenről is beszél nekünk ez az egyetlen, rövidke mondat! Beszél lelki sötétségben eltöltött évezredekről, melyekben a szegény emberiség bűnökben vergődve, nehéz szívvel várta az eljövendő Megváltót. Beszél pátriárkák,

próféták tüzes vágyakozásáról, kik epedő lélekkel, sóvárgó szemmel néztek előre, a messze-messze jövőbe, mikor jön már a megígért Messiás, hogy vakságunkat elvegye, hogy bűneinktől megváltson, hogy Isten fiaivá visszafogadjon.

És íme . . . íme egyszer csak leszállt az arkangyal egy kis názáreti házba, és abban a pillanatban megjelent köztünk az Isten Fia, abban a pillanatban köztünk volt az epedett Megváltó, és azóta megkönnybebbült szívvel, megváltott lélekkel, öröménekkel csendül fel mindnyájunk ajkáról a hálaimádság ez iránt a közénk jött Jézus iránt: . . . Áldott a te méhednek gyümölcse Jézus, kit te Szent Szűz méhedben fogantál.

2. *És ez a Szent Szűz elment rokonát, Erzsébetet meglátogatni és őt ápolni.* Maga is gondozásra szorult volna, de ezzel nem törődött, mert hajtotta a szíve, hogy másokon segítsen.

Úgy, úgy, édes Szűz Anyánk, rászorulunk mi erre a te példaadásodra! Mi, akik akkor sem segítünk másokon, mikor olyan könnyű volna. Mi, akik oly szívtelenül tudunk elmenni a szenvedők mellett. Mi, akik oly könnyen segíthetnénk egy kis alamizsnával, barátságos szóval, résztvevő tekintettel. Testvérek! Csak egy vigasztaló szót, csak egy jó tanácsot, bármiféle kis segítséget annak a tengernyi nyomorgó felebarátunknak! Ime, erre figyelmeztet a szentolvasó, mialatt arra az áldozatos szeretetre gondolunk, amely a Szűz Anyát Szent Erzsébethez vitte.

3. Menjünk tovább! Hallga csak, micsoda angyali ének csendül fel a hideg decemberi éjtszakában! Micsoda öröm fut végig minden tagunkon, mikor vídám angyalok énekelnek csengőn, elbájolón a betlehemi istálló előtt dicsőséget a magasságban Istennek s békességet a földön a jóakaratú embereknek!

Hát végre, végre itt a Megváltó köztünk! Kihajtott Jessze törzse, karácsony éjjelén kifeslett a bimbó s betöltötte illatával az egész világot. Ezért zengenek éneket az angyalok, amilyet ez a szegény föld még soha nem hallott.

És hangzik messze-messze ez az örömének. Meghallják a mély tengerek, felütik rá fejüket a havas hegyormok, némán figyel az erdő az éj csendjében; mintha még a folyó is halkabban csobogna, mintha a csillagok is szebben fénylenének! De mondjátok, Testvérek, lehet-e egyhangú, unalmas, lélektelen ez a rózsafüzér? Lehet unalmas imadarálás az, amikor lélekben mi is ott térdelünk a kis szegény istálló

kövén és halljuk a Boldogságos Szűz ajkáról a legszebb altató dalt, amit anya e földön valaha dalolt s a mi szívünkből is kicsordulnak az öröm szavai: «Áldott a te méhednek gyümölcse, Jézus, kit te, Szent Szűz, e világra szültél!» . . .

Nem tudom, láttatok-e már kis falut karácsony estéjén. Valami kimondhatatlan érzés, valami túlvilági nyugalom ömlik el lelkünkön, mikor téli havas estéken, ott kinn a kicsiny falucskában elmegyünk az apró házikók előtt s az ablakon át látjuk, mint térdelnek bent az apa s az anya és apró kis gyermekeik a karácsonyfa előtt és mint hallatszik egyszerű szívükből, ártatlan lelkükből a Boldogságos Szűznek és az ő Szent Fiának dícsérete: «Áldott a te méhednek gyümölcse, Jézus, kit te, Szent Szűz e világra szültél . . .

4. És ha minden szülő napról-napra így az Úr félelmében nevelné gyermekeit, mily más volna a világ képe! Ha sokat beszélnének arról gyermekeiknek, hogy mindent, legkisebb tetteiket is Istenért tegyék; hogy mindent, legkisebb gondolataikat Istennek ajánlják fel — *mint a Szent Szűz felajánlotta a kis Jézuskát a templomban* — hány anya szeméből száradna fel a könny, hány apa ajkáról tűnnék el a panasz azért, mert növekvő, serdülő gyermekeikkel nem bírnak és gyermekeikben, kikért annyit dolgoztak, nélkülöztek — csak szomorúságuk van.

5. Igaz, Kedves Szülők, sokszor jogos a ti keserű panasztok. Bizony-bizony hányszor megesik, hogy ha ti is elmennétek keresni gyermeketeket, ha ti, keresztény asszonyok, elmennétek keresni férjeteket, mint a Boldogságos Szűz kereste az elveszett kis Jézust, hát *hát ugyan a templomban találnátok-e meg*, vagy az utcasarkon-e, rossz pajtások közt-e, korcsmában-e, bálon, moziban? Annál buzgóbban, annál áhítatosabban kérjük tehát a Boldogságos Szűzet, hogy senkit az Úr Jézus hívei közül ne hagyjon elveszni, hanem az elhidegedett, megfagyott, vallástalan, hitetlen szíveket is vezérelje vissza az ő Szent Fiának közelébe. «Áldott, a te méhednek gyümölcse, Jézus, kit te, Szent Szűz a templomban megtaláltál.»

II. A fájdalmas olvasó.

Az örvendetes olvasó után jön a fájdalmas. És ha már az elsőben is sok vigasztalást találtunk, ki tudná egyszerre elmondani a vigasztaló gondolatoknak özönét, amelyet a fájdalmas olvasó buzgó imádkozásából meríthetünk?

1. A fájdalmas olvasó titkai mindnyájunknak szólnak, kivétel nélkül. Minden embernek megvan a maga életében az Olajfák kertje; jönnek reánk sötét, szomorú órák, amelyekben a szomorúság szinte a porba sujt minket. A lelki elhagyatottságnak e fájdalmas óráiban szinte menthetetlenül törne ki belőlünk a zúgolódás Isten gondviselése ellen, ha nem állana előttünk vigasztalás és bátorítás gyanánt az édes Jézus példája, aki nagy lelki szomorúságában, elhagyatottságában *érettünk az Olajfák hegyén vért izzadott.*

2—3. De a lelki szenvedések mellett sokan hordozzuk a testi szenvedéseket is. Az egyiket hosszú betegség köti ágyhoz, a másikat szerencsétlenség éri, a harmadik napról-napra küzködve küzd a betevő falatért . . . a végeredmény mindnyájunknál ugyanaz: mindnyájan keményen érezzük az élet nehéz terhét s mindnyájan rászorulunk az Üdvözítő alázatos példájára, aki érettünk annyi kínt-szenvedést elviselt, *és ki érettünk tövissel megkoronáztatott, ki érettünk megostoroztatott.*

4. És ti is, jámbor lelkek, kik talán buzgóságtokért a világ gúnyját vagytok kénytelenek elviselni, keressetek enyhülést a tövissel koronázott, kigúnyolt Üdvözítőnél! És ti is, ti szenvedő, az élet keresztjét hordozó lelkek, kik már-már roskadoztok a teher alatt, kiket egy rosszul sikerült házasság, elrontott családi élet, gyógyíthatatlan betegség gyötör, merítsetek erőt e kitartó küzdelemhez az Üdvözítőtől, *aki vállán hordozta a keresztet,* aki tudta, hogy nincs alóla menekülés, tudta, mi lesz a vége, háromszor is lerogyott a kereszt alatt, de újra felállt és vitte-vitte kitartóan . . . végig, a Kálváriáig.

5. *A Kálvárián aztán hallgasson el a szó,* szűnjék meg az okoskodás, csak a szív beszéljen.

Ilyen szeretetet nem érdemeltünk meg! Hogy az Isten érettünk a földre jöjjön . . ., hogy az Isten érettünk annyit szenvedjen . . ., hogy az Isten érettünk ilyen keservesen meg haljon — ó, nem, erre mi nem voltunk méltók!

De legalább többé ne panaszkodjunk a szenvedések ellen!

Szúr ugyan engem is az élet töviskoronája, de, Uram, a te homlokodon volt az már azelőtt! Nehéz ugyan az élet keresztje, de a te vállaid hordozták azt előbb! És neked mindez nem volt elég. Felszálltál a keresztre s utolsó csepp véredet is kontottad érettem. Érettem, szegény bűnösért! Uram, Uram! Hát lehet ezentúl elviselhetetlenül nehéz az

élet? Ó, nem! Jöhetnek ezentúl rám a nehéz küzdelmek, nincs többé semmi, ami engem tőled elszakítson! Nincs egyetlen bűn, amivel én ezentúl megbántanálak.

Áldott a te méhed gyümölcse, Jézus, kit érettünk keresztre feszítettek! . . .

III. A dicsőséges olvasó.

Ha így állhatatosan kitartunk az Üdvözítő mellett, egykor minekünk is felvirrad a dicsőséges rózsafüzér titkainak húsvéti hajnalfénye.

1. Már úgy látszott, hogy az Üdvözítő ellenségei teljes diadalra jutottak. A nagypénteki fájdalom, a nagyszombati szomorú gyász, a nagyszombati síri csönd rénehezedett még az apostolok lelkére is. Azt hitték, mindennek vége.

De akkor . . . húsvét reggelén . . . egyszer csak . . . megrendül a föld, megnyílik a sír *s kilép belőle a feltámadott Üdvözítő!* A gonoszság diadala csak látszólagos, a bűn győzelme nem tart sokáig — ezt tanítja nekünk a dicsőséges rózsafüzér első titka. Bízzunk az igazság egykori diadalában, bízzunk az Üdvözítő megígért jutalmában, higyjünk a ránk váró örök boldogságban s minden tettünk olyan legyen, hogy általa ezt a halál utáni boldogságot megérdemelhessük.

2—3. Ha valaha, hát ma van rá szükségünk, hogy *az emberi élet igazi célját, a túlvilági örök boldogságot* minél többször állítsuk szemünk elé. Az emberek nagy része annyira hozzáragadt ma ehhez a földhöz, annyira kizárólag csak a mindennapi megélhetésnek szenteli legutolsó percét is, hogy csak napról-napra tengődik minden cél nélkül és soha eszébe sem jut arra is gondolni, hogy voltaképen miért is van ez az egész élet!

Soha nem felejtem el azt a napot, amelyen gimnazista koromban először hagytam el a szülői házat, hogy máshová menjek tanulni. Füttyentett a vonat s aztán megindult, el-el hazulról. Én meg szomorúan ott ültem, szívem telve az édes otthon emlékeivel, de nem éreztem, nem láttam semmit, a vonat csak vitt-vitt előre, nem is tudtam hová . . . Nem szakasztott-e ez a képe annyi ember életének? Az élet nagy vonatja visz minket előre megállás nélkül az utolsó állomás felé s ezrével és ezrével vannak, akik nem tudják, hová utaznak. Belemerültek a napi gondokba, minden gon-

dolatuk az, hogyan fognak minél előbb valamicskét szerezni, valamire vergődni, mit fognak ebédre enni s hová mennek estére mulatni, hogyan jutnak minél több vagyonhoz s miből nevelik a gyermekeket.

Hiszen, igaz, ezekre is kell mindnyájunknak gondolnunk! Csak . . . csak ezek mellett ne feledkezzünk meg az egész élet tulajdonképeni céljáról. Hogy jönnek a napok, múlnak az évek s egyszer csak megérkezünk a végállomáshoz, ahol a tulajdonképeni élet, az örök élet kezdődik. Márpedig ki minél többet gondol erre az örök boldogságra, annál biztosabban eljut oda. Valahányszor tehát örömmel telt szívvel imádkozzuk az örvendetes olvasót, mindig jusson eszünkbe az örök haza, ahová a feltámadott Üdvözítő felment, hogy nekünk helyet készítsen, s ahonnan a Szentlelket elküldötte, hogy annak segítségével hozzá biztosan eljuthassunk.

4—5. Ma pedig kitartunk az Üdvözítő mellett e földi élet nehéz perceiben, ha nem engedjük lelkünket a bűn martalékául esni, akkor bátran remélhetjük, hogy ugyanaz lesz a jutalmunk, ami a Boldogságos Szűz Máriáé lett. Szűz Mária kitartott Szent Fia mellett a keserves szenvedések idején, kitartott állhatatosan a kereszt tövében; az Üdvözítő nem is feledkezett meg róla s az örvendetes olvasóban egész világ örömmel, büszkeséggel hirdeti a Boldogságos Szűz dicsőségét: «*Ki téged, Szent Szűz, a mennybe fölvett*» . . . «Ki téged, Szent Szűz, amennyben megkoronázott».

Szebben nem is lehetne befejezni a rózsafüzért, mint ezzel a titokkal. Kezdtük a földön az Úr Jézus megtestesülésével s végezzük a mennyországban, a mi egykori hazánkban. Ott állunk a Boldogságos Szűz trónjánál, az Istenanya előtt, az egyetlen dicső emberi teremtmény előtt, ki már testével s lelkével ott van a mennyben. És ő is valaha itt élt a földön, mint mi! És ő is ember volt, mint mi! És ismeri szenvedéseinket, ismeri nehéz életünket, ismeri nyomorúságunkat! Hát különös-e, hogy mi hozzá fordulunk és biztosak vagyunk benne, hogy ő mindig esedezni fog Szent Fiánál! Hát alaptalan-e a mi rendíthetetlen bizalmunk, hogy a Boldogságos Szűz, aki annyiszor tartotta két keze közt az Úr Jézus kis kacsóit, most is áldólag tartja fölénk az Úr Jézus kezeit, hogy azokból áldást, kegyelmet, erőt, segítséget árasszon reánk, szegény bűnösökre, kik a rózsafüzér imádkozásával az ő közbenjárásáért buzgón könyörgünk? . . .

*

És most mondja még valaki — Kedves Testvéreim! — hogy a rózsafüzér unalmas imádság! Mondja valaki, hogy a rózsafüzér léleknélküli imádság! Mondja, hogy a rózsafüzér gépies, értéktelen imádság!

Ellenkezőleg: nincs-e igazam, mikor azt mondom, hogy a rózsafüzér a legjobb, legszebb, legmegfelelőbb imakönyv. Legmegfelelőbb imakönyv, mert lapjai el nem kopnak, legolcsóbb is, bárki hozzá juthat, nem nagy, nem vastag, mindig magunknál hordhatjuk. A legjobb imakönyv, mert megérti az egyszerű öreg anyóka is, ki reszkető ujjakkal fűzi egyik szemet a másik után, de megérti a legtudósabb ember is, aki elmerül a titkok mélységében. Legjobb imakönyv, mert ha úton vagyunk, akkor is imádkozhatunk belőle és ha betegségben fekszünk, akkor is imádkozunk belőle. A legjobb imakönyv, mert tud belőle olvasni az a kis gyermek is, aki még iskolába sem jár és tud olvasni az az aggastyán is, akinek szeme már felmondta a szolgálatot. A szentolvasó mindig csak az Üdvözítőt állítja elénk. Megfordulunk vele a betlehemi istállóban, a templomban, az Olajfák hegyén, a keresztúton, a Kálvárián, elkísérjük őt a Tábor hegyére, a mennybemenetelig, egész a mennyország kapujáig és kérjük és reméljük, hogy egykor minket is fölvesz oda magához.

Tartsunk ki — Testvérek — e mellett a szép imádság mellett! Imádkozzuk lélekkel, imádkozzuk szívvel, érzéssel, gondolatokkal. Imádkozzuk sokszor e hónapban, a rózsafüzér hónapjában. De imádkozzuk azután is, minél többször, ha lehet naponként. Tartsunk ki mellette egész életünkben, egész a halálos ágyig; és még ott is, mikor már halálveríték borítja homlokunkat, mikor szemünk már üvegesedni kezd, mikor kezünk már merevedik, még ott is tartsuk erősen ezt a rózsafüzért, tartsuk ravatalunkon, vigyük magunkkal a sírba, hogy azzal jelenhessünk meg az örök Bíró előtt . . . Akkor tudom, hogy Szűz Anyánk nem hagy el minket! Akkor tudom, hogy Mária hathatós szószólónk lesz és mi már ott, az örök boldogság honában, az Úr Jézus szent Szíve előtt zenghetjük el és fogjuk végnélkül zengeni a rózsafüzér utolsó szavait: «*Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek, miképen kezdetben vala, most és mindörökön örökké!*»

Ámen.

Szent István napjára.[1]

Keresztény Magyar Testvéreim!

Hartvik krónikás könyve a haldokló Szent István utolsó perceiről az alábbi sorokat írja:

«... Azután atyailag a nyert igaz hit fenntartására inté őket s az igazság követésére; szívökre köté a testvéri szeretet láncait, a tisztaság gyakorlatát, az alázatosságra való gondos figyelmet, de leginkább a kereszténység zsenge ültetvényének megőrzését. E szavak után kezeit és szemeit az égre emelvén, így kiáltott fel: «Mennyei királyné, megváltásunk dicső eszközlője! Pártfogásod alá legyen bízva végső esdeklésemmel az anyaszentegyház, ennek püspökeivel és egyházszolgáival, az ország, a honnagyok és az egész néppel együtt, kiktől végbúcsút véve, kezeidbe ajánlom az én lelkemet» ... S az egyházi személyzet, a püspöki atyaság, a tanács serege, honnagyok és a bírói kar mind körülösleg állván, a király, amaz Isten kedveltje, köztük nyugovék: ott felvéve az utolsó kenet szentségét, jámbor lelkét Urunk Jézus Krisztus testével és vérével felkészülten általadá az Úr megtestesülésének 1038. esztendejében Szűz Anyjának és a szent angyaloknak, hogy azt a mennyei boldogság nyugalmába kísérjék». (Hartvik XIX. fej. Érdynél 31—32. lap.) És — mint Thuróczy krónikája írja (Chronicon P. II. 34.) — «a magyarok kobza rögtön siralomra vált, az egész ország népe, gazdag a szegénnyel sírt a nagy szent király halálán ... megsiratták őt a leghűbb szív fájdalmával; és nagy volt a jajgatás és megvigasztalhatatlan».

Testvéreim! Közel 900 éve immár, hogy a nagy király halálára elnémult a jókedv s megfagyott az öröm az árván maradt magyarok ajkán. Azóta is mindig vegyült bús vonás Szent István-ünnepünkbe ... de olyan árván, megtörötten nem zokogott még a magyar István királyhoz, mint teszi ezt az utolsó tíz esztendő óta. Derékbatört ezer évnek

[1] A budavári koronázó templomban 1929 augusztus 20-án mondott szentbeszéd.

minden siralma, hófejű öregek kéztördelő lemondása, az aggódó, jövőjükbe tétovázva tekintő ifjak panasza csendül ki az ünnepi énekből: «Ah, hol vagy magyarok tündöklő csillaga? . . . Hol vagy István király, téged magyar kíván! . . . Rólad emlékezvén csordulnak könnyei, búval harmatoznak szomorú mezei» . . .

Úgy érzem azonban, Testvéreim, hogy a magyar esztendő legünnepiesebb perceit nem szabad átengednünk a multbanmerengés terméketlen melancholiájának. Akarnám, hogy a multak idézése világítófényünk legyen a jövendőre. Az összeomlott ezeréves fényes multból az isteni Gondviselés itt hagyta közöttünk kimeríthetetlen energiaforrás gyanánt «a keresztény fejedelmek legkiválóbb példaképének» ereklyéjét (amint XIII. Leó pápa 1896 május 1-i körlevelében Szent Istvánt nevezi); itt hagyta azt a Szent Jobbot, amelyik elég erős volt ezerévre lerakni a nemzet életét. És mikor a mai nap magasra emelten hordoztuk körül dicső ereklyénket s most ez ősrégi szentegyház falai között hazánk nagyjai néznek itt reá vallásos kegyelettel, úgy érzem — Testvéreim —, nem tehetünk helyesebben, mint hogy odaállunk dicső szent királyunk útmutató keze alá, s míg egyrészt emlékünkbe idézzük, *mit adott nekünk a multban ez a Szent Jobb*, másrészt engedelmes szívvel igyekszünk meghallani, *mit kér tőlünk a jelenben ez a Szent Jobb.*

I. Mit adott nekünk a Szent Jobb?

1. Elsősorban is **adott földi hazát.** A honfoglalás ténye ugyan Szent István ősének, Árpád vezérnek nevéhez fűződik, de hogy a honfoglalás **honalapítássá** ért, ez már szent királyunknak örök dicsősége. Nem az ő keze forgatta ugyan azt a kardot, amelyik megszerezte e hont, de az ő Szent Jobbja emelte magasra a keresztet, mely a megszerzett hont megtartotta. Ez a Szent Jobb alkotott nemzetet a népből, ez épített hazát a szállásból. Árpád elszakított minket Kelettől, Szent István odafűzött Nyugathoz, hogy a kereszténység eddigi ostoraiból annak legelső védőbástyájává magasztosítson minket.

Új feladatunk emberfeletti volt, de mi állottuk azt utolsó vércseppünkig. A mi mellünkből domborodott erősre a kereszténység védő fala, a mi hulló vérünk festette pirosra az európai keresztény történelem naptárának vörösbetűs

ünnepeit, amint érte s védelmében kiáltottunk a XI. szá=zadban besenyőkkel s húnokkal, a XII=ben a bizánci ter=jeszkedéssel, a XIII=ban a tatárokkal, utána pedig száza=dokon át a törökkel szemben.

Csak mint magyarok is: mi mindent köszönünk ennek a Szent Jobbnak! Ez a Jobb alakított a csaták morajában rablás=hoz szokott tömegből békés polgárokat, ez vette ki kezükből az íjat, kardot, gerelyt s adta helyébe az ekét, kaszát, sarlót.

Ez emelte az első kolostorokat, ez iratta az első törvénye=ket, ez volt jutalmazója minden jóakaratnak, ez büntetője minden gonoszságnak. Ez az atyai Jobb tudott alamizsnát adni; ez az apostoli Jobb tudott imára kulcsolódni; ez a férfias Jobb tudott rakoncátlanokat fékezni, de ez a kemény Jobb tudott ellenszegülőket büntetni is — mit mondjam tovább? — *Szent István Jobbja tudott országot alapítani és kormányozni!*

2. Azonban — Testvéreim! — a Szent Jobb adott nekünk azonkívül más valamit is.

A történelem ismerője előtt sokszor vetődik fel a kérdés: honnan fakadt az a titokzatos erő, amely az Európa egén üstökösként fölszaladó maroknyi magyarságot a maga idegen=ségében is, gyökértelenségében is, egyetlen rokonfajtól sem támogatva meg tudta menteni a minden üstökösre váró gyors kilobbanástól ugyanakkor, amikor nálunk nagyobb népeket, hunokat, vandálokat, gótokat, avarokat nyom nél=kül nyelte el a világtörténelem éhes sírja.

Mi volt ez a fenntartó áldott erő? És a fölvetett kérdésre csak egy feleletünk van: Szent István királyunk földi hazát azért tudott adni a magyarnak, mert **adott neki mellé örök hazát is, a kereszténységet.**

Amikor nyugati szomszédjaink már=már halálos csapásra szervezkedtek az Európára viharzott ismeretlen nép nyug=talansága ellen, Szent István a kereszténység áldott erejét oltotta be a nemes ázsiai törzsbe s ezzel a testvértelen, gyö=kértelen népet egyszeriben beillesztette a keresztény népek nagy közösségébe.

Amint a pogány magyarok tüzes vérében szertelüktetett Krisztus isteni vére, ez a szent vér az Európát pusztító kalan=dos csapatokból Európát védő lovagias nemzetté változtatta őket. A kereszténység lerántotta a magyar faj természetes jó tulajdonságairól a féktelenség és vadság külső héjját, gőgjü=ket szent büszkeséggé érlelte, kapzsiságukat takarékossággá nemesítette.

Ma csak felmérni is nehéz azt az áldott változást, ami végbement őseink lelkében, mikor kemény nyakukat oda=hajtották Krisztus szelíd igája alá s ezeréves erőt szívtak magukba a szent kereszténység dajkáló ölében. Mikor a Duna—Tisza=mentén először csendültek meg a kereszténység szent énekei! Mikor Pannonhalma ormán fölsugárzott a kereszt szent jele! Mikor a Pécs melletti remeték magyar földbe ültették a középkor miszticizmusát! Mikor a pécsi egyetemen, a veszprémi főiskolán hirdették a kereszténység éltető rendszerét!... Mily fínom lelki élet, milyen mély keresztény világfelfogás bontakozott virágzó kertté az értékes ázsiai humusznak keresztvízzel locsolt talaján!

Szent István törvénykönyve nem hiába kezdődik ezekkel a mély jelentőségű szavakkal: «Az isteni kegyelem uralma alatt szilárdul meg a királyi méltóság». Valóban: apostoli királyunk az isteni kegyelem hatása alatt a Nemzet hőséből az Egyház szentjévé magasztosult s homlokán kettős koronával: Magyarország koronájával és Isten országának koronájával fénylik ma előttünk.

Az lett a magyarnak áldott szerencséje, hogy első királya Krisztus keresztjét tűzte ki Hadúr roskadozó oltárai fölé és ezzel elválaszthatatlanul kovácsolta össze a turáni erőt és keresztény hitet, hogy ami történelmünkben nemzeti kincs, az mind szentté legyen, s ami nálunk szent, az mind nemzeti kincset is jelentsen. Mióta első királyunk szent volt, azóta az ország koronája is szent, lobogója Szűz Máriás, s legnagyobb hőseink is szentek.

Ime — Testvéreim! — ezt adta nekünk István király jobbja: adott földi hazát s adott örök hazát.

De ha ezt adta nekünk a multban, vajjon mit vár tőlünk a jelenben?

II. Mit vár tőlünk a Szent Jobb?

Az ősi germán monda minden nemzeti veszedelemkor visszavárja hadverő Barbarossa rettenetes karját; nekünk, árva magyaroknak azonban nem legendát hagyott az Úr; fölöttünk, közöttünk sejtelmes fényben itt úszik a Szent Jobbnak 900 éves csodás valósága: itt van velünk a biztató, bátorító, intő, figyelmeztető Szent Jobb. Magyar Testvéreim! Halljuk meg a Szent Jobb figyelmeztető szavát! A Lech=mezőn elpusztult már egyszer a zsákmány után kalandozó magyarság ... Mohinál elpusztult másodszor ...

Mohácsnál harmadszor . . . és aztán . . . tíz évvel ezelőtt negyedszer . . . *de itt maradt a Szent Jobb s mint intő jel szivárványlik fölöttünk a ránkborult csillagtalan éjben.*

Testvéreim! Ki láthat a jövőbe? A jövő az isteni Gondviselés titka. Arra azonban világosan megtanít a történelem, hogy a népek fennmaradásának biztosítéka azoknak a szikláknak megbecsülése, amelyekre alapítói országukat kezdetben építették.

Földi s örök hazánk szerzése volt a Szent Jobb kettős áldása, mindkettőnek lángoló megbecsülése annak hozzánk intézett parancsa.

1. **Először is követeli a Szent Jobb földi magyar hazánk áldozatos szeretetét.** «Szeresd hazádat és ne mondd!» Ne mondd, — de dolgozzál érte éjt nappallá téve! Ne mondd, — de teljesítsd izomszakadtáig kötelességedet ott, ahová életpályád állított! Ne mondd, — de vele örülj diadalán, vele búsulj bánatán, pirulj szégyenén, dolgozzál szebb jövőjén!

> És érezzük minden érverését,
> Szent nevére földobog szívünk;
> És szenvedjük minden szenvedését,
> Szégyenétől lángra gerjedünk;
> És óhajtjuk nagynak trónusában,
> Boldog és erősnek kunyhójában.
>
> *(Vörösmarty.)*

Testvéreim! Ezt az áldozatos, nagylelkű munkát, ezt a honszeretetet parancsolja nekünk Szent István királyunk, akinek fején szent lett a korona, kezében szent lett a törvénypálca, de szent lett a munka, az eke, a fűrész is!

És csak akiben ily áldozatos szív dobog a magyar haza iránt, csak az kérheti a Szent Jobb áldását azokkal a mély értelmű szavakkal, melyek a Szent István Bazilikának apsisán aranylanak: «Sancte Rex Stephane, Intercede Pro Nobis Apud Regem Saeculorum», «Szent István király, légy szószólónk az örökkévalóság királyánál».

S minél megalázottabbnak, minél szegényebbnek, megcsonkítottnak látod az áldott hazát, tapadj vérző szent testéhez annál sajgóbb szeretettel és mondd el — nem szavakkal, de tetteiddel a költő gondolatát:

> «Ha nem születtem volna is magyarnak,
> E néphez állanék ezennel én,
> Mert elhagyott, mert legelhagyatottabb
> Minden népek közt e föld kerekén». *(Petőfi.)*

Testvéreim! *Az ilyen munkás, alázatos honszeretetet várja tőlünk a Szent Jobb!*

2. De épígy **várja a Szent Jobb örök hazánk, szent kereszténységünk megbecsülését is.**

Fönséges kiváltságunk nekünk, magyaroknak, hogy első királyunk nem trónon áll előttünk, hanem oltáron s fején nemcsak korona fénylik, hanem a szentség aureolája is. Szent István király nemcsak mocsarakat irtott, hanem irtotta a bűnt is. Nemcsak az ekét fogta, hanem az evangéliumos könyvet is. Nemcsak a kardot emelte, hanem a keresztet is. Nemcsak dolgozott, hanem imádkozott is. Egyszóval: *nemcsak magyar volt, hanem keresztény is!* Keresztény nem szóval, keresztény nem anyakönyv szerint, hanem keresztény *életével!* És Szent István nagy elhatározása: a kereszténység felvétele csak azért jelentette az ország ezer éves jövőjét, mert nemcsak az ország színe, külseje, neve lett keresztény, hanem a keresztény hit és erkölcs ereje átjárta s átalakította az egyén életét is.

Testvéreim! Az a nemzetek által méltán irígyelt tény, hogy legnagyobb nemzeti ünnepünk keresztény ünnep is, sokat kell, hogy mondjon nekünk. Hirdesse, hogy Nemzet és Egyház mennyire egybeforrnak nálunk! Hirdesse, hogy trón és oltár közt mily szakíthatatlan a kapcsolat! És főleg hirdesse — ebben a Szent István hitét halványra sápasztó, ebben a Szent István erkölcsi eszményeit száműző mai korban hirdesse — hogy Szent István örökségét el ne tékozoljuk! Öröksége ez a szent magyar haza is; de öröksége a szent keresztény vallás is! És mit érne verítékezve dolgozni az elsőért, ha elfelednők szeretni a másodikat!

Testvéreim! Vészkiáltásoktól hangos köröttünk egész Európa: Emberek, pusztulunk! Az európai kultúra napjai meg vannak számlálva... föltartózhatatlanul jön a vég: «der Untergang des Abendlandes».

Megdöbbenünk! Ki lehet ezt a szót ma ejteni? Ma, amikor ritmikus búgással forognak a dinamók! Ma, amikor a gyárkémények füstje elfogja a napot! Ma, amikor a gépkolosszusoktól dübörög a föld! Amikor a munka himnuszától zeng a világ! Igen, a munka himnuszától, de jaj, mi lesz velünk, ha a gyárkémények füstje elborítja előttünk a lelki eszmények Napját s mi lesz velünk, ha a földi célok megfojtják bennünk a lélek örök szomjú vágyait!

Akik New-Yorkban járnak, nem mulasztják el fölmenni a világ legmagasabb házának, az ötvennyolc emeletes Wool-

worth Buildingnek 260 m magas tetejére. Mit tagadjam, nyomasztó volt a hatás, amit a modern Babylonnak csak a földre beállított új vallása innen reám tett. Alattunk fehér és fekete felhők gomolyognak a gyárak kéményeiből: az új vallásnak tömjénfüstjei . . . Az utakon számlálhatatlan automobilok processziója kígyózik . . . Közlekedési lámpák fénye az oltárgyertyájuk . . . földalatti villamosaik mélye a katakombájuk . . . oltárukon áll a fizikai erő . . . oltáron a pénz, a sport, a külső siker, az élvezet . . .

Hát itt szólal meg a Szent Jobb figyelmeztetése: Emberek, magyarok, ti is vigyázzatok! Kultúrát akartok kereszténység nélkül? Összeomlás jön — de: nem a kereszténységé!

Még magasabban ragyog a kereszt, amelyet a dicső Szent Jobb elsőnek tűzött ki Pannonhalma csúcsára, — de sugárzik-e még bennünk is, a Szent Király mai búsuló népében az ő vallásos hite, az ő meg nem alkuvó erkölcsisége?! Mert ha igazak a mi multunkról is a Szentírás szavai: «Az Úr könyörületességén múlott, hogy el nem enyésztünk» (Jer. Sir. 3, 22.), akkor állnak jövőnkre az alábbi szent szavak is: «Boldog nemzet, melynek Istene az Úr». (Zsolt. 32, 12.)

Enélkül várhatjuk-e az új ezer esztendőt? Mernők-e énekelni: «Isten áldd meg a magyart!», ha a magyar egyénileg, a magyar népnek egyes tagjai életük miatt nem lennének méltóak Isten áldására? Sokszor mondjuk: «Hiszek egy isteni örök igazságban!» De nézd a mai családi élet válságát, a civódást, az elválást, a gyermek elkerülését — és nem *félsz* az isteni örök igazságtól?

«Hiszek egy isteni örök igazságban!» Hát nézd a káromkodó, lumpoló, erkölcstelenkedő embereket — és nem *félsz* az isteni örök igazságtól?

«Hiszek egy isteni örök igazságban!» Hát nézd a törvényszéki tárgyalások rémes eseteit, az erkölcsi léhaság kiömlő vízözönét, ideálok halványodását, tölgyek roppanását, szivárvány fakulását, nézd a sok bűnt — *és nem félsz az isteni örök igazságtól?!*

Testvéreim, ne áltassuk magunkat! Szilveszter pápa ajándéka, a magyar szent koronának gyönge abroncsa csak azért bírta egy évezreden át összefogni a hazát, mert a koronának fémvezetékében ott lüktetett a keresztény életfelfogás s életberendezés éltető energiája. A történelem tanítja, hogy Magyarország mindig legvallásosabb királyai alatt volt a legboldogabb (Szent István, Szent László, Nagy Lajos, Hu-

nyadi Mátyás és Mária Terézia alatt) s a Szent Jobb is arra figyelmeztet; az a Szent Jobb, mely a keresztény erkölcsök terjesztéséért annyit dolgozott s terjedéséért annyit imádkozott.

Te anya, ki fiadat vallásosan neveled — te szereted hazádat!

Te apa, te munkás, te író, te gyáros, te tanár, — ha vallásosságban s munkában példát adsz, — te szereted hazádat!

Mindnyájan szeretitek a hazát, akik népének lelkét ahhoz a fönséges Istenhez viszitek közelebb, kinek tekintete «ronthat s teremthet száz világot s a nagy idők folyamit kiméri».

Testvéreim! Soha szem elől nem téveszteni a Szent Jobb figyelmeztetését: Keresztény életünk homlokunkra legyen írva és szemünkből sugározzék szét ebbe a kilaudt csillagú világba. Izig-vérig járjon át az a szent meggyőződés, hogy Szent István hite ma is az utolsó szó a léleknemesítés történetében. Járjon át a meggyőződés, hogy Michelangelo «Pieta»-jánál szentebb, nagyobb szimbólumot nem ismer a világtörténelem; nagyobb az, mint Niobe szobra, nagyobb, mint a müncheni Bavaria, nagyobb, mint a fáklyás newyorki szabadságszobor.

Járjon át a szent meggyőződés, hogy az erkölcsi téren az utolsó szó a tízparancsolat s a hegyi beszéd, és ezt meg nem döntötte a multban sem hellén kultúra, sem római amfiteatrum, megdönteni nem fogják a jövőben sem filozófusok, sem ügyvédek, sem börzék, sem rotációs gépek . . .

Magyar Testvéreim! Csak bízni, büszkén bízni szent kereszténységünkben! És aztán fel azt a keresztény zászlót, a keresztet. *De nemcsak a templomok tornyára! Nemcsak? Hát még hová?* Nem fizikai, hanem szellemi értelemben ott kell fénylenie Szent István keresztjének mindenütt, a modern élet minden megnyilvánulásában. *Krisztus keresztjét fel a családi házak ormára! Be a családi szentélybe! Krisztus keresztjét az iskolákra! Krisztus keresztjét a nyomdákra! A szerkesztőségekre! A gyárakra! A mozdonyokra s gépekre! A klinikákra! A fogházakra! A parlamentre! . . .* hadd vigasztaljon, erősítsen, mutasson utat!

De tovább megyek: *Krisztus keresztjét a színházakra! A mozikra! A kabarékra! Az orfeumokra! A bárokra!* — hadd izgasson, nyugtalanítson, fenyegessen minket; hadd kiáltsa világgá: Krisztus nélkül, Krisztuson kívül, Krisztus ellenére nincs megoldás az égető problémákra, nincs újabb magyar ezerév!

Igen: A kereszt ugyan megdőlt szent koronánkon, — rajtunk áll, hogy végkép le ne törjön!

Testvéreim! Ez a Szent Jobb mai kívánsága!

*

És hogy kívánságát valóra tudjuk váltani, ezért imádkozzunk.

Soha megrendítőbben, soha egyetértőbben nem tud imádkozni a nemzet, mint Szent István jobbja előtt. Ha a görög monda regélhetett a titokzatos pálcáról, amelynek érintésétől minden arannyá vált, akkor mi meg hódoljunk a királyi Jobbnak reánk maradt szent valósága előtt, amelynek érintésétől acéllá válik az elernyedt lélek s ihletétől a magyar történelem új ezredének hajtásai fakadnak.

Testvéreim! «Jertek, imádva boruljunk le és sírjunk az Úr előtt, ki minket alkotott.» (Zsolt. 94, 6.)

«Ó, dicsőséges szent jobb kéz,
Melyet magyar óhajtva néz!»

Ó, Szent Jobb, te országépítő: légy vezérünk, útmutatónk a reánk szakadt csillagtalan éjszakában! Szent Jobb, mely annyiszor fonódtál imára; Szent Jobb, mely tudtál kitartóan, lankadás nélkül dolgozni; tudtál simogató atyai kéz lenni, de tudtad, aki rászolgált, acélmarokkal büntetni; Szent Jobb, mely tudtál itthon és külföldön, Pannonhalmán és Rómában, Fehérvárott és Jeruzsálemben, Ravennában s Konstantinápolyban templomot s kolostort építeni; de tudtál minden márványtemplomnál fönségesebb templomot emelni: keresztvízre tartani népedet s Krisztus igaz Egyházába vezetni, — te dicső Szent Jobb, kérünk téged, kulcsold imára kezünket, azokét is, kik már elfelejtettek imádkozni s acélozd munkára karunkat, azokét is, kik már-már reményvesztetten csüggesztik azt alá! Építs újra templomot; itthon is, lelkünkben, de kint is, külföldön. Külföldön? Ó, igen! Ó, nem Rómában, nem Jeruzsálemben, hanem építsd a bizalom, remény, kitartás templomait azokban a magyar lelkekben is, akiknek nem szabad ma Szent István-napot ünnepelniök.

Te dicső Szent Jobb, ki két hazát adtál népednek: földi hazát a Duna—Tisza mellett s örök hazát Krisztus keresztje mellett, segíts áldozattal szeretni az elsőt s segíts megérdemelni a másodikat, hogy reszkessen végig minden magyar szívben egy új ezerévet erősítő krisztusi ritmus, hogy újra hajtson a derékbetört magyar tölgy, és hogy szánja meg végre Isten a magyart, kit vészek hányának s nyujtson feléje védő kart tengerén kínjának. Amen.

Magyarországi Szent Erzsébet és Páduai Szent Antal emlékezete.[1]

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Magyarország katolikus népe nagygyűlésre sereglik ma egybe, hogy a változó kor hullámzó jelszavaira és problémáira a krisztusi örök igazságok fényénél keresse a választ. XXII.-szer jövünk ma össze mi, az ország katolikus népe, de soha ilyen elborult ég terhes nyomása nem nehezedett még keblünkre. Bárhová nézzünk szerte az országban, mindenütt földrehorgasztott fejek, gondtól ráncolt homlokok, a fenyegető jövőbe aggódva néző tekintetek . . . Névtelen szorongás fojtogatja lelkünket s úgy bénítja munkakedvünket, mint a mostani nyirkos hajnalok fullasztó köde az emberi tüdőt. Mi lesz velünk? Mi sors vár még reánk? Ezzel ébredünk reggel s ezzel térünk nyugovóra este.

A lelki paralízisnek, a lélekbénulásnak ebben a veszedelmes epidémiájában helyesen tervezte ki a nagygyűlés rendezősége, hogy a magántulajdon és a koldusnyomorúság mai feszült atmoszférájában a magyar katolikusok mostani országos nagygyűlésének valamennyi tanácskozását két szociális szent jubiláris tiszteletének tanúsága és útmutatása lengje át.

Mily fölemelő, biztató, erőt és útmutatást nyujtó esemény is az — Testvéreim! —, hogy amikor ma a föld vonaglik alattunk és az egész világot eresztékeiben rázza meg a vagyonos és vagyontalan, a tőkés és nyomorultul szegény osztályok közti feszültség robbantó ereje, ugyanakkor a katolikus Egyház szerte a világon hétszázadik halálfordulóját ünnepli két olyan szentnek, akiknek példaadása már évszázadok óta mutatja az utat a végveszéllyel fenyegető, morajló surlódásoknak egyedül lehetséges kiküszöbölésére.

[1] A XXII. Orsz. Kat. Nagygyűlés ünnepi istentiszteletén 1931 október 11-én mondott szentbeszéd.

I. Szent Erzsébet.

Az első szent, akinek életére a mostani évben az egész világ ráfigyel, s aki a faji és nemzeti kötelékek révén mihozzánk, magyarokhoz egészen közel áll: Magyarországi Szent Erzsébet.

Az az imádság, amelyet a római katolikus Egyház háromszázezer papjával elmondat naponként az egész föld kerekén, a Breviárium, november 19-én a következő szavakkal kezdi Szent Erzsébet életrajzát: «Elisabeth, Andreae, regis Hungariae filia, ab infantia Deum timere coepit, et, crescens aetate, crevit etiam pietate . . .»

Egyszerűségükben is mily fönséges szavak! «Erzsébet, Magyarország királyának, II. Endrének leánya, kis korától kezdve tisztelte az Istent; és ahogyan nőtt korban, úgy nőtt buzgóságban is . . .»

Bizony kellett is sietnie! Még csak négyéves volt, amikor a pozsonyi várfalak alatt már megharsant a német küldöttség trombitája, hogy mint Thüringiai Lajos jegyesét elvigye Wartburgba. Tizennégy éves korában már feleség volt, tizenkilenc éves korában özvegy s huszonnégy éves korában — az idén van hétszáz éve — halott.

Ki ez a csodálatos hajtás az első magyar királyi dinasztiának, az Árpádoknak, szenteket oly dúsan hajtó törzsén?

Ahány szentet adott a katolicizmusnak ez a dinasztia, mindegyiken más meg más erény fakadt virágzó pompába. Szent Istvánban a hittérítő buzgóság, fiában, Szent Imrében a sértetlen szűziesség, Szent Lászlóban a kereszténységet védő lovagi erő, Boldog Margitban és Boldog Kunigundában a kolostorok néma kontemplációja . . . És Erzsébetben? Melyik az az erő, mely a thüringiai őrgróf fiatal özvegyét az egész keresztény világ asszonyideáljává tette?

Ez az erő a krisztusi karitász mindkét formájának, *a passzív és aktív karitász* gyakorlásának hősies foka, azé a szeretete, *amely tudta diadalmas boldogsággal elviselni a maga nyomorúságát s áldozatos lélekkel enyhíteni a másét.*

Mikor u. i. *passzív karitászról* beszélek, a lelki magasbaemelkedés és a földi élet küzdelmeinek példaadó elviselését értem azon; mikor pedig az *aktív karitászról* szólok, a felebarát testi s lelki nyomorának enyhítésére gondolok. Mind a két szentünk, mind a két értelemben örök időkre hőse volt a krisztusi karitásznak!

1. **Szent Erzsébet passzív karitásza** az önként vállalt

önfegyelmezésben, a csapások és nélkülözés örvendező viselésében nyilvánul.

Van-e erény, van-e példa, amelynek felemelő erejére szenvedéssel telített, de szenvedést elviselni alig tudó, a szociális problémák megoldatlanságának terhe alatt vajúdó korunknak inkább volna szüksége, mint a másokhoz végtelenül gyöngéd és önmagához fegyelmezetten szigorú Erzsébet példája?

Mily gyöngéd volt másokhoz és mily szigorú önmagához! Élete csupa adakozás; hálátlanság érte a jutalom és mégsem veszti kedvét soha. Élete csupa szenvedés és mégis csupa mosoly.

Lelke páratlanul érzékeny, szíve csupa arany és mégsem volt érzelgősen szentimentális. Ugyanaz az Erzsébet, aki kis gyermekkorában játék közben egy lábon ugrálta körül a kápolnát és úgy tett, mintha falához véletlenül odadőlt volna, csakhogy megcsókolhassa azt, ugyanaz nem puha imazsámolyra térdelt a templomban, hanem a kemény földre, hogy buzgóbban tudjon imádkozni. Mezítláb jár a körmeneteken és midőn nagypénteken a szent sírt látogatja, szegény asszonynak öltözik és fel nem jajdul, mikor szíjjal verik azért, mert betegeket fogadott be saját szobájába.

Ugyanaz a barna kis magyar lányka, aki fel-alá fickándozott a wartburgi folyosókon és lépcsőkön, és akinek ezüstös kacagásával mint fecskecsicsergéssel telt meg a vár, máskor mélyen imába merülve térdel a várkápolnában, kezében egy imakönyv — megfordítva (mert még olvasni sem tudott) és legkedvesebb játékait a legérdekesebb pillanatokban így szakítja félbe: «Most abbahagyom az Istenért!»

Ime Erzsébet, aki tud Krisztusához egészen odatapadni és tud a vallás igazságaiba merülten élni, de ugyanakkor a csillagok közt élve is megmarad a föld lakosának és tud boldog jegyes és boldog anya, tud kedves feleség és előkelő társaságbeli asszony lenni.

És milyen előkelő! Mikor már száműzetésben élt és szétosztotta szegényei közt minden selymét és bársonyát és nem maradt mása, csak egyszerű gyapjúruhája, a szegényeiért végzett munka átvirrasztott éjszakája után sápadt arccal ebben az egyszerű ruhában találta őt a magyar követség, amely haza akarta vinni szülőföldjére — és kedvessége még így is elbájolta a magyar urakat.

De a legnagyobbá lett Erzsébet, szinte emberfölötti magaslatba nyúlt meg fejünk fölé azon az emlékezetes, kegyet-

len éjszakán. Amidőn férje halála után Wartburg várából kitaszítva három gyermekével az eisenachi kocsma istállójában kellett magát meghúznia és éjfélkor onnan indult a templomba és kérte a barátokat, zengjenek érte Te Deumot, mert hogy szabad lett neki ennyire hasonlatosnak lennie Krisztushoz — most, most emelkedett ennek a törékeny Asszonynak alakja szédítő magasságokba.

Ettől kezdve élete szakadatlan szenvedés, de szenvedésében is mindig mily boldog tudott maradni, és a szenvedésnek sötét éjében is napsugaras arccal imádkozni! Rózsától nem lehet elválasztani a tövist, emberi élettől nem a szenvedést; de Szent Erzsébet megmutatta, hogy lehet szenvedni mosolygós arccal is és lehet hordani a keresztet égbeszegezett fővel is, — sőt csakis így lehet!

2. De nem lenne teljes e szent asszonynak arcképe, ha rá nem mutatnék lelkének másik kiemelkedő szépségére: **az aktív karitász gyakorlatára is.** Ahogyan ez az asszony vagyonát, birtokát, minden kincsét a szenvedő emberiség javára fölhasználta, örök példát mutatott az osztályfeszültség megoldására.

Életében nem is az a legfőbb útmutatás számunkra, hogy ez a mindenét szétosztó Szent Asszony mennyit és mit adott, hanem sokkal inkább, hogy hogyan adta. Ha megrakott társzekereket küldött volna le Wartburg várából, de maga fönt maradt volna hideg elzárkózottságában, ma már szívének melegét nem sugározná át éltetően hét évszázad távlatán is. De ő nem küldött, hanem vitt s így mialatt ajándékait adta, önmagát adta, saját szívét osztotta ki ezer meg ezer darabban: a kenyérből így lett rózsa, a testi alamizsnából lelket is erősítő forrás.

II. Frigyes megkérte a kezét, de ő a földi koronánál jobban szerette a marburgi szegényház tehetetlenjeit, azoknak szolgájává lett, ott is halt meg köztük . . . S a földi koronát három évvel halála után mégis megkapta, mikor sírjából kiemelték s II. Frigyes koporsójára tette rá a koronát, melyet életében elfogadni vonakodott.

E fölött a meg nem értéssel, küzdelemmel és szenvedéssel teli élet fölött oly csodálatos fényözön békéje glóriázik, amit nem adhat senki más, csak aki ígérte, hogy «az én békémet adom nektek, nem mint a világ adja, adom én nektek».

Az a század, amely nekünk Erzsébetet adta, a nagy katedrálisok, a nagy teológusok, a nagy vallási mozgalmak és nagy szentek különösen áldott százada. A század elmúlt, a szel-

lem, mely értékeit kitermelte, ma is él s dolgozik. Él s éltet, ha sóvárgó lélekkel nyitunk neki ajtót. Mi magyarok is azt valljuk Szent Erzsébetről, amit a protestáns német történetíró, Leo írt róla lelkesedéssel: «Ha valaha ennek a nemes, tiszta, keresztény életnek emléke nemzetünkben kialudnék, nyugodtan széttörhetik Germánia címerét és utána dobhatják a sírba».

Erzsébet-lelkekre szomjazik a mai élet, mert ez hiányzik világunkból: mindenben a hit tiszta magaslataiból élő és mégis mindenben fesztelen, kellemes, megnyerő nő típusa. Erzsébetből a gótika évszázadának legszebb eleven dómja lett, amelynek díszeiből, cirádás párkányaiból, kifeslett kőrózsáiból le nem morzsolt semmit hét évszázad porlasztó ereje sem. Oly közel áll ma is hozzánk — nemcsak katolikusokhoz, hanem minden jóakaratú emberhez —, mintha ma búcsúzott volna el tőlünk. Közel áll, hiszen az ő százada épúgy átmeneti korszak volt az emberiség történetében, épúgy új életformák s új társadalmi berendezések keresése, akárcsak a mienk. És ha szüksége volt a XIII. századnak arra, hogy föld felé fordult szemét Assisi Szent Ferenc, Páduai Szent Antal és Szent Erzsébet példaadása emelje ég felé, mennyire szükségesebb ez ma nekünk!

Korunknak minden nagyszerű technikai haladása sem tudta csökkenteni az emberi élettel járó szenvedéseket, korunk lelki kiüresedése azonban — sajnos — nagyon is csökkentette a bajt elviselni tudó ellenálló erőnket. És Szent Erzsébet alakja azért egészen korszerű ma is, mert egész élete egyetlen szakadatlan vívódás az emberek nagy anyagi nyomorúságával, harc a szociális igazságért az önmagáról való teljes megfeledkezés árán is. Példájából éppen az a két forrás fakad, amelynek vizére oly szomjas a mai világ, amely a szegénység és gazdagság ellentétét megint fájdalmasan éli át; Szent Erzsébet példája megmutatja, mint kell enyhíteni mások szenvedését és mint kell elviselni a magunkét.

Ime, mint emelkedik előttünk csillagmagasságokba a hétszázéves szent magyar Asszony képe, az aktív és passzív karitász hőséé! Az aktív karitászé, mely szegényt segít s a passzívé, mely szegénységet tűr. Egy asszonyé, aki szentté tudott lenni a mulatozó, dőzsöléstől visszhangzó wartburgi vár bankett-szobájának közelében is. Egy asszonyé, akinek szívében a Krisztus-szeretet a fölényes erő örömét adta az eisenachi kocsma istállójának kitaszítottságában is. Egy asszonyé, akinek kezében, amikor alamizsnáját vitte az éhezők-

nek, szívének meleg résztvevő szeretete rózsákká változtatta a kenyeret. Egy asszonyé, akinek környezete megbocsáthatatlan bűnnek bélyegezte, hogy «állásának méltóságáról megfeledkezve» lehajolt a szegényhez és nagy szíve magához ölelte az egész szenvedő szegénységet. Egy asszonyé, aki el nem vesztette lelki egyensúlyát akkor sem, amikor őt szám-űzetésében egy a koldusok közül — akiért valaha mindenét áldozta — a járdáról az utca sarába taszította le. Egy asszonyé, aki — mikor már magának sem volt semmije — még mindig asztalához hívta a marburgi proletárokat, akiken hogy segíthessen, éjnek idején ült rokkája mellé. Egy asszonyé, aki, ha ma élne, ma már bizonyára ő is szervezné, kérdőívezné, kartotékozná a szeretet művét, de ugyancsak nem elégednék meg a «caritas in distans» gyakorlásával, hanem a jótékony nőegylet elnöki asztalát elhagyva, bizonyára gyakran elmenne szegényei közé is, hogy a nekik nyujtott testikenyérhez odategye a személyes részvét lelket melegítő rózsáit is.

Mily szomjasan eped a mai világ a Szent Erzsébetet talán utól soha nem érő, de legalább komoly jóakarattal nyomaiba lépkedő női típus után! Szent Erzsébet legendájának freskói halványodni, töredezni kezdenek a wartburgi várban, . . . bárcsak az idei jubiláris év felfrissítené szent alakjának színeit az élő emberi lelkekben!

Az esztergomi székesegyház kincstárában egy darab száraz fát őriznek Szent Erzsébet ágyából. Adja az Úr Isten, hogy a mostani hétszázéves fordulón kivirágozzék Szent Erzsébet száraz fája és teremje meg a nőknek lelkében az ő erényeinek színpompás virágait! «Irgalmas Isten, világosítsd fel híveid szívét és Szent Erzsébet dicső imái által a világ javait megvetve állandó mennyei vigasztalásban részesíts minket.» (IX. Gergely imája.)

II. Páduai Szent Antal.

A másik szent, akinek 700. halálévfordulóját az idén ünnepeljük, s akit már fiatal korában felégetett a lelkében lángoló nagy Isten- és emberszeretet, a krisztusi karitásznak ez a másik hőse: Páduai Szent Antal.

Végiglapozom a hatalmas egyháztörténelmi könyveket és alig találok róla néhány sort. Végignézem a katolikus Egyház világraszóló nagyjait, a tudomány, kormányzás és szervezés csúcspontjait, Szent Pált, Szent Ágostont, Benedeket, Gergelyt, Incét, Aquinói Szent Tamást, Loyolai Szent

Ignácot . . . és Páduai Szent Antal nevét nem találom köztük. Nem írnak róla a tudós történelmi könyvek, de a nép, az Isten népe, a mindennapi élet verítékes igáját hordó milliók szívükbe fogadták és az egyszerű, barnacsuhás kolduló barát jellegzetes képei, szobrai — melyen egy derűs arcú szerzetes karján tartja a kis Jézust — friss virágokkal díszítve állanak a világnak úgyszólván minden templomában.

Az idei jubileumi évben szinte kínálkozik az alkalom, hogy rámutassunk a Szent Antal-kultusz igazi mélységére, mert — sajnos — nem lehet elhallgatnunk azt a tényt sem, hogy Szent Antal tisztelete és segítségül hívása egyes embereknél nem mindig nyilvánul meg a katolikus Egyház gondolata és tanítása szerint. Szabad apró földi gondjainkkal is fordulni a szentek közbenjárásához, de egészen messze járna a katolikus Egyház gondolatától az, aki Szent Antalban csak az elveszett tárgyak megtalálóját, a lusta diákok kisegítőjét, és a sorsjegyvásárlók nyeréséhez segítőjét látná. Utóvégre az a szent, aki előkelő és gazdag világi életről mondott le, hogy a lelkek üdvösségéért kolduszszegénnyé váljék, márcsak bizonyára nem a mulandó földi hiúságokhoz juttatást tartja ambíciójának!

Nézzük csak néhány pillanatig azokat a biztató magaslatokat, ahová Szent Antal példája fölemeli fáradt tekintetünket!

Az erkölcsi értékek szupremáciája fölött már-már kételkedő mai léleknek nem nagyszerű megerősítése-e az a tény, hogy bár a jelen pillanat csak feltalálók, szervezők, politikusok, óceánrepülők, bankvezérek, filmsztárok, boxbajnokok neveitől hangos, de néhány év mulva mindezt elfeledtük: viszont a XIII. században élt kolduló barátnak emléke ma is hétszáz év óta elevenen él az emberiség között, és amerre csak neve csendül, nyomában enyhül az embertelen nyomor és magasba szegeződnek a küzdelemben földre horgasztott, fáradt fejek.

Hétszáz év távlata tátong már köztünk és Szent Antal közt, és a mai, Istenét elveszített és Isten után mégis epedő, nyugtalan és meghasonlott lélek mégis közel érzi magát hozzá, mert hiszen ennek a tüzesvérű portugálnak is óriási *küzdelmekbe és önfegyelmező munkájába került*, míg megszerezhette lelkének *az istenrehagyatkozás csendes nyugalmát*. Elgondolhatjuk, a lelki érésnek mily meredek ösvényein kellett fölkapaszkodnia ennek az előkelő és gazdag lisszaboni ifjúnak, Fernandónak, míg a mindenétől elszakadt kolduló barát lett belőle és míg a gazdagnak született életet fölemész-

tette a lelki gondozásnak és szociális apostolkodásnak, az irgalmasság lelki és testi cselekedeteinek pihenést nem ismerő hősies gyakorlása.

A vallásos kegyelet szívesen hívja, tünteti ki őt «csodatevő Szent Antal» névvel; de én az ő legnagyobb csodáját abban vélem felfedezni, hogy a mai reménytelennek látszó, keserves világban is *fönn tudja tartani az emberek hitét a világot gondozó és soha el nem hagyó mennyei Atya jóságában.*

Senkinek sem lehet megindulás nélkül nézni azt a tömeget, amely az ő hétkupolás templomában hajnaltól napestig zarándokol a szent márványsírjához, amint homlokukat odaszorítva a hideg sírlaphoz, mintegy átadják ennek a csendesen nyugvó szentnek áldott kezébe életük vergődő, hullámos, iszapos mindennapi gondjait.

Kedves Testvéreim! Megragadó az a kép, amelyet a régi följegyzések alapján Szent Antal prédikációiról festhetünk magunknak. A páduai templomban egy töredéke sem fért volna el hallgatóinak, annak a 30.000 embernek, akik a szentet hallani akarták. Akárhányszor a mezőre kellett mennie, ahová már előző éjjel fáklyafénynél megindult a tömeg vándorlása, csakhogy jó helyet biztosítsanak maguknak. Harmincezer ember! Minden bolt bezárt, a város püspöke s a földműves emberek, nemesek és szolgák összezsúfolva szoronganak, a tömeg feje fölött erős férfikezek emelik magasba Antalt s adják tovább, míg szószékre jut, és mikor megszólal, szélben-viharban néma mozdulatlansággal leste a tömeg a Szentnek szavait.

Csodatevő Szent Antal, ne hagyd abba ma se prédikációdat! Hisz' jobban rászorulunk, mint régi elődeink. Beszélj nekünk, a ránkszakadt csillagtalan éjszakában görnyedten vánszorgóknak, beszélj a gondviselő mennyei Atyáról!

Te, aki a megrázóan erős emberi akaratnak hajlíthatatlan aszkétája voltál, beszélj nekünk a Krisztusért küzdés kitartásáról.

Te, akinek szavára halálos ellenségek békültek ki, beszélj nekünk a társadalmi osztályok s nemzetek nagy kibéküléséről.

Szent Antal, akihez ijedten fordulnak az emberek, hogy segítsd megtalálni, ha valamijük elveszett, ó, nézd, Szent Antal, elveszett ennek a mai embernek nyugalma, biztonsága, önbizalma, reménye, mert *elveszett erős krisztusi hite...* erre kérünk, ezt segítsd megtalálnunk... *megtalálnunk ismét az elveszett hitet és ezzel megtalálni mindent:* **reményt, jövőt, szeretetet s a boldogabb, emberiesebb életet.** Amen.

Szilveszter estére.[1]

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Különös monda él Perzsiában az emberek ajkán. Valaki a tenger partján sétált — tartja ez a legenda — és talált egy zsákot. Egy zsákot telve apró kaviccsal. Fehér sirályok keringtek a víz fölött és a mi emberünk unalmában dobálni kezdte a kavicsokkal a röpködő madarakat. Addig=addig dobálta, míg az egész zsákból nem is maradt több kavicsa, csak egyetlen egy; azt hazavitte — de milyen nagy volt a megrökönyödése, mikor otthon a tűz fényénél észrevette, hogy szikrázó gyémántot tart a kezében. «Én ostoba! Csupa gyémánt volt az egész zsák!» — és rohant vissza a tenger partjára . . . De a könnyelműen eldobált gyémántok már visszahozhatatlanul feküdtek a tenger mélyén . . . époly visszahozhatatlanul, mint a mi 365 gyémántunk, amelyet az új esztendő tengerének partján tavaly ilyenkor találtunk s miket — kitudja — nem dobáltunk=e el mi is könnyelműen magunktól.

Mert ugyebár, Testvéreim, nem is kell külön említenem, hogy a perzsa monda gyémánttal telített zsákja egy=egy esztendőt akar jelképezni, annak érdemszerzésre kínálkozó sok alkalmát.

Hogy ki hogyan használta fel a gyémántjait, hová tettük azokat, csakugyan eldobáltuk=e mulandó földi örömek röpke madarai után — nem tudom. Mindenki magáról tudja. De egyet tudok: Az utolsó darab, ennek az évnek utolsó órája, még a kezünkben van; ezt legalább jól akarom felhasználni.

Ó, igen, hiszen éppen ezért jöttem most a templomba, hogy a tűnő év utolsó óráját hasznomra fordítsam. Hasznomra azzal, hogy **I. Számadást csinálok a' multról** és **II. terveket készítek a jövőre.**

[1] Az egyetemi templomban 1935 december 31=én mondott szentbeszéd.

I. Csináljunk számadást a multról!

Igy év végén sokfelé szoktak számadást készíteni. A bankokban elkészítik a mérleget, vajjon nyereséggel járt-e az esztendő vagy veszteséggel; a tanító megírja a bizonyítványokat, hogy a gondjaira bízott gyermekek előhaladása kielégítő-e vagy hátramaradtak; a kereskedő lezárja az üzletkönyveit, hogy lássa, mennyivel volt több bevétele az évben, mint kiadása . . .

A) **Tartsunk tehát mi is számadást ezen az estén!**

a) De nem vagyoni helyzetünkről, nem tanulmányi előmenetelről, nem földi kincseinkről, hanem arról, ami a világ minden kincsénél többet ér; arról, ami még mindig élni fog, amikor már e világnak régen vége lesz: *a mi lelkünkről, lelkünk állapotáról.* Arról, hogy az elmúlt esztendőben szebbé vált-e lelkünkön az Isten arca, — mert hiszen ez a földi életmunkánk végső célja. Arról, hogy gyarapítottuk-e igényeinket, érdemeinket az örök életre és szereztünk-e olyan kincseket, amikről az Üdvözítő azt mondja, hogy tolvaj azokat el nem viszi és a rozsda meg nem rágja? Vagy talán, fájdalom, annyira belemerültünk a földi élet küzdelmeibe és élvezésébe, hogy lelkünk igényeire, a mi örök rendeltetésünkre egy percnyi időnk sem jutott és az elmélyedés e komor perceiben ijedten kell megállapítanunk, hogy a lelki számadás mindenütt csak veszteséggel, tartozással zárul?

b) Hát tartsunk most minderről komoly számadást, mert *alkalmasabb időt a számadásra, mint ezt az estét, gondolni sem lehetne.* Mikor egy elmult esztendő utolsó hullámai és egy kezdődő évnek legelső rezgései összetalálkoznak, ez a hullámtornyosulás fölemeli lelkünket a magasba, kiemeli a mindennapi élet lapályából és az örökkévalóság gondolatával tölti el. Szilveszter-estén ott állunk az örökkévalóság partjain és a mulandóság lehelete szinte megcsapja az arcunkat. Ilyenkor úgy megkeveseljük ezt a világot és úgy megszánjuk szegény lelkünket: lelkünket, amelynek igényeit az esztendőben talán könnyen elhanyagoltuk, a bűn ellen tiltakozó szavával oly keveset törődtünk.

Most azonban — az élet mulandóságának láttára — valami epedő sóvárgás fog el minket egy jobb, egy szebb élet, az el nem múló élet után. Valami üdvös félelem ébredez bennünk, mikor szinte érezzük a mulandóság fuvalmának érintését, mikor a világ minden élvezete, öröme, fénye,

pompája fölött szinte szemünkkel látjuk az idő romboló kezének munkáját.

c) Hiszen, ugy=e, *mily hihetetlenül rövid volt ez az esztendő!* Még csak pár óra, pár pillanat, — és az éjféli óraütéssel bezárul ez az év is. Pedig még szinte azt gondolnók, hogy az az óraütés csak a tavalyinak visszhangja: oly gyorsan mult el fölöttünk ez az esztendő. Az az 52 hét, az a 365 nap oly gyorsan szaladt el egyik a másik után. A nap felkelt és lement és egy napnak vége volt. A tél után eljött a tavasz, ezt alig kezdtük el, itt volt a nyár, a nyárban pedig egyre csak azt hajtogattuk, bizony már rövidülnek a napok, maholnap itt az ősz; és íme most az ősznek is vége, már ez az év is azok közé tartozik, amelyek elmultak, hogy soha többé vissza ne jöjjenek; amelyekből nem maradt meg más, — sem a végbevitt jóból, sem a rosszból nem maradt más, — mint annak boldogító vagy kínzó emléke.

És ha igyekeztünk becsületesek maradni, és ha igyekeztünk Krisztus Urunk parancsait betartani, és ha a Krisztus követése nehezünkre esett is, és ha a bűn legyőzése küzdelmünkbe került is — a küzdelem elmult, és ma már csak a szerzett érdemek boldogító megnyugtató tudata él lelkünkben. Aki pedig eltért a krisztusi életmód mellől, aki fenékig hajtotta a bűnös élvezetek poharát, annál is elmúlt az élvezet, abból sem maradt meg más, mint a bűnnek emléke és — az a rettegő tudat, amiről egy királynak beszélt az ő bölcs embere. Ez a király magához hivatta egyszer az ország három legbölcsebb emberét s megkérdezte őket, mit tartanak a legborzasztóbbnak a világon?

Az első azt felelte: «A legborzasztóbb a betegség!» A másik azt mondta: «A legborzasztóbb megöregedni!» A harmadik azonban hosszas gondolkozás után így szólt: «Legborzasztóbb, ha az ember a halál előtt áll és egy eltékozolt életre kell visszapillantania!» . . .

Igen Testvérek: ez a legborzasztóbb!

B) De ezeknél az általános gondolatoknál ne álljunk meg, Kedves Testvéreim! Hogy a mostani órát valóban lelkünk javára fordíthassuk, **mindenki gondoljon most saját magára.**

a) Az Úr bőven permetezte reánk kegyelmeit, fölhasználtuk=e azokat? Az időt, az eszközöket, nemes fölbuzdulásainkat? Nyugodtan merünk=e visszagondolni a hanyatló év átélt napjaira? Elmondhatjuk=e azokról, hogy bár ilyen lenne életem minden esztendeje, mert e miatt nyugodtan állanék oda halálom után az örök Bíró elébe?

Akik ezt elmondhatják, ó, azokhoz nem kell beszélnem, azok tudják, hogy van okuk, ezerszeres okuk, hogy kitörjön szívükből ma este a hálaadóének.

De, Kedves Testvéreim, ha van itt valaki közöttünk, aki úgy érzi, hogy nem szeretne olyan lélekkel kerülni az Isten ítélőszéke elé, ahogy ennek az évnek alkonya találta; ha van valaki, aki a mérlegkészítésnél úgy találja, hogy bizony az egész esztendőben a kis ujját sem mozgatta az örök életért, sőt könnyelműen áldozatul dobta lelkét a kísértéseknek, ó, ezt kérve kérem a Zsoltáros szavaival: «Ma, ha (az Úr) szavát meghalljátok, meg ne keményítsétek szíveteket». (Zsolt. 94. 8.) Gondoljanak a mai napon szegény lelkükre: Hogy most még itt élünk, küzdünk ezen a földön, de egypár átküzdött évtized után lezárjuk a földi élet korát és megkezdjük az örök életet: olyan örök életet, amilyet ezen a földön kiérdemeltünk! Gondoljanak a király emberének bölcs válaszára: «Legborzasztóbb, ha az ember a halál előtt áll és egy eltékozolt életre kell visszapillantania».

b) Pedig *mily sok öröm nyilott és hervadt el ebben az esztendőben is!* Hányan hitték, hogy ezt vagy azt az állást, kinevezést, élvezetet megszerezve eljutottak a boldogság birodalmába — és éppen akkor jött értük a csontos kezű halál! És hiába volt a sírás, a könyörgés, hiába az orvosok minden tudománya!

Hányan harcoltak, küzdöttek, előbbre-előbbre törtek a földi boldogulás felé, és valahányszor kezüket nyujtották utána, az egyre csak messzebb-messzebb távozott tőlük, mint a röpke pillangó a kis gyermek elől!

És — mondjuk — sikerül annak a kis gyermeknek utólérni a pillangót; hosszú kergetés után kifáradva, lihegve, kipirulva utóléri, megmarkolja, örömmel gondol rá, hogy végre elfogta . . . De mikor kinyitja markát, jaj, a ragyogó, szivárványos himpor lejött a pillangóról és nem maradt kezében semmi más, csak egy marék korom.

Nem szakasztott másа-e ez a mi emberi életünknek? Hogyan küszködünk, hogyan törünk a földi élvezetek után, sokszor még bűn árán is, még Isten megbántásával is! És mikor elértük azokat? Akkor látjuk, mily «csalfa az élet-öröm; nem birjuk, eget mosolyog le; bírni alig kezdjük, bája enyészten-enyész». Ilyen az egész földi élet; messziről: festői, közelről: festett! Az élet meg múlik, egyre múlik . . . Pedig «nincs borzasztóbb, mint ha az ember a halál előtt áll és egy eltékozolt életre kell visszapillantania».

Mennyire igaza van hát a Szentírásnak, mikor így kiált fel: «Csupa hiúság, minden csak hiúság». (Préd. 1, 1.) De mikor mindjárt hozzá is teszi: «Féld az Istent és tartsd meg parancsait, mert ez az egész ember». (Péld. 12, 13.)

Hiúság tehát csak veszendő kincseket keresni és reménységünket azokba helyezni. Hiúság a bűnös kívánságokat kielégíteni és úgy élni az életet, hogy rettegnünk kell majd miatta az Isten előtt. Hiúság hosszú életet kívánni, de az istenfélő életre nem törekedni. Hiúság csak a jelen élethez ragaszkodni és az örök életre nem ügyelni. Hiúság azt szeretni, ami gyorsan elmúlik és arra soha nem gondolni, ami reánk az örökkévaló életben várakozik.

C) De, úgy-e, most már nem is kell mondanom, Testvéreim, hogy miről is **tartsunk tehát ma számadást.**

Arról-e, mennyivel több a bankbetétünk, a jövedelmünk, a vagyonunk? Ó, nem! Hanem arról, hogy év közben mennyi jó szándékunk támadt, de lett-e belőle virág és gyümölcs is? Mindnyájan küzdünk hibákkal: ilyen-olyan természetünk van; és vajjon hányszor sikerült legyőzni hibáinkat, rossz hajlamainkat? Egyáltalában küzdöttünk-e ellenük? Vagy talán azt mondottuk: «Hiába, én már így születtem! Én már ilyen érzékies vagyok, ilyen fecsegő vagyok, pletykázó, haragos vagyok, ilyen könnyen sértődő, ezen úgy sem lehet segíteni!» Van-e szenvedélyem, mely tavaly bűnre vitt s ma megláncolva fekszik lábamnál? Van-e kísértés, mely azelőtt lángba borított, de most oly erős és fölényes tudok maradni vele szemben?

Igen, ezekről csináljunk számadást!

De készítsünk számadást arról is, mennyi jót vagy roszszat tettünk másnak. Bosszantott ebben az évben sok ember — s én hogy feleltem neki vissza? Találkoztam sok szegénnyel — nyujtottam-e feléje irgalmas kezemet? Menynyi könnyet szárítottam azzal, hogy jó voltam? Mennyit fakasztottam azzal, hogy rossz voltam, hirtelen és szeszélyes és kiállhatatlan?

És gondold végig a sok-sok szeretetlenséget, lustaságot, — jaj, mondjam-e tovább? — lopást, csalást, erkölcstelenséget s aztán megrendülve hallgasd, mint konganak a szilveszteri harangok és mint hirdetik a multról számadást, a magunkbaszállást.

II. Készítsünk terveket a jövőre!

De hirdetik, követelik a jövőre a terveket is, a jó elhatározást is!

A) **Addig dolgozzunk, amíg időnk van!**

a) Ha talán valaki eddig kicsinyes küszködésbe, a földi élet gondjaiban egészen elmerülve töltötte volna is életét, egyik évét a másik után, most Szilveszter estéjén még ennek is észre kell vennie, mint növekszik adóssága az Isten előtt és *évei mint fogynak a halál előtt.*

Körülöttünk ebben az évben is százak és ezrek kidőltek. Milliók örökös örvénye és hullámzása ez az emberi élet. Itt egy bölcső megnyílik, amott egy sír bezárul. Ebben az esztendőben is bezárult hány fölött! Mennyien kidőltek, akik még jó pár évtizedet ígértek maguknak itt a földön! Bármint küzdjünk a hullámok ellen, bármint mentegessük, javítgassuk hajónkat; az idők árja feltartózhatlanul ragad magával minket is és hiába minden erőlködés, minden okoskodás, át kell mennünk a halál kapuján, ahol aztán majd révbe érünk, ahol véget ér a mulandóság, mert elnyeli azt az örökkévalóság.

b) Megdöbbentő az életnek és halálnak ez az örökös birkózása! Egy nap alatt kb. 140.000 ember hal meg a földön. Minden percben születik kb. 100 ember és meghal kb. 100 ember. Minden percben 100 első könny és 100 utolsó sóhajtás. Minden órában 6.000 bölcső és 6.000 koporsó! Minden napon 140.000, aki jön és 140.000, aki elmegy!

Mikor kimegyünk a templomból 6.000 emberrel kevesebb él a földön, mint mikor bejöttünk; amíg itt vagyunk, az alatt 6.000 ember állott meg az Isten ítélőszéke előtt és vette el kezéből az örök boldogság jutalmát vagy az örök kárhozat büntetését. És ez így megy ezer és ezer esztendők óta . . . És egyszer . . . egyszer csak nekem is mennem kell . . .

A jövendőt látom, mint kibontott kendőt,
emberek, halljátok tőlem a jövendőt:
aki földre lépett, ha ifjú, ha vén is,
mind, mind meg fog halni, még talán tán én is!

(Mécs L.)

c) De mi lesz velem, ha üres kézzel jelenek meg Isten előtt? Mit használ akkor nekem minden szépségem és erőm, pénzem és vagyonom, állásom és kitüntetésem, mikor majd

ezeket mind itt kell hagynom és segítők nélkül, szószólók nélkül, közbenjárók nélkül, egyedül kell megjelennem a végtelen Isten trónja előtt? Egyedül, mint az ujjam!

Azaz, hogy mégsem egyedül. Valaki elkísér engem: egyetlen egy barátom elkísér. Volt egy embernek három jó barátja, — olvassuk egy régi legendában. Meghalt az ember és mind a három barátja elment a halottasházba megsíratni a jó pajtást. Ahogy azonban végetért a házban a temetési szertartás és kivitték a halottat a temetőbe, oda már csak két barátja kísérte ki, a harmadik nem ment vele. A másik kettő elment vele egész a sírig; de az egyik ezek közül is megállott a sír szájánál és már nem ment tovább a halottal. Csak a harmadik volt hozzá végleg hűséges; ez elkísérte őt a síron túl is, az Isten elébe . . .

Tudjátok, ki az a három jó emberünk? Az egyik, aki csak a házhoz jött, a mi jó barátaink, akikkel életünkben sok víg órát töltöttünk, akik most megsiratnak és egy óra mulva elfelejtenek. A másik, aki egész a sírig jön velünk, azok a mi rokonaink, testvéreink, szüleink, akik tesznek értünk, amennyit tehetnek, de a síron túl már ők sem jöhetnek velünk. És ki az a harmadik, az a hűséges jó barát, aki elkísér még Isten elébe is? Ezek a mi cselekedeteink; a jók, a rosszak egyaránt.

És amikor ott fogunk állani az isteni Bíró előtt és szorongva nézünk segítő szószóló után, akkor elő fognak állani a mi cselekedeteink, amiket valaha az életben tettünk, mind, egytől-egyig. De miről fogok én akkor beszámolni, ha egész életemben csak a föld és annak élvezetei töltötték be minden gondolatomat? Ha csak a szórakozás volt mindenem, csak az élvezeteket hajhásztam, lelkemmel pedig egy percnyit sem törődtem? Hogyan fogok én akkor mentséget keresni, hogy valamikép igazoljam, amiért csak ennek az életnek éltem és az örök életre nem gondoltam? Mentséget keresni, de egyet sem találni! El tudod-e majd viselni, ha az az ítélő Üdvözítő majd reád néz és szúrós tekintete átjárja csontodat, velődet, mikor megcsendül szava: Menj előlem! Mivel érdemelted ki a mennyet? A mennyország jutalom, a jutalmat meg kell érdemelni. Menj előlem, te gyáva voltál, tenem küzdöttél, te csak a földnek éltél, te csak az élvezetnek éltél, a lelkedért, a mennyországért a kis ujjadat se mozgattad!

B) Ah, most már értjük, hogy miért kell nekünk ma hálát adnunk és mire kell szent elhatározásokat tennünk? Hálát adni, hogy Isten irgalma még véget nem ért, hogy

türelme még ki nem fogyott, és hogy a javulásra nekünk még időt engedett.

a) Időt engedett még nekünk, de mennyit, azt senki sem tudja! Hát nem kell-e rögtön, még ebben az órában hozzá-fogni, hogy ezentúl az Istennek is szolgáljunk, hogy ezentúl a mi szegény lelkünkre is gondoljunk? Meddig tehetjük ezt — úgysem tudjuk. Lesz-e csak annyi időnk is, hogy a multat jóvátegyük, nem tudjuk.

De azt tudom, hogy akik tavaly ilyenkor itt voltak, azok közül nem is egy, nem is kettő már ott nyugszik egy csendes sírhant alatt a fagyos téli földben. És azt is tudom, hogy ebben a téli földben már gyökerezik az a tavaszi virág, amelyből majd az új esztendőben koszorút fonnak egy ko-porsóra. Az enyémre? Nem tudom. A tiédre? Lehet. Csak annyit tudok, hogy jövő ilyenkor megint nem leszünk itt mindnyájan és közülünk megint egypáran már ott állanak az Isten ítélőszéke előtt.

b) És az ó-esztendőnek utolsó perceiben ezért ígérünk hű-séget az idők hatalmas Urának, kitartó szolgálatot, nagyobb szeretetet az új esztendőre És akkor nem rettenek meg a gondolattól, hogy íme, egy évvel megint több a multam és egy évvel rövidebb a jövőm. Jöhet az ősz haj, jöhetnek a ráncok az arcomon, jöhet a gyöngeség és betegség . . . mind-egy! Hiszen életemet Annak szenteltem, aki ezt mondotta magáról: Én vagyok a föltámadás és az élet; aki énbennem hiszen, még ha még is halt, élni fog!» (Ján. 12, 25.) Aki ennek az Istennek szolgál, annak az idők múlásán nincs mit szomorkodnia.

Hadd menjen ez a régi esztendő, nem sírom vissza! Itt van előttem egy új, egy tiszta év, amit ha akarok, örök életet, mennyországot szerző cselekedettel tölthetek ki.

És én akarom ezt. Múljék tehát fölöttem az idő, csak ahhoz az Istenhez segít közelebb, aki előtt «ezer esztendő annyi, mint az eltűnt tegnapi nap». (Zsolt. 89, 4.) Fogyjanak bár napjaim, mint a füst, röpüljenek fölöttem az évek egyik a másik után: nem gondolok kétségbeesve a mulandóságra, mert annak az Istennek szolgálok hűségben, akiről énekli a Zsoltáros: «Te ugyanaz maradsz és éveid el nem fogynak». (Zsolt. 101, 28.)

*

Kedves Testvéreim! Szilveszter-este van, hideg téli este. Kinézek ablakomon: a téli égről mint ezüstös lepkék suhog-nak csendesen alá a földre a fehér hópelyhek, itt ugrálnak,

táncolnak előttem, mintha lelkük volna, mintha köszöntenének, üdvözölnének, beszélni szeretnének velem. Csak hópelyhek, fehér foltok; de, tudjátok, mire gondoltam? Úgy eszembe jutott: ezek a hulló, fehér pelyhek . . . ezek a mi kívánságaink; kívánságaink és szavaink, gondolataink és tetteink, melyeket egész éven át Isten elé küldöttünk s most ezek visszatérnek, hogy még egyszer nézzünk végig rajtuk.

Testvérem! Ha minden vágyad, kívánságod, gondolatod, tetted, mint pehely körötted leesnék, mondd, ebben a nagy hómezőben, vajjon mit éreznél? Fehér volna-e körülötted az egész mező? Le tudnál-e térdelni és el tudnád-e mondani hálás örömmel: «Uram, nézd, minden hófehér itt körülöttem: amit csak akartam, tettem, gondoltam, mind mind helyes volt, tiszta volt». Ó, el mernéd-e ezt mondani? Vagy? . . . Vagy talán szemedet ijedten takarnád el: «Uram, mily piszkos, fekete itt körülöttem minden. Ez a csatakos mocsár, ez itt az én lelkem, ez a sok varangy benne az én alantas vágyaim, az én elcsúszott életem». Jaj, Testvérek, ezt kellene-e valakinek mondania?

És mégha ezt kellene is! Még akkor is . . . még akkor is itt állok újra az idő óceánjának partján, az új esztendő hullámverése ismét teli zsákot vet a homokon a lábam elé: 365 gyémánt van benne. Ah, most már nem fogom léha élvezetek röpködő madarai után dobálni kincsemet! Most már nem fogom bűnre tékozolni az életet, amit az idők Ura még kezemben hagyott, hanem az új esztendő feladatának becsületes betöltésével meg akarom venni magamnak az örök életet.

Ha pedig mélyebb vallásosságunk által az új esztendőben sugárzóbbá válik lelkünkön az Isten arca, akkor lesz valóban boldog új esztendőnk . . .

És ilyen értelemben kívánok én most minden kedves hallgatómnak meleg szívvel kegyelemteljes, boldog új esztendőt. Testvér! Fogd föl a zsákot, vigyázz: 365 gyémánt van benne, el ne dobálj belőlük egyet se, egyetlen egyet se! Amen.

Templomszentelésre.[1]

Kedves Keresztény Hívek!

Láttam három évvel ezelőtt is ezt a Vártemplomot. Láttam a tátongó réseket, az ellenséges ágyúk nyomát. Láttam a tetőre szakadt tornyot, amint hegyével földbe furódva itt állt a templom közepén. Láttam a siralmas romhalmazt, és — mit tagadjam — magam sem hittem, hogy itt valaha új élet fakad, hogy három év mulva itt fog állani a ti szeretett püspök atyátok s összesereglenek köré az ő jó szolnoki hívei s örömtől repeső szívvel ülnek ünnepet: felszentelik az új Vártemplomot.

Testvérek! Akik csak egyetlenegy téglát is adtatok az Úr hajlékának újraépítéséhez, akik bármivel segítettetek ebben a nemes munkában, akik buzdítottatok, szerveztetek, gyüjtöttetek, jusson eszetekbe: az Úr nem felejt, az Úr nagyszerű adós! Annak adtatok, aki a szegénynek nyujtott pohár vizet sem szokta jutalom nélkül hagyni. Legyen a mai ünnep elsősorban ezeknek az áldozatos lelkeknek öröme, de legyen egyúttal a város valamennyi buzgó katolikus polgárok, az itt egybegyűlt hívek óriási seregének is.

Szétnézek innen a magasból ezen a rengeteg emberen s fölvetődik bennem a kérdés: Tulajdonképen mi hozott össze minket, mit ünneplünk mi a templomszenteléskor? Miért öröm az nekünk, ha új templomot állíthatunk az Úr dicsőségének szolgálatába? **Mi nekünk, katolikusoknak a templom?** Vajjon csak egy hely-e, ahol fáradt szívünk enyhülést talál? Az *is*, de nem csak az! Vajjon olyan hely-e, ahol jobban tudunk imádkozni, mint máshol? Az *is*, de nem csak az! Vajjon egy ház-e, amely égbe nyúló tornyával a szebb örök hazára figyelmeztet? Az *is*, de nem csak az!

Hát akkor mi? Mi nekünk a templom?

Erre a kérdésre három mondatban tudnék megfelelni: I. A mi templomunk a legmagasztosabb cselekmények színhelye, II. maga a mi Egyházunk kicsinyben, és III. maga a mi lelkünk kicsinyben.

[1] A szolnoki vártemplom helyreállítása és fölszentelése alkalmával 1922 szeptember 24-én elmondott szentbeszéd.

I. A mi templomunk a legmagasztosabb cselekmények helye.

A) Itt történik, megy végbe és írjuk meg minden nap a világtörténelem legmegrázóbb csodája: **ide száll közénk a mi Urunk Jézus Krisztus a szentmise alatt s megújítja mindennap keresztáldozatát,** amelyet a mi szegény bűnös lelkünkért a Kálvárián magára vállalt.

El ne felejtsük, Testvéreim, hogy a mi templomunkban nem csak a keresztrefeszített képe van, itt nem csak prédikálunk Krisztusról, nem csak emlékezünk Róla: *itt valósággal jelen van az Úr!* Itt teljesül be szószerint az írás szava: «Nincs nemzet, melynek istenei oly közel volnának hozzá, mint a mi Istenünk közel van hozzánk». (Móz.V. 4, 7.) Tehát, a mi templomunkról soha nem lehet azt mondani, hogy üres, hogy nincs benne senki. Ha már minden ember hazament is, ha bezárták is a templomajtót, ha sötétség borult is a városra, itt, ami templomunkban akkor is lobog egy kis örökmécses halvány lángja, lobog az előtt az Úr Jézus előtt, aki az Oltáriszentségben szakadatlanul jelen van a templomban, hogy erősítsen, bátorítson, vigasztaljon bennünket, eezrnyi bajjal küzdő szegény gyermekeit. És éppen azért olyan nagy kincsünk nekünk a templom, mert a mi templomaink mindennap újra látják Betlehem titkát, mikor a szentmisében újra közénk jön az Úr Jézus; s mindennap megújul bennük a Golgota világmegrendítő áldozata is, amikor a szentmisében Krisztus újra feláldozza magát értünk. Ezért olyan drága kincsünk nekünk a templom.

B) **Ezért is, de még másért is.** Itt a templom bejáraton olvasott, egy táblán e felírást: «*Tanítani az embereket, szeretni az Istent*». Igen, Testvéreim, ezért is nagy kincsünk nekünk a templom, mert itt tanuljuk meg szeretni az Istent; itt halljuk Jézus tanítását, a legszebb igazságokat, amiket valaha a földön hirdettek. Itt hallgatja meg imánkat is az Úr. «Ime, ez az Úr háza — imádkozza az Egyház —, amelyben mindenki, aki kér, kap, s aki sürget, megnyittatik neki.»

A templom áldása végigkísér minket egész életünkön. Itt kereszteltek meg, amikor a világra jöttünk; itt térdelünk le a gyóntatószékhez, hogy az irgalmas Isten levesse rólunk bűneink átkát; elernyedt lelkünk itt nyeri táplálékul az élet kenyerét; mikor földi vándorlásunk végén a nagy útra készü-

lődünk, innen hozza el nekünk az Isten szolgája útravalóul az angyalok eledelét; és mikor már búcsút mondottunk is e földi életnek, még akkor is itt fogjuk bemutatni az engesztelő szentmisét szegény bűnös lelkünkért.

Ime, ezért nagy kincs nekünk a templom. A modern technika emelt csodálatos épületeket, a művészet felékített gyönyörű palotákat, de a világ egyetlen palotájában sem történnek oly dolgok, egyik sem őriz oly kincset, mint aminőt a legkisebb falusi templom magában bír. Ezért öröm nekünk minden új templom szentelése.

De azt mondtam öröm azért is, mert

II. a templom kicsinyben a mi Egyházunkat is jelképezi.

A) Sajátságos dolog, hogy a *templomot* és *Egyházat* igen sok nyelvben — latinban, németben, franciában, angolban — ugyanaz a szó fejezi ki, vagyis *templom* és *Egyház* egyet jelentenek. Kérdem: Kié ez a templom? — úgy-e nem tudunk rá felelni. Viszont ha megkérdem: kié ez vagy az a ház? — mindegyiknek megmondjátok a gazdáját. *De kié a templom? Mindnyájunké,* **az Egyházé!** Az Egyházé, vagyis azé a nagy családé, amely a hit talapzatán épül, amelynek oszlopai a keresztény reménynek égbetörő pillérei, amelyet a szeretet boltozata tart össze, s amelynek középpontja, tűzhelye az Úr Jézus az Oltáriszentségben.

Tehát minden templom eszünkbe juttatja azt a fölemelő, boldogító tudatot, hogy én is tagja vagyok annak a nagy világegyháznak, amelyet Krisztus Urunk alapított.

Mily fölemelő tudat is az, hogy ennyien vagyunk, ily sokan vagyunk! Innen a szószék magaslatáról kilátok a templom elé is. Ti nem látjátok, de én látom a kint szorongókat, a künnrekedt nagy tömeget. Hát ily sokan vagyunk, hát ennyien vagyunk? Hiszen annyit beszéltek, hogy romlott a nép, ma már nincs vallásos ember, a modern haladás elsöpörte a vallást. Hát nézzétek ezt a tömeget. És ne csak ezt. Azt a többi 350 milliót, akik szerte a világon büszkén vallják magukat katolikusoknak!

B) **Sokan vagyunk és** — fölemelő dolog! — **mégis egyek vagyunk, ahogy Krisztus akarta.**

a) Csak mi, katolikusok, vagyunk egyek! Mily nagyszerű tudat, hogy *350 millió ugyanazt a hitet vallja*, mint

én, hogy úgy gyónik s áldozik, mint én, s ugyanazon fő kormányzása alatt halad Krisztus felé!

Aki járt már messzi idegen országokban, ahol minden oly furcsa és rendkívüli körülötte, érdekes tapasztalatot tehetett. Nem ismert ott senkit, más volt az emberek beszéde, más ebédje, ruhája, arca, háza, — de ha a nagy idegenben bevetődött egy katolikus templomba, rögtön otthon érezte magát: a falakról ugyanazok a szentképek üdvözölték, ugyanazok az imák, ugyanazok a szentségek, mint otthon, ugyanazok a szertartások, ugyanaz az oltár s az oltáron ugyanaz a Krisztus.

Sehol máshol a világon más vallásban, felekezetben nincs meg ez az egység! Ma ezt tanítják, holnap amazt; egyik lelkészük hisz Krisztusban, a másik nem; egyiknek három szentség kell, másodiknak kettő, a harmadiknak egy is sok; az egyik hisz a Szentírásban, a másik elveti. Viszont a mi szent vallásunkban a világ öt részén minden időben ugyanazt hiszik, ugyanazt tanítják, ugyanazt követik változatlanul, rendületlenül.

b) Aztán Krisztus Urunk azt is akarta, hogy *Egyháza szent legyen*. Másutt is vannak jóhiszemű, derék emberek, becsületesek, hősök is, de sehol annyian, mint a katolikus Egyházban. Mert hiszen intézményesen az életszentséget nagy arányban csak az a templom mozdíthatja elő, ahol az emberek gyónnak, azaz javulni akarnak és áldoznak, azaz gyönge lelküket erősítik.

c) Krisztus Urunk azt is akarta, hogy *Egyháza katolikus legyen*, azaz az egész világon elterjedt. «Menjetek, tanítsatok minden nemzeteket!» Más vallások egyes nemzetekre, népfajokra, földterületekre szorítkoznak, de a katolikus vallás az egész világon megvan s a katolikus templom megtalálható az egész világon.

d) Krisztus Urunk azt is akarta, hogy *Egyháza apostoli legyen*. És csak a mi vallásunk az, amely soha le nem szakadt a Krisztus által épített apostoli szikla talapzatáról, hanem Péter utódjai alatt maradt mindmáiglan.

És minthogy ezt a felemelő egységet, szentséget, katolicitást, apostoliságot érezzük, valahányszor a katolikus templomba lépünk, azért is öröm nekünk minden új templom szentelése.

De azt is mondtam, Testvéreim, hogy

III. a templom kicsinyben a mi lelkünk is.

Ha a templom kicsinyben a mi lelkünk is, akkor ez megfordítva annyit jelent, hogy *a mi lelkünknek Isten templomának kell lennie.* Ezt nem én mondom, hanem a Szentírás: «Nem tudjátok-e, hogy az Isten temploma szent és az ti vagytok!» — írja Szent Pál. (Kor. I. 3, 17.)

Micsoda megrendítő szó, micsoda követelmény velem szemben: én az Isten temploma vagyok! Vagy ha még nem az vagyok, hát azzá *kell* lennem, magamat, lelkemet Isten templomává felszentelnem! Ez a ház összeágyúzott rom volt még csak pár hónappal ezelőtt is, — ma felszentelt templom. Az én lelkemet is talán rommá ágyúzta a bűn ellenséges támadása, ó, legyen mától kezdve az is az Isten felszentelt temploma!

Nézzétek — Testvéreim! itt oltárt emeltünk az Úrnak — legyen oltár a mi bűnt nem ismerő lelkünk is! Nézzétek, nemsokára ki fog gyúlni itt az örökmécs lángja s beköltözik e falak közé az Üdvözítő Jézus, — gyúljon fel bennünk is az új élet lángja s foglalja el helyét lelkemben az Üdvözítő! Nagy öröm az Úrnak az új templom felszentelése, de higyjétek el, öröme százszoros lesz, mikor az új templom gyóntatószékéből tiszta szívvel kelnek fel gyermekei, az ő végtelenül szeretett eleven templomai.

Ime, ezért öröm nekünk is, de a mi Urunknak is a templomszentelés!

*

Kedves Keresztény Hívek! Három évvel ezelőtt siralmas romok omladoztak itt, és íme, ma minden megújulva, minden rendben, készen áll.

Csak valamit még nem hoztatok helyre, még nem javíttottatok ki: a nagy feszületet a templom előtt. Ne is javítsátok ki! Hadd álljon itt a templom előtt a mi keresztre feszített Krisztusunk égbenyúló kezekkel — keresztfa nélkül, ahogy az ágyúlövés elsodorta mögüle a keresztet. Nincs ilyen feszület még egy az országban! És ha majd a késő nemzedékek elfelejtik, mily döbbenetes vész szakadt valaha a magyar hazára s jönnek hozzátok a kicsiny unokák a kíváncsi kérdéssel: «Nagyanyám, nagyapám, miért, hogy ennek a Jézuskának nincsen keresztfája?» — ó akkor, akkor állítsátok oda őket a felemelt kezű Krisztus lábaihoz és

mondjátok el nekik könnybe borult szemmel, hogy volt egyszer négy szomorú hónap a magyar történelemben, amikor vörös vihar vésze zúgott végig rajtunk és Isten nélkül akart élni a magyar; amikor itt, a szolnoki utcákon, hónapokon át hullottak az emberek és ágyúgolyó elvitte a Krisztus keresztjét is, — de a mi Urunk felemelte irgalmas kezét és megállást parancsolt a pusztító vésznek. És akkor mi, meggyötört szolnoki hívek, mindnyájan megértettük ennek a Krisztusnak hívó szavát s megrendült lélekkel térdeltünk vissza Krisztusnak lábaihoz, hogy ezentúl örökre kitartsunk mellette, mert most már tudjuk, hogy *a nagy világon e kívül nincsen számunkra hely, áldjon vagy verjen sors keze,* **itt, a kereszt tövében, Krisztus lábainál, élünk és halnunk kell!** Amen.

A pálosok hétszázéves jubileumára.[1]

Magnifice Domine Rector!
Tekintetes Tanács!
Méltóságos Professzor Urak!
Kedves Katolikus Testvéreim!

Ötszáz évvel ezelőtt, a XV. század első felében, egy napon eleven sürgés-forgás verte fel a budai Szent-Lőrinc pálos-kolostor ájtatos csendjét. Nagy tömegben siettek az előkelő vendégek a hatalmas kolostor felé, amelyik ott állott a Hárshegy és Jánoshegy közt a mai Szép Juhászné vendéglő helyén, s mikor már együtt volt a budai polgárok java, megérkezett maga a magyar király is. Elcsitult a szó és feszült figyelem közt kezdődött a nap nagy eseménye: az egyik pálos szerzetes, *Michael Hungarus*, Magyar Mihály — vagy mint tanulmányai után neveztek: «a párisi doktor» — kiállott egy ellenfelével a vitatkozó asztalhoz és az előkelő hallgatóság viharos tapsai közt, minden ellenvetést legyűrő érvekkel bizonyította be a Boldogságos Szűz Mária szeplőtelen fogantatását.

Az Egyház tanításában állandóan megvolt ugyan ez a hittétel, de a kihirdetett dogma megtámadhatatlanságát csak 1854-ben nyerte el; és íme: egy pálos szerzetes a dogmatikus kihirdetést négy évszázaddal megelőzve, nyilvános disputában hódol a szeplőtelenül fogantatott Szűz Anyának!

Hiszem tehát, Kedves Katolikus Testvéreim, hogy nem fog neheztelni a Boldogságos Szűz, ha a szeplőtelen fogantatás mai ünnepén nem róla beszélek, hanem arról a szerzetesrendről, mely hét évszázad alatt róla annyit beszélt; arról a szerzetesrendről, mely a Boldogságos Szűz tiszteletének legbuzgóbb terjesztője volt: csak nézzétek ennek a templomnak mennyezeti képeit, nézzétek a főoltár ősrégi

[1] A Pázmány-egyetem tanácsa által az egyetemi templomban 1926 december 8-án tartott emlékünnep beszéde.

Mária=képét; arról a szerzetesrendről, melynek 700 éves jubileumára és pesti templomának 150 éves felszentelési ünnepélyére egybegyüjtött ma minket a vallásos kegyelet.

Kettős emléknap ünneplésére jöttünk ma össze, Kedves Katolikus Testvéreim. Az idén fordul hétszázadszor az esztendő azóta, hogy a Pécs melletti (patacsi) remeték közös életre kolostorba gyűltek össze és kolostoruk kiinduló pont=jává lett a boldog Özséb esztergomi kanonok által meg=alapított, egyetlen magyar eredetű szerzetesrendnek: a re=mete Szent Pálról nevezett pálosoknak; és az idén van 150=ik éve annak, hogy ez a mi mostani egyetemi templo=munk, a pesti pálosok temploma 1776=ban elkészült és Patachich Ádám kalocsai érsek, egyetemünknek Budán első elnöke által nagy ünnepélyességgel felszenteltetett.

Kettős jubileum: szomorú az egyik, biztató a másik. Szomorú a lelkünk, hogy a 700. évfordulóra az egykor oly hatalmas szerzetesrendből egyetlen magyar kolostor sem maradt; de megenyhül szomorúságunk, ha eszünkbe jut, hogy megmaradt ez a pesti templomunk, sőt az idei jubi=leumra pompás fényben megújult, és szószékéről, gyóntató=székeiből és oltárairól a régi magyar pálosok izzó lelkének lüktető vallásossága árad a mai híveknek, főként kedves magyar egyetemi ifjúságunknak új honfoglalásra hivatott lelkébe.

Szálljatok, Testvéreim, néhány percre velem vissza a multba!

Csak törpe nép feledhet ős nagyságot,
Csak elfajult kor hős elődöket;
A lelkes eljár ősei sírjához,
S gyujt régi fénynél új szövétneket.

A ránkboruló komor megpróbáltatások sötét napjaiban a kishitűség s elernyedés leselkedő rémei közül a nagy mult napsugaras századaiba menekülve, legyen erőt fakasztó forrássá ez a jubileumi megemlékezésünk és a természet=szerűleg felvetődő két kérdésre adandó válaszunk. Ez a két kérdés pedig, melyre beszédemben választ szeretnék adni, ez: **I. mennyire szerették katolikus magyar őseink a pálosokat, s II. miért szerették őket!**

I. Mennyire szerették őseink a Pálosokat?

1. Erre a kérdésre talán elég felelet volna csak rámutatni arra a tényre, hogy **mennyire elterjedt volt a pálosok rendje** nemcsak az országban, hanem Magyarország határain túl is.

Forgatjuk a régi, fakult páloskönyveket és a mai, kicsinyes horizontba szűkített gondolkozásunkkal szinte megmagyarázni sem tudjuk magunknak, micsoda titokzatos, szent hatalom ereje növesztette Szent Pál remetének magyar földbe ültetett pálmafáját oly sudár törzzsé, hogy annak gyökerei nemcsak a magyar talajban futottak szerteszét, hanem ágai messze belombozták egész Európát, sőt más világrészeket is. El sem tudjuk ma már képzelni, hogy a belsőséges lelki életnek, a nép vallásos s kulturális növekvését tápláló csendes szerzetesi elmélyedésnek mily értékes korszaka lehetett az, mikor egy időben egyszerre 170 páloskolostor volt csak Magyarország területén!

Pázmány Péter az 1629-ben tartott egyházmegyei zsinattal összeállíttatta a páloskolostorok névsorát. 60-nál több kolostor hiányzik a felsorolásból; de még így is megkapó olvasnunk az összeírt helyeket: Budán a Szent Lőrinc-kolostor remete Szent Pál holttestével; Pilis-Szent-Kereszten kolostor az alapító boldog Özséb testével; aztán jönnek sorban a többi rendházak: Pilis-Szent-Lélek, aztán Martinuzzi kolostora: Sajólád; aztán Boldogkő, Dédes, Disgyőr, Gönc, Kápolna, Nagyfalu, Patacs, Sümeg, Szakácsi, Szerdahely, Tokaj, Tolna, Tornaalja, Visegrád, Vörösmart, Ungvár . . .

1747-ben *Orosz Ferenc* pálos Sopronban kiadott egy könyvet (Synopsis Annalium Ord. S. Paul. I. Erem.), melyben megemlékezik a külföldi páloskolostorokról is. Tudjátok, Testvéreim, hogy mily országokat említ, amelyekben páloskolostorok vannak? Horvát-, Szlavon-, Dalmátországok, Istria, Lengyelország, Litvánia, Oroszország, Poroszország, Szilézia, Morva-, Csehország, Ausztria, Portugália, Gallia, Itália, Lombardia, Spanyolország s Germánia neveit; szóval talán nem volt európai ország, melyben a pálosok gyökeret nem vertek volna. Sőt — írja ez az Orosz Ferenc —, ha hinni lehet a híreknek, még az Újvilágban is alapítottak rendházat (58. l.). *XIII. Gergely* pápa Bécsben, Prágában, Olmützben és Rómában alapít házat a

pálosoknak. Rómában ma is megvan a templom, melyet V. Miklós pápa adott a magyar pálosoknak, a Monte Caelio-n a S. Stefano Rotondo; benne nyugszik az 1523-ban elhalt apostoli magyar gyóntató, Lászai János, sírtábláján a nagyszerű felirattal: «Vándor, ha látod, hogy az, ki a fagyos Dunánál született, most római sírban pihen, ne csodálkozzál: Róma mindnyájunknak édesanyja». Sőt egy jeruzsálemi zarándok 1487-ben a Táborhegyére jutva azt írja, hogy volt ott egy nagy kolostor, melyet egy magyar király — a Tripartitum szerint (P. 2. Tit. 14.) II. Endre — gazdagon ellátott s melyben tömérdek sok magyar pálos szerzetes él, «magna multitudo monachorum hungarorum O. S. P. B. E.» (Chelsowski: «Elogia Mariana». Csenstochau. 1710. Utolsó oldalán.)

Hogyan győzték a pálosok ezt a nagy lendületet? S honnan győzték ellátni tagokkal nemcsak az itthoni, hanem még a római, a jeruzsálemi házakat is? A budai Szent Lőrinc-kolostorban 500 szerzetes élt egyszerre! A márianosztrairól meg azt tudjuk, hogy mikor a török Visegrádot fenyegette, Nosztráról 300 pálos ment át Visegrád várába és néhány világi menekülő férfival együtt megvédték a várat.

Amelyik szerzetesrend így el tudott terjedni, amelyik ennyi hivatást kapott a magyar népből, *azt a szerzetet a magyar nép bizonyára nagyon szerette.*

2. Őseink szeretetének a pálosok iránt van azonban még egy másik kézenfekvő jele is: az a tény, hogy a pálos-szerzetesek nemcsak az egyszerűbb népből kerültek ki, hanem a **legelőkelőbb családok is szívesen adták fiaikat pálosnak.** Hogy csak néhány nevet soroljak fel; itt Pest mellett, a Hárshegy oldalában ma is áll emléktáblával megjelölve az a barlang, amelyben *Báthori* László pálos, Báthori István lengyel király rokona, a bibliát magyarra fordította. *Martinuzzi* György, a későbbi bíbornok, Mátyás király udvari szolgálatából lépett a pálosok rendjébe. Említsem-e aztán br. *Keglevich* Jánost (fogadalmat tett 1633-ban), őrgróf *Alvernia* Konrádot, herceg Lichtenstein Károly rokonát (fogadalmat tett 1667-ben), gróf *Kéry* Jánost, a magyar koronaőr fiát (fogadalmat tett 1656-ban), gróf *Nádasdy* Lászlót, galánthai gróf *Eszterházy* Imrét, *Széchenyi* Pált stb.?!

Amelyik szerzetesrendbe örömmel mentek a legelőkelőbb magyar családok fiai, *azt a szerzetet a magyar nép bizonyára nagyon szerette.*

3. De ha az eddig említett tények erejét, melyek már magukban is eléggé mutatják őseink becsülését a pálosrend iránt, még fokozni akarnók, időzhetnők sok **kitűnő történelmi személyiség magasztaló dícséretét,** amellyel a pálosok működésének adóztak.

Mellőzöm itt az Egyház fejeinek, a pápáknak bőven található lelkesedő nyilatkozatait. Nem szólok XXII. János, XI. Bonifác, V. Márton XIII. Gergely pápáknak kitüntető és elismerő szavairól. Csupán néhány magyar királyunk dicséretéről emlékezem meg, hogy a «legelső magyar emberek» nyilatkozatai legyenek tanui a magyar nemzet hálás ragaszkodásának a jubiláló pálosrend iránt.

Említem *IV. Béla* királyunkat, aki gyakran volt a pilisszentkereszti konvent vendége.

Említem *Anjou Károly* királyunkat, aki nemcsak írásában mondta, hogy a pálosok iránt a legnagyobb szeretettel viseltetik («maximo se affectu tangi», 1323-ban), hanem a legbőkezűbb pártolással alapította részükre a márianosztrai, máramarosremetei és máriavölgyi rendházakat, a nagyhetet minden évben a pálosok közt töltötte a nosztrai zárdában, és mikor tartományfőnökük haldoklott, egész királyi kíséretével jött tisztelete jeléül a beteg szerzetes ágyához.

Említem *Nagy* Lajos királyunkat, aki az erdő nemes vadjaihoz hasonlítja a pálosokat: Amint az erdei vadaknak szebb a prémjük, mint a háziállatoknak — mondja Lajos király — épúgy tisztábbak a pálosok is, mert a világ zaján kívül élnek.

Említem *Zsigmond* királyunkat, aki 1422-ben Budán kiadott levelében a szigorú, jámbor élet fénylő csillagainak nevezi a pálosokat, «observantiae puritate fulgentes».

Említem *Mátyás* király csodálkozó felkiáltását, aki egy pénteki hajnalon álruhában belopódzott a budai Szent Lőrinc-kolostorba s végignézte, hogy a hajnali zsolozsma után a barátok mint térdelnek sorban, egyik a másik után a prior elé, aki végigostorozta meztelen hátukat s mikor mindegyikkel végzett, a prior maga térdelt ostorozásra a subprior elé, — ekkor felkiáltott a király: «O sanctissimi viri, in quibus non est dolus, sed sanctitas vitae», «Ó, valóban szent férfiak, kikben nincs hiba, hanem van nagy életszentség!»

És említem végül *Zápolya* János magasztalását 1531-ből, midőn a pálosok erényeit minden más rendnél nagyobbnak dicséri.

Valóban azt a rendet, amelyből királyaink évszázadokon

át választották saját gyóntatójukat, azt a rendet, melyet egy pápai bulla a magyar királyok gyönyörűségének nevez («deliciae regum Hungariae»), *azt a rendet valóban nagyon szerethette a magyar nép s király.*

II. Miért szerették őseink a pálosokat?

Felvetődik azonban előttünk immár a másik kérdés: vajjon mivel érdemelték meg a pálosok, hogy király és nemzet, előkelőek s az egyszerű nép oly egyetemes szeretettel vették körül őket.

1. Ha magyarázatot keresünk erre az általános megbecsültetésre, egyik okát bizonyára abban találhatjuk, hogy az egyetlen magyar eredetű pálosrend mindenha **egynek érezte magát a magyar hazával:** együtt szenvedett, együtt örült a nemzettel, örömét-búját megosztotta a magyar néppel. A visegrádi várat, ahol a szent koronát szokták őrizni, 300 pálos szerzetes védte a török ellen; s mikor Mohács után a török végiggázolt a hazán, a pusztuló országgal együtt pusztultak el a virágzó páloskolostorok is. Nem lehet megindultság nélkül olvasni egy régi pálos krónikás megemlékezését (Orosz: Synopsis, 58. l.), mint ment tönkre a mohácsi vész után 100 páloskolostor, mint fogytak évről-évre egymásután a régi barátok, úgy hogy nem jutott magyar pálos már Rómába, a Monte Caelio zárdájába sem . . . Egyik magyar pálost a másik után viszik ott is sírba . . . Míg végre Mohács után nemsokára a kripta csendje borult a római magyar pálos-zárdára is.

Őseink szerették a pálosokat, mert azok is szerették a magyar népet.

2. De szerették őket másodszor azért is, mert ők tudták legjobban, sokkal jobban, mint a mai nemzedék tudja, **mit köszönhetett a magyar kultúra a pálos szerzetnek** Ők jól tudták, ki volt *Báthori* László, az első magyar bibliafordító. Jól tudták, ki volt *Martinuzzi* György, a pálos-bíbornok. Ki volt *Borkovich* Márton kalocsai érsek, gróf *Kéry* János váci püspök, gróf *Széchenyi* Pál kalocsai érsek és *Eszterházy* Imre hercegprímás . . . mind pálos volt. És pálos volt *Alexovics* Vazul, az első egyetemi hitszónok; pálos volt *Ányos* Pál és *Virág* Benedek, a két neves költő; pálos volt *Verseghy* Ferenc, a magyar nyelvújítás egyik vezérférfia.

A törökök kiűzéséig a pálosok remeterend voltak. De aztán bevonultak a városokba, lelkipásztorkodást vállaltak és nagyszerű iskolákat nyitottak. És hogy egy-egy pálos-kolostor a szorgalmas tudománynak és legnemesebb művészetnek mily értékes gócpontja lehetett, azt ma már csak sejteni tudjuk a reánk maradt — sajnos, elég gyér — emlékekből, kéziratokból, könyvtárakból, építkezésekből, a kolostorok romjaiból. A dicső multnak pusztuló, omladozó romjai közül — hála az isteni Gondviselésnek — pompás épségben emelkedik ma is a pesti pálosok egykori szentegyháza, ez a mi egyetemi templomunk és pesti rendházuk: a mai központi papnevelőintézet háza. És hogy itt micsoda művészi élet lüktethetett, arra nézve csak tekintsétek meg a templom szentélyének faragványait, a kórus ajtaját vagy a szeminárium könyvtárának, a hajdani 6000 kötetes pálos-könyvtárnak ma már senki által el nem készíthető, fölülmúlhatatlan finomságú, barokk könyvállványait.

Igen: őseink szerették a pálosokat, mert sokat köszönhetett nekik a magyar kultúra.

3. De mégis: legtöbbet köszönt nekik nem az anyagi előhaladás, nem a tudományos élet, hanem legtöbbet a *magyar lélek nemesítése*, **a lelkek vallásos gondozása.** Ha igaz az, hogy minden kultúra lelke a lélek kultúrája, akkor elgondolhatjuk, micsoda igazi kultúrértéket jelentett az a 170 páloskolostor a magyar nemzetnek. Jelentette ugyan annyi tűzhelyét az istenszeretet melegének; jelentette forrását azoknak a nemzetépítő energiáknak, melyeket a kereszténység áldásai címmel ismer az emberi civilizáció története.

Vannak filiszter lelkek, akikben megszólal a kalmár-szellem okoskodása: Ugyan mire valók voltak azok a szerzetesrendek az erdők hallgató csendjében! Azok a folyton imádkozó barátok! Mennyi fölöslegesen eltékozolt emberi élet — mondják —, mennyi ki nem használt energia!

Szegény kalmár-lelkek! Úgy ítélnek, mint pár évtizeddel ezelőtt az erdélyi székelyek. Mire valók azok a tétlen erdőrengetegek azokon a nagy erdélyi bérceken! — mondták nekik. Mennyi fölösleges energia pihen ott tétlenül! Nem hoznak így az erdők semmi hasznot! Ki kell termelni, ki kell vágni azokat! Kivágták!... És azóta nincs eső azon a vidéken. Mert azok a csendes szemlélődésbe merült erdőrengetegek vonták a vidék felé az áldásthozó esőt; és azok az éjféli zsolozsmára hosszú menetben induló kámzsás barátok imádkozták a népre az Isten áldását. A pálosok

rendje adott a magyar katolikus Egyháznak vértanu hőst is; *Csepellényi* Györgyöt, akit 1674 május 14-én nem messze Egertől megöltek a hitújítók; de adott főkép oly sok szigorú életű, buzgó szerzetest, hogy kiérdemelték Kapisztrán Szent János nagyszerű dícséretét: Aki eleven szenteket akar látni, menjen Nosztrára, a páloskolostorba. (Synopsis. 64. l.)

Egyforma szeretettel nevelték a pálosok a magyar trón-örökösöket, a király fiait magyar királynak s nevelték a magyar népet, az égi trón örököseit az örök Istennek. Fehér csuhájuk alatt tudományos képzettség buzgó papi élettel és meleg magyar szívvel egyesült s ez éppen elég ok arra, hogy amint Franciaország büszke bencéseire és a ciszterciekre, Spanyolország a domonkosokra, Olaszország a ferenciekre, épúgy legyünk mi, katolikus magyarok, hálás szívvel büszkék a 700 évvel ezelőtt alakult egyetlen magyar eredetű szerzetesrendre, remete Szent Pál fiaira: a pálosokra.

Kedves Katolikus Testvéreim! 700 éves jubileumot ünneplünk; s mindaz a nagyság és érdem, melyről beszéltem, ma már csak a multé. 1776-ban szentelték fel a pálosoknak pesti templomát s 10 év multán, 1786-ban, II. József több renddel együtt feloszlatta a pálosok házait is; az érdemes atyákat szétszórta s azóta nincs pálos rendház Magyarországon.

Derék pálosaink nem sokáig örülhettek ennek a gyönyörű pesti istenházának; de a végzéseiben kifürkészhetetlen isteni Gondviselés mégsem engedte, hogy a renddel együtt elpusztuljon a templom is. A templom — íme — ma is áll, felszentelésének 150. évfordulóján talán még fényesebb pompában, mint valaha és jellemet csiszoló, akaratot edző, vallásos s erkölcsös nemzedéket nevelő energiák sugárzó forrása az ma is, a felnőtt hívek mellett főként az Alma Mater, a Pázmány-egyetem kedves fiatalsága részére.

Fiúk! Kedves Egyetemi Ifjak! Szeressétek ezt a templomot, ez a *ti* templomotok! A könnytől fátyolos Hungária tekintete ma rajtatok pihen meg reménykedően. Ti vagytok az az ifjúság, melyből a jövendő *jogtudósok* fognak kikerülni, kik törvényt fogtok tenni az igazságot keresők között; de lehet-e méltó képviselője a földi törvényeknek az, aki az örök Bíró előtt nem tudna meghajolni? Ti vagytok azok az ifjak, kikből a jövő orvosai kerülnek ki; de gyógyíthat-e eredménnyel mást az, aki maga sem találta még meg azt a lelki egészséget, harmóniát, melyet vallásos életnek hívunk? Ti vagytok a jövő *tanárjai*; vállalkozhatnátok-e az ifjúság

nevelésére, ha saját lelketek hideg lenne a világ legnagyobb pedagógusa: az Úr Krisztus iránt? Ti vagytok a jövő *mérnökei, gazdái, hivatalnokai;* számíthat-e rátok bizton a haza, ha erkölccsel, munkakedvvel, ideális életfelfogással nem töltekeztetek a lélek főiskoláján, ebben a templomban!

Fiúk! Szeressétek ezt a templomot, ez az Alma Mater temploma! «Alma mater», «fönséges anya!» Mily nagyszerű, régi neve ez az egyetemnek! Láttatok ti olyan anyát, akinek nincs szíve? Hát hol dobog szíve a ti «fölséges anyátoknak?» Itt, ebben a templomban. Odaát, a nagyépületben hallgatjátok tudós professzoraitokat, kik bevezetnek a tudományos ismeretek szent mélységeibe; hallgassátok is őket lankadatlan szorgalommal. De — Fiúk, Kedves Fiatal Barátaim! — ezzel be ne érjétek. Itt emelkedik a főépület mellett az egyetemnek egy nélkülözhetetlen, szerves fakultása: a lélek főiskolája. Akármilyen szakosok lennétek is, ezt a professzort s az ő kollégiumát el ne felejtsétek felvenni indexetekbe. Csak egy professzora van ennek a főiskolának: de világhírű s minden tárgyat tanít.

Tanít jogot; sőt Tőle van minden jog égen s földön: «Sua voluntas jus est».

Tanít politikát: Ő a nemzetek kormányzója s az idők Ura.

Tanít nemzetgazdaságtant: Ő gondozza a mezők liliomait s az erdők madarait.

Tanít orvosi tudományokat: hiszen magáról mondta, hogy menjen hozzá mindenki, aki fáradt és terhelve van s Ő megenyhíti őket.

Tanít csillagászatot s vigyáz, hogy egyetlen csillag le ne térjen útjáról.

Tanít retorikát, mert ember még nem szólott mint Ő.

Tanít filozófiát, mert magáról mondta, hogy Ő az út, igazság és élet, sőt az ő félelme a bölcsesség kezdete.

Igen, Kedves Ifjak, ennek a fakultásnak, a lélek főiskolájának egyetlen tanárja van, igazán «rector magnificus», ki egyetlen könyvből prelegál: szerető Szívéből és minél jobban szeretik tanítványai, annál mélyebb bepillantást enged nekik szerető Szíve mélységeibe; mélységekbe, melyek fölemelnek; mélységekbe, melyek nemesítenek; mélységekbe, melyek fiatal szívetek minden dobbanását nemessé, szebbé, szentebbé teszik. Fiúk! Ne felejtsétek: *ez a szószék titeket vár; ennek a templomnak gyóntatószéke főleg titeket vár; a nagy oltár tabernákulumában lakozó «rector magnificus» szerető Szíve főleg titeket vár!*

És ha százával meg százával fogunk titeket itt látni a lélek főiskoláján, Kedves Egyetemi Ifjak, akkor megenyhül a pálosrend magyar pusztulásán borongó lelkünk fájdalma is. Szent Pál hollói mozdulatlanul ülnek a templomunk rácsán; nincs már magyar pálos szerzetes, ki hálával gondolna remete atyjuk etető madaraira: de a csőrükben tartott kenyér hadd szimbolizálja előttünk annak a lelki megerősödésnek forrását, melynek szent erői e régi pálos templom falain belül ma is fogyatlan lendülettel nevelik a magyar hívő közönséget és a magyar jövendőt jelentő ifjúságot; nevelik arra, hogy **legyenek hű fiai egyházuknak, és munkás, erkölcsös, ideális életű tagjai ennek a megpróbált, szegény magyar hazának!** Ámen.

ÜNNEPI ELŐADÁSOK.

Hőseink áldozata.[1]

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Ma egy éve távolról sem gondolhattam, hogy egy esztendő mulva ilyen díszes közönség előtt fogok állani. Összevissza lövöldözött szerb városban tartózkodtunk. Ép ház alig maradt az egész Sabácban, pósta és gimnázium, templom és püspöki palota siralmasan összelődözve s a december 8-i nagy ünnepre sem kínálkozott más hely istentisztelet számára, mint az egyik elemi iskola tanterme.

Pedig hát ez még csak kezdet volt a következőkhöz képest! Jöttek reánk napok, mikor szalmával beszórt paraszt-szobácskát takarítottunk ki templom számára; amikor jó volt oltárnak egy nyírfagallyakból összetákolt földbeásott asztalka; amikor a csicsergő, éneklő madárkák páratlan «Missa Solemnis»-ét 15-ös tarackok torkának mély orgonája kísérte ott az uzsoki szoros alatt, a kárpáti fenyvesek tövében. Kerültünk aztán galíciai tanyára, ahol üres magtár padlásán kellett meggyujtani a vasárnapi misegyertyákat; eldugott orosz falvakba, ahol a zabos csűr lyukas tetején át ugyancsak csepegett az oltárra az eső. És mikor sebesültjeinket nem tudtuk máshová helyezni, mint egy feldúlt orosz spirituszgyár betonos pincéjében, hát ott, a pince falához támasztott ebédlőasztaltól kifordulva adtam át a körülálló sebesülteknek szent vallásunk köszöntését: Dominus Vobiscum! Az Úr legyen veletek!

És ezek a mi derék katonáink megértették; hogy itt is velük az Úr! Velük van nemcsak az otthoni templomok díszes falai közt, hanem velük a magtár padlásán, a spirituszgyár pincéjében, a betegágyon, a lövészárkokban, velük az éjtszakai előőrsök lélekre nehezedő rettenetes elhagyatottságban is. S hogy ezt megértették, jórészben ennek köszönjük, hogy most ott vagyunk s úgy állunk, ahogy állunk.

Mélyen tisztelt Ünnepi Közönség! Amiért én mindezt

[1] Az egri angolkisasszonyok Mária-Kongregációjának díszgyűlésén 1915 december 8-án mondott ünnepi beszéd.

elmondom itt, kegyetek előtt, annak egyetlen célja az, hogy felhívjam az Önök figyelmét hőseink óriási áldozatára, azokra a hallatlan szenvedésekre, amiket derék harcosaink mindnyájunkért elviselnek s másrészt rámutassak arra a forrásra, ahonnan ők a szünet nélkül rájuk váró megpróbáltatásokhoz az erőt merítik . . .

A) Mert ha istentisztelet céljára sincs más hely, mint magtár, csűr vagy pince, méltóztassanak elgondolni, milyen helyzetekbe kerültek a háborúnak immár 16 hónapja alatt a mi fronton harcoló katonáink.

Hogy a háborúban való tényleges részvétel szenvedéssel s megpróbáltatásokkal jár, azelőtt is közismert dolog volt, a háború kitörése óta meg únos-úntalan hangoztatott közhellyé változott. De nincs toll, nincs fantázia, amely az itthoniak előtt megközelítően is érzékeltetni tudná, nemcsak érzékeltetni, hanem valamiképen öntudatukban állandóvá tenni, a maguk realitásában rögzíteni **azokat a szenvedéseket, amiken a frontkatonák test-lelke, értünk küzdve keresztülmegy.** Azt a tömérdek szenvedést, hideg telet, forró nyarat, piszkot, éhséget, éjjelezést, ázást, honvágyat, elhagyatottságot, harcot, borzalmat!

És még azok is, akik — mint Isten különös kegyelméből jómagam is — sebesülés nélkül térnek haza, mikor most itthon vagyok 15 hónapi harctéri szolgálat után, ahol az ember hónapokon át semmit sem látott, csak csukaszürkét: csukaszürke embereket, szürke esőt, szürke szenvedést, nyögést, sírást, jajt, fájdalmat, rombolást és sírt — jaj, ezernyi sírt — mondom, mikor ilyen levegőből visszatérve először lép az ember megint a civilizált világba, valamiképen újra kell megszoknia az aszfaltot, a villanycsillárt és fűtött szoba ezernyi kényelmét; és mikor hosszú hónapok szalmazsákja után először kerül az ember megint tollas ágyba, szinte attól fél, hogy kiveti az ágy magából. Tudjuk, érezzük, elmondhatjuk katonáinkról: Mind hősök ők, mind férfiak! . . .

Kijut nekik a testi-lelki szenvedésekből egyaránt. Nem közönséges erőkifejtés az utolsó vasútállomástól talán napokon át menetelni, míg a tűzvonalhoz megérkeznek, itt fedezékekbe beállani s talán napokig, hetekig állani egyhelyben. Tűrni, mint csepeg nyakukba, egyhangú koppanással a szűnni nem akaró hideg eső. És nincs tűz, amelynél megszárítsák átázott blúzukat, mert ha tüzet raknak, közéjük lő a szembenálló ellenséges rajvonal.

Aztán járni az őrjárat ezernyi leselkedő veszélyei közt, állni kimeresztett szemmel, feszülő figyelemmel és éjjeli előőrsök nyomasztó csendjében, a nagy magányban. Állni elhagytottan, és szívefacsaró elérzékenyüléssel hazaábrándozni, hogy otthon mint ásít az asztalnál még mindig üresen a családapa széke, hogy az a szegény asszony mily könnyes szemmel virraszt most, mint derül mosolyra az álmában angyalkákkal játszadozó kis csöppségek arca . . .

Ha pedig előrenyomulás van, gyalogolni térdkopásig a marasztaló sárban, evickélni derékig a kárpáti hóban, küzködni fogvacogva a csontot-velőt átjáró wolhyniai szelekben, és mikor megérkeznek, ha este, ha éjjel, neki fogni — az evésnek? alvásnak? Ó, nem — hanem nekifogni azonnal födözéket ásni, ásni a fagyos földet, túrni a sarat, ha van: ásóval, ha nincs: körömmel s evősajkával és készíteni a farkasvermeket és fonni a tüskésdrótos spanyol lovasokat és emellett soha nem tudni, hogy jön-e a trén mögöttük s a mai meleg levesünk megérkezik-e holnap ebédre, és soha egyetlen este nem aludni el azzal a tudattal, hogy most reggelig nyugton lehetek. Mind hősök ők, mind férfiak! . . .

És ez mind csak előkészület az ütközetre. Az ütközetről magáról nem akarok szólani. Arról az ideget emésztő, lelket őrlő, szinte azt mondottam: őrjítő rettenetes hangzavarról, mikor levág mellettünk gránát, robban a bomba, sortüzet ad a kézi fegyver, robognak a muníciós kocsik, vijjog fölöttünk a srapnell, berreg a repülőgép, kattog szemben a gépfegyver, elbukik az ismerősöm, vérében hörög a szomszédom . . . És ezt nem egy pillanatra, hanem órákon át, ezt nem egyszer csinálni, hanem rohamozni néha hétszer egy nap s rohamozni néha hét nap egymás után, — valóban, Mélyen Tisztelt közönség, amit katonáink a harctéren értünk elszenvednek, az már nem emberi, az emberfeletti áldozat! Mind hősök ők, mind férfiak! . . .

B) De hát az ember önmagától emberfeletti dologra nem képes. Hol itt hát a rejtély kulcsa? **Mi ad erőt ezeknek az embereknek?** Mi sarkalja őket, súgja fülükbe, ha már leroskad a kéz s ernyed az izom, hogy: tovább, tovább!

Válasz helyett elmondok egy rövidke párbeszédet, amely a szerbiai harctér egyik lövészárkában folyt le, s ahogy azt nekem elmondta közkatona Kis Mihály.

— Te Mihály — szólt egy bajtárs az egyik reggelen. Tegnap este megint sokáig fent voltál? Imádkoztál?

— Imádkoztam. A rózsafüzért.

— Rózsafüzért? Tudnád=e vezetni az imádságot?

— Hogyne tudnám! S aznap este már ketten mondták az imát. A félhangos ima szavát meghallotta a jobb szomszéd is, meg a bal is, — s most már négyen voltak az imádkozó csoportban.

Multak a napok — folytatja elbeszélését Kis Mihály — és ahogy beköszöntött az este, a mi árkainkból 100—150 lépésnyire a szerbektől apró csoportokba verődött katonák imájának csendes mormolása tört a csillagos ég felé. És hogy=hogy nem, de imádság után nem találtuk már olyan nedvesnek a fedezék sáros szalmáját, nem volt már olyan hideg a nyakunkba csurgó eső, sőt egész jól ízlett a vacsora is, a «rántott répa», amit katonáink tudvalevőleg azért nevez= nek rántott répának, mert azonmód megeszik, ahogy a föld= ből kirántják.

És ha másodszor is meg kellene felelnem a kérdésre: Hol fakad a mi katonáink kimeríthetetlen erőforrása annyi tengernyi testi=lelki szenvedés között, csak annak a 68=as kapitánynak szavát mondanám el, aki, mikor édes öccsének, egy 38=as főhadnagynak holttestét beszenteltem, ezt kérte tőlem: Kérlek, ha van egy rózsafüzéred, csavard a kezére, úgy temessük el. Nekem van ugyan . . ., de nem akarok meg= válni tőle . . . Nem akarok megválni tőle, mert — nem mondta ugyan, de hiszem, így gondolta — nekem még sok erőre, kitartásra van szükségem.

És ha harmadszor is felvetném a kérdést katonáink lelki erejének forrása iránt, akkor már nem egy, hanem tömérdek, sokat szenvedett vitézünk egyszerű, naiv vallomásával felelek, amit ezernyi változatban hall az ember a harctéren: Bizony, Tisztelendő úr, ha a jó Istenben nem bíznánk, nem tudom, hogy álltunk volna ki ennyit . . .

Igen, Mélyen Tisztelt Közönség, annak köszönhetjük a mi katonáink igazi, áldozatos hazaszeretetét, hogy a mi hőseink nagyobb részében él még ez az őszinte vallásos szellem.

Jól tudom, mit mondanak egyesek erre a vallási meg= nyilatkozásra. «Nem ér az semmit! A félelem teszi az egészet. Nem igazi meggyőződés imádkozik ajkukon, csak a meg= ijedt lélek kapkodása! . . .»

Pedig nem így van, százszor nem! Igaz, a háború szél= vésze lángba szíthatta a lelkek mélyén pislákoló meggyőző= dést, de a fronton is fellelhető vallástalan emberek példája

legjobb tanusága annak, hogy egyedül a félelem vallási érzésekkel nem képes megtölteni a lelket. De ha ez így van és ennek a háborúnak már reánk kellett jönnie, szerencsénknek mondhatjuk, hogy most jött, most, abban az időben, amidőn az óriási szenvedések elviselésére képesítő vallásos meggyőződés még — ha mindjárt csak parázsban is — de ott ég közkatonáink legtöbbjének lelkében. Ha még a háborúnak nincs is vége, ha még se mi, sem az entente döntő győzelmet nem is arattunk, van valami, ami e világháborúban tökéletes, helyrehozhatlan vereséget szenvedett; s ez: a vallást tagadó világnézet. Vajjon hol állnánk most, ha a vallásellenes, önfeláldozást kigúnyoló, hazaszeretetet lebecsmérlő irányzatok romboló munkájának sikerült volna megmételyezni népünknek lelkét?

Hál' Istennek, hogy nem sikerült! Hál' Istennek, hogy a mi katonáink szeretik hazájukat, s mert szeretik, kitartanak; tűrik tovább az esőt, állják a havat, várják a támadást, — csak egyet szeretnének tudni. És ez az a pont, ahol beszédem témáját mai ünnepségünk céljával összekötöm. Csak arról szeretnének nyugodtak lenni, hogy ha ők szenvednek is a hidegben, virrasztanak is az otthoniak nyugodt álma fölött, küzdenek is s esetleg ott vesznek is, van-e, aki legalább kenyeret szeg az otthonmaradt neveletlen gyermekeknek, van-e, aki ruhácskát akaszt a kis fiúk didergő testére s ha elesnek, lesz-e, aki letörli könnyeit a síró árváknak?

Mélyen Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Kell-e még ezek után külön hangsúlyoznom, hogy ennyit már igazán megérdemelnek a mi katonáink? Nem is jól mondom. Nem megérdemlik, hanem egyenesen szorosan vett joguk van hozzá s nekünk becsületbeli kötelességünk, hogy, akik 16 hónap óta éjjelüket-nappalukat, egészségüket s életüket áldozzák *értünk* is, hogy legalább azoknak családja, azoknak gyermekei mentve legyenek a nyomortól, szenvedéstől. Ezt célozza a mi mai ünnepélyünk, hogy annak jövedelméből hasznos ajándékokhoz jussanak harcosaink gyermekei karácsony napjára.

*

Karácsony napjára . . .

Karácsony napjára, mikor a karácsonyfa mellett még mindig üres lesz a családapa helye . . ., amikor az ártatlan kis gyermekek még mindig hiába néznek az ajtó felé, hogy nyitja-e már rég nem látott apjuk a kilincset, . . . amikor a fenyőgallyak is, mint szomorú fűz ágai lehajlanak, a kis gyer-

tyák sem égnek a régi fényben, az aranyszálak sem ragyognak a régi csillogással. Hej, pedig tavaly, karácsony napján, mikor ott voltak köröttem a könnyes szemű katonák a déli harctéren, legfőbb vigasztalásuk az volt, hogy: Ne búsulj, pajtás, majd otthon leszünk jövő ilyenkor . . .

És most, mikor nem rég eljöttem tőlük, most is arra kértek, hogy csak írjam meg, ha valamit hallok a békéről.

Sajnos, erről még nem írhatok.

De egy üzenetet, úgyebár, mindnyájan küldünk nekik, a mi harcoló testvéreinknek.

Testvéreink! Kik álltok a wolhyniai mocsarak mellett, kik kapaszkodtok kietlen szerb hegyek csúcsán, kik dacoltok a doberdói fensík gránátzúzta sziklái közt, testvéreim, szívünket küldjük hozzátok s szerető köszöntésünket. Csak még egy kissé tartsatok ki, csak egy kissé. Ó, lesz még egyszer ünnep a világon! Felvirrad még az a nap, amikor ismét hazajöttök hozzánk! Nem volt még ünnep ilyen a földön! *Ami szeretet csak él bennünk, minddel lelketeket borítjuk be, a ti elcsigázott lelketeket! Ami borostyánunk csak van, mind odafonjuk fejetekre, a ti véres fejetekre! Ami virág csak kertünkben terem, mind lábatok elé szórjuk, a ti roskadozó lábatok elé. S aztán keblünkre zárunk titeket, ti lerongyolódott, poros, fáradt, megvénült hős testvéreink, keblünkre zárunk azzal a szeretettel, amely soha el nem felejti, hogy mit tettetek ti értünk s a mi édes jó magyar hazánkért, ti, testvéreim,* **tenger ellenség fölött győzedelmes magyar katonák!**

Magyarok, bízzatok![1]

Kegyelmes Urunk!
Magyar Testvéreim!

Mikor egy ezredéves ország rombadőlte felett bús magyar fájdalom kétsége zilálja lelkünket és felvillan lelkünkben az a kérdés, hogy hát tényleg pusztulásra szánt-e minket a világ sorsának hatalmas Ura, és hogy a magyarságnak megtett ezeréves útja vajjon csakugyan egy lefutó üstökös alávillása volt-e, íme szörnyű kétségünk között daliás magyar katonák lábai alatt dobban meg a szolnoki utca és fellobban kezükben a Máriás lobogó. Légy köszöntve általunk, sokat szenvedett szolnokiak által, keresztény magyar eszményeinket védő nemzeti hadsereg!

Mikor hazátlanságot hirdető vörös hóhérok kezét-lábát gúzsba kötötték a megtizedelt magyar nemzetnek, végre nekünk, árva maradék-magyaroknak felnyílt a szemünk a tisztánlátásra. Beláttuk, hogy mit jelent az és hová juttat, ha egy nemzetet céljaiban és eszközeiben kizárólag anyagi szempontok vezetnek, ha a félrevezetett tömegek kegyét az igazság elhallgattatásával, a jog arculcsapásával, vagyis a keresztény magyarság megtagadásával keresik. Megkondult végre bennünk is harangja a riadó lelkiismeretnek, hogy a magyar holnapot nem engedhetjük oly léhűtően könnyelműnek, mint a tegnap volt. Egy halálba taszított nemzeti lét fellobbant máglyájánál tanultak újra megbecsülni magunkban, ami mult, ami szent, ami magyar volt bennünk, mert most láttuk be, hogy jövőt csak a multtal lehet csinálni, és hogyha szakítunk a multtal, meginog a jelen s bizonytalanságban ijeszt a jövő.

Félévi földi pokolnak keserves szenvedése árán váltottuk meg a jogot arra az örömre, hogy szabad ismét keresztény magyarságról beszélni ebben az országban. Igen, szabad, mert beláttuk, hogy keresztény magyarság nélkül hazug

[1] A nemzeti hadsereg szolnoki bevonulásán 1920 januárjában Horthy Miklós fővezér előtt elmondott ünnepi beszéd.

csúfsággá vált minden erkölcsünk, mikor vérben tobzódók hirdették körülöttünk a gyűlölet evangéliumát. Kereszténység nélkül kormos hamuvá esett össze minden kultúránk, mint az összemorzsolt szivárványos lepkeszárny. Kereszténység nélkül ijesztő torzzá rútult minden civilizációnk, mint férgektől rágott holttetem arca. Kereszténység nélkül önmaga vérében fetrengett ez a szegény nemzet, és saját szégyene tüzében égett vérvörösre a hajdan büszkén lebegő nemzeti trikolór.

A magyarságra szakadt reménytelen éjtszakában úgy nézünk rátok magyar katonák, mint szegény hazánknak, elhagyatott árvaságunknak, jajunknak=bajunknak egyetlen reményére, mint nemzeti létünk pislákoló mécsesének utolsó olajcseppjére.

Így akarunk nekivágni az új ezerévnek: tűzzel a szemünkben, acéllal az izmunkban, lánggal a lelkünkben, Krisztussal a szívünkben.

Mit hagyjunk gyermekeinknek? Nincs semmi másunk: Ősapáink hazaszeretetét. Hideg a szobánk, üres a tanyánk, lyukas a cipőnk, rongyos a ruhánk, koldustarisznya a nyakunkban, vándorbot a kezünkben, férgek lakomáznak megtöretett testünkön, de a letarolt magyar mezők fölött is, a világtalan magyar éjtszakának a vaksötétségében is, hadd ragyogjon egyetlen megmaradt kincsünk, lángoló hazaszeretetünk. A szebb jövendőt révedezve kereső szemünk nem tud máshol megnyugodni, csak rajtatok, magyar katonák.

És amikor pár nappal ezelőtt Párisban szárnyaszegetten hullott alá tépett tollú, senyvedt szárnyú bús turulmadarunk; amikor az elveszett Kárpátok rengetegje zokogva sír fel holdvilágos téli éjtszakákon, amikor a Gyergyói hegyekből láng csapkod fel a nagy magas égig, amikor az elrabolt Erdély bércei jajjongva sikoltoznak föl, akkor, mint dübörgő őserő zakatoljon elő a megásott sírból a magyar nemzet görcsös ragaszkodása államiságunk ezeréves alapjához: a kereszténységhez. Azon az úton akarunk haladni, amelyen Szent István, Szent László, Mátyás, Rákóczi haladtak; azon az úton akarunk haladni, amelyet drága ereklyénk, Szent István jobbja mutat nekünk; azon az úton, amelyre Szent István ezeréves koronája mutat — és az a kereszténység.

Szent István koronáján megdőlt ugyan a kereszt, de mi felegyenesítjük most a magyar nép lelkében. Azt akarjuk,

hogy ismét magyar, keresztény, apostoli, szentistváni, máriás legyen ez az ország és Szilveszter pápának ezeréves koronája legyen a nemzet és állam talpraállításának legbiztosabb szimbóluma. Csak mi, testvéreim, akik az elmúlt esztendő szörnyű tűzfényénél megismertük egymást és rátaláltunk az egymás kezére, soha többé el ne engedjük azt. Dobogó szívvel és dobbanó léptekkel vágunk neki a ködös magyar jövőnek, de abban a főhajtásban, amivel most üdvözöljük ezt a máriás zászlót, égjen benne megalázott lelkünknek akaratos élni vágyása. És — «ha minket is elfú a sors zivatarja, nem lesz az Istennek soha több magyarja». (Arany J.)

Hát légy üdvözölve általunk, reményünk, büszkeségünk! Légy üdvözölve nemzeti hadsereg! Lobogjon lelketekben Szent István lángja, nyargaljon eretekben Bocskay vére, dobbanjon szívetekben Rákóczi lelke. Őseink azt írták kardjuk markolatára: «Ne húzd ki ok nélkül!» Hát jó, írjátok fel azt ti is: ne húzd ki, míg nem kell. De ha egyszer majd kell, ha eljön az időtök, ne felejtsétek el, mi volt írva a markolat másik oldalára: «Ne tedd vissza becsület nélkül», és akkor ti mutassátok meg kardotokkal, hol van ennek a megtépett országnak határa!

Hát libegj-lobogj Máriás zászló! Vidd diadalra hős csapatainkat! Ijeszd a tolvajt, űzzed a rablót, védjed a magyart!

Ó, nézd, mennyei Atyánk, évezredes történetünknek legszomorúbb pillanatában megrendült lélekkel térdel eléd a megtépett magyar nemzet, vérző homlokát bizalommal hajtja irgalmas kezedbe, hogy adj nekünk a te megtépett, porba taposott, szétszaggatott nemzetednek egy jobb, nyugodalmasabb, boldogabb új ezeresztendőt, adj egy erkölcsében megújhodott integrális keresztény Magyarországot! Ó, «szánd meg Isten a magyart, kit vészek hányának, nyujts feléje védő kart tengerén kínjának»!

Sajtóreményeink, sajtókötelességeink.[1]

Mélyen Tisztelt Uraim!

Ha ördög volnék . . . (bocsánat a különös bevezetésért, de egy külföldi szerzőtől fogok idézni) . . . ha ördög volnék, és meg akarnám kaparítani magamnak az emberiséget, vajjon mit csinálnék? Istentagadó beszédeket suttognék fülükbe, hogy elveszítsék hitüket? Erkölcstelen képekkel tömném tele fantáziájukat, hogy a romlás útjára vigyem lelküket? Szónokolnék haza, becsület, oltár ellen, hogy elkeseredett hazátlanokká lázítsam őket? Nem! Mindezt nem tenném! *Csak megrendelnék nekik egy destruktív lapot*, s néhány hónap mulva mindeme föntemlített célomat elérném általa.

Tisztelt Uraim! Szokatlan, de kétségtelenül plasztikus képe ez a gondolat a sajtó szédületes hatalmának. Napoleon még csak a nagyhatalmak egyikének nevezte. Stolz Albán már harctérnek, melyen az ég és föld csatája eldől. Napjainkban aztán egy szellemes tollú francia író, Pierre l'Ermite kimondta a többé már nem fokozható gondolatot: «Messieurs, la presse est la toute-puissance terrestre», «Uraim, a sajtó a földi mindenhatóság!»

Nekünk, katolikus írók- és hírlapíróknak ez az évenként visszatérő Pázmány-vacsora kedvező alkalmul szolgál a szükséges elmélyedésre. Az újságíró élete úgyis oly hihetetlenül széttépett és hajszolt élet; csak hasznunkra lehet, ha ebben a meleg baráti körben, melynek tagjait az azonos célok eszmei ereje fűzi egybe, egyrészt saját magunknak idézzük emlékezetünkbe, hogy konstruktív, építő munkánktól — melynek lovagjaivá szegődtünk — *mit várhat társadalmunk:* de másrészt hangot adunk annak a reményünknek is, hogy a világnézetek nagy harcának frontkatonái, a rotációs ágyúk tüzérei, íróink és hírlapíróink, *mit várhatnak el társadalmunktól.*

[1] A Katolikus Írók és Hírlapírók Pázmány-Egyesületének Pázmány-emlékünnepén 1930-ban mondott ünnepi beszéd.

I. Mit várhat tőlünk társadalmunk?

a) Az újság nemcsak reprodukáló kaleidoszkópja a mindennapi életnek, hanem egyben félelmes erejű alakítója is a közvéleménynek. Mindennap meghaló, de minden hajnalban új életre támadó diktátora az emberiség gondolatvilágának. Nekünk is csak hasznunkra van, ha minél többször állítjuk szemünk elé azt a határtalan befolyást, amit a toll jelent az emberiség sorsára nézve. Mert a keresztény sajtó legszebb feladatát nem annyira a zsurnalisztika elevenségében, nem a telegrammok százainak halmozásában, nem a hírtenger kiáradásában s nem az oldalszámokban való duskálásban látom, hanem látom elsősorban **a közvélemény helyes befolyásában és nevelésében.**

A mi sajtónkat u. i. — Mélyen Tisztelt Uraim! — nemcsak felvevő rádióállomásnak tartanám, mely eleget tesz feladatának azzal, hogy szeizmográfszerű érzékenységgel fürkészi ki és továbbítja a világ minden jelentéktelen kiseseményét. Nem! A mi sajtónkat egyúttal hatalmas leadó állomásnak is szeretném látni, mely a merő hírregisztráláson túl *saját irányító gondolatait is* szétszórja olvasói lelkébe s az eszmények magasságai felé emeli azokat. A keresztény sajtó nem érheti be azzal, hogy csupán barométer legyen, mely tehetetlenül jelzi a közvélemény állását, hanem legyen elektromos battéria is, mely feszítő erejével gondolkodásra készteti, rábeszél vagy elrettent, lelkesít vagy visszariaszt, szóval: csinálja a közfelfogást, *még pedig ; a keresztény elvekkel egyező közfelfogást.*

b) És a katolikus íróknak és újságíróknak éppen azért van szükségük külön egyesületre, mert ők a zsurnalisztikában *külön típust szeretnének képviselni.* Jól tudják, hogy aki ma a kultúrának keresztény felfogását akarja írásban hirdetni, arra különös erővel állnak a Szentírás szavai: «Senki két úrnak nem szolgálhat». Nem szolgálhatunk egyszerre Istennek és a mammonnak, a magyar hazának és a vörös zászlónak, a keresztény erkölcsöknek s a félvilág erkölcsi szabadosságának. A mi lapjaink nem írhatják ki még csak kiadóhivataluk ajtajára sem, amit Pompéjiben egy pék rakatott ki mozaikból atriuma kövezetére (s amit nem egy újságpalota egész homlokzatára transzparensekkel lehetne kiragatni): «Salve lucrum!», «Éljen a profit!»

A katolikus sajtó munkásainak feladatát éppen az teszi

hihetetlenül nehézzé, hogy a közlendő anyag kiválasztásában és feldolgozásában a napi élet lüktetését össze kell egyeztetniök az elvi hűséggel és következetességgel; úgy kell érdekesnek, sőt szenzációsnak lenniök, hogy ennek kedvéért föl ne vizesítsék az erkölcsi alapelveiket. Nem könnyű feladat lehetőleg mindent nyujtani, amit a más világnézetű zsurnalisztika nyujt, de emellett hűnek maradni fönséges céljainkhoz is, és a napi szenzációkon túl, az efemér jelentőségű hírek tömegén túl, a színház, sport, társaság és törvényszék hullámverésein túl *elmélyedésre, önvizsgálatra, az események gyökerének kutatására is vinni, tehát elvi magaslatok nevelő távlatába emelni az olvasót.*

c) Ám ha ez a nagyszerű feladat, melynek betöltését társadalmunk újságjaitól reméli, beláthatatlanul nehéz kötelességet ró is reánk, mégis legyünk annak tudatában — Tisztelt Uraim! —, hogy a katolikus újságírásnak ez a komolyabb alászínezése nemcsak a nagy Pázmány szelleméből folyó kötelességünk, hanem magának *a zsurnalisztika eszméjének megbecsültetéséhez is a legbiztosabb eszközünk.* Mert ha oly nagy szellemek is, mint egy Goethe, Schopenhauer, Eduard v. Hartmann, Nietzsche és Chamberlain elítélőleg nyilatkoztak a zsurnalisztikáról, és pedig azért, mert fölületes, kapkodó, idegesítő és tervszerűtlen anyaghalmozásával ugyanilyenné teszi olvasóját is, akkor viszont a közönségnek mélyebb gondolkozásra és elmélyedésre nevelése, a szellemi alkoholizmusnak és erkölcsi ópiumszívásnak üldözése — amint ezt a mi lapjainktól kívánjuk — egyúttal biztosítéka az újságírás komolyabb értékelésének is.

És bár tudom azt is — Tisztelt Uraim! —, hogy az elvi alapokhoz ragaszkodó sajtó a telenyomtatott oldalak számában és az előfizetőknek ígért fantasztikus kedvezmények halmozásában nem is állhatja a konkurrenciát az elvi korlátok által nem feszélyezett sajtóval, mégis meggyőződésem, hogy a mi társadalmunk komoly része lapjától még mindig inkább várja a helyes útjelzést, eszmei magaslatot és elvi hűséget, mintsem életbiztosító kötvényeket, megjelzett tízpengősöket, menyasszonyi kelengyét és úriszoba-berendezést. Valahányszor tehát küzdelmes harcaink közt meglepne az elkedvetlenedés, jusson eszünkbe vigasztalásul Lacordaire gondolata: «Mikor másoknak az igazságot tanítjuk, olyasmit ajándékozunk nekik, ami túlél minket, túlél minden kort s kihajt a sírból». Valóban így van, Uraim! A síremlékek kövét is rég elporlasztotta már az idő, mikor az igazság fanatikus újságíró

harcosait, egy Veuillot-t, egy Görrest, egy Barthát, egy Kaas Ivort még mindig tisztelettel fog említeni az utókor.

«Der Rauch vergeht,
Der Fels besteht».

Ezt az építő, konstruktív munkát, ezt a sötétben is bizton világító útmutatást, a beteg társadalom lüktető pulzusát tapintó kéztől is ezt a fönséges nyugalmat, ezt várja újság-íróitól a katolikus társadalom. És ahányszor ily önbizalmat szuggeráló, ily éltető távlatokat nyitó íróra akad, nem tagadhatja meg tőle azt a dícséretet, amit Sören Kirkegaard eredetileg a költőkre mondott: «Mi a költő? Szerencsétlen ember, aki szívében mély kínt hordoz, de akinek ajkai úgy vannak formálva, hogy a sóhaj és sikoltás mint szép zene röppen el azokról».

Ime, mily megtisztelő feladat a keresztény írók számára!

II. Mit várhatunk társadalmunktól?

Ámde — Tisztelt Uraim! — ha az eddig elmondottakban lelkiismeretvizsgálatot tartottunk saját számunkra azokról a nagy reményekről, melyek betöltését a keresztény társadalom joggal elvárja íróitól, méltóztassanak megengedni, hogy néhány gondolatban rámutassak a kérdés másik oldalára is: **azokra a nagy kötelességekre,** melyeknek teljesítését meg a katolikus írók és hirlapírók várhatnák el a társadalomtól.

a) Nem kis veszedelmet látok abban, hogy sajtónk és irodalmunk döntő fontosságát és áldozatkész szeretetét *még mindig oly nehezen tudjuk saját fajtánkkal megértetni.* Van egy problémám, melyre nem találok választ. Van egy népfaj, melyik még a Messiástól is földi országot várt, földi uralmat, földi előnyöket; és mégis, ez az egészen anyagiakra beállított nép annyira felismeri az eszmék és a szellem világot formáló erejét, hogy képes sajtójáért és irodalmáért az egykori Mecaenas legszebb gesztusait megismételni; és ugyanakkor a mi fajtánk, amelynek pedig egész világnézete a legtisztultabb spiritualizmus és természetfölöttiség forrásaiból táplálkozik, a keresztény kulturális és irodalmi munka iránt ijesztően részvétlen tud maradni. Pedig ha őseink felszabadító hadjáratot hirdettek a török ellen, hát nem elég törökjeink-e nekünk a keresztény gondolat mai

ólombetűs ellenségei!? Tudom, mily nagy a gazdasági le= romlottság köztünk. És mégis! Vannak, akik a havannában nem spórolnak, a nyári fürdőzésben nem spórolnak, ló= versenyben és autóban nem spórolnak, de azonnal igen takarékosokká válnak, mihelyt sajtónk s irodalmunk támo= gatásáról esik szó.

«A sajtó jelentőségét a katolikusok száz évvel elaludták» — olvastam valahol. De vajjon hát ha száz év mulva is, de végre legalább fölébredtek=e már mindnyájan? Észere= veszik=e, hogy a világnézeti harcok nagy csatáinak színtere az egykori nagy foliánsokból a napisajtó hasábjaira tolódott át? És ha észreveszik, tudják=e azt is, *hogy egy 80%=ban nem keresztény sajtóval bíró országban keresztény politikát csak megkísérelni is emberfeletti vállalkozás, hosszabb ideig folytatni pedig kész lehetetlenség!*

b) Sőt tovább is megyek és kérdem: Tudják=e, hogy nem lehet az emberiséget oly «Credo»=nak sem megtartani, melynek fénye az irodalmi termékek javából és tömegéből nem sugárzik feléjük! Ki kell mondanunk ez ünnepélyes pillanatban a fájdalmas igazságot: Hogyan ábrándozzunk keresztény világról addig, míg a rotációsgépek négyötöd= részben nem a keresztény világnézet lapjait öntik magukból?

Társadalmunknak igenis világosan kell látnia azt a *szoros összefüggést, mely az Egyház munkája és az írók munkája közt kétségtelenül megvan.* Jól tudjuk ugyan, hogy az Egyház több mint minden kultúra, és azért végső fokon ettől füg= getlen is, és ezért tudott élni, s ha kellene, ismét meg tudna élni katakombák elnyomatásában is, és ezért nem sujtották halálra összeomló kultúrák romjai sem. Ez mind igaz.

És mégis!

Mennyivel könnyebb az Egyház lelki munkája ott, ahol a kultúra és irodalom előkészítik számára a talajt! És mennyi= vel nehezebb ott, s mily kevés esemény kíséri a klérus hősies erőfeszítéseit is ott, ahol a közvéleményt a keresz= ténységet ignoráló vagy vele egyenesen szembenálló iroda= lom és sajtó uralja. A magyar felfogás könnyen hajlik arra, hogy a politikában lássa a népek döntő faktorát. Pedig talán nem csalódunk, ha a nemzet általános kultúrnevelésének és irányításának, azaz az írók és újságírók munkájának elsőbbséget juttatunk. Ha pedig ez így van, akkor szabad kimondanunk, hogy *a katolikus társadalom a sajtójáért túlsokat soha nem tehet!*

*

Mélyen Tisztelt Uraim! A francia forradalom után sokat vitatkoztak a francia társaságokban arról, kinek bűne volt a forradalom. Egyesek a királyra fogtak mindent, mások a királynéra, ismét mások erre vagy arra a miniszterre. És Carlyle, a francia forradalom nagy történetírója, erre a megállapításra jut: Nem egyesek hibásak, mindenki hibás. Mindenki, Nagy Károly idejétől napjainkig, mindenki, a szuverén uralkodóktól a szajnaparti cipőpucolóig, mindenki, aki bármikor és bárhol kötelességét elmulasztotta. Az elmulasztott kötelesség halmaza nőtt, tornyosult, míg egy napon önmagától kirobbant a katasztrófa.

Uraim! Én is reményekről és kötelességekről beszéltem. Reményekről, melyek teljesülését tőlünk várja, s kötelességekről, melyekkel viszont nekünk adós a társadalom. *Beváltott reményekből és teljesített kötelességekből pedig felépülne a magyar jövendő.*

A Szentírás egyik helyén (Makkab. II. 15, 16.) azt olvassuk, hogy az ellenség által szorongatott nép vezére álmában kardot kapott az Úrtól e szavak kíséretében: «Accipe sanctum gladium», «ragadd meg e szent kardot, Isten ajándékát, amellyel legyőzöd népem ellenségeit». Kedves Barátaim! «Accipite sanctum gladium!» Irók, újságírók, ragadjátok meg ti is tollatokat, Istentől kapott szent kardotokat, és győzzétek le vele népünk ellenségeit.

Kérlek titeket, Barátaim, ürítsétek poharatokat arra a szívem mélyéről fakadó kívánságomra, *hogy a világnézetek nagy csatájában szikrázó szent kardunkat Egyházunk és megalázott édes hazánk közös javára mindig halhatatlan Pázmányunk elvi hűsége, társadalmunkat pedig Pázmány fejedelmi áldozatkészségének szelleme ihlesse!*

Mielőtt meggyujtjátok a karácsonyfát...[1]

Mielőtt meggyujtjátok a karácsonyfát, szeretném — Testvéreim! — elmondani annak a kínai embernek esetét, aki tavalyelőtt ilyenkor, karácsony előtti nap érkezett meg a nagy európai világvárosba.

Derült, napsugaras, hideg korai délután volt . . . A hatalmas gépmadár még kettőt körözött a repülőtér fölött, aztán nyugodt biztonsággal suhant a földre . . . A mótor elállott és kiszállott a gép egyetlen utasa, egy kínai férfi, aki az óriási birodalomnak messze eldugott városából most került először Európa földjére. Pár perc mulva már a hotelszobában öltözködött, rendezkedett . . . majd kilépett a szálloda portáján s megállott a nyüzsgő világvárosi élet lármás zajában . . .

Karácsony előnapjának délutánja volt . . .

Az utcákon óriási sürgés-forgás; minden embernél kisebb-nagyobb csomagok, mindenki siet. Vajjon mi van itt készülőben? — ötlik fel az idegen fejében. Megkérdem a sarki rendőrt, mi készül itt?

A rendőr nagyot néz: «Talán uraságod Kínából jött, hogy nem tudja, hogy ma van karácsony estéje?»

— Karácsony? Mi az a karácsony?

A rendőr most még nagyobbat csodálkozik.

— No, de ilyet! Hát a gyermekek ünnepe, az ajándékozás ünnepe!

— Igen, igen! Dehát mégis miért éppen ezen a napon van ilyen nagy öröm? Mit jelent maguknak a karácsony?

A rendőr most bosszúsan felel: Tessék csak mástól megkérdezni. Uraságod miatt már úgyis sokáig feltartottam a forgalmat . . . ezzel kitárja fehérkesztyűs kezét s megnyitja az átkelést.

A mi emberünk azonban csak annál kíváncsibbá lesz. *Most már csak azért is meg kell tudnom, mi az a karácsony!*

Elegáns autók állnak egy kórház előtt, selyembe, prémbe

[1] A Rádió Studiójából 1930 december 24-én mikrofonba tartott felolvasás.

öltözött hölgyek sietnek be az ajtón, szolgák nagy csomagokat cipelnek utánuk. Velük együtt a kínai is bemegy. Az egyik kórteremben díszes fa, sok-sok ajándék, tömérdek beteg . . . mindenki vár, nézeget és izgul. Most beszélni kezd egy úr a gyüjtők nevében; beszél szeretetről, humanizmusról, amely nem ismer korlátokat, emberi szolidaritásról, néhányan szavalnak a beszéd után, . . . aztán mindenki megkapja ajándékát és boldogan szétoszlanak.

A kínai pedig csalódva megy ki; még mindig nem tudja, mi az a karácsony.

Közben egészen besötétedett . . . Az utcán egyre fogy a nép, de egyre nagyobb lesz a tömeg a kávéházakban. Az egyik nagy tükörablakon óriási betűkből ez a felírás: «*Ma kápráztató karácsonyest! Siessen helyét elfoglalni!*» No, végre jó helyen vagyok! — gondolja a kínai. Itt már csak meg fogom tudni hitelesen, mi az a karácsony!

Belép a melegre fűtött pompás kávéházba. Minden asztal zsúfolásig elfoglalva. Kis piros villanylámpák a terített asztalokon; mélyen dekoltált hölgyek, ünnepi ruhás urak . . . borok . . . pezsgők . . . szivarfüst . . . zene. A nyüzsgő hangáradatból csak néhány szót ért meg a mi emberünk: részvény . . . autó . . . színház . . . üzlet . . . divat . . . parfőm. Szegény kínai csak áll egy ideig, aztán kimegy: még mindig nem tudja, mit jelent a karácsony.

Érzem, itt valaki szeretne közbeszólni hallgatóim közül: Hát persze! Nem ide kellett volna mennie a kínainak! Ment volna el egy keresztény családhoz!

Bizony nem merném akármelyik családhoz elvezetni! Mert ott is könnyen csak így járna! Hogy valami nagy ünnep készül, azt látja ugyan az óriási sürgés-forgásról. Még csak délelőtt van, de a konyhán már nincs nyugalom. Készül a sok sütemény és estére a jó vacsora, . . . jaj, oda ne égjen az a rántott harcsaszelet! . . . A gyermekek meg alig várják, esteledik-e már . . . Izgatottan ül az egyik szobában az egész család: nagyszülők, szülők, unokák . . . végre besötétedett . . . ezüstös kis csengő szólal meg, s a gyermekek, mintha ágyúból lőtték volna ki őket, rohannak az elzárt szoba felé, melynek most föltárul az ajtaja s előttük áll a csillagot szóró, színes gyertyákkal égő, aranyos-ezüstös karácsonyfa.

Egy pillanatig szótlan megilletődöttséggel nézik . . . aztán nekiesnek a sok ajándéknak, ami szabadon áll a fa alatt. Mindenki kap valamit. A szülők is. A nagyszülők is. Néze-

getik, örvendenek . . . Most beszól a háziasszony: Tessék vacsorázni jönni! És mi minden van az asztalon! Diós=, mákospatkó, cukorka, datolya, olasz szőlő . . . Vacsora végefelé már a zongoránál ül valaki. Az első darab: «Menny=ből az angyal . . .» El is éneklik a gyermekek az első vers=szakot. A szülők csak dudolnak hozzá, mert a szöveget nem tudják. A második strófát már a gyermekek sem tudják; hát inkább mást kezdenek zongorázni, amit mindenki tud: 32=es baka vagyok én . . . Ezt már mindegyik tudja. És jönnek a többi slágerek és kuplék . . . És így megy éjfélig. Akkor boldog ünnepeket kívánnak egymásnak s lefekszenek.

És a szegény kínai még mindig nem tudja, mi az a karácsony.

*

Ma már tudja! Hiszen két éve, hogy tanulmányozza a kereszténységet. S mikor a napokban találkoztam vele, két hete már keresztény is volt. Szavából csak úgy ömlött az első keresztények meggyőződésének tüze.

— Látja, kérem — szólt hozzám —, mióta itt járok=kelek a nagy európai városokban és elolvastam sok gyönyörű alapvető könyvet a kereszténységről, s nemrég magam is azzá lettem, azóta egy megoldhatatlan rejtély áll előttem.

— Hát hogy? — kérdem. Van kifogása a keresztény=séggel szemben?

— Sőt! Annyi nagyszerű gondolatot találtam benne, oly értékes kincseket, amiket én mind nyitott szívvel fogad=tam magamba, hogy nem értem, hogy Önök 2000 év óta csak ily keveset tudtak a kereszténységből megvalósítani!

— Pardon! — szóltam közbe. A krisztusi élet elsősorban is az egyének benső, lelki átalakítása, mindenkinek benső, egyéni ügye, amivel az ember nem áll ki hivalkodni a piacra. Senki sem láthatja, hogy a lelkek milliói mint nemesednek és finomodnak ma is a krisztusi tanításokon . . .

— Úgy gondolom, ebben nincs egészen igaza — vála=szolt a kínai. — És ne vegye zokon, ha meg merem állapítani, hogy itt Európában kevés a kereszténység még az egyének=ben is. Mert ha valóban keresztény életet élnének az egyé=nek egyenkint, akkor ennek ki is kellene verődnie a társasági élet, tudományos, művészi és állami élet minden megnyil=vánulásain is. Már pedig az a két év, amit az európai metro=polisokban eltöltöttem, éppen az ellenkezőjéről győzött meg.

És itt az én kínai barátom felsorolt néhány adatot. Én közbe=közbe egy=egy ellenvetéssel próbáltam gyöngíteni

adatainak súlyát, de — mit tagadjam! — bensőmben el kellett ismerni: Igaza van! Sajnos, teljesen igaza van!

— Hát itt van először is Krisztus gyönyörű tanítása az emberszeretetről, amit szóval maguk 2000 éve vallanak is, hogy mindnyájan egy mennyei Atyának vagyunk a gyermekei, hogy mindnyájan testvérek vagyunk . . . és mondja, mit csináltak maguk 1914—18 közt ebből a testvériségből?

— Kérem, az egyes országok háborús felelőssége . . . — próbáltam közbevágni, de nem engedett szóhoz jutni.

— Nem, nem egyes országokról van most szó! Az emberi vér kiontásáért mindenki egyénileg is felelős oly mértékben, amily mértékben nem tartja meg a kereszténység nagyszerű tanait. Minél keresztényibb lenne a tömegek élete, annál ritkább lenne köztük a háború. De most megint csak fegyverzörejtől hangos egész Európa. Minden vállalat, gyár, részvénytársaság küszködik, részvényeik árfolyama lezuhant, csak a fegyvergyáraké emelkedik: nézze csak meg az angol Vickers, a francia Schneider-Creusot és a cseh Skoda-Werke részvényeinek börzei árait! És nem hallott-e semmit a francia erődgyűrűk lázas építéséről? Nem hallotta, hogy Franciaország 1930-ban több mint egymilliárd pengővel költött többet a hadseregére, mint költött 1913-ban? Hát ilyen fegyverzörej közt akarnák önök meghallani a békéről éneklő betlehemi angyalok hangját? A karácsonyi angyalok ezt énekelték: Dicsőség az Istennek és békesség a földön a jóakaratú embereknek! Amiből az következik, hogy az a nemzedék, amelyik nem adja meg Istennek a dicsőséget, nem nyeri el Istentől a békét sem.

— Hát ez már valóban így van — voltam kénytelen igazat adni a kínainak.

— Pedig már láthatnák — folytatta —, mire tudnak menni komoly kereszténység nélkül. Van maguknak nagyszerű technikájuk, vannak gyáraik, gépeik, vonat- és telefonhálózatuk, de nincs . . . nincs nyugodt, emberies életük. Maguk ma nem félnek semmitől, villámtól, esőtől, tengeri orkántól, semmitől, — csak . . . csak az embertől. Nem is a műveletlen, félvadaktól, hanem a civilizált, keresztény emberektől. Nem döbbenetes megállapítás-e az, hogy az embernek ma nyugta van a tigristől és oroszlántól, — ma már csak az embertől nincs nyugta az embernek. Mondja, kereszténység ez!?

Úgye, most milyen rettenetes gazdasági inség szakadt a világra! Mindenki keresi az okát. Azt hiszem, nem járok

messze a valóságtól, ha azt mondom, hogy *a világháború szörnyű tékozlásának van most a nagyböjtje.* Éppen a napokban olvastam, hogy a világháború kiadásai kereken 3.200 milliárd pengőre rúgnak. Ez olyan szédületes összeg, amit az emberi ész hirtelen átlátni nem is képes. Kissé szemléltetőbben kifejezve, ha az első karácsonyi éjtszakán, Krisztus születésének pillanatában valaki 1000 pengőt tett volna félre és attól kezdve minden egyes percben ugyanannyit (kérem, értse meg, minden egyes percben újabb 1000 pengőt), hát az idén még csak a világháború költségeinek egyharmada volna együtt, és csak Krisztus után 6000 évvel jön ki a 3200 milliárd. *Hát ennyi elpusztított értéket csak meg kell sínylenie az egész emberiségnek!* És látja, ha az emberek valóban keresztények volnának, nem volna többé háború. Mert a kereszténység szeretet, igazságosság, megbocsátás és béke.

Önök szédületes kincsét halmozták fel évezredek alatt az emberi civilizációnak, káprázta tó épületeit emelték a tudásnak és művészetnek, de nem látják, hogy ezek magukban még nem elegendők, mert mindezek kellős közepén éjtszakai sötétségben kell tapogatózniok. Mint nagyszerű ívlámpa emelkedik fejük fölött a civilizáció épülete, mégis sötétben vakoskodnak, mert a lámpa nincs bekapcsolva áramforrásba. Az egyetlen áramforrás, mely a sötétből kivezető utat megmutatná, a betlehemi csillag fénye.

Volt-e valaha annyi iskola, mint ma? Annyi könyvtár? Annyi művelődési eszköz? Soha! És mégis: volt-e valaha annyi gonosztevő, mint ma? Volt-e a világon nagyobb erkölcsi süllyedés, mint ma? A tudás, könyv, műveltség még nem minden! Nem a legelső! Nem az az angyal bukott-e a legmélyebbre — Lucifer —, aki legtöbbet tudott? És nem olvassuk-e lépten-nyomon, hogy a legtöbbet tudó, legügyesebb, legravaszabb, de jellemtelen emberekből lesznek a legnagyobb gonosztevők? Hiszen tud a mai ember — mit? Felhőkarcolókat építeni. Tud — mit? Bányát kitermelni . . . hidakat emelni . . . De nem tud: becsületesnek lenni, kitartani, boldognak lenni, emberhez méltóan élni.

Látja, kérem — villant föl a kínainak szeme —, azt a gondolatot terjesszék el az emberek között, ha meg akarnak menekülni a pusztulástól, hogy a lélek több, mint a test! Az erkölcs több, mint a tudás! A templom több, mint a gyár! Az imádkozó ember több, mint a dáridózó . . .

Az első hetekben nem tudtam megérteni sok furcsaságot maguknál, meg Amerikában is, ahol szintén megfordultam.

Mikor először olvastam a lapokban, előbb a fejemet csóváltam és mosolyogtam, de most, ha kissé elgondolkozom rajta, nyomukon igen érdekes vonást látok meg az Önök arcán.

Ki hinné pl., hogy mulatók, kabarék, orfeumok mai nyüzsgő világában Önöknél még külön-külön szervezni kell a mosolyt, a jókedvet, a vidámságot!

Az a mai ember, aki rengeteget mulat, észrevette, mily kevés az öröme. S rá akarja magára erőltetni. A newyorki földalatti villamos bejárójánál, a pénztárnál ezt olvastam kiírva: «Keep smiling», «maradj mosolygós!» No igen, ha ezt így parancsszóra erőltetni lehetne! A newyorki telefonos-kisasszonyoknak ki van adva, hogy a «mosolygós hang»-ban gyakorolják magukat. A berlini nagy áruházak kiszolgáló hölgyeinek szintén treniroznok kell magukat «a fínom mosolygás»-ban. És nézze csak meg a hirdetőoszlopokat: a különféle fogpaszta- és parfőmplakátokon mennyire erőltetik a széles mosolyt a reklámfejek!

Pedig a mosolyt nem lehet erőltetni, mert grimasz lesz belőle. A mosoly a harmonikus, nyugodt, boldog lélek természetes kivirágzása. És hiába adják ki a mosolyparancsot annak az embernek, akinek lelke mélyén az Istentől elfordulás nyugtalankodik.

Hiányzik a mai emberből a mosoly, — mert hiányzik az eleven összeköttetés a szent Istennel.

«Nem Krisztus a fontos, nem vallási ellágyulás, nem túlvilági ábrándozás, hanem: villany, gép, szén, vonat, autó, technika» . . . Ezt hallom egész Európában. Csak vigyázzanak, vigyázzanak! Igen: fontosak ezek is, — de higyjék el — Krisztus nélkül kialszik minden villanyfény, megáll minden gép, a föld mélyén marad minden szén, rozsda mar szét minden gyárat! Miért? Azért, mert Krisztus nélkül egymást felfaló vadállattá válik az ember.

Az európai embernek ma csak egy istene van, egy bálványa: a munka. Pedig gondoljanak a bábeli torony építésére! Mennyit dolgoztak rajta az emberek! Mily verítékes munkával építették a tornyot! De a végén összezavarodtak a vezetők s ezzel minden félbemaradt: nem tudták egymást megérteni. Pedig *dolgoztak* sokat, *akartak* volna is továbbépíteni, de kiesett kezükből a minden munkát összetartó, szervező erő.

Nem így dolgoznak-e Önök is? Nem hull-e a veríték a mai ember arcáról, mint talán még soha az előbbi korokban? De megint csak bábeli torony épül, mert hiányzik a minden

egyéni kezdést összetartó szervező erő. Az emberek közt nagy a temperamentum=különbség, az érdekkülönbség, az idegek feszültségének különbsége, — mindebből pedig fáj= dalom, surlódás, szitkozódó harag és gyilkos háború robban ki, ha nincs, aki feloldja az emberek közt azt a feszültséget. E nélkül mit ér minden emberi munka, minden gyár, min= den technika! Lesznek nagyszerű gyáraik, de azok tankot, gránátot, srapnellt, gázbombát fognak gyártani. Lesznek ki= épített utaik, vasúti hálózataik, amelyek arra lesznek jók, hogy az ellenséges seregek minél hamarább szembetalálkoz= hassanak. Lesz társadalmuk, ahol egyik ember a másikat eltűrni nem tudja, ahol senkinek semmit megbocsátani nem tudnak.

És — ne csodálkozzék rajtam — mikor mindez két évi komoly elmélkedés, olvasás és kutatás után világossá vált előttem, akkor kértem felvételemet a Krisztus vallásába.

De nem akarnám csak a statisztikát szaporítani; nem akarok eggyel több lenni azok közt, akik karácsony estéjén csomagokkal szaladgálnak, nagyot vacsoráznak s boldog ünnepeket kívánnak, de nem tudják okát adni az ő nagy örömüknek, s nem tudják életükben bemutatni a keresztény= ség áldott erőit. Ne nehezteljen rám, ha kimondom, hogy igen sok keresztény ember élete rossz reklámja a krisztusi vallásnak.

Az egyik német város könyvkirakatában szemembe ötlött egy könyv címe: «Die Agonie des Christentums», «A kereszt= ténység haldoklása». Ma már látom, hogy az egész cím nagy hazugság, és épp az ellenkezője igaz: Európában nem a kereszténység haldoklik és nem az mondott csődöt, hanem haldoklik és csődöt mondott a nagy karácsonyfa alatt kis hittel álló ember, a kereszténység külső színezetét még viselő, de lelke mélyén megint pogány Európa.

*

Testvérek! A beszélgetést itt abbahagyom az én képzelt kínai barátommal; csak ennyit akartam elmondani, mielőtt meggyujtjátok a karácsonyfát. Elmondani, hogy Krisztus születésének méltó ünneplése nem csak karácsonyfa gyuj= tása, nem ajándékozás, nem ünnepi vacsora, nem sütés= főzés, hanem méltó ünneplése a szent elhatározás: Krisztus= nak helyet készítünk a mi lelkünkben is, hogy életünk min= denben hozzá méltó legyen. Mert valóban így van: ha Krisz= tus *bennünk* meg nem születik, ha a mai egyén és társadalom

életét, a mai magán és nyilvános életet nem járja át Krisztus tanítása, akkor semmit sem ér nekünk az, hogy Krisztus 2000 évvel ezelőtt azon az első szent éjtszakán megszületett.

Ist Christus hundertmal in Bethlehem geboren, —
Und nicht in dir, bist du ewiglich verloren

— írja egy régi német költő. Ha Krisztus százszor is megszületett Betlehemben, de nem bennünk, — mit ér az nekünk: mindnyájan elvesztünk!

Úgy, Testvérek! Most szótlanul álljatok föl és gyujtsátok meg a karácsonyfát. Nem baj, ha kicsiny; nem baj, ha szegényes, — csak a hitünk legyen nagy, csak a szeretetünk meleg, hogy Krisztus is ott állhasson közöttünk és meghallja a mi néma imánkat: *Jöjj, Uram, mert nélküled nem bírjuk! Nézd, milyen Betlehem a mi lelkünk!* **Jöjj... Uram... Jézus!**

Akiknek nincs karácsonyuk.[1]

Karácsony szent estje van, — és én azokhoz fogok most szólani, akiknek nincs karácsonyuk!

Nincs karácsonyuk, mert hideg a szobájuk, vagy mert hideg a lelkük.

I. Akiknek hideg a szobájuk.

Embertelen nyomor sötét éjtszakája szakadt a földre a háború óta. Olyan nyomorúságé, amelyik már nemcsak az egészséget kezdi ki, hanem a hitet is, nemcsak testi kínokat okoz, hanem lelki összeroppanást is. A betlehemi angyalok vigasztaló éneke vajjon hirdet=e ezeknek a szegény kunyhók=nak is karácsonyi örömet?

Hirdet! Mert a betlehemi jászoly szegénysége óta oldódott meg a szegénység kínzó rejtélye és a szent család hontalan nélkülözése óta tudunk szembe nézni minden nélkülözésnek. Csak eszméljünk rá, mint fordult meg, mint változott meg ennél a hideg istállónál minden eddigi életértékelésünk! Fel=nőttek térdelnek itt kis csecsemő előtt — láttatok már ilyet? Királyok térdelnek bölcsős gyermek előtt — hallottatok már ilyet? Emberek, érezzétek át, mint fordult meg a világ s annak minden ítélete s értékelése ezen a szent éjtszakán!

Bárcsak valóban meghallanák ma este a karácsonyi angyal szavát minél többen a hideg szobában fagyoskodó testvérek! Bárcsak megértenék, hogy a karácsonyi kis Jézus elsősorban is őket üdvözli! Szenvedtek, nélkülöztök: igaz. De mond=játok: jobban fáznak=e gyermekeitek, mint fázott a kis Jézus? Keményebb=e fekvőhelyetek, mint volt Jézus jászolya? Hidegebb=e a szobátok, mint volt Jézus istállója?

Hideg szobában fagyoskodó embertestvérek, halljátok hát ti is örvendező szívvel az angyali éneket! Ez az angyali ének volt az igazi rádió, amely szólt az egész világnak! Ebbe

[1] A Rádió Studiójából 1932 december 24=én mikrofonba tartott előadás.

a kis betlehemi istállóba hivatalos az egész világ, mert az istálló kis Jézusának kis szívébe belefér az egész világ.

Halljátok meg az angyali éneket! Hideg a szobátok, de lelketek ne legyen az. Üres a szobátok, de lelketek ne legyen az. Sötét a szobátok, de lelketek ne legyen az. Mennyből az angyal lejött hozzátok — kik fáztok, kik éheztek, kik nélkülöztök, kik keseregtek, — lejött hozzátok, hogy Betlehembe sietve menve lássátok . . .

II. Akiknek hideg a lelkük.

A) De nemcsak a nagy nyomorúságban fagyhat meg a lélek, — a nagy jólétben még könnyebben! A nagy nélkülözések is megrendíthetik hitünket — az élet dús örömei annál inkább. Vannak, akiknek nincs karácsonyuk, mert hideg a szobájuk, de sokkal többen vannak, **akiknek nincs karácsonyuk, azért mert hideg a lelkük.**

A csillogó karácsonyfa és gazdag ajándék magában még nem karácsony ünneplése. Pedig hány olyan család van ma is, ahol ennyi és csak ennyi a karácsony! Ahol a karácsonyfa csillagszórója elsötétíti a jászoly fölött fénylő betlehemi csillagot! Ahol a gramofonlemezek hangja elnyomja a betlehemi angyalok énekét!

Ó, ezek a szegény gazdagok, akik így felvizezik, felcukrozzák, denaturálják ezt a szent ünnepet! Ezeknek sincs karácsonyuk! Vajjon mit jelent ezeknek a karácsony?

Jelent egy nagy ajándékkosarat: tele rakva spanyol szőlővel, datolyával, mandarinnal, konzervhallal és borosüveggel, — egyik ismerős küldi a másiknak: és ennyi az egész karácsony!

Jelenti a táncmester figyelmeztető szavait, amikkel már hetek óta bocsátja haza a táncóra után növendékeit: «Aztán, kérem, csak szorgalmasan gyakorolják a rumbát és a bigint... akkor jó ünnepük lesz». Valóban? *Ekkor* lesz jó ünnepük?

Hallottam egy gazdag családról, amelyik karácsony előtt egy héttel rendszerint kiutazik Svájcba, St. Maurice-ba. Az úr, az asszony, meg a gyermek. Ott töltik az ünnepeket. Jól fűtött hotel, a verandáról messze kilátás a hófödte hegyekre . . . kitűnő menü . . . elsőrendű zenekar az esti ebédnél . . . Mennyire sajnálom ezeket a szegény gazdagokat! Így ünnepelni a karácsonyt! Glória nélkül! Angyalok nélkül! Pásztorok nélkül! Istentisztelet nélkül! Egyetlen vallásos gondolat nélkül!

Ti szegény gazdagok, halljátok meg ti is az angyalok énekét! Ti, akik nem fáztok, de fázik a lelketek! Ti, akik nem éheztek, de éhes a lelketek! Ti, akiknek nem üres a szobátok, de üres a lelketek! Tanuljatok meg ti is karácsonyt ünnepelni!

B) Hát soha nem hallottátok még, mi a karácsony lényege? Az a szent tanítás, hogy **meg vagyunk váltva!** De hát meglátszik-e ez rajtunk, hogy meg vagyunk váltva? Életünk tanuskodik-e Szent Pál szavairól: «Krisztussal együtt keresztre szegeztettem; élek pedig már nem én, hanem Krisztus él bennem». (Gal. 19, 20.) Eszményem-e ez a betlehemi Krisztus? Erkölcsi ideálom-e? Munkámban és fáradozásomban, pihenésemben és szórakozásomban, szenvedésemben és béketűrésemben, terveimben és csalódásaimban mindig, mindenben Ő áll-e előttem? Megkérdeztem-e Tőle: Uram, te ezt hogyan tennéd? Pedig csak az a «megváltott ember», akinek földi élete minden megnyilvánulása mögött ott lüktet a karácsonyi kisded felé dobogó szív pulzusa, és akinek minden tettét átjárja az ő halálából kiáradó lélekmegújhodás éltető ereje.

Meg vagyok váltva! Mily boldog, aki erős hittel el tudja ezt mondani a mai világkatasztrófák fájdalmai között is! Akár a nagy világon nézek körül, akár csak a magam körében is, a tömérdek szenvedésből mindenünnen felém sír a zsoltár panasza: «Circumdederunt me gemitus mortis, dolores inferni circumdederunt me». Körülvettek engem a halál és fájdalom borzalmai — és mégis hiszem, vallom, hogy meg vagyok váltva! Mily óriási súllyal nehezedik reám a megromlott emberi természet, — és mégis hiszem, vallom, hogy meg vagyok váltva! Mily sokszor bukdácsolok, sőt el is esem, — és mégis hiszem, vallom, hogy meg vagyok váltva!

C) Ez az igazi karácsonyi ünneplés; a krisztusi élet öntudata, a megváltottság diadalmas érzete s átélése. És ez a tudat sokkal nagyobb **gyógyító értéket jelent a nemzetek, az egész emberiség számára is,** semmint azt gondolnók. Ez volna a végső, a biztos, a radikális gyógyszer a válságok hullámain tanácstalanul sodródó emberiség számára.

Mennyi mindent megkíséreltünk az utóbbi másfél évtized alatt, mennyi konferencia, rendelet, szükségtörvény és tervezet, — és mégsem enyhült a betegség! Mert mindaz, amit tettünk csak sziptomatikus kezelés volt s nem ért a baj gyökeréig. Pedig a mai orvostudomány az ilyen kezeléssel már nem éri be. Ha valakinek a feje fáj, az orvos már nem

elégszik meg azzal, hogy hirtelen ható idegzsongító port ad be neki, hanem a bajnak az okát keresi s azt igyekszik megszüntetni. Nem egyes szervek betegségi tüneteit akarja eltüntetni, hanem az egész szervezetet alapjában erősíteni, mert ha alapjában egészséges a szervezet, akkor meg fognak szűnni a részletbajok is.

De ma már be kell látnunk, hogy addig hiába próbálkozunk az emberi társadalom betegségének tüneteivel fölvenni a harcot, amíg beteg maga az egész társadalom, betegek a népek, beteg az emberi összesség. Krisztusi népet, több krisztusi életet, a megváltottak több öntudatát, több Krisztust lelkében hordozó s életében megmintázó egyént! Átitatni a világot, az emberek lelkét a krisztusi gondolatokkal, — de, hogy ez valamikor valósággá váljék, ezért mindenekelőtt a magunk életét szabni tökéletesen az Úr akaratához.

«Welt ging verloren, Christ ist geboren», a világ veszni indult, de Megváltó azért született, hogy végleg el ne veszszen, — ez a megváltás tana, ez a karácsony titkának végső értelme és ehhez zengje a mi Krisztushoz igazodó életünk a megváltottak győzelmi énekét!

*

Testvérek! Bárhová jutott is el mai szavam: hideg szobákba vagy hideg lelkekbe, kérlek, mindnyájatokat, nyissuk tágra szívünket s tanuljunk meg újra *igazán karácsonyt ünnepelni*.

Sok nagy ember született már, sok lángész élt s dolgozott már, de egy második Krisztus nem született még, és egy második Krisztus nem fog élni s dolgozni soha. Szokások jönnek s mennek, intézmények születnek s elavulnak, de ez a betlehemi kisded el nem avul soha, ez a betlehemi kis Jézus divatból ki nem megy soha. Bárhová fejlődjék nagyszerű technikánk, a karácsonyi kisdedet nélkülözni nem tudjuk soha. Száguldunk, repülünk, rádiózunk, de nincs repülőgép, mely az emberi nemesség és jóság magaslatai felé csak egy fokkal is tudna emelni, s nincs rádió, mely az emberi testvériséget bennünk egy árnyalattal is erősítené, — a betlehemi Kisded azonban fölemel az emberideál csúcspontjára és élteti lelkünkben az igazi testvériség szent valóságát.

Jöjj hát kicsi Jézus, nézd mily epedő Betlehem a lelkünk, kiéhezett, fagyni készülő lelkünk! Jöjj közénk, a fűtött szo-

bákba, csillogó karácsonyfák alá is, de jöjj a nyomortatanyákba, papírral ragasztott ablakú viskókba, hideg szobákba is.

Jöjj és melengesd azok szívét, akik mindig hívek maradtak hozzád, de szülessék meg újra azok megfagyott szívében is, akikre rázuhant az élet nyomorúsága, vagy akik lelkét megfojtotta az élet dőzsölő élvezete. Kis Jézus, ez áldott éjtszakán menj végig az egész havas, hideg földön, menj be a kórházakba, fogházakba, a gyűlölködő emberekhez, menj be az elvált házastársak kihült családi fészkébe, menj el árvákhoz, özvegyekhez, betegekhez . . . Nézd, mily tömérdek ma a földön a nyomorúság, és nem birjuk ezt az életet másképp, csak a te kis kacsódba kapaszkodva.

Nézd, mindnyájan tágra nyitjuk megdohosodott lelkünk ajtaját, hadd tóduljon be rajta a betlehemi halmok éltető levegője! Tágra nyitjuk vakoskodó szemünket, hadd ragyogjon föl előtte a betlehemi csillag fénye. Letérdelünk jászolyod előtt és könyörgünk Hozzád: Betlehemi kis Jézus, szeresd továbbra is és vezesd a te útaidon a boldogság felé a te nagyon szenvedő, a te nagyon megpróbált embertestvéreidet.

A húsvéti sír vigasztalása.[1]

A nagyszombati néma, síri csöndbe örvendetes harang=zúgás kondul most szerte a világon. A templomok, mint megáradt folyam öntik magukból az emberek ezreit, s amerre csak néz a szem, mindenütt föl=alá hullámzó embertömeg, ünnepi arcok, örvendő tekintetek.

Honnan fakad húsvétnak ez a mozgató ereje? Miért nem bír ma magával az ember? Miért kell körmenet, ki=vonulás, lelkes ének . . . ki az utcára? Mi az az ujjongó öröm, mely ma pezsdül az erekben? Kinek szól az ünnepi harangszó?

Húsvétnak ez a meleg, lüktető öröme egy sírból árad a világra s a kigúnyolt, meggyalázott, megfeszített, de föl=támadt Krisztus sírja mellett kettős gondolat ragadja meg lelkünket: *Húsvétkor az élet ült győzelmet a halálon s a le=taposott igazság győzött a gonoszságon.* Azaz húsvét: I. a **jövő ünnepe** s húsvét: II. **az igazság győzelmi ünnepe.**

I. Húsvét a jövő ünnepe.

Az élet=enyészésnek egyetemes törvénye sápadtra foj=togatja emberi lelkünket, de a sírjából új életre kelő győze=delmes Krisztus kezeskedik amellett, hogy **a földi enyé=szeten túl egy szebb, teljesebb jövő vár reánk.** Húsvét mozgató öröme abból a tanításából fakad, hogy az egyén halála s a világok pusztulása nem végleges halál s nem pusz=tulás, hanem hogy a földi életnek van folytatása az enyé=szetet nem ismerő életben. Ebből az igazságból pezsdül elő a világtörténelem legnagyobb tényének, Krisztus feltáma=dásának éltető és soha el nem fogyó öröme, és ezért fakad=nak a Föltámadottnak sírjából az életbátorság s világot győző optimizmus eleven forrásai.

Mióta az első húsvét pírja végigömlött az apostoloknak reménytelenre halványult arcán s megvitte nekik a nagy=

[1] A Rádió Studiójából 1927 április 18=án Nagyszombat este mikrofonba mondott beszéd.

szerű örömhírt, azóta közel 2000 év telt el az emberiség történetében. Nincs száma a szellemi irányzatoknak, melyek azóta vezetőül kínálkoztak azzal az ígérettel, hogy a boldogság földjére vezetik az embert. A mai ideges és meggyötört emberi fejek fölött is százféle zászló lobog s csalogat . . . de az a százmilliónyi embertömeg, mely e nagyszombati szent estén kerek e világon alázatos imával hódol a föltámadt Krisztusnak, ösztönös megérzéssel vallja az Apostol szavait: Nem adatott nekünk más név, melyben üdvünket találhatnók, mint Krisztus neve.

Ime egy sír, mely 2000 év óta nem hűlt ki! Egy sír, mely fölött százmilliók kegyelete virraszt, mert tudja, hogy a föltámadt Krisztuson kívül nincs biztos életorientálódás, nincs jövő reménység, nincs az életnek kapaszkodó pontja.

A húsvét misztériumával töltekező emberen is hatalmat vesz ugyan az enyészet ereje, de ez az ember nem úgy száll sírjába, *mint akit legyőztek, hanem mint aki győzött.* Neki a halál nem vég, hanem kezdet; nem megsemmisülés, hanem elindulás; a földi haza után az örök haza; az előszó után a könyv. Valahányszor az elmúlás bénító gondolata terpeszkednék lelkére, fölényes biztonsággal mutat rá a húsvéti üres sírra. Igen! *Húsvétkor fakadnak a rügyek, húsvétkor pattognak a bimbók, húsvétkor feslenek a szirmok, húsvétkor új életerő keringése indul a téli dermedés után, húsvétkor titokzatos erő ömlik szét a holtnak hitt fákban — s a dermedt emberi lelkekben is.* Cézárok ácsolhatnak össze világbirodalmakat, tudósok meglephetik az emberiséget naprólnapra a technika alkotásaival, művészek csodálkozást fakasztó műremeket alkothatnak . . . de az emberi lélek igazi mélységeit mindez nem töltené ki, ha elfelejtenénk a Föltámadott nyomdokaiban járni. Goethe «Faust»-jának hőse is megpróbált mindent a világon; és mikor mindenben csalódva s mindenből kiábrándulva el akarja dobni magától az életet, egyszerre meghallja egyik közeli templomból az ünnepélyes húsvéti harangzúgást: lehanyatlik az öngyilkosságra emelt kéz s új életerő száll a csüggedőbe. A dicsőséges húsvéti sír vigasztaló ünnepet hirdet mindazoknak, ezreknek s millikónak, akik homlokukon verítékkel, testükön az életküzdelem sebeivel, de szívükben a nyugodt lelkiismeret békéjével, csendben teljesítik életkötelességüket abban a szent meggyőződésben, hogy Igazság és Jóság el nem pusztulhatnak.

Ó, mint éltet minket ez a föltámadt Üdvözítő! Mennyi remény, mennyi lendület lüktet ki az Ő üres sírjából! Hát

mégsem örökké sötét a nagypénteki nap?! Hát az igazságot mégsem lehet végkép megölni?!

Az *Úr Krisztus meghalt a kereszten.* Meghalt a pásztor s elszéledt a nyáj . . . *Pokol, ez a te győzelmed volt!*

Krisztus meghalt a kereszten. Kihullott minden vére; őrök álltak lepecsételt sírja előtt, senki sem hitte, hogy lesz itt még élet, feltámadás . . . *Pokol, ez a te győzelmed volt!*

Krisztus meghalt a kereszten. De alig hajtotta le fejét, abban a pillanatban megvonaglott a föld, sziklák repedtek, sírok megnyíltak, nap elsötétedett . . . *Pokol, vigyázz győzelmedre!*

Krisztus meghalt a kereszten. De harmadnapra a húsvéti sír fényétől eloszlott minden sötétség, a húsvéti Krisztus érintésétől elfutott minden bűn . . . *Pokol, hol a győzelmed?!*

Krisztus meghalt a kereszten. De hősi halála új életet öntött a szétszéledt nyájba; pünkösdi tűztől fogtak lángot a lelkek . . . *Pokol, hol a te győzelmed?!*

Krisztus meghalt a kereszten. De két évezred óta milliók könnyes szeme néz húsvéti sírjára hálás szeretettel s énekli túláradó örömmel a győzelmi himnuszt: «*Föltámadt Krisztus e napon, alleluja!*»

Igen. Húsvét a jövő, az élet ünnepe.

II. Húsvét az igazság ünnepe.

De neheztelhet-e valaki reánk, ha a mi meggyötört magyar lelkünkben a húsvét szent titkával féltve melengetünk még *egy másik, kedves gondolatot is?*

A mai ünnep minket arra is tanít, hogy halál nélkül nincs élet, hogy az éjből jön elő a Nap, s hogy **húsvéti örömre a szenvedés sírboltján vezet az út.**

Az ártatlan Krisztusnak nemes áldozata s szenvedése mindennél világosabban igazolja a történetbölcselet nagy igazságát: a népek azáltal élnek, ha legjobb, legtisztább, legszentebb tagjaik áldozatul adják magukat. A régiek azt hitték, hogy az új épület alapja akkor lesz tartós, ha ártatlan emberek vérét keverik a malterba. Nos, a húsvéti igazság arra tanít, hogy a férfias gerinccel viselt magyar szenvedésből — amelynek keresztjét éppen legjobbjaink hordják sebes vállukon — a magyar történelem köveit új ezerévre összeragasztó erő sarjadhat.

Húsvét hajnalán az elítélt, összetaposott kegyetlen kínzások közt kivégzett Igazság kelt ki sírjából, tanítva, hogy

a húsvéti hajnal öröméhez a jogot a Kálvária véres stációin keresztül kell megszereznünk. Csoda=e, ha a sírjából győ= zelmes életre támadó Krisztus talán senkihez nem áll ma közelebb, mint a megásott sírja szélén tántorogva küzdő magyar lélekhez? Csoda=e, ha mint májusi verőfény simo= gatja lelkünket a húsvét nagy misztériumának ereje: az Igazság sohasem népszerű, egy időre az Igazságot láncra is verhetik, a Jóságot kigúnyolhatják, a Becsületet lábbal taposhatják, de világfölényes erejük a nehéz kővel lezárt, lepecsételt sírból is húsvéti hajnal ragyogó fényességével kél diadalra. Az Igazság végső sorsa nem lehet a nagy= pénteki Kálvária sötét estje, hanem: a húsvéti hajnal fényes ragyogása.

Hát zúgjatok=búgjatok húsvéti harangok! Kongassátok bele a nagy világba, mindenüvé, ahol csak elnyomott emberi lelkek szenvednek, hogy a nagypénteki Nap nem marad mindig sötét, hogy a húsvéti hajnal fényétől elfut az éjtszaka. Mi hisszük, hogy minden nagypéntek után eljön a húsvét. Mi hisszük, hogy minden véres út végén, mely Olajfák= hegyén s Golgotán megy át, a húsvéti sír fénye dereng. Hisz= szük, hogy a magyar történelem véres keresztútjának stációi, ha ma Pilátusok, Kaifások, Heródesek ostorcsapásai közt visznek is keresztül, a föltámadás sírjához vezetnek. Igen, rendületlenül hisszük, hogy ha a mi nagypéntekünk 24 órá= nál hosszabb is, erre is virrad húsvéti hajnal még. Mikor? Nem tudjuk. De hogy virrad, azt az erkölcsi világrend alap= vető törvénye hirdeti s követeli. Az egész európai emberiség válságos órákat él ma át; megpróbált Krisztustól elfordulva élni s rájött, hogy szenvedése ezzel semmit sem enyhült, ereje, öröme azonban meggyengült. Rajtunk a feladat, hogy nagypénteki sötétségünkből visszatérjünk hűséggel a meg= feszített Szeretethez és akkor vele együtt virrad reánk is a húsvét ragyogása.

Ezért *ma mindkét értelemben, földi hazai s örök hazai gondolatokkal csendül ajkunkon az eleven húsvéti könyörgés a föltámadt Krisztushoz, hogy szomorú kálváriánk sötétje mögött hasadjon meg végre az elborult ég s villanjon fel fölöt= tünk a húsvéti hajnal szelíd pirkadata.*

És ebben áll a föltámadt Krisztus üres sírjának éltető vigasztalása. *Exurge Christe, adiuva nos, libera nos, salva nos!* **Kelj fel Krisztus! Segíts meg minket, ments meg minket, védj meg minket!**

Gyertyák égnek a sírokon.[1]

Halottak Estéje van — és én az *életről* fogok beszélni. Talán ép most jöttetek meg, Testvérek, a temetőből, sírok közt botorkáltatok, — és én a síron túli életre fogok rámutatni.

Micsoda fönséges ereje a keresztény hitnek, hogy őszi hervadás és lombhullató fák haldoklása között is, sírok között is, az enyészet birodalmában is, kriptai néma csendben is életre tud rámutatni. Hervadáson túl kikeletre! Síron túl új lakásra! Enyészeten túl örök életre! Csupa szenvedés a földi élet s rámutat az új életre, ahol nem lesz többé szenvedés. Betegeskedünk, pusztulunk, meghalunk, s rámutat egy életre, hol nincs többé betegség és halál.

A természet is belénk írta ennek az életnek vágyát, minden nép hitt is benne, az eszem is súgja ugyan, hogy van bennem valami, ami túléli e porhüvely szétestét —, de egész világosan csak Krisztus óta tudunk róla. Csak amióta az ő áldott ajkairól elhangzottak a csodás szavak: «Én vagyok a föltámadás és az élet: aki énbennem hiszen, még ha meg is halt, élni fog». (Ján. 11, 25.)

«Nincs élet a halál után», könnyű ezt mondani. De könnyű-e elhinni is? Hidd el, — s nem őrülsz-e bele? Hidd el — s nem veszted-e el hitedet az Istenben? Mert ha van Isten, kell lennie életnek a földi élet után is, vagy pedig, *ha nincs örök élet, akkor nincs Isten sem!*

Az ember két részből áll, s egyik sem pusztul el örökké: nem pusztul el a lelkem, amely meg sem halhat; de nem vész el végleg testem sem, amely meghal ugyan, de Isten szavára újra élni fog. Lehetne-e találni Halottak Estéjére vigasztalóbb témát, mint erről a két gondolatról elmélkedni:[2] **I. lelkem halhatatlan, II. testem meghal ugyan, de föl fog támadni.**

[1] 1931 november 1-én a Rádió Studiójából mikrofonba mondott beszéd.

[2] Mac Carthy nyomán.

I. Az ember lelke halhatatlan.

Isten *bölcsesége, jósága* és *igazságossága* kívánja, hogy így legyen.

1. Ha lelkem nem halhatatlan, mi lesz az **Isten bölcseségével?**

«Kevéssé tetted őt kisebbé az angyaloknál; dicsőséggel és tisztelettel koronáztad meg őt és kezeid művei fölé állítottad őt», — énekli az emberről a zsoltáros. (Zsolt. 8, 6.)

És valóban, miért adta Isten a *levegőt*, mely körülveszi a földet? Hogy élhessen az ember. Miért adta a *vizet?* Hogy szomját olthassa. *A föld elrejti kincseit*, hiába — az ember esze előhozza: övé az! *A tenger árja zúg*, hiába — az ember ráereszti hajóját s leigázza: övé az! Az ember fölrepül a magasba, leszáll a mélybe, kikutatja a multat, felhasználja a jelent, biztosítja a jövőt, — övé a világ. «Isten művei fölé állíttatott.»

És minderre mi képesíti az embert? Az, hogy *lelke van!* Érezzük: más bennünk a lélek s más a test. Vagy nem más? Hát akkor honnan bennem a szemrehányás, ha rosszat tettem — nem a lélekből-e? Honnan jöhet reám szomorúság akkor is, mikor mindent megadtam testemnek és nincs testemnek semmi baja, — nem a lélekből-e?

És csak ne gondoljátok — Testvéreim! —, hogy azért beszélhetek a lélekről ily szent bizonyossággal, mert nem hallottam, nem ismerem a lelket-tagadó okoskodásait. Ó, ismerem, minden érvüket ismerem. Jönnek és mondják: «Nincs élet a síron túl, mert nincs, ami a test halála után éljen, nincs lélek. Nincs lélek, csak agyvelő. Amit léleknek nevezünk, az az agyvelő működése. Kicsi a gyerek agyveleje: kicsinyesek gondolatai is. Beteg az ember agyveleje: betegek gondolatai is. Öreg az ember agyveleje: öregek gondolatai is. Elpusztul az ember agyveleje: elpusztul a lelke is! No, ez csak világos!»

Mit feleljünk erre?

Az agyvelő a lélek? — mondod. Dehát mi az az agyvelő? Mérlegen lemérhető *anyagtömeg*. És mi a gondolat? A szeretet, a lelkesedés, erény, harag, bűn stb., amit a lélek működésének nevezünk, — mi az? *Szellemi* valami. Nos, felelj: Szellemit anyagi hogyan hoz létre? Ki tud erre megfelelni, aki tagadja a lelket!

«Dehát agyvelő nélkül nincs lelki működés!» Igaz; az agyvelő a telefon-központ, odaszalad minden drót (ideg),

s ott a kisasszony (lélek) felveszi és összegezi a benyomásokat. Ha rossz a drót, rossz a telefon működése is; de úgy-e, *mégsem a drót termeli a gondolatot, a beszédet*, amely rajta végigszalad! Ha a kisasszony elhagyja a termet, nem lehet telefonálni, pedig megvan a gép, s ha a lélek elhagyja a testet, abban a pillanatban nincs többé egyetlen gondolatom sem, pedig megvan az agyvelőm!

Itt áll előttem a rádiótársulat Studiójában az érzékeny mikrofon, amelybe most belebeszélek. Elektromos áram szalad át rajta, fölveszi minden szavamat és szétszórja az egész világba. A mikrofon az agyvelő, én vagyok a lélek. Kell agyvelő is, kell lélek is. Ha elromlik előttem az a mikrofon, hiába beszélek, nem hallja meg a világon senki, hisz egészen egyedül ülök itt a felolvasószobában. Tehát mikrofon nélkül nem tudok a világgal érintkezni, nem tudom vele gondolataimat közölni; dehát ezért mondhatnám-e, hogy ezeket a *gondolatokat, amelyeket most hallotok, a mikrofon gyártja?* Bizony nem! Igaz, hogy mikrofon nélkül nem tudok veletek érintkezni, és hogy ha rossz a mikrofon, mondjuk, ha «beteg», akkor csak recsegőn, gyöngén, «betegen» halljátok szavamat; épígy ha az ember agyveleje kicsiny, öreg vagy beteg, akkor csak kicsinyesen, öregesen, betegesen képes a lélek gondolatait közvetíteni. De viszont hiába egészséges az agy, ha a lélek otthagyja, amint hiába áll itt a legjobb mikrofon is, ha kimegyek a szobából, bizony nem hallotok semmit sem! Rossz szerszámmal a legjobb szobrász sem tud jól dolgozni. Szerszám nélkül sem. S mégis ki mondaná, hogy a szerszám a művész, de ugyanezt mondja aki állítja, hogy az agyvelő a lélek!

Van tehát szellem, amely el nem pusztul a testtel, s amelyet csak az Isten semmisíthetne meg.

De ezt meg ki merné Isten bölcsességéről föltételezni? Az embert csak azért teremtette volna, hogy megsemmisítse? Annyi szeretettel gondozna egy *árnyat*, amely van s — a jövő percben vége? Isten épített azért, hogy romboljon? Ültetett, hogy kitépjen? És mikor a világon minden ember meghal (mert meghal!), és marék hamu marad, akkor az enyészet gúnyosan ezt mondhassa: «Lám, ennyi az egész! Marék hamu s néhány csontdarab — ez a Mindenható munkája!»

Úgy-e, mily lehetetlen gondolatok! Nem kell-e mondanunk: *Vagy nincs bölcs Isten — vagy van örök élet!*

2. De hogy lelkem halhatatlan, arról biztosít **Isten jó-**

sága is. Egészen meghalunk? Akkor: Isten nem jó, s nem Atyánk. Mert csak azért teremtette az embert, hogy szerencsétlenné tegye?

Mennyit szenved az ember! Többet, mint bármelyik más élőlény a világon. Mert az ember a fájdalmat már előre is tudja, várja és ezzel csak növeli azt; utólag pedig elkesereg rajta és sebét szaggatja. Más élőlény is meghal, de nem tudja előre; az ember előre tudja és retteg tőle.

És — ami még szörnyűbb — itt vannak lelki szenvedéseink: a gondok, a szomorúság. Mikor mások — szeretteink — szenvednek vagy meghalnak és nem tudunk rajtuk segíteni!

És — hogy teljes legyen keserűségünk — az ember szenved, pedig *nem szenvedésre született*, hanem *örömre!* Az örömet hajszolná, sóvárogná, de hiába: ami örömet az életben lel, attól csak annál szomjasabbá lesz. Keresi a *szépséget*, de látja, hogy oda is elér a pusztulás; keresi a *gazdagságot*, *jólétet*, *tiszteletet*, *dicsőséget* — hiába.

Hát, Uram, megint Hozzád szólok! Ezért teremtetted az embert? Hogy itt rágjuk, emésszük magunkat? Akármilyen *más teremtményt* nézek, vágyai s azok eléréséhez eszközei arányban állanak egymással. Az állat jóllakik s megelégedett. De én . . . *szomjas* vagyok s nincs a földön ital, mely kielégíthetne. Nekem *élet* kell, a tökéletes Szépség kell, az abszolút Igazság kell, a zavartalan Boldogság kell. S ha nincs ilyen? Ha nincs zavartalan boldogaság? Ha nincs örök élet? Hát akkor miért adtad belém e vágyakat? Ha igazán csak arra születtem, hogy meghaljak, hát miért borzadok össze az elmúlás gondolatától? Uram, ha soha nem láthatlak Téged, miért engedted, hogy megismerjelek? Miért engedted, hogy arra tanítsanak, hogy Te vagy az én egyetlen boldogságom? Miért teremtettél szívemben oly ürt, melyet nem tud kitölteni semmi a világon, csak Te Magad, nagy Isten!

Ó, Uram, hiszem, hogy nem ültettél lelkembe csalóka képet. Hiszem, hogy tövisen, szenvedésen át örök életre vezetsz, mert Te végtelenül *jó* vagy.

Testvéreim! *Vagy nincs jó Isten — vagy van örök élet!*

3. És harmadszor: a síron túli életet megköveteli **Isten igazságossága** is. Ez a gondolat annyira benne él az ember lelkében, hogy az elkeseredett, méltatlanul bántalmazott emberek ajkáról lépten-nyomon halljuk is: «Majd megfizet ezért neki az igazságos Isten!»

Régen is hallottuk ezt . . . de talán annyi megfizetni való még sohasem akadt köztünk, mint ma! Máskor is harcolt ugyan a becsület és a bűn, de oly cinikus gőggel még nem vigyorgott az erkölcstelenség és oly sarokba lopva még nem tengődött a becsület, mint a mai élet annyi megnyilvánulásában. «Majd megfizet mindenért az igazságos Isten!» De hol fizet meg, ha nincs folytatása a földi életnek? Ha ártatlan és bűnös, istenfélő és istenkáromló, gyilkos és áldozata fölé egyaránt ráborul a sír és a sírral mindennek vége, nincs tovább? El tudjuk-e viselni ezt a gondolatot? Nem vigasztal-e minden minket ért igazságtalanságban ez a hit:

Majd ha látod, érzed a nyomort,
Melyet a becsület válla hord:
Megtiporva az erényt, az észt,
Míg a vétek irígységre készt,
S a butának sorsa földi éden:
Álljon a vallás a mérlegen.
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem. *(Arany.)*

Vagy nincs igazságos Isten — vagy van örök élet.

Igen, a halál fájdalmas szétszakítása annak a kapocsnak, mely a test s lélek közt van, de nincs oly hatalma, hogy a lelket megsemmisíthetné. A magot földbe vetik, az széttöri külső burkát s új élet fakad belőle. A földi élet a külső burok, a halál széttöri, de más életforma kezdődik: szebb, szabadabb. «Az igazak lelkei Isten kezében vannak és nem éri őket a halál kínja; az esztelenek azt hiszik, hogy végkép meghaltak . . . pedig békében nyugszanak ők.» (Bölcs. 3, 1.-3.)

A keresztény hit azonban még itt sem áll meg, hanem tovább megy. Nemcsak azt hirdeti, hogy lelkünk halhatatlan, hanem sírjaink fölé, temetőink kapuira fölírja a másik nagy szót is: «Föltámadunk!»

II. Az ember teste is halhatatlan.

Testünk meghal ugyan, de nem marad örökké por. Mert ha az maradna, akkor a Mindenható legszebb gondolata csonka maradna.

Hát nem érdemli-e meg az emberi test, hogy a Teremtő föltámassza halottaiból? A teremtett anyagi dolgok közt kétségtelenül az emberi test a Teremtő legszebb műve. A májusi nap gyönyörűen süt, de tud-e úgy ragyogni, mint egy ember szelíd mosolygása? A tavaszi hajnal szép, de nem szebb-e

egy tisztalelkű ifjú angyali tekintete? A csillagos ég elbűvöl, de mi az egy gyermek kristályos szeme mellett! A madarak éneke csattogó, de mi az az ember hangja mellett, mely kérlel és fenyeget, örvendeztet s sírásra fakaszt, a gondolatot kifejezi s leírja a láthatatlant! Mily szép lehetett az ember, mikor a Teremtő kezéből kikerülve még lesugárzott róla az istenhasonlóság; mily szép lehetett, ha most is, a bűntől megtámadva is annyira fölülmúl mindent maga körül!

Hát — mondjátok — hihető-e, hogy Isten hagyja ezt a művét végkép megsemmisülni? A *csillagok* már évezredek óta ragyognak, s fényük nem aludt ki. A *föld* hány ezer tavaszt látott már s termékenysége nem fogyott el. A *források* bugyognak, *tölgyek* virágoznak, *hegyek* magaslanak . . . minden, minden hosszabb életű lenne, csak az ember sorsa pár év s aztán sír, csönd, féreg, porladás?

Sőt még *saját munkái* is túlélik az embert? Itt állanak körülöttem a főváros régi házai: 100—150 éve építették, s állanak. De hol vannak az építők? az utcákon állanak szobrok, amelyeket évtizedekkel ezelőtt készítettek; a szobor él, s aki azt alkotta, elpusztult? Az ember megfesteti saját képét s ez a másolat tovább élne, mint az az eredeti, melyet a mindenható Isten maga teremtett?

Akinek nincs bűne, az a fönséges Isten eleven temploma! Kő és márvány, selyem és arany, — mi ez az imádkozó, tiszta életű, eleven templom mellett!? Nézd azt az imádkozó embert, amint meghajtott fővel térdel Isten fönsége előtt! Az ajkat, mely imát küld Istenhez. A szemet, mikor az Oltáriszentségre tapad. A szívet, mely szeretettől lángol. A kezet, mely imára kulcsolódik. És mindez végkép megsemmisülne?

És megsemmisülne az a test, amelyet a keresztségben, bérmálásban a Szentlélek ereje megszentelt, s amely az áldozásban annyiszor vette magához Krisztus testét?! Az Isten Fia emberi testet vett magára, hogy megváltson. Halált szenvedett, hogy a halált legyőzze. Feltámadott, hogy a mi testünk is jogot szerezzen magának a feltámadásra. Igen, Testvérek! Előttünk szent az a holttest is. Azért illetődünk meg láttára, azért nem dobjuk az árokpartra, azért nem dobjuk halotthamvasztó kemencébe. Szent szertartásokkal búcsúzkodunk tőle, ima közt kísérjük a temetőbe, megszenteljük a helyet, ahol nyugodni fog és a sírjára felírjuk: «Itt nyugszik Istenben boldogult N. N. a boldog föltámadás reményében».

Igen, «a boldog föltámadás reményében». Az ember meghal; megérdemelte bűne miatt. De első élete után föltámad egy második életre. Ha szabad egy hasonlatot használni: amint a porban csúszó féreg begubózik, mozdulatlanul sírba zárja magát, de aztán új erővel, új, szép testben kirepül s a tarka pillangó most már porba nem ereszkedik, hanem csak virágokra száll, épúgy a porból álló, esetlen, nehézkes, beteges test is előbb sírba száll, de aztán otthagy minden nehézkességet, s mikor kikel, már nemes, már szellemi, már nem szenvedhet, már fényesebb, mint az ég csillagai. Hogy ez így lesz, kezesség mellette az, hogy mindez megtörtént már a mi nagy példaképünkkel, Krisztussal.

«Nem lesz föltámadás, mert nem értjük, hogyan lenne az a második élet» — mondják a kételkedők. Ó, hát értitek, hogyan lett az első élet? Ki érti ezt? S ha Isten tudott adni oly életet, ami nem volt, nem tudja-e visszaadni azt, ami valaha már volt?

Igen, lesz föltámadás, van örök élet! És amikor nehéz becsületesnek maradni, elmondom biztatóan: *Van örök élet!* És ha reámszakadnak a csapások, elmondom: *Van örök élet!* És ha húzna lefelé a mélybe a bűn, mondom: *Van örök élet!*

*

Testvérek! A temető-kapukat már csukják befelé . . . a gyertyák lángja már utolsót pislákol a sírokon . . . Ismét magukra maradnak kedves halottaink . . . hull fejfájukra a ködös estén a száraz falevél . . . *de a hervadás s pusztulás e melanchólikus országában, a csendes sírok közt vigasztalólag nyúlik magasba a halál fölött győzelmes Krisztus keresztje.*

«Elhervad a rózsa, lehull a levél!
Ezért születünk hát, ez az életi cél?
Csak eddig a pálya, semmit se tovább?
Vagy itten az ember csak öltözik át?
— — — — — — — — —
Elhervad a rózsa, lehull a levél!
Hiába hisz ember, hiába remél?
Hát semmi, de semmi, ami vigasztal,
Ott túl amaz árkon újra tavasszal?
— — — — — — — — —
Sírhalmot ölelve az anya zokog.
Majd kigyúl a csillag, kisüt a hold,
S ott fenn a keresztfán suttogja a szél:
Kinyílik a rózsa, kihajt a levél!»

(Vajda János.)

Beszélgetés a suhanó idővel.[1]

Magyar Testvéreim!

Minden Szilveszter-est a komoly megilletődöttség ideje, de alig van alkalmasabb idő az elfogódott visszatekintésre, mint éppen a most haldokló esztendőnek utolsó perceiben. Más évek búcsút intő pillanataiban is meghatottan mereng el az ember tizenkét elmult hónap örömén-bánatán; de mai mérlegkészítésünket különösen súlyossá teszi az a körülmény, hogy vizsgáló tekintetünk az idei, 1928-as év temetésén önkénytelenül is tíz évre száll vissza: *a magyar történelem legszomorúbb tíz évére.*

1918—1928! Mikor most búcsút kell vennünk az utolsó perceit élő idei esztendőtől, el akarunk búcsúzni az utóbbi tíz évtől is. Volt-e még valaha oly szomorú Szilveszteresténk, mint tíz évvel ezelőtt, 1918-ban? És vívott-e a magyar keservesebb küzdelmet a megélhetésért s fennmaradásért, mint az azóta elmult tíz esztendő alatt?

S ha most ennek a szomorú decenniumnak végén a suhanó idővel elbeszélgetve felújítjuk tíz év vértanui szenvedéseinek s emberfeletti küzdelmeinek emlékét, nem azért tesszük — Testvéreim! —, hogy véresre tépjük hegedő sebeinket, hanem, hogy az elmult tíz év tanulságából s átszenvedett küzdelmeiből eligazító fény gyúljon ki a reánk virradó új év feladataira.

Elrohant tíz év, suhanó idő, torpanj hát meg egy pillanatra: hadd álljunk kissé beszédbe veled!

Soha ilyen könnyű szívvel, de soha ilyen nehéz lélekkel nem búcsúztunk még el az időtől, mint ettől a tíz esztendőtől. Könnyű szívvel, hiszen alig vártuk, hogy végére érjünk; nehéz lélekkel, mert tömérdek veszteséget siratunk benne.

Századok fájdalma reszketett végig idegeinken tíz rövid év tünékeny napjai alatt; ezeréves magyar történelmünknek legszomorúbb ideje tért vissza, ijesztőre mélyült fájdalom-

[1] A Rádió Studiójából 1928 december 31-én mikrofonba mondott beszéd.

mal, megrendítő tragikummal. Volt idő, — 1919 első felében, — mikor négy hónapon keresztül jajjal kelt mindennap ez a szegény ország és jajjal feküdt le minden este; lefeküdt: de nem volt nyugalma megkínzott lelkének. És mikor vége is lett a félévi kínzó álomnak, akkor meg ajkunkra fagyasztotta a szót a szörnyű jelen és könnyes szemünkbe sápadt a bizonytalan jövőnek ijesztő kísértete. Mikor már nem ropogott az ezeréves épület lángban lobogó gerendázata és nem szállt már átok kénköve magyar és keresztény eszményeink ellen, akkor meg a nagy leégés füstje marta könnyesre szemünket s kezünk kormosra feketedett a vörös lángok pörkölésétől.

Akkor láttuk, mit vett el tőlünk az 1919. évnek első fele.

Mi áll legelső helyen a veszteségrovatban? Mit vettél el tőlünk, te kegyetlen esztendő? Elvettél *sok anyagi értéket, vagyont, kincset, földet.* Mezők, gazdaságok, békés családi tűzhelyek, falvak, városok, amelyek baj nélkül élték végig a világháborút, prédájává estek 1919-nek, és mikor a vörös és románcsapatok harcaiban összeágyuzott szolnoki templom harangja belesikoltott az Alföld néma rónaságába, úgy zokogott panaszos sírása, mintha a magyar lélek zokogna ennyi értéknek hiába elvesztén.

S mit vettél még el, te kegyetlen esztendő? Elvettél *annyi-annyi emberéletet:* a nemesekét, lelkesekét, a hazájukat szeretőkét. Késő utódaink, akik nem élték át velünk e szörnyűségeket, nem fogják elhinni, hogy féléven át mint egyetlen gyászbaborult Golgota vérzett az ország; féléven keresztül mindennap kétszer volt itt piros az ég alja: egyszer a felkelő nap hajnalpírjától, másodszor terrorcsapatok nyomain ömlő emberi vértől. Siratunk titeket, elhullott vértanui a hűséges magyarságnak!

Mit vettél még el? *Elvetted ifjúságunk lelki sértetlenségét.* Ördögi ügyességgel siettek megmérgezni a nemzet legdrágább kincsének, jövőjének lelkét, kitépni hazaszeretetét, letaposni vallásosságát, sáros csizmával végiggázolni liliomos lelkük virágos kertjében.

Mit vettél még el te kegyetlen esztendő? Ami minden veszteségünk közt a legfájdalmasabb: elvetted *a magyar név becsületét!*

Mardosó szemrehányásokkal szívünkben, szégyenpírral arcunkon kellett ezt tapasztalnunk. A magyar névnek 30 emberöltő gigászi munkájával szerzett hírnevét tékozló tobzódásában pocsékolta el az az év, hogy más nemzetnek

tagjai, mint ragályos fertőzéstől rettenjenek vissza hajdan dicső magyar névtől.

Reszket ajkunkon a szó, mikor ki kell mondanunk, hogy éppen abban az időben, mikor a világ hatalmasai dönteni készültek az ezeréves ország fölött, éppen abban az időben dobattunk a világ megvetésének szemétdombjára, hol minden általmenő kedvére bántalmazhatott minket.

Mindezt nem végigélni, csak elmondani is fáj. Magyar Testvéreim! És ha most mégis fölidéztem a rettenetes örvényeket, melyek közt az elmúlt tíz évben megásott sírja szélén tántorgott az ezeréves mult, nem ok nélkül tettem. Ezer év alatt a magyar nemzet soha oly közel még nem volt a sírhoz, mint a most lezáródó tíz esztendő elején, és ha mégis *él, erősödik, fejlődik s előrehalad,* **az nemzetünk elpusztíthatatlan életerejének vigasztaló jele!**

Minek köszönhetjük hát, hogy mégis élünk, hogy az elmúlt tíz év alatt hiába kongatták fölöttünk a lélekharangot? *Az Istentől nyert életerőnk nagyszerű ébredésének!*

Mikor az ezeréves ország rombadőlte fölött bús magyar fájdalom kétsége zilálta lelkünket; mikor felvillant lelkünkben a kérdés, hogy hát valóban pusztulásra szánt-e bennünket a világ sorsának hatalmas Ura, és hogy eddig megtett ezeréves utunk vajjon a magyarságnak csak lefutó csillaga volt-e; azokban a sorsdöntő napokban végre nekünk, árva maradék-magyaroknak is felnyílt szemünk a tisztánlátásra. Beláttuk, hogy mit jelent az, és mi vár arra a nemzetre, amelyet céljaiban és eszközeiben kizárólag anyagi szempontok vezetnek. Megkondult bennünk harangja a riadó lelkiismeretnek, hogy a magyar holnapot ne engedjük oly léhűtően könnyelműnek, mint a tegnap volt. Egyet nagyon világosan látunk: *vagy tönkremegyünk, vagy mélyebben keresztények leszünk!* Harmadik út nincs. Egy halálba taszított nemzeti lét fellobbant máglyájánál tanultuk újra megbecsülni magunkban, ami mult, ami szent, ami magyar volt bennünk; most láttuk be, hogy jövőt csak multtal lehet csinálni; és ha szakítunk a multtal, meginog a jelen s bizonytalanságban ijeszt a jövő.

Hiszen eddig mily pusztában elhangzó süket kiáltás volt azoknak szava, akik több erkölcsöt, több becsületet, több szeretetet, — hogy mondjam egy szóval? — több kereszténységet hirdettek, kértek, sürgettek tőlünk!

Kellett nekünk annak az esztendőnek szörnyű kiábrándulása! Kellett, hogy recsegjen-ropogjon köröttünk a világ.

Kellett, hogy lássuk, hogy vallásos világnézet nélkül mint inog, omlik, roskadozik az emberi társadalom. Kellett, hogy lássuk, mint lesz erkölccsé az erkölcstelenség, mint magasztosul hitté a hitetlenség. Kellett, hogy lássuk, hogy akik a mennyei hazát tagadják, azok elveszik tőlünk földi hazánkat, sőt házunkat is. Kellett, hogy lássuk, hogy ha egyszer a kereszténységnek nincs helye ebben az országban, a kereszttel együtt sárba tapossák a nemzeti zászlót is; s akik összetörik az isteni tízparancsolat tábláit, ugyancsak törvénybe iktatják a rablást és hősi erénnyé magasztalják a kínzó gyilkolást. Mindez kellett ahhoz, hogy belássuk, hogy *haladás, testvériség, civilizáció, kultúra mind-mind üres szavak, melyek összedőlnek, mint gyenge kártyavár, mihelyt megfosztjuk belső tartalmuktól, erejüktől, alapjuktól: a kereszténységtől.*

Kereszténység nélkül kormos hamuvá esett össze minden kultúránk, mint az összemorzsolt szivárványos lepkeszárny. Kereszténység nélkül ijesztő torzzá rútult minden civilizáció, mint férgektől rágott holttetem arca. Kereszténység nélkül önmaga vérében fetrengett e szegény nemzet és saját szégyenében égett vérvörösre a hajdan büszkén lobogó nemzeti trikolor. A magyarságra szakadt reménytelen éjtszakában csak a kereszténység csillagos égboltja ragyoghat fel biztató fénnyel; és ha egyáltalán szivárványolhat még bús arcunkon halvány remény sugara, az csak a betlehemi csillagra szegzett szemeknek fellángolásából fakadhat. A reménytelenségnek vak téli éjjelén úgy néztünk fel a betlehemi fényre, mint nemzeti létünk pislákoló mécsesének utolsó olajcseppjére, mint elhagyatott orvosságunknak, jajunknak-bajunknak egyetlen védelmére. Így akartunk nekivágni az összeomlott ezerév felépítésének: tűzzel a szemünkben, acéllal az izmunkban, lánggal a lelkünkben, Krisztussal a szívünkben!

S azóta megértünk közel tíz esztendőt.

Világ csodája, amit a magyar lélek kibírt ez alatt a tíz esztendő alatt! Világ csodája, hogy éveken át, fagyos téli hónapok éjtszakáin át éltek, születtek, haltak magyarok vasúti vagonok százainak dermesztő hidegében! Világ csodája, hogy a valaha jobb napokat látott családok, a kegyetlen kenyérküzdelem keservei közt is életben maradtak, össze nem roppantak, még ma is élnek, remélnek.

Mi a nyitja ennek a hősiességnek? Hol buzog a forrása ennek az emberfeletti erőnek? Csupán és egyedül csak a

tekintetet csillagokba emelő vallásos világfelfogásban. Ez mentette meg a szenvedő magyart az elmúlt legsötétebb évtized kínjai között s ennek öntudatos ápolása biztosítéka jövendő kitartásunknak is.

A letarolt magyar mezők fölött is, a világtalan magyar éjtszakának vak sötétségében is ragyogjon egyetlen megmaradt, vagyis inkább újra megtalált kincsünk: erkölcsi érintetlenségünk, eszményiségünk, keresztény hitünk. A szebb jövendőt révedezve kereső szemünk ne tudjon megnyugodni, csak a Kálvária keresztjénél.

Amikor az elmúlt tíz évben szárnyaszegetten hullott alá tépett tollú, csapzott szárnyú, bús turulmadarunk, s az elveszett Kárpátok rengetegje zokogva sírt fel holdvilágos éjtszakákon; amikor a gyergyói hegyekből láng csapkodott az égig s az elrabolt Erdély bércei jajjongva sikoltottak fel, akkor mint dübörgő őserő zakatolt elő a megásott sírból a magyar nemzet görcsös ragaszkodása államiságunk ezeréves alapjához, a kereszténységhez.

Isten! Mi azon az úton akarunk haladni, amelyen Szent István, Szent László, Mátyás, Rákóczi Ferenc haladt, s ez a kereszténység. Azon az úton akarunk haladni, amelyet drága ereklyénk, Szent István jobbja mutat, s ez a kereszténység. Azon az úton akarunk haladni, amelyet Szent István ezeréves koronája mutat, s ez a kereszténység. A kereszt megdőlt Szent István koronáján, de nekünk föl kell egyenesíteni a keresztet a magyar nemzet lelkében.

Hogy mi, akik a mostani letünő tíz év szörnyű tűzfényénél újra megismertük Krisztust és reátaláltunk az ő segítő kezére, soha többé el nem engedjük segítő jobbját. Dobogó szívvel s dobbanó léptekkel vágunk neki a ködös magyar jövőnek, de abban a főhajtásban, amellyel üdvözli a magyar nép Krisztus keresztjét, égjen benne megalázott lelkünknek akaratos élniakarása. Mert:

«Ha minket is elfú a sors zivatarja,
Nem lesz az Istennek soha több magyarja. . . .»

Hát menj, menj, te rettenetes, te véres, te szörnyű, de mégiscsak vigasztaló esztendő! Csakhogy végedre értünk! Nem marasztalunk, nem hívunk vissza. Pedig nem tudjuk, mit hozol reánk te, most születő új év. Lesz-e erős karod, hogy diadalra juttasd az igazságot! Lesz-e kenyér a tarisznyádban nekünk, kiéhezett magyaroknak? Tudsz-e majd

mosolyogni meggyötört családaink éhes, sápadtarcú gyermekeire?

Nem tudom, nem tudom.

De egyet tudok. Azt tudom, hogy mosolygós jószerencsében vagy villámotszóró sorscsapások alatt, megpróbáltatás és siker napjaiban egyaránt rendületlen lélekkel kell kitartanunk egyetlen reményünk, mentsvárunk, védelmünk alatt: a kereszt tövében.

Nézd, Atyánk, legszomorúbb tíz esztendőnknek utolsó pillanatában megrendült lélekkel térdel keresztedhez a megtépett magyar és még ma is vérző homlokát bizalommal hajtja irgalmas kezedbe, hogy adj neki, adj nekünk, a te állhatatlan, meg-megbotló, bűnbeeső, de jobbulást fogadó magyar fiaidnak egy jobb, nyugalmasabb boldog új esztendőt s egy erkölcseiben megújhodott, boldog Magyarországot!

A diadalmas keresztfa.[1]

Ezerkilencszáz év óta minden nagypéntek megrendítő gyász napja: Krisztus halála a keresztfán.

Ezerkilencszáz év óta minden húsvét örvendező diadalnapja: a megölt Krisztus győzelmes föltámadása.

De a tegnapi nagypéntek gyásza különösen is megrázó volt és a holnap húsvét öröme különösen is diadalmas lesz, mert az idén ünnepli a keresztény világ 1900. évfordulóját az első nagypénteknek s az első húsvétnak, tehát mindannak az emberi ajakkal alig kifejezhető fönséges eszménynek, amit egyszóval «kereszténységnek» szoktunk nevezni. Most ünnepeljük 1900. évfordulóját a keresztfa diadalának.

1900 év! Kimondani is alig meri az araszny létű gyönge ember!

Mit látott a világ, mi minden történt az emberiséggel ez alatt a XIX évszázad alatt! Mennyi harc és küzdelem, mennyi törtetés, kapaszkodás és mélyrebukás, mennyi sötétben tapogatódzás és útkeresés, mennyi szeretet és gyűlölet, mennyi erény és durva bűn tölti ki ennek a tizenkilenc századnak végeláthatatlan kereteit!

Nemzetek támadtak és elpusztultak, uralkodóházak keletkeztek és elvesztek, nagy géniuszok sisteregtek föl s mint rohanó üstökösök el is tüntek, filozófiai, nemzetgazdászati, tudományos és művészeti rendszerek ezrei keringve kóválygogtak a szellem történetének egén és merültek feledésbe nyomtalanul, — de minden elmuláson túl, minden változáson túl, minden gyűlölettel és véres üldözéssel dacolva áll a győzedelmes, diadalmas keresztfa.

Szent Ágoston előtt még csak négy évszázad győzelme fénylett, mikor leírta emlékezetes szavait: «Stat crux, dum volvitur orbis!», forog a világ, le és föl hullámzik a világ, és áll Krisztus diadalmas keresztje. De mennyivel inkább elmondhatjuk ezt mi, ha nehány percnyi visszatekintést szentelünk azoknak a véres küzdelmeknek szemléletére, amikben

[1] A magyar Rádió Studiójában 1933 április 15-én nagyszombaton este mikrofonba mondott ünnepi beszéd.

Krisztus keresztje az elmúlt 1900 év alatt győzelmet aratott. I. **Mint győzött a kereszt,** és II. **miért győzött a kereszt** — ez a két kérdés vár feleletre ebben az ünnepi órában.

I. Mint győzött a kereszt?

Krisztus Urunk egy ízben így szólt tanítványaihoz: «Bizony, bizony mondom nektek, hogy ti majd sírtok és jajgattok, a világ pedig örvendezni fog; ti majd szomorkodtok, de a ti szomorúságtok örömre fordul». (Ján. 16, 20.)

A) Az elmúlt 1900 évnek szakadatlan harca Krisztus keresztje ellen tanusítja a prófétai szavak első felének állandó beteljesülését: **«Ti majd sírtok és jajgattok».**

a) *Mindjárt az első három évszázadnak, a katakombák egyházának vértanuit milliókkal számolják.*

Ne akarjuk most azt eldönteni, melyik számítás a hiteles. Az-e, amelyik egy, vagy amelyik tizenegy millió keresztény vértanuról beszél. Utóvégre a pontos számot talán örömmel jegyezné megállapításai közé a történelemtudomány, de nekünk az is elég lenne, ha egy Ignác, egy Ágnes, egy Cecilia, egy Lucia vértanuságánál többet mitsem tudnánk. Mert — mint egy protestáns történetíró megjegyzi — bármit állapítson is meg a történeti kritika egyes esetek hitelességéről, maga a tény: ennek a fiatal keresztény társadalomnak hősies küzdelme és győzelme azzal az ezeréves multra visszatekintő pogány társadalommal szemben a világtörténelemnek mindenkor egyik elsőrendű eseményt fogja alkotni. (Weber: Weltgeschichte. IV. 401.)

Pedig a legszigorúbb kritikát kiálló mártírakták száma is légió. Maga az a Tacitus, aki az állam érdekében lemészárolt 4000 embert csekélységnek tartja, «rengeteg tömeg» («ingens multitudo», Annales 15, 44.) keresztény vértanuról beszél. Az ifjabb Plinius levelében ijedve hívja fel Traján figyelmét a halálra keresett keresztények nagy számára («propter periclitantium numerum»). Római Kelemen is (1, 6.) említi a «választottak nagy számát». Eusebius meg egyenesen «számtalan vértanuról» beszél («innumerabiles prope martyres» H. E. 5, 1.). Decius alatt is «a vértanuk megszámlálhatatlan sokasága» («martyrum innumerabilis populus», Ciprianus: De mortal.), Valeriánus alatt «a népnek nagy része» («multiplex plebis portio», Cyprianus: Ep. 76.) vérzett el. Marcus Aurelius idejében a rendes bírák nem ele-

gendők a bevádolt keresztények kihallgatásához. És így ment ez három évszázadon át. Mit is várhattak volna a keresztények azoknak a császároknak haragjától, akiknek még a szelídebbje is, mint pl. Titus, az «amor et deliciae generis humani», két nap alatt 5000 embert képes volt felkoncoltatni! «Nem lehet beszélni — írja Eusebius a Diocleciánüldözésről —, hogy a különböző helyeken és városokban szerteszét mennyi keresztény vértanut lehetett látni» (H. E. 8., 24.).

Ne vegyük most tárgyalás alá a szenvedések nagyságát. Ne kutassuk azt se, hogy emberi találékonyság kigondolhatott volna-e még borzasztóbb kínzásokat, mint aminőkben a vértanuknak részük volt. Ne kutassuk, hogy azokban a pokoli kínokban, égő máglyákon, kardok között, bárd alatt, forró olajban, olvasztott ólomban, tüzes csiptetők szaggatása alatt, oroszlánok körmei közt, tigrisek állkapcsai közt, vagyis — mint Lactantius írja (Inst. 5, 13.) — olyan kínokban, amiket «gonosztevők és tagbaszakadt férfiak sem tudnak elviselni», hogyan álltak meg s tartottak ki hitük mellett — nem a férfiak, de a nők, a gyermekek, az aggastyánok. Az a szoptatós Felicitas, az a 13 éves Ágnes, az a 86 éves Polycarpus s az a 90 éven felülálló Pothinus! Csak egyszerűen mutassunk rá a tényre: hittagadók, renegátok aránylag kevesen akadtak. De annál többen, akik Szent Ágnessel mondták: «Uram, megőrzöm neked hitemet. Uram, neked szentelem magamat. Te Mindenható, Te Imádandó, Te minden tiszteletreméltó, örökké áldom szent nevedet!» «Omnipotens, adorande, colende, tremende, benedico te et glorifico nomen tuum in aeternum». (Offic. S. Agn.) A pogányok már nem bánták volna, csak a látszatot megőrizzék. Erővel hurcolták a keresztényeket a császárok szobra elé, azután békében elengedték őket, mintha áldoztak volna. De az elbocsátottak hevesen tiltakoznak: Emberek, ne higyjétek, nem áldoztunk! (Eusebius: H. E. 8, 3.)

Ha megcsodáljuk Szokrateszt, mikor a méregpoharat kiissza tanításáért; ha tisztelettel tekintünk Regulusra, mikor visszatér Carthagóba, hol az eredménytelen békeközvetítés után a halál várt reá; ha megcsodáljuk Mucius Scaevola akaraterejét, mialatt keze a tüzes serpenyőben ég; ha bámuljuk Epictetus nyugodtságát barbár urának embertelen kínzásai alatt — vajjon a keresztény vértanuk nem méltók-e fokozott csodálatunkra? Hogy az erkölcstelen császárok és a korrumpált hivatalnokvilág brutális önkényeskedéseinek

kitéve annyi számtalan keresztény, hitében meg nem rendülve, a megfontoltság hidegvérével, örömmel fogadta a raffinált testi és lelki torturák után következő halált — ez a tény örökre egyik legfényesebb bizonyítéka marad a kereszt világot meggyőző isteni erejének. Igaza van Szent Ciprián-nak: «Szóval nem vagyunk bölcselők, de vagyunk tettel; nem hordjuk a bölcsesség köpenyét, de gyakoroljuk a bölcsességet; nem mondunk nagyokat, de nagy stílben élünk». «Non loquimur magna, sed vivimus.»

b) Aztán az idők változtak, a körülmények változtak, **de nem változott és el nem tűnt az első vértanuknak halált megvető bátorsága, szent önfeláldozása, mélységes Krisztus-szeretete elme.**

Ez a szellem lebegett a niceai zsinat atyái között, akik közül sokan bénán, megnyomorítva jöttek el, hogy ismét tanuságot tegyenek a keresztről, amelyért egyszer már megszenvedtek. Megkapó rajzát adja ennek Theodoretus, V. századbeli történetíró. (H. E. 1, 6.) Ott volt Jakab, nisibisi püspök, aki halottakat támasztott fel; Pál, noecezárai püspök, akinek izzó vassal húzták össze izmait s a kezét nem tudta többé mozdítani. Mások sokan jöttek el, kik szemüket Krisztusért vesztették el stb. Ők már tudták, mi az a szenvedés, de percig sem féltek eljönni s hitüket újra megvallani.

A vértanuk bátorsága élt Szent Ambrus szívében, mikor Milánóban odaállt a mai Chiesa di San Ambroggio bejáratához és a hallatlan vérengzésről visszatérő, penitenciát nem tartó Theodoziust villámló tekintettel utasította vissza: Hogy mersz te Isten házába jönni, mikor kezed még piroslik az ártatlanok vérétől?!

A vértanuk bátorsága élt Nagy Szent Leó pápa lelkében, kinek kezébe Róma letette életét, mikor ez a megtestesült szelídség nem félt odaállni az «Isten ostora» elé, kinek csak neve-hallatára is a fél világ rendült meg félelmében.

A vértanuk önfeláldozása élt Hermenegild szívében, akit a VI. században saját édesapja, Leowigild gót uralkodó húsvét napján öletett meg csak azért, mert keresztény volt.

És ezer évvel később ugyanaz a szellem élt annak a ritka tehetségű, előkelő származású ifjúnak szívében, aki a párisi egyetemen elégítette ki a tudományokért lángoló lelki szomját. Egyik földije, spanyol nemes, valamivel idősebb nála, szintén ott tanul. A fiatalabb lelkesedve beszél terveiről, jövőjéről; az idősebb látszólag közömbösen felel: «Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, lelkének

pedig kárát vallja». Többször folyt le köztük ilyen jelenet, mikor egyszerre a fiatalabbnak lelke is megvilágosul, ott hagyja Párist s a népek közé megy e kiáltással: Mentsétek meg lelketeket! A két spanyol nemest ma az egész világ ismeri Xavéri Szent Ferenc és Loyolai Szent Ignác néven.

És mikor a francia forradalom szavazás alá bocsátja Isten létének vagy nemlétének nagy kérdését, nem a régi vértanuk halálmegvetése lobbant-e fel annak a töpörödött anyókának lelkében, aki az ellenséges tömeg közepette egyedül merte felemelni ráncos, kiaszott kezét az Isten mellett: Pour Dieu, pour Dieu! . . .

Így volt az mindig, minden korban. Mindig voltak vértanui Krisztus keresztjének, akik, ha kellett vérükkel, ha kellett állásukkal, ha kellett vagyonuk feláldozásával mutatták ki szeretetüket az isteni Mester iránt, aki megmondotta nekik: ha engemet üldöztek, titeket is üldözni fognak.

B) De mi van a jövendölés második részével: **«Ti majd szomorkodtok, de a ti szomorúságtok örömre fordul».** Ismét nézzük a történelem lapjait, meglepő tanuságot tesznek azok nemcsak a kereszt üldöztetéséről, hanem a fölötte lebegő isteni gondviselés őrködéséről is.

a) Mikor Vespasianus légiói még Jeruzsálem alatt táboroztak, terjedt el köztük a hír, hogy a polgárháborúban a kapitóliumi Jupiter-templom s Juno és Minerva szentélyei lángokban állanak. Nyolc hónappal később, 70 aug. 10-én egy római katona a jeruzsálemi templomot gyujtja fel és ezzel ugyanazok a katonák semmisítik meg a legrégibb szentélyeket, hogy helyet adjanak egy újnak, melybe új nemzedék jár el «lélekben és igazságban imádni az Urat».

A kereszténység terjedésével együtt kezdődik a pogányság önvédelmi harca is életre-halálra. A kereszt diadala a római sas fölött — ha pusztán emberi szempontból akarjuk megfejteni — a történelemnek örökre megérthetetlen rejtélye marad.

Ott van Pongrácnak, a gyermek-vértanunak példája. Anyjának, Luciának, csak egy a gondolata: lesz-e fiából is olyan bátor hitvalló, mint amilyen vértanu az atyja volt. A fiú, lelkében lobogó lángokkal, ül anyja ölén és vajjon miről ábrándozik? Nincs előtte a róla elnevezendő fényes bazilika, amelyet 1600 évvel utóbb a zarándokok tömege fog felkeresni Róma mellett. Nem látja azt a drága, ezüst ereklyetartót, amelyikbe I. Honorius pápa majd a hamvait elhelyezi. Nem gondol arra, hogy nevét majd naponként ezernyi

martirológiumból fogják olvasni és dicsfénnyel övezett alakja ott fog ragyogni az oltárokon. Ő csak egy ideált ismer: ha kell, életét is adni Krisztusért.

Csoda=e, ha ezzel a lelkülettel a pogányság nem tudott megbirkózni? Minden erőlködésük hiábavaló volt. Egy szellemi Istennek tisztelését ateizmusnak kiáltották ki, a szent test élvezését thyestesi lakomának, összejöveteleiket konspirációnak. De mindez nem használt. Lucián a kereszténységet gúnyoló könyvére («De morte peregrini Protei») bátran írhatta volna címül: «De morte paganismi». Hadriánus a Kálvária Venus szobrát állíttatja, a Megváltó sírjára Jupiterét; Severus megtiltja, hogy keresztények legyenek (iudaeos fieri vetuit, idem etiam de christianis sanxit); Diocletianus a rettenetes keresztényüldözés után érmet veret e büszke és hirhedt ablativus absolutussal: «nomine christianorum deleto», «a keresztény név eltörlésének emlékére» — *és ma mégis ennek a «kiirtott kereszténységnek» milliónyi hívei csókolják áhítattal Rómában a Szent Péter=szobor talapzatát, amely szobrot nagy Szent Leó pápa a kapitóliumi Jupiter szobrából öntetett!*

b) Sejtette=e Maximianus, hogy palotája helyén, ahol ő az egyik legvérsebb üldözést készítette elő, valaha a lateráni bazilika fog állani, homlokán e felírással: «Minden templom feje és anyja»; és hogy azon a helyen, ahol trónja állott, egy soha ki nem haló uralkodócsalád trónja fog emelkedni?

Tudta=e Szent Ágnes, tudhatta=e, hogy az a bűntanya, ahová őt erőszakkal hurcolták, szűz tekintetétől templommá változik és a hajdani gyalázatok helyén Róma egyik legszebb temploma, a Piazza Navona=i Szent Ágnes=templom fog emelkedni? S nem lett=e igaza Prudentiusnak, mikor elragadtatva írja:

«Cui posse soli Cunctipotens dedit
Castum vel ipsum reddere fornicem!»

És azok a keresztények, akik kemény munkára ítélve, Cyriacussal élükön, nap=nap után izzadtak az építésben, gondoltak=e arra, hogy annak az óriási építménynek egy része valaha az igaz Isten tiszteletét fogja hirdetni, mint Szent Cyriacus temploma; és hogy ez a kis oratórium a világhírű Santa Maria degli Angeli gyönyörű templomába fog beolvadni. És mégis! Minden úgy történt, amit azt a katakombák keresztényei énekelhették: «Akik üldöztek

engem, az én ellenségeim, ők maguk gyengültek meg és elestek» (26. Zsolt.).

És mikor Diocletianust letették a bíboros trónról s mint morózus öreg halt meg; mikor Galériust elevenen férgekették meg és ő nyilvános ediktumban ismerte be támadásának jogtalanságát; mikor Maximianus Herculeus önmagát megfojtotta; mikor Maxentius a Tiberisbe fúlt; mikor Maximinus oly borzalmas kínok közt mult ki, mint aminőket ő készített a keresztényeknek; mikor Licinius elesett Konstantinus fegyvere alatt, — *Krisztus jegyese ott állott győztesen, vérrel borítva, de fiatal erőben és lélekhódító útjára indultában ott lebegett fölötte a krisztusi igéret: «A pokol kapui nem vesznek erőt rajta»*.

Pedig sokszor akartak erőt venni rajta az első századok véres üldözései után is. Mikor nem erőszakkal, hát ravaszsággal; mikor nem kegyetlenséggel, hát csellel; mikor nem fenyegetésekkel, hát ígéretekkel; mikor nem külső ellenségek, hát a belsejében rágódó férgek. Szaladin szultán egyszer azt üzente Rómába: Elmegyek, mecsetté teszem a Péter-templomot. II. Pius ezt felelte neki: «Fluctuat, nec mergitur». Ingadozhatik a hajó, de el nem merülhet. Ezredév tapasztalata alapján mondta. Nem Párisnak kellett volna ezt a jelmondatot választania, hanem a kereszt vallásának.

De hogy ezt a tömérdek külső támadást az Egyház kibírta, hogy erejét a sok belső ellenség meg nem roppantotta, hogy a kereszt az üldözésekből mindig győztesen került ki, minek tulajdonítsuk, ha nem Alapítója ígéretének? Montalembert mondta magáról, hogy a kereszt szeretetére akkor gyulladt leghevesebben, mikor azt a St.-Germain tornyáról ledobva s Páris utcáin sárbatiporva látta. Szívére szorította a meggyalázott feszületet s életét annak védelmére ajánlotta fel.

II. Miért győzött a kereszt?

De magánál a felemelő tény konstatálásánál meg nem állva, iparkodjunk — ha csak futólag is — számot adni magunknak az okokról is, amelyek azt a véres kálváriai keresztet a pogány társadalom koncentrált támadásaival szemben diadalra jutni segítették. Ha csak általánosságban is, mutassunk rá e jubileum alkalmából **a kereszténység által életbehívott erkölcsi tételek megbecsülhetetlen értékére,** amelyek nemcsak a tómai társadalom korrumptált erkölcsi levegőjében

váltottak ki emberhez egyedül méltó ideális magaslatok felé serkentő hatásokat, hanem amelyek — örökös nélkülözhetetlenségök révén — a kereszt mindenkori diadalát is biztosítják.

A) **Köleme ő az ellentét a keresztény tiszta erkölcsök és a pogány világ erkölcstelensége között.** A pogányság erkölcsi süllyedését látva, a kereszt szavát szinte az emberi természet reakciójának mondanók, ha e kifejezés félreértésétől nem kellene tartanunk. A fellépő kereszténység kétségbeejtő állapotokat talált maga előtt az erkölcsök terén.

a) *Egy pillantás a rómaiak életére* az erkölcsök olyan süllyedéséről győz meg minket, amire az emberi természetet talán képtelennek tartottuk.

Vallásukon rajta van szenvedélyeik bélyege. Egy Venus kellett nekik, a kéjnek istennője, egy Mars a véres háborúkhoz, és egy Merkur a felebarát becsapásához.

Az istenekkel már senki sem törődött. Gyenge oldalaikat színpadra vitték s azzal mulattatták a közönséget. Otthonuk, táplálkozásuk, szórakozásuk, mind csak szibaritizmusról beszélnek. Nem életfenntartásból ettek, csak élvezetért. «A római napokig ül a cirkuszban, az a reménye, lakása, temploma» — írja Ammianus Marcellinus. «A nép meghal és nevet» — mondta egy híres szónokuk. A barbárok csak végrehajtói voltak annak a halálos ítéletnek, amelyet a rómaiak maguk mondtak ki magukra.

Kevésnek gazdagsága mellett a nagy tömegnek végtelen nyomora kiáltott, a szegények kizsákmányolása, özvegyek, árvák gyámoltalansága. És annak az éhező tömegnek látnia kellett a gazdagok határt nem ismerő testi kultuszának raffinált orgiáit. Poppaea, Nero neje, naponta 500 szamár tejét használta szépítőszerül. Mikor egy római vagy pompeji előkelő nő feltette gyűrűit, egyszerre 16-ot tett a kezére; csak a középső ujján nem volt, a többi nyolcon azonban kettősével. Kesztyűt nem hordottak, de körmükre vigyáztak, hogy harmonizáljon a test színével. Szemöldöküket hangyatojással feketítették, hajukat medvezsírral és bagolyvérrel gondozták. Törékeny szépségük megóvására egész állatseregletet mozgósítottak a római nők, akiknek erkölcseiről azt írja Seneca, hogy szinte általános szokássá lett, hogy nem a konzulok szerint számították az éveket, hanem férjeik szerint, akikhez hozzámentek, hogy elválhassanak, és elváltak, hogy újra férjhezmehessenek. (De benef. 3, 16.)

b) És amint minden anyagi előnyük mellett sem voltak boldogok a rómaiak, úgy *nem volt boldog a másik nagy kultúr-*

nép, a görög sem. Perzsáknak, indeknek, scythákna k, a Kelet népeinek komoly, ősi vallásos irodalmuk volt, de a görögöknél ez hiányzik. Nemzeti époszukban is egy elrabolt, kéjsóvár királyfiért mennek harcba a hősök. Isteneik s istennőik szenvedéllyel nyúlnak a harcba, s míg Odysseus Trója előtt küzd, azalatt otthon az ország szerelmes nagyjai versengenek Penelope kezéért.

Olvassuk Sophoklest: mily névtelen fájdalom beszél tragédiáiból— Az ember sorsa a vétkezés, jobb lett volna soha nem születni.

Ránk maradt szobraiknak csukva a szeme. A technika hiánya, — mondja a művészettörténet. De nem láthatjuk-e benne annak szimbolumát is, hogy erkölcsi ideálok nélkül a legkifejlettebb anyagi kultúra is elégtelen az emberi léleknek! Mintha csak azok a gyönyörű szobrok azt mondanák: Mily szép ember vagyok, de hiányzik belőlem a legfőbb: a szemem, és ezzel a fény, a látás a magasabb, erkölcsi, éltető eszmék iránt.

B) **Ebbe a világba állította bele Krisztus az ő fenséges tanrendszerét.** És az a véres keresztfa ebből a rothadó milieuből elő tudja teremteni azt, amit ma keresztény kultúrának nevezünk.

a) *A pogányság süllyedése után mit köszönhet az emberiség a keresztnek, azt elmondani itt lehetetlen;* könyvtárramenő kötetek tartalmát pár sorba összefoglalni nem lehet. Csak egyet legyen szabad megjegyeznünk: ahol az elmúlt 1900 év alatt a társadalom megszilárdításáról és az emberi nem boldogításáról volt szó; ahol a szellemi és anyagi kultúra előmozdításán kellett munkálkodni; ahol gyomot kellett a lelkekből kiszedni és palántákat ültetni; ahol a családi életet kellett megszilárdítani, a nőt felemelni s a gyermek életét megmenteni; ahol a lenézett testi munkát kellett megnemesíteni és a rabszolgákat felszabadítani; ahol felsírt egy kitett csecsemő hangja, egy apátlan árva zokogása, egy tehetetlen öreg panaszos szava; ahol elszállott egy nehéz sóhajtás a kórágyak betegeinek ajkáról; szóval, ahol csak az embert, ezt a törékeny nádszálat, önmaga fölé emelni, az ösztönös természet rabláncaiból kiszabadítani s csüggedt lelkekbe új életkedvet önteni kellett: a kereszt mindig ott volt, hogy mindenkor az elsők közt, gyakorta meg egyedül enyhítse a szenvedést, felemelje az elesettet, magához ölelje az elhagyatottat, erőt, bátorságot, meleget, fényt árasszon a mi sok gyarlóságunknak s gyámoltalanságunknak hideg sötétségére.

«A pogány és a keresztény világ közt az a különbség — írja Lacordaire (Pensées. Paris, 1880. I. 92. l.) —, ami egy Venus=papnő és egy Szent Vince=apáca közt». A pogányság sötét sivársága felett ezért győzött, ezért kellett győznie annak a mély erkölcsi tartalomnak, amit a «kereszt» szó számunkra kifejez.

b) «*Lumen ad revelationem gentium*» — mondotta az ősz próféta a Megváltóról, és beteljesedett: az ő keresztje, amelyet ellenségei a gyalázat fájának szántak, fényt és erőt sugárzó energiaforrássá lett és az is immár 1900 év óta.

A középkori egyházi gyertyatartókon a gyertyafénytől észnélkül lefelé iramló gyíkok és hüllők mély szimbolizmussal jelzik azt a fénytárasztó sötétséget apasztó missziót, amit az a keresztfa e világon betölt. E kereszt lett a mi büszkeségünk; e kereszt talizmán lett harcosaink kezében; e kereszt előtt ítélnek bíráink; e kereszt ékíti otthonainkat; e kereszt köszönti gyermekeinket annyi iskola faláról; ez legfőbb dísze a királyi koronának; legnagyobb vigasztalása a haldoklóknak, legfőbb reménysége a kereszt árnyában örök álmát pihenőnek. A gyalázat fája volt a kereszt; ma pedig, ha szeretteinket meg akarjuk áldani, nem tudunk mást csinálni: keresztet írunk föléjük.

c) *De a kereszt missziója még korántsem ért végett.*

«Soha nem fogom elhinni — mondotta Lacordaire (i. m. II. 219. l.) —, hogy Isten azért lett emberré, halt meg s hagyta nekünk az evangéliumot, hogy az a szomorú látvány legyen a vége, amit a világ 18 évszázada mutat. Nem, mi csak a kezdetet láttuk, a kész szobrot csak a jövő fogja látni. A munka hosszú, mert nagy a cél és mert két erő: az isteni gondviselés s az emberi szabadság egyenlő arányban vesznek részt benne».

Igaza van a nagy gondolkozónak. Társadalmunkban újra felfakadtak a pogányság régi sebei. Erkölcsi életünk fekélyeit már alig=alig képesek elfedni a társadalmi illemnek mélyebb jelentőségüktől megfosztott konvenciós külsőségei. Ennek az újpogány társadalomnak embereit, akiknek «e világ istene elvakította az elméjét, hogy ne fényeskedjék nekik Krisztus dicsőséges evangéliumának világossága» (Kor. II. 4, 4.), mi más mentheti meg a megelégedett, harmonikus élet számára, mint a kereszt, Krisztusnak annyiszor sárbataposott, de mindig diadalmasan felemelkedő keresztje.

És ez a tanuság a legjobb vigasztalás a jelenre is. A szorongatásoknak a jelenben sincs végük. De egy 1900 éves jubi=

leumon szabad-e megtűrnünk magunkban a kételkedő kislelkűség legkisebb nyomát is? Egy világnézetnek, amelyik annyi vérvesztést kibírt, kimeríthetetlen belső erőkből kell táplálkoznia. És ha nemrégiben elhangzott a legrémesebb mondat, amelynél szörnyűbbet emberi ajkak még ki nem ejtettek: «Világ istentelenjei, egyesüljetek!», akkor a mostani jubileumi évben visszhangozzék szerte a világon a másik szó: Emberek, mindnyájan, kik kulturált élet után sóvárogtok, emberek, mindnyájan, kik előtt szent az erkölcs, tisztesség és becsület fogalma, emberek, kik hisztek Istenben, a világ Teremtőjében és a mi Atyánkban, egyesüljetek a diadalmas keresztfa éltető árnyékában!

Az idei fönséges jubileum kiáltsa világgá a mi nagy hitünket: Arról a keresztről, amelyik annyi vihart élt keresztül, teljes bizonyossággal tudjuk, hogy *amíg századok múlnak, trónok omlanak, nemzetek pusztulnak el, rendületlenül fog haladni új évezredes jubileumok felé a győzelmek útján a századok végéig s az emberiségnek utat mutatni a lelki magasságok, az Isten s a boldogság felé.*

Stat crux, dum volvitur orbis! Ég és föld elmúlnak, de Krisztus igéi és intézményei el nem múlnak. **Amíg ember lesz a földön, minaig világítva fénylik szemükbe Krisztus győzelmi jele: a diadalmas keresztfa...**

TARTALOMJEGYZÉK.

Az Oltáriszentségről.

Az Oltáriszentség diadala Amsterdamban 3
Az Oltáriszentség diadala Chicagóban 14
Az Oltáriszentség diadala Dublinben 37
Szentbeszéd szentségimádásra 48
Krisztus szeretete az Oltáriszentségben 54
Úrnapi örömünk 64

Papságunk.

A pap méltóságáról 75
A pap és az Oltáriszentség... 78
A breviarium reformjához 84
Késői hivatások 89
Az antialkoholizmus és a katolikus papság 93
Antialkoholizmus és egyházias szellem 98
Kell=e még a celibátus? 102
Röpirat a celibátus ellen 109
A jövő papsága és a modern testnevelési mozgalmak 118

Ifjúságunk.

Lerongyolódott ifjúságunk 124
Az eucharisztikus Üdvözítő és az ifjúság 146
Eucharisztia és nevelés 152
Mit várunk az új nemzedéktől? 160
A katolikus ifjúság öntudata 166
Cserkészfiúké a jövő! 174
A kongreganista öntudatról... 178
A kongreganista ifjú s a magyar jövő 185
Szentbeszédek kongreganisták avatására 191

Egyház és iskola.

Adatok a francia iskolák «neutralitásához» 203
A francia katolikusok iskolaharca 213
Laikus erkölcstan s az iskolák államosítása 241
Eltörüljük=e az iskolai hitoktatást? 247

Alkalmi szentbeszédek.

Ave, beatissime Pater! 255
Az aranymisés XI. Pius 261
Szentolvasó=vasárnapra 271
Szent István napjára 279
Magyarországi Szent Erzsébet és Páduai Szent Antal emlé=
kezete 288

Szilveszter estére 296
Templomszentelésre 305
A pálosok hétszázéves jubileumára 311

Ünnepi előadások.

Hőseink áldozata 323
Magyarok, bízzatok! 329
Sajtóreményeink, sajtókötelességeink 332
Mielőtt meggyujtjátok a karácsonyfát 338
Akiknek nincs karácsonyuk 346
A húsvéti sír vigasztalása 351
Gyertyák égnek a sírokon 355
Beszélgetés a suhanó idővel 362
A diadalmas keresztfa 368

SZENT ISTVÁN
PÁZMÁNY

SZENT ISTVÁN
PÁZMÁNY